

Vukelić

Dionička tiskara u Zagrebu.

KNJIZEVNO CVIEĆE

PRIBRAO

BUDE BUDISAVLJEVIĆ.

DRUGA NAKLADA.

Marija *Harizan*

A small, intricate illustration of a figure, possibly a child or a person in a specific costume, surrounded by floral and scrollwork elements. The figure appears to be holding something, and the overall style is reminiscent of 19th-century book ornamentation.

U ZAGREBU
TISAK DIONIČKE TISKARE
1884.

SADRŽAJ.

	Strana
Predgovor	VII
Uz drugu nakladu	IX
Vjekopis	3

Izvorne pjesme.

Pjesnik vili	47
Lelju	48
Ostavljena	49
Brodar	50
Sudjeno	51
Poslanici božji	52
Nesretna ljubav	55
Čeznuće za neznankom	56
Njene oči	59
Prva ljubav	60
Sanja	61
Uzdasi	62
Vještica	63
Ljubav u Mletcih	64
„Njoj“	66
Vili	67
Miruj, srdce!	67
Lahku noć!	69
Tiho zuj, pjesmo!	69
Femici	70
Vječna misli!	71
Žalostinka sudbini	72
Nemilostnoj	73
Ljubice	73
Ljubav i vjera	75

Na imendan	76
Hrabro!	78
Uzdanje	78
Bez tebe	79
Jedinici	79
Kad jednom	80
Sudjenici	81
Najmilijoj	81
Kod profoza	83
Luli	84
Ona	84
Slava Bogu	85
Lahku noć	86
Što sam sjetan?	86
Pjesma joj	87
Tri zvonjelice	88
Dragin doboljaj	90
Oproštaj na sastanku	91
Nedoček	92
Napitnica	93
Vjera spas	94
U oči rata	95
Ružice	96
Prva ljubav	97
Sumnja ljubavi uništaj	102
Pri oluji	103
Suza nad grobom Frana Turića Ličanina	104
Zvonjelice	105
Dobro jutro!	107
Ruža i djevojka	108
Gospićkoj „Slozi“!	109
Miruj, srdce!	111
Ja te ljubim	112
S bogom Lici	113
Ljubav pjesnikov viek	115
Priegor	116
Zvonjelice: Oku momu	117
„ Uzor-pjesniku	117
„ Pjesniku raj	118
Svomu ptiću	119
Hajduk na umoru	120
Senjani pred Šibenikom	127

Krajina na razkršću	129
O novoj godini 1874	131
Očajnik	134
Grob ljubavi	135
Senjkinja	136
Ustaj pomagaj!	143
Crnookoj	144
Ljubici	145
Izbavljaj	145
Tri posmrtno pjesme:	
Što je istina	147
Kod Solferina	147
Zadnja pjesma	149

Prevedene pjesme.

Putnik	153
Tuge pastirove	155
Nalog	156
Sa českoga	157
Slavulju	159
Moja radost bila ruža	159
Junak u boj polazeći	160
Noćne misli	160
Kralj Lear (prelomčić)	162
Pjesmice	164
Po Puškinu	166
Ljuvena osveta	167
Leonora	170
Prodj' se!	178
Pod oknom	179
San	180
Odmetnik	181
Dubu	182
Linda trighena	183
Zator Pomorana	184
Vojvoda	197
Poljskoj majci	199
Kozačka ljuljanka	200
Dvie pjesme Heine-ove	202

Prevedena drama.

Franka Riminka	205
--------------------------	-----

Izvorne pripoviedke i crte iz krajiškoga života.

Hajduk Rade	245
Krvava dioba	257
Rieč Ivanu Truskomu na povratku u Bjelovar	273
Na mećavi	275
U Italiji	279
Pričanje starine Vuka	287

Prevedena pripoviedka.

Sin Stepe	293
---------------------	-----

PREDGOVOR.

Dvo knjige, davno a i željno izgledane, na čelu joj posve dobre slike Lavoslava Vukelića, koga je prerana smrt po našu liepu knjigu odista velik gubitak.

Još ljeti 1880. bijaše se dogovorilo kolo njegovih prijatelja u Zagrebu, da umotvore mu spremi za tisak, a ja da napišem vjekopis. Ovaj je malo za tim priobćen u „Viencu“, kolo se je pako prijatelja razvrglo, ponajviše uslied duge bolje dičnoga *Augusta Šenoë*. Iza duga i nedraga dopisivanja jedva sam se pred koje pò godine opet dostao rukopisa, a prijatelji moji ovdje, *Franjo Ciraki* i *Petar Marković*, znajući me pritisnuta teškimi brigami zvanja, rado su pomogli izvesti gornji naum: od srдца im hvala!

Hvala i svakoj plemenitoj duši, koja se je podhvatila sakupljanja predplatnika, imenice čestitim drugovom iz bivše krajine, što no si, malo ne svi, uprav osvjetlaše obraz. Sirotčadi moga pobratima pašt će, kako je već do danas sva naklada gotovo razpačana, liep dobitak u krilo: u tom budi svim sladka nagrada!

Pokojnik je sam pod konac kratkoga si vieka snovao, da svoje umotvore poizpravi, pouredi i za štampu složi.

Tad bi dašto djelo bilo izašlo kud kamo sustavnije, okruglije, bolje. Ovako će biti štošta nejednaka, hrapava u jeziku i u metrici, osobito u pjesmicalah mladje mu dobe, a kako je s neruke tiskara, naslućujem mnogu nepriliku i sa strane pravopisa pa i samih interpunkcija već u vjekopisu, a kamo li u prvom dielu pjesama.

Naumice ostavismo ovoga puta u glavnom netaknut oblik i jezik starijih pjesama redom vremena, u kojem su pisane, da čitalac tanko razabere umni razvoj pokojnika, kako ga i s ove strane opisuje vjekopis; a kad se naša Matica — kojoj za ovaj mah smetoh namjeru radi sirotčadi — odluči na kritično izdavanje spisova, onda će smjeti i moći biti posve drugačije.

Još mi je jedna na duši. Do mala će se — pouzdano čujem — jedva i znati za grob *Lava Vukelića*. Ako pokojniku ne bi sudjeno, da mu kosti počivaju uz blažene ostanke slavnoga *Petra Preradovića*, a ono bi bila grehota i nedika po sav narod, da se trag i znak zametne grobu žarka rodoljuba, znamenita pjesnika.

Rekoh, a Ti rode sudi i njemu i sebi!

U Požegi na Ilinje 1882.

Bude Budisavljević.

UZ DRUGU NAKLADU.

Kako su desni prijatelji liepoj našoj knjizi a istoj namjeni i novoj nakladi „književnog cvieća“ namakli novih nekoliko stotina predplatnika, imenice iz „Like ravne i Krbave slavne“, šaljem u svijet još 1000 iztisaka, želeći pjesnikove sirotčadi radi, da se poput lanjske pôtreće tisuće na jagmu razpačaju.

Poočim nam I. T. ne dade, da se knjiga štampa bez njegova osobnoga prigleda, hvala mu!

A tebi, pobratime, evo svježa busena na humak, koji sam rad, dašto uz jaču podporu sviestnih rodoljuba, pobusiti bujnije, obgraditi dostojnije.

Spavaj sladko, Lave moj, jer ti haran rod obilno sad već svjedoči, da si ga zlačanom strunom budio svesrdice.

U Požegi na Ilinje 1883.

Bude Budisavljević.

VJEKOPIS

NAPISAO

BUDE BUDISAVLJEVIĆ.

KB

VJEKOPIS.

a dan 26. Ožujka 1879. umro je **Lavoslav Vukelić**, bivši tajnikom kralj. podžupanije u Križ-Začreću. Svi gotovo naši listovi požališe toplom, ganutljivom rieči krasnika, kojega toli rano nemila smrt ote porodici, zemlji i liepoj narodnoj knjizi.

Mene je osobito raztužila njegova smrt, jer mi je ugrabila od djetinstva draga druga a poslije vierna pobratima, koga sam pazio kao oko u glavi. Kao da me polovicu ne ima bez njega, tako mi se je činilo a i danas mi se čini.

Zajedno smo odrasli i od mladenačkih godina pa do posljednjega mu dana neprekidno si dopisivali, saobćujući drug drugu osjećaje, misli, sanje i osnove, nade i brige o liepoj knjizi i liepoj budućnosti domovine, kojoj se pokojnik tek valjati mogao bogatimi darovi uma si i srdea.

Za ovu su pažnju mnogi znali te mi je imenice naš dobrotvor i počim Ivan Trnski iz one stope, još zaplakan nad svježim grobom svoga mitnjaka, pisao, kako bi trebalo, da se podhvatim izdavanja njegovih spisova

te da mu napišem vjekopis. U to su mi pisali i drugi prijatelji a pravo reći, samu mi se je nadala ta misao već od prva maha i meni je bilo, kao da se tek izdatbom njegovih spisova bar u neke odužiti mogu predragoj si pobratimskoj pažnji.

Tako sam odgovorio i Matici Hrvatskoj, koja je htela a u glavnom gradu, imajući u svom kolu pravih književnika — i mogla kud kamo lakše a i bolje urediti spisove i sastaviti vjekopis za štampu. Ali mi je bilo na umu, da se k jednu pokojnikovoj pustorukoj siročadi namakne što obilatija pomoć.

Za to se dogovorismo u Zagrebu nas petorica, da sve književne plodove Lavoslava Vukelića u jedan snop saberemo, ja da ih svrstam i vjekopis napišem pa da ovaj dar ponudimo rodu, neka si osladi srce.*)

Prelistao sam sva pisma Lava Vukelića, što ih je pisao meni, i ona, što ih je pisao vriednomu svomu prijatelju Toni Poliću, sad trgovcu na Rieci. Dobio sam i jedan njegov list od Luje Ivkanca, nekad školskoga mu druga a sad predsjednika sudbenoga stola u bivšoj Krajini. Ova su pisma najvjerniji tumač pokojnikovih čučenja, želja i nauma, čisto ogledalo duše mu i srca te će nam ona najbolje poslužiti, da ga sa svake strane pravo upoznamo i prosudimo. Imajući ta pisma pri ruci, tako ih kanim poredati, da se iz njih iztoči vjekopis, kao da ga je sam pokojnik crtao a pridodati mi je samo ono što treba, da bude slika možda cjelovitija. Pri tom niesam rad, da mi pobratimstvo otme peru mah a kako je pokojnik nedug si viek izvio ponajviše u Krajini, naročito u Lici, druge nije, do li poseći uzgred i u krajiške odnošaje, koji su se nemalo dojimali njegova rāda. Ne mislim učiniti pri tom ma komu na žao; ali, bez zamjere, ne scienim

* To je bilo još godine 1879. Duga bolja našega čeonika, slavnoga Augusta Senoe osujetila je donekle tadanji naum te se je tek sada moglo spremi izdanje s mnogo strana željno izgledanih spisova

se vlastnim, niti marim zatomiti istine, jer bi bilo nedostojno drage pokojnikove uspomene.

* * *

Lavoslav Vukelić rodio se je godine 1840. u Kosinju, tad sjedištu istoimene krajiške satnije u Otočkoj pukovnji a poslije Ličko-otočkom okružju od otca Petra, čovjeka tiha i razborita, mudra i domišljata i od majke Antonije, kojoj je otac po svoj Lici i Krbavi slavljani junak, pukovnik Došen još 1813. u Rusiji vojevao.

Dva brata umrieše za rana, jedinac brat Ljudevit uči sad prava a majka i udova sestra samotuju u Gospiću.

O rodnom mu mjestu Kosinju liepo spominje Tade Smičiklas u „Poviesti Hrvatske“, ogledajući Liku i Krbavu u tursko doba a na prielazu pod okrilje našega kralja, da je nekad slavan bio, da su se u njem nekad glagoljske knjige štampale, da se je u sedam crkava u njem bog slavio. U Kosinju dorastao je Vukelić do male škole a tad mu ode roditelj u mir i nastani se u Senju, gdje je skromno živio sve do god. 1875.

U „kamenom Senju“ izučio je naš Lavoslav normalne škole i cielu gimnaziju. Svakad je bio odličan, rekao bih, prvi djak. Mladenac žive čudi, bujne mašte, plemenita zanosa potegao je posve rano za narodnom knjigom i mi smo ga mladji gledali s nekim ponosom, kao što smo se i mi njegovi vršnjaci već tada u neke dičili Franjom Petračićem i Franjom Jelačićem, što no su daleko pred nami u istoj gimnaziji učili. Tad se je u istom zavodu njemčalo i na njemački natezalo, da što po višoj volji; ali Vukeliću, i ako je često njemački čitao, nikako u glavu nije išlo navijanje, da bi i praznih dana, pozajmljivajuć knjige iz gimn. knjižnice, što ikad više morao baš njemačkih čitati i učiti. Sin krajiškoga častnika znao se je, stupiv u šesti razred na me mladjega djaka ljuto okositi, da tobož jače uz njemačku knjigu prijanjam a njegova me je srdav i kad što ujedljiva rugav pekla do srca. — Drugovi mu uza nj pristajahu

i bilo je milota gledati, kako se mladež pored svega toga, što su profesori morali najveći dio predmeta njemački tumačiti, kriepi i sladi narodnom knjigom, navlaš pjesmom, osobito starijom dalmatinskih pisaca. Drugujući ne smjedosmo med sobom obieliti zuba njemački, da nas ne ošine striela iz oka prednjaka Vukelića, koji je već tad znao prevesti i s nami propjevati situije pjesme, osobito talijanske, što su se u onom starom primorskom gradu večerom često slušale. A prevadjaio je tad već rado za se omanje stvari iz Schillera, Geibla, Höltya, Heinea, Jacobia.

Bolje djake znao je pokojnik okupiti na šetnji oko sebe ili sakupiti u svom domu i tuj bi se ponajviše porodila krilata rieč o Gunduliću, Gjorgjiću, Palmotiću, Hektoroviću, Luciću, Maruliću, Nalješkoviću, Zlatariću, Ranjini itd., a mladenci tad bismo se natjecali, koji li je bolje upamtio kitiću ovu il onu iz njihovih pjesmotvora. Kačića si morao znati gotovo na izust, kao i Čengić-Agu, da ti se ne zapali obraz, kad se nadješ na sastanku djačkom.

I danas ga prvaka vidim, kako se, dovršiv dakako uz odličan uspjeh, a u dvoru nezaboravnoga djačkoga dobrotvora, vladike Mirka, prašta s mladeži senjske gimnazije, koncem Srpnja godine 1859. Omalen, bjeloput, žutokos, ovisoka čela a velika, živa, pronicava, modra oka, iz koga se je točio divan mladenački ponos i zanos, stupi na poviše mjesto i uzme govoriti zvonkim glasom. Možda u trećini pisanoga govora zapne. Protrnusmo. Za tren se domisli, segne mirno k prsima, izvadi govor, sjeti se medju tim nastavka i mlad junak odrieši sborna usta, veselo prošjekav nesgodicu, koja bi drugoga možda bila uvalila u veliku nepriliku.

Ne mogu premućati, da je Vukelić u viših razredih gimnazije drugovao još i s Antom Polićem, Hvaraninom, koji je tada razgranatom trgovinom poznatoga rodoljuba Vranićana upravljao, a žarkom ljubavi naroda i liepe mu knjige uz Vukelića pristajao. Spominjem ovo i za to,

jer se je to drugovanje a u kašnju ruku posve prijateljska pažnja čestitoga Polića osobito dojmila Vukelića i na duševni mu razvoj ne malo uticala. Polić bijaše, prem i sam mladjahan, za rana upoznao svu vrstnoću pregnutljiva mladića i mnoga je pjesmica Vukelićeva već tad nikla uz poticaj i povladu njegovu.

Pod jesen 1859. podje Vukelić u Zagreb, da uči prava. Na žalost nije uspio kao i mnogi nas, jer ga bješe pritisnula nevolja, smotala oskudica. U proljeće 1860. morade se u Senj vratiti s nova otcu na brigu. Kamo sreće da bijaše tad mecenata siromašnim a darovitim krajiškim mladencem! Ali je tad jadna Krajina bila kano neki separatum corpus, blaženo se sunčajući o milosti ratnoga ministarstva.

U Zagrebu ipak nije dangubio, već se je mnogo i rado bavio domaćom knjigom, kako se to razabire iz nekih mu bilježaka. Prem je, kako rekoh, već za djačovanja u Senju napisao po gdjejkoju sitnu, dašto najradje ljubovnu pjesmicu, u Zagrebu je nastavljao istim tragom a naročito su ga pritezale nekoje talijanske opere, iz kojih se nalazi sitnijih prievoda kao primjerice iz Rigoletta, Trovatora i t. d. Nastavljao je u Zagrebu čitati talijanski, ponešto francezki a i englezkomu jeziku počeo je bio prigledati.

28. Lipnja 1860. javlja se iz Senja drugu svomu Luji Ivkanecu, koji je iza njega u Zagrebu pri naukah bio ostao, podužim pismom, u kojem se čita za mlade mu godine za čudo ljut zazor od tašte žene, u koje da je teško naći vjere, jer joj sav uzgoj ide za tim, da „u društvih sja, da nam zanosi uho i oko, da nam ugrije krv“. Navodeći skladne stihove Ivana Gundulića, kojimi se ovaj obara na malu cienu i na izpraznu ljubav žene, daje mu Vukelić za pravo „osobito u današnje dane, gdje se svaka plemenitija težnja bezzakonjem smatra a jedina podlost u miru pušta“.

Gorčinu ovu, rekoh, ne bi valjalo svoditi na dublje premišljanje vatrena mladića, već možda na koju ljubovnu nesgodicu, koja ga kadšto nije minula.

U istom pismu bolno spominje slabu sreću otačbine — za cijelo misleći na Krajinu — a tješi se tim, što sudbinom naroda nevidiva ruka vlada. S ovom je sjetom u rodu bilježka, kad mu se rodiše dva brata, kojih jedan na skoro umre — „dva momka Vukelića“, kojim ovako sreću željkuje: odrasli, izobrazili se pa ljubili dom i življe neg ja i stalnije a i s više sreće i u bolje vrijeme. Još kazuje prijatelju Ivkancu, kako je za nedrage dokolice u Senju malo privriedio i nabraja ovako, čim se bavi: „Upoznah se ponešto s literaturom talijanskom. Pročitah Orlanda i Jerusolim oslobođen, pak se sada latih Filangiera, koji ti je kao pravniku valjda poznat. Vitorella, Pratta, Petrarche, Lamartine-a, Vocela i Kolara čitah takodjer pojedina djela. Pak imadoh prilike osvjedočiti se, da ću domovini kao pjesnik teško uzmoći koristiti; s toga mi se dan na dan bolje sviće ozbiljno čitanje“. Ljudina ali skroman ovako sudio je i u kašnju ruku o sebi, prem mu je nekoliko pjesama 1862. i 1863. štampano. A na koncu javlja prijatelju, da je Petračić — vrativši se tada s bečkih nauka — u Senju, pa dodaje: to ti je vriedna glava.

U isto se vrijeme bijaše Vukelić u Senju poozbiljio, da ne rekнем, snužđio, pa mi se je i hvalio i tužio, kako se nada dospjeti u tadanji „upravni naukovni tečaj za Krajinu“, što no je nalik nekadanjemu takovu zavodu u Njemačkom Gradcu, godine 1859. u Beču ustrojen.

Tako je i bilo. Vukelić ode u jesen 1860. u Beč, kamo i sâm stigoh godinu poslije.

Kad bi se uzelo pisati ob ustroju toga bečkoga učilišta za krajiške častnike, što šta ne bi prošlo bez zamjere, bez crna prigovora. Tek bilo je u njem mladencu, ponajveć doučrviših gimnaziju, prvih godina s našega

juga samo neki dielak, a više inoplemenika, ponajviše ipak porieklom Slavena.

Jezika, običaja, poviesti onoga naroda, komu imadjuhu mladi upravnici služiti, nitko im ni spominjao nije a ja se i danas sjećam kruta pogovora i ljutite prietnje sbog toga, što nas nekoliko u zavodu držasmo i da bogme rado čitasmo „Pozor“, taj „revolutionäres Schandblatt“, kako ga blažena profesorska premudrost nabusito hćaše okrstiti.

Već 1860. u zimu pisao mi je Vukelić iz Beča na Rieku, da mu pročistim prievod „Franke Riminke“, do koga mu je bilo mnogo stalo, a nadao se je to boljoj pomoći, što sam tad na Rieci uz oćinski nadzor Frana Kurelea, Pacela i Trdine uzeo bio upijati ljepotu i pravilnost našega jezika.

Iz Beča počimlju njegova pisma prijatelju Poliću u Senj. Ova i ona pisma, što ih je iza našega razstanka meni pisao, bolje će, kako već rekoh, osvietliti svaku certu njegova života, nego li i najtanje moje kazivanje. Zadjem li ipak kojegdje na šire, ne mislim time izticati Vukelića kakvim velikanom; ali držim da je vriedno, progovoriti obilnije i o mladu vieku darovita pjesnika, a sviet će naš po tom tek razabrati, do koje bi visine skočila bila slava Vukelićeva, do koje bi koristi dospjela bila naša knjiga, da je kojom srećom mogao bolje razgranati znanje i da ga nije k zemlji pribijala „borba za hljeb“ te da nam je duže poživio.

Već u prvom pismu od 28. Siečnja 1861. priča se Vukelić prijatelju Toni Poliću, što mu do tad nije pisao. „Posla imam toliko, da jedva dospiem malko počinuti i „Pozor“ pročitati, koga nas nekoliko drži. Čitao sam danas u Narodnih Novinah, da su bile zimus u Zagrebu kazališne predstave. Rad bih dakle znao, što se je sa mojom „Riminkom“ sbilo? Odkad sam ovdje, ne ima ništa ni od stihova, ni od poezije. Njezino su mjesto sasvim zapremile „Polizei-Massregeln i Grenzgrundgesetze“.

O uskrsu 1861. zahvaljuje se Poliću, što je od njega pismo dobio „pismo milo, što je iz Senja moga, a milo što je od Vas. Ne mogu srcu odoljeti, moram kazati, koja mi tužno-mila čućenja uspomena Senja u grudima pokreće. Nek vide prijatelji moji, da sam, i ne rodiv se u Senju, vriedan Senjaninom se zvati. Toliko sгода, duboko u srce urezanih, predočuju mi ga, a mnoga pomisao, jedino moje blago, u nj me prenaša. Nikada si više čarobne budućnosti ne naslikah, kao što si ju tudie slikah. A kad mi mašta ukaže tihu večer, mjesečinu i to tiho more, morem zatravljani spiev brodar a nuz more medni šapat djevojačkih usta te tada nas dva u razgovoru o ljubavi domovine, tad mi u slasti srce pliva i opet me zaboli, kad pomislim, da nikad više ne bude toga uživanja . . . Razumjeli biste me još bolje, kad bih vam sadanje svoje stanje materijalno i duševno razložio. Ali nek stoji za sad. Samo to vam mogu reći, da mi je sadanji stalež vrlo oduran. Izvan zavoda stojim pod disciplinom vojničkom, a u zavodu pod disciplinom normalnih škola, pa još k tomu moram bez prestanka slušati o blagodatih, koje Krajina uživa. Kako li to čovjeku, koji je malo slobodi i slobodnoj misli vikao, godi!

Čitah ovih dana u „Pozoru“, što naši Talijani po Dalmaciji i na Rieci rade. To je plemenito: doći k narodu gostom, obogatit se njegovimi žuljevi pa onda učiniti ga robom u njegovoj kući.

Sinoć sam bio u društvu s pjesnikom Rabate, te sam mu se u ime Senja zahvalio.

Moja Franka kod jednoga je prijatelja na sudu, ali taj žalibože malo vremena ima, da ju dobro progleda (tad mi je bila na brizi matura —). Nekeje sam popravke već učinio a nastojat ću i više“.

Još se tuži na slabe prilike slobodnu napredku domovine.

Kako se vidi, usio je Senj našem Vukeliću usred srca; za to ga u „Senjkinji“ i „Senjani pod Šibenikom“

onako opieva; zato se, kako piše, i Dežmanu zahvaljuje za njegova „Rabatu“, kojega smo svi senjski djaci u slast čitali.

U drugom pismu bavi se vrlo prilježno pitanjem o senjskoj željeznici pa nabacuje prijatelju, kako bi sad bilo prilike, izmuzti Senjanom koju stotinu za jugoslavensku akademiju ili sklonuti ih, da opet stvore kakvo društvo za kazališne predstave ili bar da doprinesu što-god „zakladi za izdavanje pučkih knjiga“. Tom sgodom javlja, da je „pod svoju starost“ uzeo obilnije učiti englezki — a uz ono što zna francezki i njemački, da mu posao prilično ide od ruke, pa se nada, da će se za nekoliko mjeseci moći nasladjivati bar Goldsmithom. „Počeo sam“, — veli nadalje — „koliko imam čim, skupljati biblioteku za svoje buduće pustinjačtvo. Gledat ću nabaviti si klasike latinske, grčke, talijanske, francezke, eglezke, njemačke i slovjenske, pa dokle njih proučim, dotle ću i ja nešto valjati. Prošloga mjeseca kupio sam ponamjerce Shakespeara a rad sam svaki mjesec nabaviti po koju knjigu“.

Krasnih li snova i osnova; ne bijaše li to pravi pravcati „juvenis sublimis, cupidusque“ kako no ga divnim kistom naslikana čitaš u „mladih godinicah“ Fr. Kurelca!

Pod jesen 1861. Vukelić bijaše na dopustu u Senju. Podjosmo oba u Beč i nastanismo se u jednoj sobi, provedši godinu dana drug uz druga. Bilo nam je dosta puta tiesno, Vukelić se ukaza tvrdji na svakoj oskudici. I uz glotan krušac čitao je noć na noć Shakespeara, Mickiewicza (parižka mu predavanja o slov. knjizi), Kolara, Victora Huga, Lermontova, Jungmana; pisao je omanje izvorne pjesme, kojih su nekeje u „Ladi“ i u „Naše gore listu“ štampane — a nastavio je prevadjati ponešto sitnijih stvari iz Mathisona, Höltya, Geibla, Heinea, Göthea, Schillera, Vitorella, Preširna; nu tadanje pa i gdje koje prievode iz god. 1856 - 59., valjda samo pokusne od veće česti izprekrižao je svojom rukom u knjižici.

Ne riedko bi se po noći ili prije zore probudio i ploču na noćnom si stoliću stihovi izšarao. Zimskih večeri išli smo rado u sveučilištnu knjižaru, a kad no se je slavila slava na Grobničkom Polju, mi vas dan čitismo Demetrov spiev.

U večernjih društvih slavenske, osobito jugoslavenske omladine, znao je bujnom rječitošću razigrati srдца, a posebice ugoditi Čehom kićenimi zdravicami českomu narodu na českom jeziku.

Na 18. Listopada god. 1867. Vukelić piše iz Beča Poliću:

„Nadam se, da mi ova godina ne će u ludo proći kao lanjska. Počeh dakle već raditi. Progledah moje pjesme i nekoliko boljih počeh prepisivati. Nego i tuj imadoh neprilike. Pregledavajući pjesme, opazih, da dvajuh svežičića, u kojih skoró najbolje bjehu, ne ima: „Crnogorac“ i „Pogled u prošlost“ dvie su, za koje mi je uprav žao. — Obrekoh, da ću vas u svakom listu izvjestiti o svom radu i o svojih namislih. Jedne ruke biti će mi to moralna sila, da radim, jer ću uvijek gledati, da vam što imam javiti; a druge, priobćujući svoje misli, saznati ću, gdje imam pravo, gdje li krivo, jer samo kad gvoždje o kamen bije, izlieće iskra. Često mi se metu po glavi misli o domovini i o sredstvih, kojimi bi se preporoditi mogla. Mislim često na krasni naš spol, kako bi nam po njem sloboda sinuti mogla; ali nikad tih misli ne skupim, ne uredim.“

Prvomu se dielu svoga obećanja odazivlje podužim pismom od 4. Studenoga 1861., u kojem hćaše razložiti misli, „o pravcu budućega svoga djelovanja na polju napredka i slave domovine: te siromašne, potištene, pogrdjene, razkidane i tmicom pokrivena Hrvatiye“. Vriedno je, čini mi se, uvrstiti ovdje nekoliko tih osjećaja i misli mlada pregaoca, u Krajini odgojena, hudom sudbom u zavod turena, u kojem se nije čula rieč ni o svjetlu, ni o tmimi zemlje Hrvatske.

„Ljubljah do sad domovinu vierno, a uzdam se u onoga duba, koji nam srđea grije plemenitimi čuvstvi, koji u njih pobudjuje nastojanje oko krieposti a sviet upravlja i usrećuje, da ću joj i u napred ostati vieran sin a uztreba li, žaliti ne ću izgubiti za nju glavu. Nu nije dosta polagati život za domovinu, kad nas bubanj u boj zove. Valja svaku sgodu prihvatiti, gdje možeš iznieti njenu slavu, osvjetlati njeno lice i pripraviti pute gospodinu. To je ono, što čovjek, pa bio u ma kojem staležu, pa bio gdje mu drago (izim da je u Munkaču ili na Spielbergu) raditi može, ali egega žali bože mnogi ne rade onako dosljedno i oprezno, pa ni onako vatreno, da bi druge iz zlokobna sanki probuditi mogli. S toga nas dopade ovolika bieda, s toga zapesmo u svem i u svačem te se naše nekad slavno ime ušti samo žiteljem triuh županija nekadanje panonske Hrvatske. Koliko je ljudi, kojim je u srđcu pravi ponos narodni, kojim je pred očima, što bi naš narod polag zemljopisnoga položaja, polag naravi svoje postati mogao, pa koji su za tu ciel gotovi pregorjeti sve što imaju i uložiti za to rusu svoju glavu!... Da nas koja sretna sгода i oslobodi, ovakovi slobode sačuvali ne bismo. — Ljubiti narod svoj prvi je uviet uzdržanju našem, slobodi našoj, a da ga ljubimo, treba nam narodne sviesti. — Dajte ludjaku najdragočjeniji, najsjajniji alem, on će se titrati njime pa će ga dati za ništa. Da ne vidimo djevojačkih očiju, žarkih kano jasne na iztoku zviezde, da ne vidimo lica, rumena kao ruža, gojena rosom i blagim trakom pramaljetna sunašća, da ne vidimo vilinjega stasa, obajujućega posmjeha, dražestna i k jednu ponosna gleda: lje ostade srđce ledeno, lje ne oćutjesmo onoga čeznuća, one sladke boli, koja nam često san s očiju goni, s koga vehnemo poput cvieta, odkinuta od rodnoga žbuna. — Da uzljubimo narod, treba dakle i poznavati ga.

Dalje dajte da razložimo o narodnoj sviesti. Svaki čovjek kao državljanin mora se držati svete istine, da

ne ima napredka za nj, ako ne bude mislio i radio i za napredak svojih sugradjana ili bolje sudržavljana. Uvidi li tu istinu, prizna li to za svoju dužnost, stati će razmišljati o potreboćah i o stanju svojih sugradjana i o načinu, kako bi se njihov napredak pospješio, kako li bi se njihova sreća utvrdila. Velikim svrham hoće se složna rada, a složna rada ne ima bez dogovora, bez izraživanja svojih misli. One dakle ljude, koji istim sredstvom svoje misli izražuju, koji istim jezikom govore, odredila je već ista narav, da jedno tielo, jedna cielost budu, a to veliko tielo zovemo narod. Osvjedočenje čovjeka, da je on dio toga velikoga tiela, prama kojemu dužnosti imade, da to tielo mora ostati cielo i zdravo, ako želi uspjevati: to osvjedočenje zovem ja narodnu sviest. Čovjeku, u koga je građanske krieptosti, već bi ova sviest dosta bila, da postane pravim narodnjakom, a kakov će tek onda biti, kad upozna prošast svoga naroda, med kojim je svjetlost sunca i sviet bieli ugledao, od koga su mu i otac i majka, pa bila ta prošast tužna i potištena a bila slavna i sretna. Kad bi nam se u prošlosti našoj ukazivale same žalostne slike, sama bieda i robovanje, istina, ne bi nam se ponosno širile grudi; ali već s osvjedočenja, da smo i mi sinovi toga naroda, srdce bi nam još življe za nj kucalo. Što veća njegova nevolja, to žešća bi naša težnja bila, da mu verige skršimo i rane izvidamo, da ga na nov sretan život probudimo, da ga potištena uzvišenimi čini proslavimo, da mu staru tminu punim sjajem protjeramo. Ako li je narod taj slavan bio, što će drugo željeti pravi njegov sin, nego da mu slava potraje i da se umnoži; ako li je slobodan i sretan, što — već da čuva i povećava slobodu i sreću?

Tako dakle krieptost građanska, osnovana na građanskoj sviesti, spojena s poznanjem naroda i znanjem njegove prošlosti, postaje rodoljubjem.

Ali krieptost građanska osniva se na krieptosti obće-čovječanskoj i bez nje je ne ima. Jer tko nije poštena i

plemenita srдца, taj nē bi dobar gradjanin, to je samo sobom jasno.

Treba nam dakle najprije ugrijati ljudska srдца za sve, što je liepo i plemenito, opojiti ih duhom građanskim, otkriti im prošast naroda i pokazat, kakov je taj narod, a kakov biti može.

Za sreću i budućnost naroda raditi sveto je zvanje, sveto neko apoštolstvo, a tko je vrstan, pa na tom polju ne vrši dužnosti, ne vriedi da ga sunce grije, da živi.

I ja sam se nekad blaznio tom sladkom misli, da ću jednom valjati svomu narodu, prem me često obuzmu težke dvojbe te žalim, što ne imadoh bolje sreće. Ipak promislih svoj budućí položaj i važnost mjesta, na koje ću doći, pa složih osnovu, kako ću raditi. Ovo su podloge toj osnovi“ itd.

Prinesete li ovdje pjesmu Vukelićevu: „Krajina na razkršću“ i onu „zadnju pjesmu“, tuga vas minuti ne može za žarkim ovim srdcem, koje je do posljednjega kucaja preodano rodu svomu cvielilo, što mu ne bje bolje sreće, da jače ugadja svomu narodu.

Govorec o „mladih krasnih narodnih muževih“ u zimu god. 1861. spominje prijatelju Poliću, da „mnogo onih, koji se broje narodni, ne ima toliko odrešitosti, postojanosti i odanosti, kolik oni naši odpadnici, što no su kupljeno, sliepo i sramotno orudje u rukama narodnih neprijatelja“. Tim hćede dohvatiti onaj prizor u saboru god. 1861., s koga se je gotovo sva zemlja bila uzrujala; jer pribada oštro, da „naši protivnici iz sabora izstupaju samo politično, dočim rodoljubi to isto čine samo za to, jer im protivnici rekoše uvredljivu rieč, a to protivnici, koje prezirahu.“

Isti ovaj prizor toliko mu se je bio usjekao u glavu, da je poinativ se s nekim bratom Slavoncem sbog postupka Slavonskih nekih velikaša, zovnuo ga na dvboj. Ni danas zaboraviti ne mogu kako ga prem slaba mačioća zatekoh u hodniku, gdje prostom brusinom brusi

za boj sablju, ne držeći vriednim, da za takav posao još i brusara plaća.

U pismu od 10. Prosinca 1861. prigovara prijatelju Poliću, što mu se riedko javlja, pa ga pozivlje, neka udesi pisma svoja poput neke vrsti dnevnika, te da tako pokuša nadomjestiti lični domjenak. Sgodno nastoji predočiti prijatelja, govoreć ovako: „Kad sjednemo u večer te uzmemo sami sobom činiti onodanji račun, tad oćutimo ili radost sa svoje sreće i svoga napredka, ili žalost, gdje nas koja nada iznevjeri, gdje se nemilo prenusmo iz sladke bulazni; kad nam se zarodi koja vriedna misao u glavi, onda valja latiti se pera i kratkom rieči opisati prijatelju, što nam dušom kreće, što nam srđce gorća ili blaži, jer je sladja radost a lakša žalost, kad ju podielimo; jer je lakše doviti se pravomu znanju, kad uzporedimo misli s tudjimi.“ Tuži se opet na gorkosti, što ih je u vojnićkom staležu za čovjeka, koji ne pristaje uz Amerikanski jug; ali se tješi mišlju, da će skoro začić u narod, od koga je rad mnogo šta naučiti. U velike hvali već pomenuta Mickievićeva „predavanja o slovjsenskoj knjizi“ jer mu je — veli — svaki redak izvorna i duboka misao, a sve misli vrlo poredane i izražene. Načitav u tih predavanjih osvrt na staru česku literaturu, koje se je tudjinstvo jako kosnulo, salazi u misli na biedno stanje naše knjige to po Dalmaciji, to po drugih stranah domovine, pa se uvidjajući, da ni mi kao ni stari Česi ne proučismo svoga jezika, već da ga krpamo i šaramo kao kakovu lutku, zalieće do vesela uzklika: Kurelac i Kurelčevići nadjoše pravi put, bog im dao sreću i slavo-dobiće!

Jest, Vukelić se je po mojem nagovoru 1862. god. upisao u posebnu pismu u junoshe tadanjemu našem u zoru i duhovnomu ocu Franu Kurelca i zamolio ga je, zavjeriv se tvrdom vjerom u njegovu mladu ratobornu vojsku, da mu na korici knjige (tad su mniem „Fluminensia“ izišla) sinovstvo prizna. Nu veleštovani akademik

Adolfo Veber, bar što se Vukelića i mene tiče, krivo sluti — a držim što se i ostalih Kurelčevih učenikā tiče, — izvodeći iz njihovih pisama, kano da su imali polagati još neki svećani zavjet ili kakovu prisegu. Ovo mi je uzgred reći na vjekopis Frana Kurelca, što ga je iz pera učenoga akademika doniela 29. knjiga Rada Jugoslavenske akademije.

Blažen mladić ne može da se do mjere nahvali u nastavku pomenutoga pisma „Slovjsenske besjede“, na kojoj je vidio divnu kitu slovjsenske gospode pa i udovu i kćerku slavnoga Jana Kolara, uzkrisitelja „Slavije“. I tu je zabavu živahno opisao u „Glasonošić“. Ali mi do danas ne bješe moguće dokopati se dotičnoga broja.

Mladjahno mu srđce veseli se napredku „narodnoga glasbenoga zavoda“, jer vidi, da se liepo narodno umieće bar u glavnom gradu ljubi, pa se nada, da će se tako umjetnički duh u obće sve to jaće razbuditi. Hvali Karlovac, što je ustao u slogu sa Zagrebom, pa misli, da bi se i u Senju dala sastaviti kakova narodna čitaonica, kakovo glasbeno ili kazalištno društvo. Ove su mu se želje da što poslije izpunile; samo ne ona, gdje puti prijatelja, kako bi valjalo izabrati dječakā pojasta glasa, što stupaju iz učiona u zanat, vježbati ih u pjevanju i naučiti ih svaki mjesec po nekoliko narodnih pjesama, pa upriličiti, da pjevaju bar po jednom u tjednu bilo i samo za svoju korist. „Ovakova društva, prem rekne gdjetko, da su pusta danguba, meni se vide jakom polugom umjetničkomu napredku naše domovine“ dovršuje Vukelić pozivajući prijatelja, da mu javi, bi li i kako bi se u Senju štogod učiniti moglo.

Početkom 1862. god. opet piše Poliću i javlja mu, da su pjesme pod slovom „S“ u „Ladi“ njegove a pod „L. V. S.“ u „Naše gore listu“ takodjer njegove. Tad su ga pohvalila uredništva „Naše gore lista“ i „Glasonošić“ i obodravala ga na dalji rad. S toga i veli prijatelju u istom pismu: „Da bog dā slavili me i poslije tako; ali

imam mnogo i Vam zahvaliti, jer da Vas ne bi, ja se još koju godinu ne javih narodu hrvatskomu.

Za to se nije znalo, kad je uredništvo „Vienca“ njegove tobožnje prvience u svom listu pozdravilo i tako prijatelju mu Toni Poliću pripada svakojako slava prvoga povodnika, što je Vukelić počeo iznositi na javu mladjahne plodove svoga pera.

Hrabriji s ovoga uspjeha kazuje Poliću, da se osim erotičnih pjesama i u drugih vrstih kuša, osobito kao heroik, pa i na polju epike. Još tad je preveo „Bože co s Polske“; nu ovaj prievod nije štampan, jer se je izgubio*), zatim ulomak iz Tassa II. pjevanje, ljubav „Sofronije i Olinda“ a po jednom sboru iz opere „Nabukodonazar“ pokušao je složiti sljedeći nigdje ne štampani oponašaj:

Vijni s', misli, na laganih krilih
K toplom jugu tam' k obalam Save,
K stienam Adrije, k moru tom' Slave.
Gdje Hrvate mi udes tre hud.

Mol' se s naródom pravo branećim,
Plač' nad potrošci uvehle dike,
Dok ti s' davnosti privide slike,
Dokle opoji nada ti grud.

Pak se razpjevaj s tuge i s rade,
Pjevaj rodu o davnosti sjajnoj,
Škin' budućnosti koprenu tajnoj,
Spiev nek iz srca rod prene ko grom,

Pa kol' težki su okovi naši,
Tol' davoriju sionu stvori:
Sve nek zanosi, kuda se ori
Za slobodu, za slavu, za dom.

Još nagovora po drugi put prijatelja, da gleda u Senju što skupiti za jugosl. akademiju, a u pismu od

*) Onaj prievod u „Naše gore listu“ od g. 1865. nije Vukelićev.

21. Svibnja 1862. tuži mu se opet, da ne dospieva na književni rad, da ne ima kad ni prepisati ono nekoliko pjesmica što izvornih što s ruskoga prevedenih, a onda spominje ljubav, koje se, kako kaže, težkim srcem odriče, jer mu sudba dosudjuje buran život te se ma i nerad mora prihvatiti Mickiewicza:

Bieda — — — niewiastom jeśli kochają szalenców
Których ako wybiegac lubi za wiosky granicę
Których myśli jak dymy wiecznie nad dach uletają,
Których sercu niemoże szezescie domowe wystarczyć.

Posljednjega Travnja 1862. desi mu se nesgoda, jer ga je pri vježbi u mačevanju, kad se je naglo napried pognuo, ponehvatice drug udario na sreću tupom sabljom više oka te mu prosjekao lievu vedju od suzišta do na vrh nosa. Odležao je poduže u bolnici, a kad mu je liečnik, rodom Čeh, sašivao prosječenu kožu, ni pisnuo nije. Nu za to je bio blažen, kad ga iza gotova posla isti liečnik u nekom čudu njemački zapita, odkle je, a na ponositi odgovor mu, da je Hrvat, zadovoljan prihvati: to sam i sâm mislio! — Pa još mu se mladost obietno rakoli u pismu prijatelju Poliću i ovom nesgodom: „da mi bar ostade brazgotina na licu, pomislila bi možda koja krasotica, da dopadloh rane u junačkom boju, a ovako čamih četrnaest dana u bolnici — bez slave i koristi“.

Mjeseca Kolovoza 1862. postane Vukelić poručnikom krajiške uprave po svojoj želji u tadašnjoj ličkoj pukovniji i ode iz Beča u Senj, gdje provede nekoliko nedjelja kod svojih roditelja i s prijateljem Polićem, a za tim se zaputi u Gospić s dičnim starinom, pravim ogledalom odličnih krajiških pračastnika, pukovnikom Milom Kasumovićem, kojega se ljubeznivosti i prijazni ne mogaše dosta nahvaliti. Boravak u Senju za dvomjesečnoga dopusta nije Vukeliću ugodio, kako se je nadao, željan roditeljskoga doma i prijatelja u tom kolik i rodnom si gradu. Piše mi o tom boravku ovako: „s kim bih se

družio, ne smiem, a s kim bih se družiti morao, ne marim, te tako uvijek „a solo e pensoso“.

Pa ipak čini se, da mu je i tad, prem se kako gore vidjesmo, odriče osbiljne ljubavi, ostalo bar pô srca u Senju, gdje je našao, da što od prije znanicu svoju, za koju veli u pismu: „liepo djevojče, prava „Slavy Dcera“, modrooka, zlato-kosa, nježna golubica“. Da bijaše slikar, pa da hćaše slikati Ladu ili Vesnu, ovo bi mu djevojče za cijelo uzorom lebdilo. A da se je s njom razstao nešto pokunjen, vidi se iz sjetna mu osvrta na boravak u Senju, u kojem spominje, „da ni jedno žarko okašće ne će prosuziti, kad neslavan život neslavno završi“. Ne mogav se, kako je želio, na polazku iz Senja pozdraviti s prijateljem Polićem, posla mu o novoj godini 1863. iz Gospića kiticu dotadanjih svojih pjesmica u spomen prijateljstva, a koliko je prijatelja cienio, vidi se iz njegovih rieči u popratnom pismu: „Ako ikad moje pjesme svijet ugledaju, s njimi će se i Vaše ime spomenuti“. Ne mogoh ovoga prećutati, ma da mi to krati čedna duša prevrloga pokojnikova prijatelja, bez koga i opet velim — jedva da bi Vukelić ikad i onoliko našoj knjizi privriedio, koliko je. Kiteci pjesama nadpis je:

„Ovaj vienac uvehnula cvieća,
Porod davnog raskošnog proljeća,
Na spomenu vjekovitu vije
U znak ćutstva, kô mu srce grije.“ L. V.

Ni u Gospiću, gdje je do na proljeće 1863. godine kod upravnoga odjela pukovnije u vježbi ostao, nije živi duh Vukelićev našao prave hrane, dovoljna poleta. Do pod konac god. 1862. pisao mi je šest pisama u Beč. U prvom veselim srcem opisuje svoj put iz Senja u Gospić šaljivim uzporedkom: „koji put da ti opišem onaj iz Beča u Senj, ili onaj iz Senja u Gospić? Onaj prvi kako bih ti opisao nego ovako: Brate moj! sjediš pa pušiš, a parovoz leti kao da ga svi vrazi nose! a onaj drugi: drljaš se, brate, sad lupiš o jednu lotru, sad o drugu,

dok ne dodješ do krčme; a onda: eja! gospodine, da malo nahranimo, pa ćemo za vida — — — i ovdje mu zastade rieč u grlu, jer mu željno oko zagleda braviju svježu kožicu, viseću pred vrati a vatrena mašta predstavi bubrege u loju. Tako ti ide od štacije do štacije ili bolje od krčme do krčme; dok ne dodje: eja! evo nas, bogu vala!“

Bujne mašte već po sebi, a tek ostaviv kolo bečkoga djakovanja i drugovanja nije čuda, što se je došav u Krajinu nemalo presenetio, pa joj ljutit kune začetnike: „krvav bio, tko ju zavrgao“. Našao je dara u svoje okoline, ali se tuži, da ne ima znanja, da ljudi ne poznaju tudje golote ni svoje vriednosti, pa se srame svoga, a idu za tudjim i klanjaju se tudjemu ma i klatežu. Nemilo šiba društvene prilike. Sve mu se tudji jedno od drugoga, a paze na častnički „rang“ i same gospodje, koje njemčukaju kao i gospodjice, što no riek sve u četvero. „Kušao sam“, veli, „nekoliko puta govoriti s njimi hrvatski, ali nije išlo. Časak kan'da se zaboravi, pa onda opet okrene na njemačku.“ Tek kad se čovjek dobro upozna i sprijatelji s kojom krasoticom, onda će, kako on priča — okrenuti i „po našu govoriti“.

Tuži se i na svećenstvo jedne i druge crkve, jedno da lije svoj bies a drugo svoj otrov med narod: u čem biti će da je prekasio, namjeriv se valjda na pojedince, koji mu se ne svikoše. Uredovni mu je život već tad mrzak bio, pa mi jadikuje, da mu sve ukazuje propast našu te ga sumorica i zlovolja prevlada a nikoga nema, tko bi ga razgovorio, niti ima kad, da knjigom razčera crne oblake, već onako sam sebe poieda. Pa i kad uhvati kakovu knjigu, više joj prevrée listove, nego li ju čita a kamo li uči. Nu i s knjigom je svakojako zlo, jer u pukovnijskoj knjižnici se ne nalazi štiva, osim romana, nešto povjestnih, zemljopisnih i vojno-strukovnih knjiga. U ostalom osbiljnih knjiga, sve da ih ima, proučati ne bi mogao, opet se priča: jer takov posao „secessum scribentis et otium poscit“. A uz takove prilike — veli —

od pisanja ni razgovora ne ima, jer niti je što, niti gdje, niti kad pisati. „Jedini mi je ugodni razgovor tebi pisati, a ti najbolje opažaš, da sam stao hrdjati kao nož u koricah“.

O narodnosti, o prosvjeti, o slobodi ne ima govoriti s kim, te mi s toga bolne duše otkriva u jednom pismu, da mu je trunućemu po vas dan u pisarni jedina radost, zavući so kadkada u svačiju kuću, što no vele u krčmu, pa u veselu društvu odpojati koju pjesmicu.

Bivalo je još i veće sjete i snuženosti. Piše mi pod kraj 1862. god., kad no ga uzeh i karati i sokoliti, jer mu vidjoh ladje tonuti: „moje pero svaki čas zapinje, jer duh trom polagano misli niže. Ako je i bilo što dara u mene, sve je zakrčljavilo, obraslo trnjem i korovom, a ostalo mi samo toliko, da vidim i uvidim, što sam stignuti mogao. Opominješ me, da u Glasonošu pišem, a kazah ti u zadnjem listu, da sam mu još iz Senja nekoliko stvari poslao, pa ih nije stampao. A sjetit ćeš se lanjskoga „vojaka“, što još ni danas sunca ne ugleda. Ali dosad štogod pisah, ne pisah lje da slavu stečem svomu imenu, već scienih, da sam i ja pozvan biti sveštenikom istine i ljepote, pak i ne žalim, što sam se prevario, već žalim samo, što je onolika pliesan u našu knjigu i u naše časopise uljegla, te što ju gledati moram, a izkorieniti je ne mogu.*)

Nešto malo bio se je razbadvivio, kad se je uzelo raditi o novom ustroju občina, a značajno je to po tadanju krajišku upravu, gdje piše, da je tu mala prilika, kojom bi čovjek volj što učiniti mogao. „Sve občine — veli — dobiju hrvatske pečate, dakako bez grba hrvatskoga, pa kad je već pečat takov i to dozvolom krajiške uprave, ne će biti teško prinukati ljude, da i svoje stvari uzmu hrvatski razpravljati. Žalibože proglasila je gospićka

*) Biva u nas i danas, da se svaki put ne prebira pošiljke mladjih, darovitijih ljudi, već sploh ture u koš, a to jedva da je uputno.

občina njemački jezik svojim službenim itd.“ Valja znati, da smo mi u Krajiui uslied nekih tobož olakšica i preinaka u kašnju ruku smjeli pri uredovanju mirovnoga suda pisati zapisnike narodnim jezikom, al i tad je trebalo za višu oblast prilagati svakad njemački prievod, a bogme to je bio dvostruk i do mjere mrzak posao.“

Ipak me je pripitkivao tad još i to često za ovu i onu knjigu poljsku, česku, rusku; koju godinu poslije i o tom je bio zamukao.

S proljeća 1863. došao je Vukelić za upravnoga častnika na Osiek u satniju Kuljsku, nekad na nedobru glasu s premnoge kradje i otimačine, gdje je kako mi ujedljivo pripominje — govedine u svakoj škrapii izobilja, a upravitelju glavni posao pisati „species facti“. „Što je u Zrmanji corpus delicti nož i puška, to je u Kuljskoj kumpaniji čereg govedine“, domeće iedko, a da mu je takova služba dotužila, vidi se iz njegovoga pisma prijatelju Poliću, u kojem spominje pri koncu srpnja 1863., „ako želim viditi poštena čovjeka, valja mi ga tražiti izvan pisarne, a najpošteniji su oni, koji daleko od gospode i od gospodske pravice stada svoja pasu i djedovinu svoju oru“. Tad u dobri čas dodjoše k njemu na nekoliko vremena roditelji, pa se je uzeo bio otimati dangubnu društvu i u samoći opet prianjati uz knjigu, kako i sam kaže — zapuštenu drugaricu. Malo po malo sviče mu se i stanovništvo i u jesen 1863. god. već se javlja volja natjecati se prievodom „Franke Riminke“ o razpisanu dramatičku nagradu. A kako je rad bio još jednom pregledati i ugledati taj prievod, poručio je Poliću po talijanski izvornik, prem ga je u isto vrijeme znatno bio zakupio uredovni posao.

U mene su tri mu pisma iz god. 1863., koja to isto svjedoče. Veliko ga je zanosio tadanji ustanak poljski. „Kosci nek živu, a Kozaci nek ginu!“ — ovako počimlje pa nastavlja: „Štogod je slovjenkih plemena, ni jedno nam sudbinom srodnije i srcu momu draže, kolik taj

narod mučenički. Radostna li mene, da se za nj mogu biti i umrijeti, a ovako s njime kličem: ostoń ich ostoń ojcowską dlonią.

I sinovi svete Rusije i sinovi Italije eno liju krvcu za slobodu poljsku; narodi su tlačeni po udesu braća, priteci jedan drugomu i lanci padnu! — „Ješće Polska nie zginięła!“

Nije mu po ćudi i ljuto se tuži na popovsku propagandu, koja da narod truje a za tiem ide, da ga prelije u ono medjumorje, što no ga Utješenić opieva, pa da sav postane članom pravoslavlja. U tom pokretu ne nazire Vukelić narodnoga duha, o kojem se u Lici slabo što i zna, već vjerski fanatizam, s kojim ne će da ima posla.

Od naših listova čitao je samo „Glasonošu“ i po kadkad „Pozor“, kad bi u Gospić došao a inače pored novčane oskudice slabo je tad i dobivao štiva, da srce i um krasi, već je onako na seoskoj osami, — kako sâm kaže — snovao i snivao o zlatnih vjekovih, koje „ako i ne ugledamo, a ono je bar zaslužujemo“.

Od 1863. pa sve do 1872. nije se, koliko doznajem, milomu svomu prijatelju Poliću javio pismom, a na moje silno požurkivanje jedva se odazva pod konac 1864., dakle jednom ciele te godine, jednom 1865., dva puta 1866., dva puta 1867., jednom 1868., jednom 1869., jednom 1870. i nekoliko puta 1871., dokle se u Bjelovaru ne sastasmo.

Najbolje se vidi iz pisma mu od 17. Prosinca 1864. kako mu je dalje bilo na Osieku. Evo nekoliko redaka: „Dakle još ima duša, koja me se sjeća očajnika! a mnogo se već dana izvilo, da mi te utjehe ne bi. Koriš me i pravo imaš, što ti se već toliko ne ozvah, a čija je to šteta već moja; jer s moga muka ne bje mi tvoga razgovora. Nego da znaš koliko li puta napisah ti pismo, pa ga opet razparah, jer bijaše prepuno naricanja, pa ga se stidjeh odpraviti U svojem sam svietu, u svojem

narodu; ali kao piljak na pržini. Ne ima duše, s kojom bih podielio jade, s kojom bih proshorio o rodu i slobodi, da mi lakše bude na srdcu, pa mi za to čama dane truje. Drugovom i starijim sam mrzak, jer mi vele, da ih prezirem, gdje si zabih u glavu, da više od njih znam; a narod me ne ljubi, jer mi vele, da sam preoštar i da se umoliti ne dam. Uzmi da se od golema službenoga rada ni s knjigom razgovarati ne mogu, pa spoznaš kako mi je. Evo danas stiže tvoje pismo i u nj zavih mnogu ranu i mnoga mi struna, što već bješe glas izgubila, opet zazvoni. Eh da mi je tebe bar od kad do kad viditi i samo na časak s tobom se razgovoriti, laglje bih sudbinu podnosio. Ne bih trunuo kao što sada trunem, gdje već zaboravih skoro i knjigu i narod, te gore pišem nego pisah pred 5—6 godina, a izvan „Glasonoše“ i kadšto „Naše gore lista“ jedva da kad hrvatsku knjigu u ruke uklopim.

A što bih ti nabrajao moje jade, kad, bojim se, nije ni tebi bolje.

Što se mučim i što trpim, da se mučim i da trpim za narod, žalio ne bih; ali što više radim, to sam narodu teži.

Vaj, dodje li vrijeme, da i s nas skine težki ovaj jaram!“

Iskreni, uzdatljivi ovaj izljev bolne mu duše razumjeti je, kad se naš odnošaj od malih nogu uzme na oko, a po gotovo naš boravak u Beču, gdje smo kao brat uz brata godinovali, zalažući često žuhka kruba i počivajući mučno na tvrdu uzglavju, srodan udes snosili i srodnom se željom zanosili. Mladost zanešenost, kud je težila, što je snovala, čemu li se je nadala! Kad omrkli pusti dani na crnu putu uz njemačku upravu, na vojničku nategnutu i sapetu, savila se eto tuga oko mlada srdca, potonule naše nade i raztvorile se čarobne sanje. Težkoj sjeti njegovoj i dalje je oduška u pismu od 30. Ožujka 1865., gdje se je ovako malo ne razplakao: „Hće-

dosmo živjeti i umrieti za narod svoj, a što mu sad možemo, kako li pomoći? Niesmo li mu kao tuđji tuđjani? Čameći od zore do mraka sred četiri ledena zida i ne sastaješ se s narodom, van što ga §§ i G. G. G. mučiš.“ Naslućujući ipak promjene i volj koje poboljšice u krajiškoj upravi, živa mašta opet ga zanosi u vedrinu narodne cielosti, pa se, priželjkujući skoru spojitbu krajine s majkom domovinom, zalieće ovako: „Da bog i sreća da, te da nam s roda skinu težki okov vojničtva, što ga već toliko stoljeća nosi sebi na štetu i sramotu, a drugomu svietu na nevolju, onda ne bih žalio, da me nestane. Dokle nas vojnički zakoni jarmili budu, napredku se našem ni malo ne nadam. Spoji li se zemlja u jedno, sretnih li nas onda, divne zore, divna li dana!“ Na žalost toga svetloga dana, toga narodnoga blagdana doživio nije!

Zamukne dugo, posve, a na moje ponovno poticanje eno ga na 18. Listopada iz Bruvna, gdje je opet očajavao, posve očajavao pismom, koje je vriedno donekle iznieti. „Ne trebaš me koriti, ta i sâm se svaki dan korim, što si čemerni život još čemernijim činim, zaljenjujući razgovore s tobom. Koliko sam sretnih časova mogao već imati, koliko misli, koliko plemenitih čuti u srcu probuditi, da budem čovjek oteti se ovom mrtvilu duha, koje me je pritislulo. Sto puta odlučih pisati, i opet se sto puta nadje kojekakva, a baš nikakva zapreka. Jučer mi dodje u ruke milo tvoje pismo. Čitah ga s radošću i bolju, i postidjeh se svoga nehaja. Takva je naša sudbina. Mjesto umna razgovora, uz koji se srdce ogrieva kó zemljica pri proljetnom sunašcu, mjesto knjiga, da iz njih cviet mudrosti pabirčimo, ne ostaje nam ništa u naših pustah, do li naših niemstvom opojenih i zasliepljenih drugova, prama nam dosta neiskrena srдца.“

Na mjesto da s vremenom napredujem, ostajem iza svih vršnjaka; prědje nekoliko godina, pa već ni sam sebe ne uzpoznam. Jedina je utjeha, što niesmo krivi mi, već naša sudbina.“ Pregorke li tužbe na sudbinu teli srodne

s prekipjelin srcem slavljenoga tad nam uzornika Frana Kurelca, koji je iste godine posietio i mene u Primišlju i Vukelića u svojem rodnom mjestu Bruvnu, pa nas ljuto prekorio s nenapredka i razkošna života, raniv nas oba do srдца težkom korbom, da ga takovi njegova tvora nikad ne obranismo i ne utvrdismo.

Knjigu je da što uz takovu nevolju Vukelić bio opet odbjegao, jadikujući, da u Bruvnu osim „Pozora“ hrvatskoga lista niti knjige dobiti ne može.

Usred ove debele nevolje namjeri ga dobra sreća na vrlu djevojku, uz koju je prionuo cielom dušom, a srdce se srcu odazvalo. Ljubav ga čista, nježna, zadavši mu izprva gorkih dana, odtisnuv ga upravo s Osieka u Bruvno, izvede na put stari i pomladi mu malaksalu volju. S nje se zavrgoše i umilnim cvietom prosuše miloduhe „zvonjelice“ i ostale pjesme, što nam ih „Vienac“ od godine 1871. ovamo donese.

Uz tu srećicu desi se i druga, jer je tad u Bruvnu kapetanovao Franjo Turić, koji je baš tada pisao svoga „Radoslava“, a o kojem mi Vukelić pišaše, da je jedini u Lici, „koji razgovor naš razumije i jade naše poznaje.“

Preko dvadeset ponajveć ljubovnih pjesama štampanih od god. 1872.—1876. u „Viencu“ napisao je baš u ove dane 1866.—1869., a nekoje, napisane za djakovanja u Senju još oko 1857.—1860. godine, tad je prekrojio.

Kako se je sad okriepio i osokolio, vidiš mu iz pisma od 3. prosinca 1866., u kojem me oboljela milo tješi i hrabri ovako: „Ako ti je oboljelo tielo, ne daj duhu da klone; ne gledaj, što je sada, steri orlova krila nebu pod oblake, šini okom u daljne daljine, pa ugledaš krajeve, da ti srdce od radosti uzigra. (Nadao se je tada, da će se pokrenuti i pitanje oslobodjenja braće naše s onu stranu Une i Save.) Ugledaš narod čio i zdrav. Po poljih mu zlačena pšenica, u potocih čisto srebro blista. Med njim vile dvore sagradile; razgovor im ko struja nebeska. Oblaci se tmasti razpršuju, evo rodu nova

zora sviće. I ustaju iz groba junaci, tri sto ljet' ih crna zemlja krila, sad i oni s rodnom slave slavje“. Opaziv valjda i sâm, kako mu se je mašta razigrala, domeće, da nije mašta što piše, već „hvala bogu istina živa“. I on se tvrdo nada, da će, što je tašta i mlitava medju nami i što za sad na površju pliva, utonuti; jer će, dok valovi zaigraju svoje ljuto kolo, pasti pljeva na litice i „na žarkom izgorjeti suncu“. S braćom prekounskom u zadruzi smijati nam se je samo, ponosito kliče Vukelić, „kako se oholi Ugričići pievče“. — Tad se je ponadao i tomu, da će mu se četiri godine samotovanja izplatiti, ne bez razloga.

Nu imavši, kako rekoh, nepriličica s naumljenom ženitbom, nakanio je bio skinuti vojničku odoru, ali nije uspio. „Benedetto, chi mai non dispera“, dovikuje sam sebi.

U zimi 1868. postade nadporučnikom krajiške uprave. Obrodiv srećno sve zapreke, javlja mi 8. Rujna 1869.: „Što teži boj, to vrednija pobjeda; oženio sam se.“ Ali se je u to vrijeme bilo nadvezalo opet drugih neprilika. Nagonivši narod po višoj zapoviedi, da crkvu zida, gdje ne hćede i ne mogaše, kako veli, dodje do žestoka odpora u Bruvnu, a malo za tim i u Mazinu. Ocrniše ga osim toga neljudi kod glavara, a kako je bio tvrd na rieči i dosljedan na tvorbu, ne hćede se s lahka pokloniti sili, pa mu se od tuda poleže dosta okapanja. Već oženjena salećeše ga još i novčane nevolje, truneći mu mir i povoljicu.

Godine 1870. dopade mene k unutarnjemu odjelu c. kr. glavnog zapovjedništva u Zagreb i tad ga kazah, tko je i kakav je, momu dobrotvoru, dičnomu Ivanu Trnskomu, koji ga, prem licem mu neznana, ogrli svom toplotom plemenitoga svoga srca i poslavl mu svoju sliku, pozva Vukelića, medjutim u Lapac premještena, da nam se u „Viencu“ javi.

Dužan sam otisnuti ovdje zahvalu, što ju našem zaštitniku preko mojih ruku posla Vukelić.

Slavnomu gospodinu
Ivanu Trnskomu,
momu pukovniku i zaštitniku za njegovu sliku.

Diete bijah, kad mi srdce mlado
Prvog puta Tvoja sgrija vila:
Danica me s njom upozna mila,
U njoj I. T. uvijek gledah rado
A kad sviet taj odgonetat stadoh
I duhu mi ponarasla krila,
Nigdje pjesma nad Tvoju ne bila,
Miloglasja nad Tvoje ne znadoh.
U njoj učih divnu ljubav roda,
Ljubav pravde i istine svete;
Prokletinju sebičnosti klete;
S nje se srdce živoj želji poda,
Da T' ugleda bogoduho lice:
Sada — teci suzo radostnice!

Malo za tim počese u „Viencu“ izlaziti Vukelićeve pjesme, jedna ljepša od druge, pjesme, da što pisane — kako već navedoh — ponajviše od 1866. ovamo. Nije uzalud izjavio mi pobratim, da mu je velika slast odužiti se zlatnomu pismu našega zaštitnika; samo uzdiše: „Ej, da je snage koliko je želje, u dobar čas; a ovako budete zadovoljni bar marom ako i ne darom“.

Uredništvo „Vienca“ pozdravilo ga je posve milo na prvom susretu, kad no u 38. broju od god. 1870. izadjoše prve tri zvonjelice, a nije ga manje obveselilo, što je čestiti naš Grbić, na ponudu uredništva, dvie te pjesme „Lahku noć“ i „Što sam sjetan“ ukajdio. Reći ne mogu, kako je i meni oko srca bilo, kad sam, sje-deći uz Ivana Trnskoga, slušao u našem kazalištu Franju Grbića, gdje no sâm milozvučnim glasom obje te pjesme odpjeva uz burnu povladu občinstva.

Mladomu se pjesniku osim Trnskoga obradovaše ne malo sad već pokojnici Preradović, naš prijatelj još iz Beča Dežman a osobito pokojni Perkovac, tadanji urednik „Vienca“, koji mi je često a živo hvalio pravu žicu pjesnika Vukelića, prem baš on nije običavao pro-

sipati hvale. Prijatelji Jurković, Šenoa, Miškatović, Tomić i drugi takodjer izražavahu mi radost svoju s Vukelićeva ptistupa u kolo „Vjenčara“. Za nekoliko vremena izadjoše crte iz krajiškoga života; „Hajduk Rade“ pa „Krvava dioba“ i stekoše veliku pobvalu zagrebačkih književnih krugova, prem se je Vukelić i tad plaho u mene upitkivao, jesu li čemu.

Dopadši Ivana Trnskoga častna zadaća, da prevede bjelovarsku krajinu, svoj dragi zavičaj, na ustavnu, pozva o Petrovu dnu 1871. god. u pomoć Vukelića, koji mi se, časom odsutnu, 5. Srpnja sav blažen ovako oglasi: „U dobri čas! evo me u Zagrebu! Sinu sunce i na moja vrata; ali za to do neba hvala tvrdoj vjeri pobratimskoj, koja me sa svjetlim poglavarom upoznade“. Gromko dozva naš pjesnik svojoj Lici na polazku „S bogom!“ Mnogi rekoše, da je vriedno taj oproštaj, kolik i onaj „Krajini na razkršću“ i po više puta pročitati.

Pomogavši ustrojiti novu županiju Bjelovarsku, vesela smo joj srдца oba bilježnikovala. Vukelić je pri upravi zlata vriedio, te ga je na posledku zapalo za uspješan rād pri ustroju nove županije najmilostivije priznanje Njeg. Veličanstva. Brojne skupštine novo ustrojene županije — dosta je živih svjedoka — slušale su pomno i rado njegovu rieč. Još uvijek sitan, tanak, suhonorjav, znao je osbiljnim, zvonkim glasom i tankoumnim razlaganjem uvjeriti svakoga, da je dobro i koristno, što županija sumava i želi. Otržit a na misli brz i na sboru spretan, znao je protivna mnienja suzbijati preudesitim načinom. Pored dosta umarajućega živa uticanja u razpravu ipak je dospievao još i stenografisati te skupštinske razprave, kao što je u obće u svojih književnih bilježkah mnogo toga stenografisao, čega ne razumiem te ni odgonetnuti ne mogah.

Mene, suradnika, ne može dopasti, da ovom sgodom razlažem, što smo i kako smo u Bjelovaru snovali i radili. Tek kad je ono Ivan Trnski dignut sa županstva,

zahvali se nas 17 pol. činovnika na službi. Čestiti Senjani žicom ponudiše Vukeliću bilježništvo pri svom magistratu, a on se iza duga muka 1. Ožujka 1872. javi prijatelju Poliću ovećim pismom, u kojem mu medju inim glade te ponude piše:

„Veliko me obradovaste vašom brzojavkom, jer mi je visoka u cieni vaša ljubav i vaš sud. A kako mi je mio vaš grad, prihvatio bih svom dušom častnu zadaću, da mu kano prvi ustavni veliki bilježnik bilježim slavne čine, ali me prieke okolnosti zovu na poprište za biedni narod.

Čitaste već u novinah, što se ovud sbiva. Bili smo prionuli cielim srdcem, da udarimo ovoj novoj županiji tvrd temelj poštene, napredne uprave, a sreća nam priskočila te u brzo razumio narod, tko mu je na čelu, kojim duhom diše Ivan Trnski i kamo smiera neumorni mu rad, te pristao uza nj kao svoj uza svoga. Tko je gledao naše županijske skupštine, pa vidio ono uzdanje, onu vjeru, kojom sreća svaki pojedinac svaku rieč, što poteče iz usta svietloga nam glavara i kako svaku privija duši, morao je uzkliknuti: ako igdje, to je ovdje prilike svakoj ljepoti, svakoj dobroti, ovdje bude milota napredka i slave. Ali nije do toga našim prijateljem. Treba sastaviti sabor, koji će povladiti svaki mig, što mu od nekud stigne, a dok je Trnski u Bjelovaru, dotle, vele, nije se nadati, da će narod birati svoje neuzdanike; valja dakle maknuti Trnskoga i podignuti na stolicu čovjeka, voljna drugačije poigrati u kolu. Mi smo došli ovamo uz Trnskoga, izpoviedali smo njegovo osvjedočenje i radili smo njegovim smjerom. Kad vam on nije s voljom, rekosmo, ne možemo a ne ćemo ni mi biti s voljom. I rekosmo svi u jedan glas: Podje li Trnski, podjosmo i mi, a hćednete li naš siliti da ostanemo, mi odpasujemo sablje, te nam nieste vlastni zapoviedati.

Velika gospoda skočiše na junačke noge i uložise svoju, da se sačuva ovoj županiji glava, da se obrani

poštenju ciena, da se osigura sviestnoj upravi slobodan razvoj. Ali sila Boga ne moli*). A gospoda onda nagodiše, bar da nam prosto bude vratiti se u prvanji stalež itd.“

Odmah za tim vratio se je Vukelić u Liku, gdje su ga milo dočekali, ali se on nikako priviknuti ne mogaše novim uredbam tad već načelno razvojačene Krajine. Tužio mi se je na te prielazne uredbe ne jednom a prigovarao im je osobito, što su na čelo upravnim okružjem a i mnogim kotarom dospievali ljudi, kojim ili je uprava od vajakada deveta briga bila ili se ne umjedoše starati, da narod do poštene občinske samouprave uzvinu, a kamo li da mu do političke samouprave pomognu. Prigovarao je, što je pukovnijskim skupštinam djelokrug gotovo lih gospodarskih zadruga. Krivo mu je bilo, što se kotarski predstojnici nikako ne hćedoše odreći njemštine u svom uredovnom djelovanju, te se ni sirote občine od najveće česti ne smjedoše povratiti na uredovanje narodnim jezikom, prem gdje koji obć. činovnici znadoše pisati čisto, jezgrovito i gotovo pravilno. Boljelo ga je, što se je u mnogih načelnika i viećnika našlo grabežljive čudi a narod u prvi mah ne znade poštenijega zastupstva birati. Ipak nije mislio, da bi koristilo pod upravom vojničke gospode pripuštati narod u sabor, jer bi ga zapali sakati zastupnici već po tom, što još ne pojmi ustavnoga natezanja, koje da tolika troška stoji a uz priekie prilike naše domovine slabo bar političkoga probitka donosi.

Zlovoljilo ga je dosta, što su ga nakon povratka mu u Liku svaki čas premještali iz Gospića u Smiljan, pa u Kanižu, pa u Gračac, pa u Sinac i u Otočac itd. Čestom selitbom razsula se je i onako čedna kuća čovjeka, vikla živjeti o suhoj plaći, komu već tada bijaše na brizi osim mile druge i troje dječice. U Gračacu bio je ponajzadovoljniji, jedno, veli, „što se u kotaru ureduje sasvim

*) Pozdrav, sto ga je po Trnskovu povratku iz Budima u Bjelovar napisao Vukelić, ponadav se dobroj sreći od toga puta, kao što je i bilo prilike — uvrstih u prozaične mu sastavke.

hrvatski, drugo što imademo „hrvatsko-srbsku narodnu čitaonicu“, kojoj je geslom „sloga je spas“ a treće, što je daleko od gospode pozlačena vrata.“

Medjutim se je opet ljudski oglašavao u „Viencu“, bud mu se je Ivan Trnski popinjao na dušu, te i mene nagovarao, neka pišem da se više puta javlja, jer bi bila velika grehota, da tako „krasan dar zahrdja“. Kolovoza mjeseca 1872. poslao je napokon našem dobrotvoru u jambih složenu „Franku Riminku“, koja je davno izgledana a pomno izpravljena u „Viencu“ izašla.

Na me ne spada uzporedjivati ovaj prievod s onim Gjure Deželicia ili Stjepana Ivičevića.

Godine 1873. zaželje pokojnik čitati sabrane pjesme slavnoga srbskoga pjesnika Zmaj-Jovana Jovanovića, čiji mu „iztočni biser“, štampan u „Nevenu“, bješe osobito omilio, te mi pisa, da mu tad baš izišle Jovanovićeve pjesme pošaljem. Iste se godine teško tužase na birokratsku žicu krajiške uprave, koja da mjesto sviestna službovanja izgoni neko „bahje čangrizanje“. S te mu nemilice ne bijaše do davorija te zavrže opet domaću knjigu. Postavši kotarskim i poslije okružnim pristavom ne mogaše napried, ma da je to i znanjem i umienjem i poštenjem kud kamo bio zaslužio.

Tek poslije godinu dana, pod konac 1874., javio mi se je opet, prem ga sumorica ni tad još minula ne bješe. Za to ga nagovorih, da opet priedje u gradjanski dio domovine, na što i privoli uz primjetbu ipak: „Ne mislim tamo vjekovati. Dokle se majka krajina otriebi tudje vlasti, bježim ti opet u naše planine, jer za me ne ima života, van u brdih. Velebit mi i otac i majka“.

Ban Ivan Mažuranić imenova Vukelića pri ustroju nove pol. uprave u proljeće 1875. god. podžupanijskim tajnikom u Krapinskih toplicah. Tom mi sgodom izbajra pobratim, koliko mu je puta koje djetesce Kapelu prevalilo: Zorica je u svojih nešto preko 5 godina selila sedam puta, Vladko 6, Milko u 2 i po godine tri puta.

Ljeti 1875. umro je Vukeliću otac Petar, a godinu za tim djed po mlieku, pukovnik Došen.

Iz Sv. Križa javio mi se je dva puta. I tamo mu nije prijalo, kako se razabire iz pisma, što mi ga je pisao poslije moje duge bolesti: „Daj duhu i srcu mira, preziri sviet bez ogorčenja, smij mu se, gledajući ga kako se u smrtnoj boli trga — pa ćeš ozdraviti. Ne misli, da je ovo moje mudrovanje preveć ekscentrično; nedavno sam pročitao dva puta u osam dana Hamleta, jednom u originalu, jednom u prievodu, a od kad sam u Zagorju, opažam da i u mojoj naravi imade dosta Hamletskoga. Ovdje je hladni grob, gdje sam zakopao „sve svoje ideale“.

I uredniku „Vienca“ pisao je tad pismo puno sjete. Iste zime preveo je Vukelić Kirdžaliju Czajkovskoga, što ga je štampala „Matica Hrvatska“.

Na moje pitanje odgovori, da bi voljan bio poći u Bosnu, ali da mu pluća još nisu u redu. Potuži se da pokašljava a najmanja stvar da mu hudi. „A kako ja shvaćam zadaću našu u Bosni, — dovezuje — valjati će više biti pod vedrim nebom nego pod krovom“ pa nastavlja biedan ne sluteći skoroga si konca „nego kad bi moglo biti, da tek na proljeće o Gjurgjevu dnu (tad je već, žalosti, bio pod zemljom) tamo krenem, išao bih, brate, pjevajući kao na pir, jer je slovjski duh okri-
latio, te ga više straha nije i od čijeg prugla“.

Posljednje njegovo pismo pisano je 19. Studenoga 1878. i s njime mi šalje — čudna slučaja — svoju poprsnu sliku, šaleći se, da se je u njoj stulio „kao da ma je netko segnuo maljem po glavi“. A pod kraj istoga pisma, kao ono i u pjesmi, što ju je Ivan Kukuljević „Vienca“ priposlao, pun oćajanja govori: „Kako mi se je zagadio ovaj sviet, volio bih biti harambaša Ličke čete, nego li danas najveći gospodin u zemlji“. Šdvojni ovaj klik za cielo se odnosi na političku nevolju domovine, koja je po njegovu sudu prenesretna bila.

Ovu je nevolju domovine sgodno razpleo „Obzorov“ podlistar, čijega pripomenka ne mogu mimoići, jer kao da je pronikao u dno smučenoj duši nesretnoga pjesnika. Evo ga:

„Nije li Vam bilo, kad ste pročitali u 22. broju ovogodišnjega „Vienca“ zadnju pjesmu nedavno preminuloga pjesnika Vukelića, kao da ste čuli pucati strunu, gledali, gdje vehne pogažen cviet, motrili čovjeka u zadnjoj borbi za srećom, al koja ga je izdala i svojim biegom ostavila ga poput na smrt ranjena vojnika na krvavom zapuštenom bojištu.

Sličnu pjesmu pod naslovom „Izpoviest“ napisao je Stanko Vraz godine 1834. sluteći smrt. Sličnu pjesmu, rekoh, a ipak koja razlika izmedju Vrazove (hvala bogu ne posljednje) i Vukelićeve (žalibože posljednje)!

Vrazovoj „Izpoviesti“, čovjek to osjeća iz svakoga redka, — jest povod slutnja i samo slutnja, koja čovjeka u tužan čas lahko obadje. Kad čovjeka nade izdadu, kad ga nevolja pritisne, kad mu u pretežkoj borbi klone snaga, naginje li malko na turobu, lahko će se dati svladati bojazni, da nije daleko od groba.

U takav čas nalazi čovjek, da su dari svieta sljeparije, med otrov, cvieće pelin, vienac, što ga slava vije — trnje itd. Tako je osjećao Vraz, i samo ljubav, to jedino dobro, tješila ga je još i njemu je milo spomenuti, da je u njoj potražio mladost.

Koliko inače zvuči Vukelićeva „Izpoviest“! Nije ga na nju navela puka slutnja, već tvrdo uvjerenje, da mora umrieti. On ju je pisao onako, kako ju čovjek govori svešteniku u uho, pošto mu je liečnik rekao, da su mu časovi odbrojani.

U Vukelićevoj „Izpoviesti“ posve jasno razabiremo, za čim je težio, od šta je obolio, da je njegova bolest neizliečiva, da mu je do dna raztrovala srdce, i da mu nema druge, no:

— — Dolje saći na dno groba tavana — —

A za čim je težio Vukelić?

Rad bih rod svoj probuditi pjesmom,
Rado bih ga izbavio mačem,
Rado bih ga poučio umom,
Rado bih ga pomagao trudom — —

U tih riečih sadržane su sve želje i nastojanja čovjeka rodoljuba. Rod mu spava — on bi ga probudio na život; rod mu nije slobodan — on bi ga izbavio mačem; rod mu je zaostao u mraku gluposti — on bi ga poučio umom, al:

— ne mogu pomoć mu, ne mogu!
Za mač nemam mišice ocielne,
Glas mi slab a neuka sam uma,
Trudu mojem nema blagoslova.

Dakle se je kušao boriti, borio se je, al na svoju žalost uvidio je, da mu nije snaga dorasla pretežkoj borbi.

Klonuvši uvidja, da bi bolje bilo saći na dno groba, nego li poput ranjena vojnika gledati, gdje mu narod sramotno gubi bitke.

Golemim jadom kao golemo more mora on ipak, da gleda propadanje svoga roda:

Rod hrvatski, ljubav srdeca moga,
U tamnilu i gnjilobi bludi.
Moje srce pomoći mu žudi,
Al mi ne da, ne da udes hudi,
Odletile moje slavulj-ptice,
Gdje bje slavulj, sad su kukavice...

Niesu li te rieči uzdah svakoga, u koga nije u ovo apatično doba zamrlo srce u ljubavi i brigi za domovinu?

Tamnilo vlada pred nami, tamnilo za nami: Hrvatska se kreće poput zabludjela broda morem nezvjestnosti; valovi svjetskih događaja pljeskaju oko nas i nose nas nekuda — ne znamo napried ili natrag. Tko zna, što li će doći; al mi trunemo medju tim, i gnjiloba raztvvara nam životnu snagu.

Tko pozna svekolike pjesmotvore Vukelićeve, mora se začuditi, odkle najednoč tolika očajanost sašla na nj. Njegovi prvenci jesu poput poljskoga cvieća, koje samo nadom, vjerom i ljubavlju diše. Nigdje ne ćeš u njih naći sumnje ili gorčine. Nevina ćud i zdravo srce proviruje iz njih, a i jezik im je toli nevin, djevičanski.

Vukelićeva zadnja pjesma dokazuje nam, da se je u njegovu životu morao sbiti velik prevrat, koji je pokrenuo cielim njegovim bićem. Prevrat taj dade se jasno opredieliti iz njegovih vlastitih rieči, koje nam na drugi način kažu sljedeće: da nema veće nesreće, nego li biti sin nesretna naroda.

Ljubav je bol. Tko je ljubio, trpio je više, nego li je uživao. Patriotizam je velika ljubav, ljubav, koja obuhvaća čitav narod, iz koga smo potekli. Što je sretniji narod, sretniji bivamo mi, jer svaki uspjeh njegov skapčamo s našim udesom; njegov nas neuspjeh obratno tako razžalošćuje, kao što sina razžalošćuje nesreća otca. Patriotizmom bivaju nam svi sugradjani mili kao braća, i kad na odaljenom kraju domovine zaplavi voda grad ili selo, mi to osjećamo kao našu nesreću.

Sinovi velikih naroda, koji su si u pogodnih okolnostih obilnom snagom sagradili čvrste temelje svomu obstanku, omedjili se neprekoračivimi medjami, osigurali se od nevolje blagostanjem, izobrazili se — ti ne će sigurno toliko trpjeti sa svoje ljubavi za domovinu, kao sinovi malenih narodića, koji si tekār počimaju graditi budućnost.

Motrite samo Engleza, Francuza ili Poljaka, kako o svojih domovinah govore i kakav pečat im je ostavila na licu domovinska ljubav. Englez je miran i zadovoljan kao sin bogata gradjanina, koj, ma što došlo, pod svoje će stare dane imati od šta živjeti; Francuz je uzhićen kao mladić sa krasote ljubovce, a Poljak se čini kao sin takove matere, koju je sav sviet poružio, rad koje bi

mu se trebalo stiditi, a on ju neizmjereno ljubi, jer je neizmjereno nesretna.

Od tih triju domovinskih ljubavi po mom je sudu Poljakova najpoetičnija, makar i najžalostnija. U mnogom će se ljubav Hrvata za nesretnu domovinu sudarati s onom Poljaka. Hrvat strada, dok ljubi domovinu, jer mu na rodni poljanah samo pelen niče, a Vukelićeva „zadnja pjesma“ jest gorak, nu poetičan izraz takovoga stradanja.

Pobolievao je cielu godinu, ali jake volje, otimao se je jadnik, hćio je bolest savladati, te je službovao 1878. do po božiću. Na 17. Siečnja 1879. leže; iz prva se je ponešto otimao i pridizao, a poslije se sâm već nije mogao okrenuti, s čega se je jako mrštio. Pred zadnje dane vidje da ne ima druge, van mrijeti a teško, preteško mu je bilo — kako mi piše ucvieljena posestrima — ostavljati nju — koja je, kako dobro znadem, vazda bila svomu vojnu drago milovanje — i četvero ne obskrbljene dječice.

Pred vriednim si predstojnikom ipak još dva dana pred smrt kano da se je nadao boljitku. Dana 26. Ožujka donese mu pisar namiru na podpis. Podpisav namiru, potegne rukom po čelu i potuži se, da ga sviest ostavlja a čas za tim prestade kucati živo, plemenito, svomu rodu i narodu toli odano srđce.

Naš poočim, poražen crnom vjesti o tako ranoj smrti svoga miljenika, kojega je, kako vidjesmo, inače jakom voljom malaksala — ljubeznivim svojim nagovorom ponajodlučnije pomogao opet na vidik iznieti, dojavi mi crnu svoju tugu i priloži uspomeni pokojnikovoj nekoliko kitica, koje mi je svakojako ovdje objelodaniti:

Na grobu

Lavoslava Vukelića.

Lavoslave, posinko mi,
I tebe li ljuta slomi,
Ljuta u grob sudba svali,
I tebe da narod žali
Pokojnika mlada!

Ne dâ mi se vjerovati,
Da te ljuta kosa svati,
Da j' u zemlji crnoj rano
Nemilice pokopano
Sto nam liepih nada!

Mislim, da te imam zvati,
Grob li ne bi da nam vrati
Um i srdce tvoje živo,
Odkle nam se pojavljivo
Gospod sa nebesa.

Što ti hiti smrt u mraku
Tuj zatomit volju jaku
Te povezat vita krila;
Još te lećet želja bila
Do zvjezdana kriesa!

Nije l' grozno, svatko reci,
Otet otca sitnoj djeci,
U tu sdvojnu crnu tugu
Oviti mu mladu drugu;
Tek im plakat prosto.

Nije l' tužnoj slika biedi,
Gđje no plaću borci siedi,
Kada spuste sa nosila
Zatočnika u grob čila,
Na kom sviet bi osto!

I ja sudjah, poslie mene
Da ćeš dane nebrojene
Jošte živjet, zviezdnom sjati,
Prorok božji medj Hrvati,
Dičnik našoj vili.

Pak se nadah, Lavoslave,
Kada smrt mi dodje glave,
Ti na grobu da ćeš meni
Cviet zasadiť uspomeni
Pažnje znak ti mili!

Al se ino eto sbilo,
Sve ti sa mnom požalilo

Prekinutu snage dobu,
A ja pognut na tvom grobu
Cvjetak sadim tebi.

Uzdišući tiho sborim,
Tiho sborim, rod si korim:
Priestolnici u svom krilu
Bilo čuvat takvu silu,
Kojoj ravne ne bi!

Rekoh već u početku, da su toli rano preminuvšega pjesnika dostojno spmenuli svi naši domaći listovi, a ovdje mi je u dužnosti, navesti sud nekoliko njih o književnom radu Lavoslava Vukelića. Vještačku ocjenu napisati će danas sutra komu bude priličnije nego li je meni, a u glavnom za cijelo ta ocjena ne će odskočiti od sadanje cijene Vukelićevih umotvora. „Vienac“ zove Lavoslava Vukelića vrlo darovitim radnikom, znamenitim pjesničkim talentom, pjesnikom ne samo perom već i srcem te nastavlja: „Naš Ivan Trnski ponuka mladića, da iznese plodove svoje fantazije pred svet. I sbilja. Vukelić poče ih priobćivati u „Viencu“, te si steče za kratko tiepo ime u kolu hrvatskih književnika. Od kuće kremenjak i proniknut do srca duhom i mišljenjem svoga naroda, uzgojivao je svoj krasni dar o uzorih ruske i poljske poezije, prevodeći Mickiewicza, Lermontova i Puškina. Ti prievodi priobćeni su u „Viencu“ ter pokazuju, kolik da je Vukelić vještak bio hrvatskomu jeziku. Izvorne pjesme kao što „Krajina na rozkršću“, „Zvonjeliće“, svjedokom su krasnoga mu dara, a novelističke crte iz gornje Krajine npravo su uzorom svoje vrsti, jer je vanjski i psihički život u njih certan za čudo vierno. Izim inih novelističkih prievoda priobćio je Vukelić lani u sbirci „Matičinoj“ i prievod „Kirdžalija“. Vukelić nije puno pisao kao n. p. ni Tomo Blažek, al što je napisao, vriedi i vriedit će uvijek u našoj knjizi. A zašto nije više pisao?

Ima tomu godinu dana, da je pisao uredniku ovoga lista. To je pismo proniknuto bolnim osjećajem, nezadovoljstvom. Sudbina baci tu živu, pjesničku dušu na suhi brieg birokracije, borba za svakdanjim kruhom ote njegovu geniju svu snagu, u smalaksalom tielu malahnu i duša, a skrb za obitelj zauzdavaše njegovu fantaziju. I tako nam klonu prerano u grob, tako potavni iznenada sjajan talenat, koji bi u sretnijih časovih bio urodio obiljem zlatna ploda, koji je morao svoga konja krilaša zapregnut pred plug. Nu oni Hrvati, kojim nije srdce obumrlo za idealno, plemenito pregnuće, koji uvažavaju cijenu zatočnika narodnjeg duha, koji ne nasmešuju svojih usana na glup posmjeh na književni rad, oni Hrvati kliknuti će na pragu Vukelićeva groba: „Lahka ti zemljica, čestita hrvatska dušo“.

„Obzor“ pako piše: „Vukelić stupi pred hrvatsko občinstvo u „Viencu“ sitnimi ljubovnimi pjesmami i romancami, koje mu svojim nježnim sadržajem i ljubkom formom pronieše ime od usta do usta. Sjećamo se, da je za onda još živući Preradović, upozoren timi pjesmami, pisao nekomu prijatelju i kolegi po Apolonu u Zagreb*) pismo, u kojem u veliko hvali prvience Vukelićeve, dodajuć, da se od Vukelićeva dara mnogomu nada. Vukelić ne bijaše osobito produktivne naravi, on je malo stvarao, al je stvarao zrela djela. Birokratske nevolje pritislule njegov živahni duh, i dale mu samo iz riedka prosjati. Da mu je bilo u pogodnijih okolnostih raditi oko književnosti, bio bi se njegov rad udeseterostručio. Hvala riedkim sretnim momentom — ostavio je iza sebe ipak liepu kiticu pjesničkoga cvieća, koje će dotle mirisati, dok zadnja hrvatska rieč ne zamukne u šumu tudjih jezika. Osim izvornimi pjesmami**) odlikovao se je

*) I. T., kao što se to vidi iz vjekopisa, koga je naš Kriensničar napisao svomu pobratimu Preradu.

**) Nekoje se čitaju i u antologiji A. Šenoa, a jedna mu je pripoviedka i na česki jezik prevedena.

on prevodi iz stranih jezika, osobito iz poljskoga i ruskoga. Mickieviczovu baladu „Vojvoda“ i Lermontovljevu istočnu priču „Bjegunac“ preveo je on upravo uzorito, sačuvav u tih prevodih sav čar izvora. Pellicova uzor-drama „Franjica Riminka“ čita se u Vukelićevu prievodu sladko — gladko, kao u talijanštini, što najbolje svjedoči, koli je vanredno nježno pero bilo u prevoditelja. Osobito su mu krasne crtice iz krajiškoga života, medju kojimi spominjemo „Krvavu diobu“ i „Hajduka Radu“ kao uzor-crtice te vrsti. Njegova prerana smrt navela bi nas na duga razmatranja ob udesu naših talenata; al čemu da gudimo staru pjesmu, koju riedki razumjeti hoće...

Lahka zemljica ostankom hrvatskoga pjesnika, koji si u malo dana kratka si i trudna života sagradi spomenik, nad kojim mogu vijati oluje vremena, a da mu nisu zatavnile sjaja!“

„Narodne Novine“ ovako ga propratiše do vječita mraka: „Na književnom polju radio je pokojnik uztrajno sve do svoje bolesti te je obogatio našu književnost plodovi svojega pjesničkoga duha i vanredno vješta pera, osobito u prevadjanju iz stranih literatura. Poče pjevati rano, no kako je bio skroman, dugo je pred javnošću skrivao svoje pjesmice, te je samo na poticaj starijih književnika, navlastito g. Trnskoga, izišao na javnost nekojimi pjesmicami iz svoje sбирke i u brzo stekao glas neobično darovita pjesnika. Od njegovih pjesama spominjemo „Krajina na razkršću“, objelodanjenu u „Viencu“ od god. 1873., jer je u njoj pjesnik predočio živu sliku kratke, ali težke krajiške poviesti, a zatim obratio pogled u budućnost, koja Krajinu čeka. Pjesma ta proniela mu je ime širom ciele domovine, te od tada nije pokojnik prestao pjevati i raditi.

Preveo je mnogo toga, kao Kirdžalija, Čajkovskijev roman iz poljskoga, Franju Riminku iz talijanskoga od Pellica, zatim iz Lermontova, Mickiewiczza. Ova mala

slika pjesnikova rada, koja žalibože nije podpuna, kao što mu ni život ne bješe, dozivlje nam u pamet veliki gubitak, koji je zemlja doživila smrću pokojnikovom. I u našoj upravi slovio je jednako vrstnim i marljivim upravljajem, pak s toga ostavlja on u dvie grane narodnoga života prazninu, a to je mnogo u jedan mah za nas, koji težko nadoknađujemo vrstne sile!“

Prijatelj dobar i narodu i meni, ovako mi jadikuje za milim pokojnikom: „Tuga obuzme čovjeka, koji je poznavao mladenački zanos, veselu dušu i preliepe osnove Lava Vukelića, kojimi je stupio tako reći na prag života, kad uzporedi onu dobrinu, onu krepku volju, onu uzdatljivost u vlastitu snagu, u dobrotu i ljepotu svieta, u čestitost i poštenje drugih, onu sladku nadu i veseli pogled u sretniju budućnost naroda s gluhim očajanjem posljednjih mu godina. Ljudi su mu, to se jasno razabire — bez žara i toplote, — mlitavi i svojeljubi, volje nikakove, ljubavi do ničega, što je uzvišeno i plemenito, priegora ni mara ni žašto, što je narodu milo i drago, što mu je koristno, što mu je sveto. Sjeta Vukelićevih pjesama u srcu mi milo odjekuje, po koji put proplačem s njim. Ma je pjesniku još toli loša kob, a Vukelić je vatren pjesnik hude kobi, — opet nadje utjehe, kad mu žice zaciliknu. Da nije toga, bio bi po svom osjećanju najbjeđuniji stvor na svietu. Uz to je velikim dobročiniteljem svim onim, kojim toplo srdce prijanja uz krasotu i plemenštinu.

Što godj je poteklo iz Vukelićeva pera, pravi je ures našoj knjizi, hoćete li čista osjećaja, hoćete li krepka narodna izražaja i po narodu kićena govora.

Čitaj, što Vukelić napisa, jasno ti je kao sunce. Nije to smišljeno i sumavano, kako će se koje ljepše reći, kako rečenica ulaštriti, kako li izkititi, već sve onako iz duše teče, kako pred očima vidiš. Malo je tuj umjetne rezbarije, umjetnih zavojaka, ukusnih okviraka, zlačanih listića i cvjetića, da stvar na oko ljepša izadje; već je

tuj sve jednostavno a ipak zaodjenuto najsgodnijom i najkrasnijom riečju, što ju smaže jezik bogat i prekrasan, — kako no i dolikuje uzvišenu osjećaju, božanskoj iskri. Tvor je Vukelićeva uma i pera alem kamen, koji te vlastitim sjajem udivlja i zanosi. Niesam učen kritik, koji ostrim znanstvenim nožićem literarne proizvode para, sjecka, čestimice promatra, već govorim kako mi se umotvorje duše i srдца dojmlje i hvata. Što sam toga čitao iz pokojnikova pera, nije mnogo i to raztreseno, pa se radujem divnoj kiti milolika šara i rajskoga daha, kad se sva ta krasota pribere u skladan struk i našem svietu prikaže u žari prijateljskoga proprata“.

Evo ti, narode, toga krasna struka, a tebi, vierni družo, do nedavna diko i radosti a od tada tugo i žalosti moja, posljednjega duga pobratimske pažnje. Vječna ti pamet, Lave Vukeliću, u harnom rodu!

IZVORNE PJESME.

Pjesnik vili.

ko se rieši svega,
Što godj mu je milo,
Samo bol zadrži,
Taj je svoj, o vilo!

Koji svojom tugom
Tudja srдца siadi;
Radost tudju pjeva,
Gdje ga more jadi;

S nebom, s povjetarcem,
Tko se razgovara;
Kom u Vesne cvieću
Ciel se sviet otvara,

Tomu žiče nudja
Uviek slasti nove,
Taj je sretan, taj se
Tvojim pravo zove.

Vaj, da P i ja tvoj se
Nazvati ću moći!
Da P u krilo tvoje
Ikada ću doći!

1856.

L e l j u.

Vidje li ju, Leljo bože!
Što no misli zaniela mi,
Što no srđce ranila mi,
S nje što ginem mlad?

Uočih ju, pa mi srđce
S ćudna sluta zadrktalo;
Al se njeno ne ozvalo;
S toga ginem mlad.

Leljo bože, vjera ti je,
Da je meni tvoja striela,
Prpošit mi ne bi smjela,
Ne bih gino mlad!

Luku tvomu, jadu momu
Usta joj se drzko smiju;
Osveti se! — pokori ju,
Da oživem mlad!

1856.

Ostavljena.

Nani, ćedo, nani,
Nek te vjećni hrani,
Kloni svako zlo;
Joj tebi na svieti
Gorki udes prieti,
Biedna siroto!

Gdje ti otac, gdje je?
Ah izdao me je,
Srđce ranio;
Srđce, koje prije
On mi jedini je
Tužnoj zanio.

Ah koli je živo,
Vierno, povjerljivo
Bilo za njega;
A on ah nevjera
Lišio me ljera
Glave dražega.

Vjeru pogazio,
Pa me ostavio
On i cio sviet;
Otac, mati, druge
Ne smiju od ruge
Na me ni pozriet;

Na meni sramota,
A ti si sirota,
Ćedo srđca mog;
Ni krivo ni dužno
I jadlo i tužno,
Cielog žića svog.

Pošô ma kud goda,
Nigdje, nigdje roda,
Nigdje topla grud;
Sine premiljeni,
Klet ćeš dan rodjeni,
Viek boravit hud.

Samo tvoja mati
Jade će ti znati,
S tobom plakat; s tog
Proplačmo zajedno
Ovo žiće biedno,
Pak nek sudi Bog.

B r o d a r .

Lanku ladju, kuću brodarevu,
Uhvatiše vjetri razsrdjeni
I na pusto baciše ju more.
Magle pjene, dime, tutnje vali
I prevrću škripajućim brodom.
Tužan brodar na pokrovu kleca,
Sklapa ruke, višnjeg moli boga,
Da ne gine u tudjemu kraju,
Tudjem kraju, tudjem zavičaju.
„Kod kuće su i otac i majka,
Stara majka suze će roniti,
Cviljeti će i boga moliti
Da joj vrati sinka jedinoga;
A sinka će sinje proždriet more.
Kod kuće su nejakâ dječica,
I dječica i ljubovea vjerna.

Kad god sunce na počinak podje,
Mole oni nevinim ustima:
„Vrat' nam, bože, vrat' nam čačka milog!“
A on poč će od kud se ne dodje.
Smiluj mi se, vječni gospodine!
Nije život, za što skrušen molim;
Mrieti znamo, kada nije kamo,
Al se smiluj starim roditeljem,
Smiluj mi se nejakoj dječici,
Ne daj, da me zahman izgledaju!“
Tako brodar u grozi, u strahu,
Tako moli boga vječitoga;
Al se vječna ne mienja odluka:
Val naskoči, dom ploveći shvati,
Grozniem praskom ladju preobrati,
A brodare u grob sunovrati.
Mišice se tvrde napinjaju,
Da svladaju kruti bies valova,
Al' ne pušta more žrtve svoje.
Majko, ljubo, zahman suze tvoje!

1858.

S u d j e n o .

Ljubio sam, vierno, vruće,
Ljubio sam čistim plamom,
Al moradoh to čeznuće
U mom srdeu gasit samom;
Pa sam s toga malo plako:
Sudjeno je bilo tako.

Tražio sam prijatelja —
Gdje je slast nad vierna druga?
A prijatelj izdo me je,
Najteža vam to je tuga —
Nu ja s toga niesam plako:
Sudjeno je bilo tako.

Domovino, majko mila,
Tko ti s' sudbe plako ne bi?
Djeca su te ostavila,
A tudjin se bani u tebi.
Ni s te sudbe niesam plako:
Sudjeno je bilo tako.

Ženske oči suze rone,
Za ženu su plaćni glasi;
Muža sudbe ne priklone,
Dodje l' tuga — čin ju gasi.
Trudih, djelah — niesam plako,
Sudjeno bo sve bje tako.

1858.

Poslanici božji.

I.

Vidite li na smrt
Gdje vode čovjeka,
Ne govor'te: „zločin
Nek se kazni, neka;“

Jer imade sudac,
Koj premudro sudi,
Koji vam i njemu
Milosrdan budi!

II.

Kad sebičnost podla
Narod koj napade,
Te duh divni koji
Za nj se borit stade,
Znate l', kako možnik
Svjetski njega sreta?
Pogledjite boga
Našega propeta!

III.

Otvarao puku
Vrata sreće on je;
Razbijao tmine
Preguste mu on je,
Okove sužanjstva
Slomio mu on je:
Pa sav puk taj kliče:
„Jest, zločinac on je!“

IV.

Tako i sad kliču
Onom, rod tko ljubi:
„Što taj jedan za nas
„Čas će svoj da gubi!
„Ne trebamo“, kliču,
„Njegove ljubavi;
„Neg se za se brini,
„Nek se sobom bavi!“

V.

„Od kud njemu pravo
„Bit odvjetnik roda?
„Za sve rieč umetat
Tko mu povlast poda?“

Ah ne znadu, svaki
Svieh da ljubiti mora.
Ah tad moć je pravo
Djela i govora.

VI.

„Mi nejmamo kralja“
Govore žudije,
„Mi smo caru sluge
Od svih najvjernije.“

Ko da će državi
Onaj vjeran biti,
Ni najbližnjeg svoga
Koj ne zna ljubiti.

VII.

A i carem slava
Za takove sluge!
To j' carstvu podpora,
Napredku poluge,

Koji sami vele:
„Niesmo vriedni svega,
Mi, mi spoznajemo
Cesara tudjega.“

VIII.

„A čemu ti ljudi
„Ubiti se dadu:
„Da rod spasit ne će,
„Ta to sami znadu!“

Ko da je dobiće
Cilj jedini boja,
Ko da miru duše
Ciena nij' nikoja!

IX.

Krepostno i liepo
Traži, grli, brani!
Njemu vieran budi;
Pa ostan' il' pani!

Jere s one strane,
Tamo preko groba
Krepostan se slavi,
Gdje ne stiže zloba.

X.

Kad za krepost paneš
U preljutu boju,
Smrt ti stamnit ne će
Slavu, vjeruj, tvoju.

Uživat ćeš slasti
Uz tvoje uzore,
Gledat gdje unuci
Pravi sud ti tvore.

1859.

Nesretna ljubav.

Na valih čunak igra,
Na nebu mjesec sja,
I svjetlo bliedo svoje
Po moru razlieva.

Na pustu sami moru
Plovimo, ljubo, mi,
Da skupne jade tužba
Nam skupna ukroti.

Visoka ti si roda,
A rod je ubog moj —
No srдца složno biju
U ljubavi nesretnoj.

Kô pusto more ovo,
I naš ti pust je viek,
Jer nada blaga krati
Svoj moćni njemu liek.

Od srдца srdce odbit,
Razdružiti rad bi rod,
Al za to slaba moć je,
Ma bila čija god.

Ta za te srdce bit će,
Dok mrtvo ne pukne,
A do smrti će tvoje
Svedj tući za mene.

Pa tebe jad će strti,
A mene življá boj,
Al tad gle ljubavi nam
Svanuća, raju moj!

Čeznuće za neznankom.

Bj postoj, dievo, počekaj,
Ljepote da se užijem,
Oj gledni na me milo daj,
Oj to mi sve što molit smiem.

* * *
Lagahno mi dieva stupa
Kano gorska vila,

Tanahna je struka
Kô u gori vita jela,
Andjelskog je lica,
Žarkijeh očica,
Koral-usničica,
Gukom golubica.

A to čelo, čelo plemenito,
Zlatne kose krunom ponosito,

A golubja čud,
Što ko sred zrcala
Milo s' ukazala
A na licu njoj —
Zani željnu grud,
Zani srdce meni,
Novi plam ljuveni
Spiev navíše moj;
Oj ljepote te su čari
Životvornog sunca žari.

* * *

Al, oj bolan brate, mahni se snatrenja;

Jedna žalost jedva u srdcu ti jenja,

A ti opet u sunašće gledaš

I ne predaš,

Da t' zablišti slabo smrtno oko

I ljubavi srdce čim odkrivaš,

Pozabivaš,

Koli te je ranila duboko.

* * *

Moći ljuvenoj

Tko odolje oj!

A za slašću nje

Tko da ne gine!

Pravi raj

Nadji daj

Gdje ljubavi nema,
Bez nje daj
Zapjevaj;
Bez nje pjesme nema,
A to oko oko, tko ga ne bi gledâ,
Tko cjelivo ne bi usta sladja meda,
Tko vilinji vrat
Ne će grlit rad,
A s tih mehkih grudî
Tko da ne poludi?
Oj ljubiti ću ju do smrtnog dana
O njojzi pieti,
I rad podnieti
Trzanje srdačnih rana;
A kad mi posljednji zakucne sat,
Izdišući njezino ime ću zvat.
Pa kad grob mi kopati budete
Kopljite ga u zelenu gaju,
Zelen gaju pod borom zelenim;
Kad sve drvlje ures u grob spravlja,
Obćoj smrti on se suprot stavlja
I uresa ne ostavlja svoga:
Tako ljubav, ures srca moga,
Ni u grobu ostavit me ne će;
A na grob mi sadte ružu cvieće,
Duh moj biedni u njoj stan uzet' će;
Pa kad lahor začuhne proljetni,
Privabit će dragu miris cvjetni
Da pošee na grob osamljeni,
Da si stručak savije zeleni;
Šuštanj lišća, miris cvieća,
Oglas duha mog ljubeća,
Snujiti će srdce njoj,
Snujit će se ona, što na svieti
Sama vene u divnoj proljeti.

* * *

Ej postoj, dievo, dievo stani,
Srdašca mi daj ne rani,
To srdašce boli, boli;
A što molim, malo j' toli:
Jedan pogled i osmješak,
Pa to li je dar ti težak?
A uzdarje: srdce vruće,
Koje viekom za te tuć će;
I bogatstvo cielo moje:
Pjesma slaveć ime tvoje.

Ah postoj,
Ne prolazi!
Dievo, stoj;
Dievo, pazi;
Pjesnikova kletva
Paklena je sjetva,
Blagoslov pjesnika
Neumrla dika!

Njene oči.

Je li oko tvoje, Nino,
Zvjezda, što s' na nebu kresi?
Je li alem, ma milino,
Kim se vedra kruna resi?
Zvjezda nije, žara nije
Tog u zvjezdah nit te moći;
Vas bih biser dō Indije,
A gledo ti crne oči.
Crne oči, lući jasne,
Čudotvorna pune žara,

Oglasnice duše krasne,
Moć, koja nam srdce čara.

Oko to, ah, nepokoj je
U srdeu mi probudilo;
Ipak, samo oko tvoje
Opet bi ga umirilo.

(„Lada“ 1862.)

Prva ljubav.

Sve raskoši, koje sviet nam daje,
Svu mu sreću taštu sam scienio;
Te blaženstvo mišljah samo da je,
Kad nas sveže vez ljubavi mio.

Pa za tobom samo ginuh, mila,
Ti s' mi bila jedina požuda,
Pred očima viek si mi treptila;
Srdeca moga nada i razbluda.

Mili pogled crnog oka tvoga
Oj nektarom dušu mi opoji
Te ja snivah — o sna blaženoga! —
Da ti srdce za me ljubav goji.

San mi blažen; kruto probudjenje!
Ljubav, vjera, sve bi pusta šala.
Ah zlokobno prvo zatravljenje;
Prva ljuba ljubav prezirala!

(„Lada“ 1862.)

S a n j a.

I.

Moljah Boga, da ugasi
Žestok meni plam u grudi,
Ii da ljubav bar probudi
U nemilom srdeu tvom.

Trudan zaspah. U snu vidjeh
Bjesnit more uzburjeno,
Tutnjit žala tlo bijeno
Ljutih vala navalom.

Te — sgrozim se kad pomislim —
Vidjeh tebe sred talasa;
Al, spasitelj svoga spasa,
Iztrgoh te oluji.

Na svojih te nosih ruku
I na srdeu čutjeh glavu,
Tad za plaću ljubav pravu
Obreće mi, dušo ti.

II

Ab vidim te sred talasa
Opasnošću okruženu,
Kad te vidim obkoljenu
Od metulja nestalnih.

Znaj, ni jedan tudier nije,
Koji kano ja te ljubi,
A tvoje se srdce gubi
U zamjenu ljubeć njih.

Oj, da mi je izbavit te
Iz tog mora, dušo mila,

Ma iz svijuh mojih žila,
Krv ljubeća iztekla.

Jest! umro bih sto put rado,
Da te mogu izbaviti,
Pa na svoje grudi sviti,
Dušo moja milena!

(„Lada“ 1862)

Uzdasi.

Oj da sam slavulj mio,
Milo tebi bih, draga,
Zapjevo noćju tio,
Sna da se naspiš blaga.

Oj da sam cviet u polju,
Mirisom kadio bih ti,
Ljubeznu dvorbu moju
Zazorom prem zahiti.

Oj da sam povjetaree,
Njendra hladio b' tvoja,
Prem da je tvoje srdee
Mrzlo uz ćutstva moja.

A kad mi j' poginuti
Ljuvenoj u požudi,
Da mi se j' bar razsúti
Ko cvietu na tvih grudih.

(„Lada“ 1862.)

Vještica.

„Bako, brže amo
„Vodu, oganj, pjesne!
„Sretne vrat' mi dane,
„Propud' noći biesne.“

„Zatravi me dieva,
„Čarnieh očiju
„Izbavi me. Kušaj
„Svaku čarobiju!“

Tako junak baki,
Koja kobnim slovom
Zapovieda mrtvim
I pakla duhovom.

Koja znade tajna
Naravi kretala,
Koja je budućnost
Tavnu razaznala.

„Ah jadan junače!
„Za te j' čarobije
„U nje jedne samo,
„Pa već nigdje nije.“

„Da te milo gledne,
„Ti bi s' podigao
„Ko ruža, na koju
„Rose biser pao.“

„Ostane li kruta,
„Ti ćeš jadan pasti,
„Kano cviet što mrazi
„Ne daše mu cvasti.“

(„Lada“ 1862)

Ljubav u Mletcih.

Mrke sgrade, samostani,
Pod svodovi puti tamni,
Stroga lica, silni hrami,
Sporotoki kolan slani;
Ta gospoda nebesita,
Kaludjeri srдца tvrda;
Svud uhoda, smrt nenadna:
To j' Venecja morovladna.
Al' u njoj žića jadna,
Kad u srđcu mladićevu
Vruća ljubav bujno plane.
San mu gojni s odra bježi.
A srđašće, ah srđašće
Teško boli, grudi bije,
Hoće grudi da probije,
Ljubav s krvlju da izteče.
Kraj Rialta visokoga,
Kraj tog mosta gorostasa,
U sumracih na pavlačī
Gospodskoga veljeg dvora
Ugledao dievu krasnu.
Bielo lice u rničće,
Njih na nježne grudi skloni,
A očice žar-očice
Sjaju ko da ih suza rosi.
Pa kad noćca tiha sidje,
Svakoj duši pokoj vrati,
Sve utiša, samo ljubvi,
Bónoj ljubvi pokoj krati;
Po kolanu srebren-brazdu
Kroz noć tamnu čnnak valja,

Pod prozori kod Rialta
Ljuljkajuć se tiek ustavlja.
Mjesec sije, — val romoni.
Slab tišinu šum još muti,
A u čamcu mlad-junaku
Rad bi srđce odlahnuti.
Tihi romon skladnieh žića,
Ko uzdasi od ljubavi
Lahkokrili pršu gore,
Gđje djevojka san boravi.

Sladak sanak probudjenje,
Probudjenje sladje goni.
Bajni glasi u srđašću
Bude odziv pre ne znani.
K srđašću ju razcviljenu
Milostivo srđce vuće,
A pjesma joj miloglasna
Sva već uze njedra krasna:
Srđce vruće s pjesme tuće.

A pjesniku mlad-junaku
Za to divno uzhićenje,
Za to sladko probudjenje
Uzdar sladji j' od lovora,
Kada stupi k tom prozoru,
Žudjeno mu kaže lice. —
Kada stupi k tom prozoru,
Niz žiće mu ruka maće
A s radosti sav protrnu;
Od radosti, od milosti
Sav opojen niem ju gleda. —
Pa tad opet dalje brodi
Boraviti tužan danak,
Dok ne sijne luna jasna,
Ne izvede sitne zviezde,
Te svjedoke milostive
Ljubavi im tužne i nieme.

Oj mjeseče, star putniče,
I vi sitne oj zvjezdice,
Vajmeh, vajmeh da izdate
Ovog dvoga milovanje.

„N j o j.“

Ko sužanj drhće i pazi
Ponosna gospodara,
Lieposti puna čara
Pazeći čeznuh ja.

Iznenad' žića moga
Raj mi se tad otvori:
Sijnuše ti pozori
Meni kó sunca dva.

Blažene, rajske ćuti
Bolnomu srdcu momu
Pogledu u jednomu
Uzdahnu, dievo, ti.

Sretna, o sretna budi,
S kojim ti sudba odredi,
A mojoj dost' je biedi
Da tebe gledat smi! —

V i l i.

Tješenje sladko
Uviek mi je bilo,
Kad se god utekoh
K tebi pjesâm vilo.

Kad mi tuge gorke
Srdce uhvatiše,
Kad mi oči lice
Suzami poliše

Kada mišljah, da sam
Osto sam na svieti,
Kad u gorkom vaju
Veće htjeh umrieti.

Tad bi tebe zvaó,
A ti bi me čula,
Tješila me pjesmom
Ko David Saula.

Ti u gorcieh jadih
Što si me tješila,
Srdeca moga viekom
Carica mi bila!

Miruj srdce.

O miruj, srdce biedno!
Oj na što tvoji žari?
Ta za te sve je ledno,

Ta za te tko da mari?
Ah tvoje hude sreće
Gnjev opet, opet stari
Trnje ti na put meće.

Izminu viek mladosti,
A što ti sudba doni?
Da l' suzu kad radosti
Ah jednu bar izroni?
Ah suzâ gorka jada
Proplaka dosti, dosti,
Al sladkih vaj nikada.

Kadkada sladki sanci
Dušu mi opojiše,
Al trudni uvijek danci
Sanke mi ogorčiše:
Ah i sad i sad mio,
Ko biedan rob u lancih
Sanak sam ljubve snio!

O daj, dok toga sanko
Još traju bajne slasti,
Pre hudog daj uranka
Bože mi u grob pasti!
A dok taj san uztraje,
Bit će mi grob moj tmasti
Nad sve te zemske raje.

Crne ću oči samo
U grobu spominjati,
U tebi, grobna tamo,
Nje ime uzdisati,
A grobi kad s' otvore,
Opet ću ugledati
Ah tebe, moj uzore!

1865.

Lahku noć!

Lahku noć! već minu danak,
Sladki sbor se ne čuje;
Lahku noć! nek angjel sanak
Krili tebi prikrije;
S očiju ti suze suši,
Novu snagu dade duši.

Lahku noć! a časak svaki,
Što ga sa mnom probavi,
Nek u srcu zvuk ti kaki
Tihi sladki ostavi,
Blažeć grudi zatravljene,
Dok t' ukaže sanak mene.

1865.

Tiho zuj, pjesmo!

Tiho zuj, pjesmo, u noću mučecu,
Tiho, ne sbudi ljubomir mi speću.
Uzvi se pomno na prozore njene.
Tiho, ne sbudi ah premilene!

Sveta j' kad spava, sveta kad sniva;
Dah tvoj tek lahki nek joj cjeliva
Skut, okol ud' što s' požudno vije,
Skut, što no grud joj raskošno krije.

Svet je nje sanak, ne sbudi mi je;
Sveta nje sanja, ne preplaš' mi je

69

Prikazom, koja srdašce snuji:
Lagahno, pjesmo, milo mi zuji.

Oko nje s' ovij ko cviet o dub tanak
Mirisom sladeć mi proljetni sanak;
Stravljeno poj, ko što slavica poje
Ružici jade sbrajajuć svoje.

Pozdravi naglim nje mi ne sbudi,
Ko hodočastnik smjerna mi budi,
Koj strahom svetim u hramu stoji:
Molitva bili pozdravi tvoji.

Tiho zuj, pjesmo, kroz noću mučecu,
Tiho ne sbudi ljubu mi speću;
Uzvi se pomno na prozore njene,
Tiho, ne sbudi oj premilene!

1865.

F e m i c i .

Sad pokoj svietom vlada,
Sad presta dana vreva;
Po nebu zviezdá stada
A milo svaka sieva.
Tišina ta nebeska
Vas sviet obaja snom;
Tek talas tiho pljeska
Pri sierku večernom.

O dušo sada tvoje
Nek lice sijne meni,
Kano kroz tamne hvoje
Mjeseca žar srebreni.

Blaženstvom stopi snagu,
Oči mi sklopi već;
U noću tihu blagu
O dojdi, dojdi već!

Kad ruka tva me grli,
Na grud ti glavu slonim,
Sladko l' mi noć tad hrli:
U more slasti ronim.
I nejma zemlja sreće
Ni nebo za me veće:
Nebo i zemlja mi
Ah ti si dušo, ti.

1865.

Vječna misli!

Kada mi, zviezdo, s daleka sijneš,
Kad' mi se, srdce, k srdašcu vijneš,
Kad nježnu primim ručicu tvoju,
U oku gledam svu sreću moju.
Oj koja slast!

Kada ti rieći umilne slušam,
Kad ti usti raj zemni kušam,
Kad suza sreće pomuti m' oko
Uzdahnem na tvih grudih duboko.
Oj koja slast!

Pa k čemu žuhke razstanka muke?
Što me te uvijek ne grle ruke?
U cjelov jedan vas život gusti
Čem' ne smiem složiti? Tebi na ustih

Da m' je izdahnut!
U raju svanut,
A s tobom, dušo: oj koja slast!

1865.

Žalostinka sudbini.

Oj tužan ti je vas sviet otaj!
Ah nije nije na njemu raj!
Kod tebe samo,
Kod tebe samo,
Oj sladka dušo, meni je raj.
Prestani, srđce, prestani tući
Kada te od nje sudbina lući:
Čemu ti suze?
Rieši se uze:
Što bi mu sviet, koj j' užio raj?
Ako 'š da život podnosim, Bože!
S njom neka ruke tvoje me slože.
Živjeti s njome,
Umrieti s njome:
Taj mi, da, raj, il' životu daj kraj.

1865.

Nemilostnoj.

I.

Gledah ti oči crne,
Očice čarobnice;
Gledah ti drago lice,
Draže mi žiča mog.

Slušah ti glasak tanki,
Tužeći jad naš tio, —
Krotak i drag i mio,
Al' silnik srđca mog!

Ručicu držah tvoju,
Srđce u slasti pliva;
Al nešto oskudjiva,
Da s' sreća savrši:

Uzkрати cjelov meni —
Morô b' ja pjesmu tebi —
Al' kako t' pjevo ne bi:
Srđce te j' puno mi.

II.

Netom svrših onu pjesmu tebi,
Ču se zvono jutrnja pozdravlja
Svetoj dievi gor' na nebi.
Oko mene svuda pokoj vlada,
Pa mah k tebi misô se upravlja:
„Da l' mi čuješ zvoha glase sada,
Da l' mi sklapaš, sladka dušo, ruke,
Da li hvali šapat tvoj tihani,
Al' izviruć iz vrućijeh grudi,
Vječnom bogu za okrepan sanak
I za bieli dočekani danak?“

Hvali vječnom; al moli, da muke
Ove naše milostiv pokrati,
Da nas skoro pusti dočekati
Pozdravljenje onog sretnog dana,
Kad nam ruke sveštenim obredom
A rukama i živote spoje.

A čuti će vječni molbe tvoje,
Jer si njegovim premilijem čedom
Za spas meni na zemlju poslana!

1866.

Ljubice.

Ljubice moja, ljubice ove
Cvijeće prvo Vesne nam nove,
Neka ti kažu mirisom milim,
Kako te ljubim a srcem cilim.
U njedra ako metneš ih, zlato,
Zavidjet ću im siromah za to;
Ako ih taknu usta ti medna,
Pram njinoj što je sreća mi biedna!
Al' da je s njimi poći i meni,
Dielio b' s njimi raj premileni,
Raj premileni na tvojih grudih,
Koga mi srcece oj zahman žudi.

1866.

Ljubav i vjera.

Pužan i do sad bje život moj;
Al' sada ljući jadi me more,
Jere nas diele dolovi, gore;
Jer tvoga lica ne gledam veće,
Nit crnog oka, izvora sreće,
Izvora sreće moje prem kratke,
I jer ne čujem rieči ti sladke;
Jer ti ne stiskam ručice biele,
Srdcu ne svijam tebe, andjele,
Jere ti usne sladke ne ljubim,
Već u samoći biedan se gubim,
Sve je samoća gdje tebe nije,
A gdje si ti mi, tu raj mi sije!
Bez tebe tužna sviće mi zora,
Zahman mi sjaje sunce od sgora,
Zahman mi bistro žuberi vrelo,
Zahman slavuju sladjano pielo,
Zahman mi vjetric šušti u hvojah,
Kad si daleko, ti sreće moja!
Kratko li traje doba nam sreće!
Možda već nigda vratit se ne će;
Ne će? — oj mora, vratit se mora:
Neka nas dieli dolina, gora,
Dok ljubav vierna srca nam grije,
Razstanak lahko podnositi je.
Jer vječni bog, što ljubav svedj štiti,
Ljubeca srca će sastaviti.
Ljubav on brani u sred oluje,
Kad gromi ore i vjetri zuje,
Kada se vali do neba penju,
Kad brodu rebra tjeskobno stenju;
Ljubav on brani sred borbe krute,

Sve sile smrti gdje su razsute,
Tisuć gdje smrti žrtava pada,
Ljubeće srđce tu ne nastrada.

Ah i nas boŹje zasloni krilo,
Dokle te opet, ma kada bilo,
Privijem k srđcu, andjele moj!
Al vjerom samo oj ne okreni,
Vierna oj budi, dušice, meni
Ko što će tebi dragi bit. tvoj!
Znam da ćeš morat boj ljuti biti:
Sreću će našu htjet uništiti,
Bori se hrabro, bog naš je štit,
Ljubav i vjera jaća će bit.

1866.

Na imen dan.

Da sam vladar svega svieta sada,
Sva bi blaga svieta sakupio:
Srebro, zlato, što je vječni skrio
Goram na dno, blizu tamnog hada.

U dubljine, gdje no Neptun vlada,
Radostan bi tada zaronio,
Biserje bi najljepše iznio,
Kakvog sviet ne vidje nikada.

I odore zlatom izvezene
Sjajni ures caricá sveg svieta
I krunu bi uzeo presvietlu,

Sve bi k nogam metno premilene,
Da mi sijne u prejasnom svjetlu,
I klico bi „živi mnoga ljeta!“

Sve bi k nogam metno premilene,
Što god krasna na svietu imade,
Ali bog to sam na nebu znade,
Bi l' to nju, bi l' usrećilo mene.

Ah, a ja bih dare pohuljene,
Tko ih želi, onom dao tade;
I što više vriednosti imade
Na ruke bi položio njene.

Dao bi joj srđce iz njedara,
U kom dvije žive iskre gore:
Ljubav za nju i za prava stara.

Pa nek srđce u kriocu hrani,
Dok nam crni ne izteku dani,
Dokle sretne ne sgledamo zore.

Dokle sretne ne sgledamo zore,
Kad ću ruke o vrat biel joj sviti,
Na ljubeće grudi ju priviti,
Kad nas više ne će dielit gore.

Kada sretne naše razgovore
Tužan spomen ne će pomutiti,
I tuga se svaka utopiti
U bezkrajno od razkoši more.

Oj! da brzo danak taj osvane!
A srđce mi bez prestanka sluti
Da će brzo, brzo osvanuti —

A dok svane, golubice moja
Nek ti vida na srdašcu rane
Tvrda vjera, vruća ljubav moja!

1866.

Hrabro.

Pa opet crni oblak nam
Zakriva sunca sjaj;
I udes rukom nemilom
Naš hara sladki raj.

Daleko jedno od drugog
Sad cvili noć i dan.
Ah jedno drugom ne može
Izvidat srдца rán.

Ej hrabro proti sudbini
Se bor'mo — bliz je spas!
Ta jošter žive stari Bog
Pa on će spasit nas!

Uzdaje.

Prostori neba neka se oblače,
Gromi nek tutnje, zuji vjetar ljut,
More nek biesno na igalo skače:
Ljubav i vjera dok nam kaže put.
Ne boj se dušo, Bog će s nama biti,
Bog, koji ljubav provodi i štiti.
Uzdahe naše milostiv će čut
I sdružiti nas
Naš Bog, naš spas!

1866.

Bez tebe!

Pi sladka dušo, sudjenice moja:
Bez tebe mi nejma na svietu pokoja;
Bez tebe me sunce ogrijati ne će;
Bez tebe oj, nikad ne dovih se sreće!

Bez-tebe mi, dušo, crni teku dani;
Svaki čas mi ranom srdce novom rani:
Joj već ne podnesoh! Il mi je umrieti
Il na krilu tvome život nov početi.

1866.

Jedinici.

Iz zabitnog ovog svieta,
A u osvjet novog ljeta
K tebi struji srdca sila,
Čestitam ti, djevo mila!

Nek te uvijek zdravlje prati;
Ljepota ti neka cvati;
Srdcem mir i radost vlada,
A nestane svakog jada.

A srdašce nek ti bije
Za me, dušo, kô i prije;
Sladkom nadom nek se kripi:
Doć će skoro dani liepi!

79

A za darak ljetu novom
S pjesmicom mi primi ovom
Srdce vruće i ljubeće,
Tvoje bit što prestat ne će.

1866

Kad jednom . . .

Kad jednom sretna svane nam zora,
Da te nazovem ja svojom,
Ah vidje l' sreće sunce od sgora,
Koja će ravna bit' mojom.

Misli i želje sve ću položiti,
Dušo, u krilo tad tvoje,
I trude svoje sve ću uložiti
Dane da ukasim tvoje.

Druge ja ne ću tražiti sreće
Van tebe sretnu da gledam,
Po putu tvom ću sipati evieće,
A trnju do njega ne dam.

A ljubav tvoja, zorice moja,
Sviet će mi stvoriti rajem.
Oj čas primakni taj ruka tvoja,
Bože, u kog se uzdam!

1867.

Sudjenici.

Samotan sjedim, svakojake misli
Srdce mi stežu, uspomene bude
Prošle mi sreće i mladosti lude,
I borbe pišu krvavimi čisli;

Kako mi često gorki jadi stisli
U muci sdvojnoj obranjene grudi,
Nevjeru kako upòznavaš ljudi;
Šta l' su mi krasnog iz srca iztisli.

I kada sva mi budućnost se smračí,
Ko lonja sinja grom i striele krije,
Tad obraz tvoj mi proz oblake sijne:

K tebi se srdce, k tebi duša vijne,
Sladka mi nada svaku bó nadjači
I oko suza sreće mi zalije.

1867.

Najmilijoj

k imendan u.

Na daleku — gdje visoke gore
Tjeme svoje u oblake kriju,
Osjetih se biele ove zore
Tebe, što si milija mi svijju,
I ne moguć sâm u tvoje dvore
Opravljam ti pjesan moju tiju,
Da ti pjesan tiho sve izbroji,
Što su danas osjećaji moji.

Oj da mi je prije zore poći
I usjesti na vjetrova krila,
I da mi je k sladkom logu doći,
Gdje s' još niesi sankom razstavila,
Cjelovom bi otvorio ti oči,
Crne oči i ta usta mila,
Da moj pozdrav druge sve preteče,
Najprvi ti „dobro jutro!“ reče.

Sretno jutro, sretan danak bieli
Često, često još se povraćao,
Svi ti danci sretni i veseli,
Put ti žića samo cviećem cvao,
Što god skrovno srdašće ti želi,
Obilno ti vječni otac dao,
I ne bilo na svem svijetu sreće
Nada tvoju, ni sladje ni veće!

I da skoro ruke nam se sdruže,
Kô su davno srдца se sdružila,
Razstavljene duše da ne tuže,
Jednu drugoj vječnost ih stvorila.
Uhvaj dušo! oh ne ćemo duže
Tužit 'vako: već je sreća mila
Obratila i nam lica svoja,
Živila mi, sladka dušo moja!

1867.

Kod profoza!

tragi-komična pjesma, spjevana i posvećena gospodičnoj

Motto.

Wie selig erwachen die Leute doch hier
Beim Kettengerassel und Waffengeklirr!

Pužan ja uznik, u četir zida
Ne mogu željna prostrieti vida
Po božjem divnom svijetu tom;
No nitko misli svezat mi ne će,
Slobodna misô vesela lieće,
A kamo, dušo, do k' krilu tvom.

Oj lahka li su u mašte krila!
Veće te gledam, mila,
Srdee u milju tone mi već;
Svibanjsko sunce kak' zemlju, grije,
Tako mi crno okašće sije
I krvcu življe čini mi teć.

I kako leptir po cvieću titra,
Sa tvojih ustan' miso me hitra
Piti već čini omamnu slast;
O vrat ti bieli ruke već svijam;
Na grud te, dušo sladka, privijam,
I vas sam želja, i vas sam strast.

I rieč od milja na ustnah gine,
I sviet i nebo oko nas mine;
Al — tu ti profoz ključinam zvěk! —
Odleti sanak' — zidine nage
Mumljaju: Sitzen's nur 18 Tage!
O du mein schöner Traum, du bist weg!

Stockhaus am 5. März 1868.

L u l i.

Bilo dana, ne imah duhana,
Pa ne bilo sa mnom ni divana;
Sviet mi bio mrk, mrk,
Život bio grk, grk.

Lula plani, duhan me zada'ni
Meni svani, i sunce mi grani,
Pa na svietu last, last,
Pa živjeti slast, slast!

Da ne bude dana bez duhana,
Ova j' pjesma luli zavećana;
Bez nje život mrk, grk
A uza nju last, slast.

O n a.

122
Ko lica se erni pram joj vije,
Lúk joj obrve, oči Lelja striele;
Sladki srdcu mi pokoj ljuto smeje;
Za nju samo mi još u grudih bije.

Smiešak bajan joj na ružicah, ustih,
U njem nada mi, u njem sreća sva je,
Pri njem utolim i pozabljam vaje,
Poju andjeli kad mi glasak pusti.

Sitne ručice! oj života divna,
Da m' je s dlana joj udes pročitati,
Cvietku, nona joj na koji će stati,
Duša moja je zavidna i kivna.

Gdje je vila pored njom da mi stane!
Gdje je srdce, pa za nju da ne gori!
Pjesnik evo ju pjesmom vierno dvori,
Pa i ne znala njegve ljute rane!

Slava Bogu.

”B gospoda blažen uhvajući“
Tako negda pjevao sam tebi,
Kad o sreći ni snivat nam ne bi,
Kad nas udes tlačio najljući.

Sada njemu hvale uzdah vrući:
Silna njegva ruka mahnu s nebi;
Zla udesa sva se sila prebi:
U gospoda spašen uhvajući!

Koliko smo suza već prolili,
Koliko smo jada već podnili
I do smrti uciviljeni bili;

Al' nam sreće evo sijnu zora,
Cviećem posut evo put s' otvora
A blagoslov neka sidje s gora!

Lahku noć.*)

Sve sniva, meni samu
Zadriemat nije moć,
Da tebi, dievo kruta,
Ne želim: „lahku noć!“

Znaj ljubav prestat ne će,
Ni jad mi ne će proć,
A svaki ću ti večer
Dozivat: „lahku noć!“

Ja bdit ću, ti si sankom
Zadadi mira moć!
Oj težka noć je meni,
Oj dušo, lahku noć!

Što sam sjetan?

Pitaš dušo, što je meni
Što sam toli sjetan sad?
Koji li mi ne vidjeni
Biedno srđce mori jad?
Ja ti, dušo, ne znam sâm,
Kamo l', da ti kazat znam.

*) „Tri nove pjesmice“ bijaše naslov ovoj i sljedećim dvjema pjesmama, uz koje je uredništvo „Vienca“ pripisalo: Znali smo, da se g. Vukelić davno već pjesmom bavi, da zdravo unuje, da se zna zavesti u krilate misli i da obiluje miljem krasnoga nam jezika. Drago nam je i hvala mu, što se je odazvao našem prijateljskomu pozivu i evo uhvatio u naše kolo. Pozdravljamo ga liepo a njegove nježne tri pjesmice preporučujemo našem slavnomu skladatelju Ivanu pl. Zajcu.

Srdce mi je težko evo,
Nešto bi ti reko rad,
A kad pridjem k tebi, dievo,
Umuknem ti jadnik mlad;
Što je meni, ne znam sâm,
Kamo l', da ti kazat znam.

Pjesma joj.

Kad oko tvoje plane
A plamen otme mah,
Trepetat srdce stane,
Obuhvaća me strah!
Od ognja crna oka
Mladiću eto skoka.

A kada pjesmom milom
Uzvitlaš u vis glas,
Miline čudnom silom
Uzneseš sviju nas,
Oj titra glas visoko
A crno igra oko!

A pjesnik samo želi,
Da traje pjesma ta,
Da traje viek mi cieli,
Da plamté oka dva:
Oj pjesmom našeg kroja
Sirena buđi moja!

Tri zvonjelice.*)

I.

Niz godina mnogih već se niže,
Odkad moje ne gleda te oko,
Al mi živeš u srcu duboko,
Gdje te zavist ljudska ne dosiže.

Dočim nebom blied se mjesec diže,
A umukne površje široko:
Spominjanje tada sladosoko,
Ljubav davna — tiho dogamiže.

Srdašcu mi otvore se rane,
A duši mi ponarastu krila,
Tiha suza niz obraz mi kane,

Mlada, bujna, životvorna sila,
Led razbije, tamnost mi razvedri,
Duh se krili, miso mi se jedri!

II.

Duh se krili, miso mi se jedri,
Množ se mladih osjećaja vrati,
Što no im je ljubav plodna mati,
Koja kroti isti mač o bedrih,

Koja vrieži dobrinju u njedrih!
S nje se i ja s ljudinama sbratih
Spreman vazda za dom glavu dati,
S nje ponosit viek za slavom jedrih,

*) Pjesnik je sonete krstio zvonjelicami po obliku narodnoga naziva: grmljelica = die Glasperle. I Kolar je sonetom nadio ime: „znělky“, pak se je prihvatilo. Zašto i mi ne bismo prihvatili liepa naziva, kad te zvonjelice sbilja liepo zvone, a iz njih umlje govori! (Ur. „Vienca“).

S nje radouk viek za svjetlom čeznuh,
S nje vilovit viek se žice laćah
I u radost, u raskošje greznuh!

Žice zuje —, raduju se braća,
Srdce bije —, pjesmica se vine . . .
Al ju jaoh sbiljnost s glasa skine!

III.

Al ju jaoh sbiljnost s glasa skine:
Pribit stieni Prometej sam novi,
Svakdašnjosti težkih u okovih
Turen u te bezufanja tmine!

Ne ušte mi niti mjesećine,
A kamo li, da se duh osovi,
Da visoku pjesnik pjesmu slovi,
Da i meni jednom sunce sine!

Pečalim se, čamim, samotujem,
Nigda dobru nadat se ne mogu,
Sam od gnjeva utrobu si kljujem . . .

Pak se molim svevišnjemu Bogu:
Dragi Bože! težke boli skrati . . .
Sreću — davne ljubavi mi vrati!

„Vienac“ 1870.

Dragin doboljaj.

(Romanca.)

Umro joj dragi, zadô ranu duši.

Pita ju mati: „Što je tebi čedo?

Suzno ti oko ne će da se suši,

Drago ti lišce sve više je bliedo!“

„Majčice, majko, što mi srdce muti,

Ne će da jenja taj bolinak ljuti.““

Räzkrili noćca blaga svietu krila,

Dieva se njojzi u sjenici tuži;

Gdje no je dragog stoput zagrlila,

Plaćuč se s njome samo slavulj druži:

I blagom noćju srdce joj se muti,

Ne će da jenja taj bolinak ljuti.

Koprenu spušta, u hram božji grede,

Materi božjoj pred obličje klekne,

Molitvu vručü šapću usne bliede,

Vrela joj suza bielim licem tekne:

Moli se tiho, bog će dragi čuti,

Ne bi li jenjo taj bolinak ljuti!

Sunašce zadje, divna noć se kriesi,

Samcat u mraku jošte slavulj cvieli:

Ljuba je vierna s dragim na nebesih,

Dušica uza nj draga se veseli!

Našalje Višnji smrt i više puti,

Samo da jenja koj bolinak ljuti!

1870.

Oproštaj na sastanku.

Dva ljeta srdce morili jadi:

Ti bje daleko, žalostan ja;

Sad mi se srdce raskošju sladi,

Oku mi sunce krasa ti sja.

Krasniju neg te ostavih, dievo,

Procvalu ružu nadjoh te sad,

Pogled ti mio, smiešak ti evo

U tren izvida dvoljetni jad.

I opet srdce nadom se poji —

Nadom? — Oj, u tren nejma je već,

Udes nas kruti na vieke dvoji,

Na vieke s Bogom! moram ti reć.

Na vieke s Bogom! vojna me zove

Tamo u tužan daleki kraj;

K stariem ranam zadaje nove,

Nemilom rukom ruši mi raj.

Na vieke s Bogom! U srdcu vieke

Čuvat ću spomen milja mi tvog,

Nosit ću srčbu sudbe mi prieke,

Dokle me nestat ne reće Bog.

1870.

Nedoček.

Svako bi jutro, netom cikni zora,
Šetala dieva žalom sinjeg mora,
Srdašće čezne, mlado lice bliedi,
Oko joj mutno u daljinu gleda:
Dragoga nejma, nejma! —

Tada uz glásak ranilice ševe
K bogu bi tekli uzdisaji dieve:
Pučinom morskom da joj dragog prati
Milostiv da ga skoro njojzi vrati; . . .
Dragoga nejma, nejma!

Što li se tamo u daljini bieli
Gdjeno se more s nebom ljubi, dieli?
More l' se srši? . . . ili galeb leti . . .
Ili je dragi? . . . Daj to, Bože sveti! . . .
Dragoga nejma, nejma!

Dragoga srdce iz daleka sluti,
Zadrkće milo kad ga bliže čuti;
U srdcu sada mirno jadi leže,
Da li još ljući sad ga čemer steže:
Dragoga nejma, nejma.

Tkogodjer bio, vječni Bože samo
Ustavi vjetre, poprati ga amo . . .
Evo g' u luci! . . . stieg se vije, šušti . . .
Svijaju jadra . . . i sidro se spušti; . . .
Dragoga nejma, nejma.

Nejma? . . . Oj eno! . . . A uz njegvo krilo
Kakvo se ono dievče priljubilo? . . .
Sviest mi se muti! . . . Svietli dan se mračí . . .

Zamrla jedna sama na gromači;
Dragoga nejma, nejma.

Nejma ga k njojzi, ali s ljubom novom,
S tudjinkom svojim stâni se pod krovom;
Djevojka blieda još na žalu čama,
Na more gleda i ručice lama;
Dragoga nejma, nejma.

Zemljicu u to mrak već zavi gusti,
Dunuo ljuto brodolomac pusti,
Vihor ju shvati, ne brani se jedna,
Nestalo dieve, čut je moru sa dna:
Dragoga nejma, nejma.

Nevjera crna ne užio sreće;
Srdce mu mrzne, san na oči ne će,
Dušu mu toči, snagu crv mu ruši,
Uzdah mu dragin vječno ranja uši:
Dragoga nejma, nejma!

„Vienac“ 1870.

Napitnica.

Čašice rujna, kolaj okolo,
Razgovor būdi, pjesmu razpjevaj,
Čašice rujna, kolaj okolo,
Krila nam duhu razigranj!

Junački neka plane razgovor,
Neka mi svjetla iskre sievaju,

Slobodne pjesme neka rogobor
Slobodi braću, mrak da tjeraju.

Slava ti, slava, svieta slobodo,
Slava i právu, svetoj istini,
Slava ti, svako srdce ljubezno,
Svemiru štono spoj si jedini!

Prokleta trikrat krvno nasilje,
Surovost kleta, laž i zastrašaj;
Prokleta krivde svake nemilje,
Vremena duh vam kobi uništaj!

Čašice rujna, kolaj okolo,
Umove búdi, srdca razigraj!
Pjesmice horna, kolaj okolo,
Slavom slobode svud se razliegaj!

„Vienac“ 1870.

Vjera spas.

Zašto tvoje žarke očice se mute,
Zašto cviet ti licu prigasio vaj?
Zašto glas tvoj sladki sad na plač nanosi,
Pa uzdah se otme — i oko zarosi?
Kaži, dušo mila, kaži meni, daj!
S ljubavi li naše onemili sviet ti.
Pa srdašce mlado svladao jad? —
Ta šta je ljubavi do cieloga svieta.
Ona sebi samo žive, buji, cvjeta;
Raj ljubavi samo srdaca je sklad.

Prem te sklonit ne smiem na vierne mi grudi,
Uviek srdca krv mi za tebe će vret,
Uviek moje misli uvijek su uza te,
Sve si, sve si meni, sve bih dao za te,
A bez tebe vas mi pustinjom je sviet!

S tog mi se razvedri, s tog se osokoli,
I u srdcu samo gledaj sreću, raj!
Dok je vjera tvoja od nesgoda jača,
Razstavit nas ne će ni brid ljuta mača,
Sčekat ćemo slavno biedi našoj kraj.

„Vienac“ 1870.

U oči rata.

Nebo modro evo se oblači,
Lonja grozna pomrčala dan,
Strava ledom svako srdce kvači:
Boj nam ljuti sprema narod stran.
Što će sad, komu narav mati
Čelik-srdce i pestnicu krati,
Što će, što će sad golubak moj?

Sad će žarke zakrižati striele,
Grom za gromom zatutnjat će sad;
Hrast će praštit i pravjeke jele;
Riknut vjetri, ko što riče had.
Oj a što će u toj groznoj smeći
Moj golubak, što će sad ljubeći
Na dalèku, mili bože moj!

Oj da mogu sakrit ga u grudi,
Krilit vjernom desnicom si tom:

Nit bi plamen plašio ga hudi,
Nit mu tutnjem nahudio grom,
Ljubav moja, poput alem-štita,
Odbila bi striele, koplja vita:
Spašen, sretan eto golub moj!

Al kad sudba reče mi daleko
Od golubka miloga mi poč,
Evo, Bože, k tebi se utekoh:
Tvoja mi ga neka brani moć,
Ja u ljute vesel idem boje,
Mrem i živem polag volje tvoje:
Samo golub ne postrado moj!

„Vienac“ 1870.

R u ž i c e.

§ prozora gledam ružice,
Divno se razcvjetale,
Spustile skromno glavice
Mirisom uzdisale:
„Užij nam miris, užij sjaj,
Trenom će jesen banut,
Nemilovan će cviet nam, vaj,
Nežaljen sad usanut.

Isto ti draga premila
Osjeća, želi, sluti,
Skromno se ruža razvila,
Srećicu novu čuti!

Što li ti blažen uzdah taj,
Na grudi kad ti klone?
Trgaj nas, trgaj; užit daj
I nama slasti one!“

„Vienac“ 1870.

Prva ljubav.

I.

§ ljubavi kori me razum:
„Mani se ljubavi, sanje,
Znanje je sveto ti zvanje,
Ljubav je sveta ti dom.

Jadu ti dieva se gluši,
Uzalud potiču suze,
Uzalud nepokoj uze
U srcu gnjezdit se tvom.“

Srdce mi boljahno sbori:
„Sužnja ti evo me pusta!
Za dom li narod mi ũsta,
Glava i moja će past“.

Za dom si dati ću glavu,
Srdce mi otela dieva;
S ljubavi puca, pa pjeva,
S ljubavi mre, pa mu slast.

II.

Mladosti, mladosti,
Pramaljetni dane,
Za što već za tebe
Ljute dopah ranē!

Ko da zmija ljuta
Oba nj mi se savi,
Evo srdce puče
S jadne mi ljubavi.

Puče srdce jedno
Grob mi crni zinu,
U grob crni mene
Moja ljubav rinu.

Žiću dan se mračī,
Zadnja kucne sada,
Nestati će žića,
Pa nestat i jada.

Pa da bar mi na grob
Suza njena kane,
Blažene li tad mi
Kosti ukopane!

III.

Nit u srdcu nit igdje
Već sreće za me nema:
Od oka tvog posvema
Moj život zavisi.

Iz crnog oka tvoga
I sunce blago grije,
I led me ljuti bije;
Tim jedna vladaš ti.

A kad ti ono skoro
To oko na me sinu,
U slasti more plinu
Oj bolno srdce to.

Ta srdcu želja mala:
Tek dievo da te gledī;
A tko te bolje vriedi,
Oj tomu bog te dô!

IV.

Oj da me budu vile
U zibci pobratile,
Te žice b' romonile
U tvoju hvalu viek.

I jek bi njim se čuo
Svud, gdje je roda moga,
I dok je roda toga,
Ne umuko bi jek.

I žar bi s' oka čuo
I smiešak sladkobajni,
Tvog lica lierak sjajni,
I lahki visok stas.

A srdce moje tiho
Podnosilo bi jade;
Ta pjesnička se znade:
Pregárat viek svoj vas!

V.

Oj svaki uzdisaj
Sad praštam tebi, dievo,
Ev' uzdisanju kraj.

Oj súzá gorki vir
Sad praštam tebi, dievo,
Ta i suzam je mir.

I težki svaki čas
Sad praštam tebi, dievo,
Ta evo hrupi spas.

Sve gorke vaje, sve
Sad praštam tebi, dievo,
Bud snijem sladke sne.

Oj gdje je muka ta
Neoprostna ti, dievo,
Dok svojom znam te ja!

VI.

Srdce je prepuno sreće,
Sreći ti prebliz je jad,
Kolom se sudbina kreće:
Zakukaš kada li tad.

S toga dok sreća se smije,
Sreći prioni mi vas;
Dodje li, sreće da nije,
Spomen će sladiti čas.

VII

Žarko crno oko tvoje
Gledne na me, a ja planem,
Pa u srdcu drhtat stanem:
Pa da ti je šala to!

Rumen-zora biser prospe,
Na ustih ti smiešak mili,
Duša mi se k nebu krili,
Pa da ti je šala to!

Nigdje dieve tebi ravne:
Sva si liepost, sva dragota,
Sva si nježnost, sva milota;
Pa da srdeca prazna bi?

Srdce moje brěći, bije! —
To bi srdce slutilo mi
Da mu sreće raj se lomi,
Oj zloban li si, sviete ti!

VIII.

Trenom li sreća traje! —
Sreća je sanak mio
Nemila uvijek kraja.

Što li sam suza lio,
Podnio šta li jada,
Dok sam joj omilio!

Sretna li mene tada;
Okom li na me sini,
Divna mi srdcu slada;

Na me l' se poosmihni
Ružice, usta njena,
Duša se u raj vini.

Al' sve bi sanak, sjena:
Za drugog plamti, gori,
Meni je od kamena. —

Smrt se i život bori. —
Nadah se slasti raja;
Čemer me ljut sad mori —
Trenom li sreća traje!

IX.

Što je život ovi: borba i obmana,
Nada i beznadje, miena šarih dana.

Nada i zasjena sva mu radost velja,
Istina mu — bieda, ali vječna želja!

Oj blažena vieka, dok zasjena traje.
Oj istino, blažen — tko te ne poznaje.

Ja te ljubljah, žudjeh, ja ti se posvetih; —
Ti mi se ukaza: — ja te uzeh — kleti!

Blažen li sam bio, zasjene dok bilo,
Misleć: srdce joj je meni prevolilo.

Blažen li sam bio i o rajju snio,
I suze sam često od radosti lio.

Sad istinu vidjeh i pregorko plakah,
Od raja se evo stvorio mi paka'.

Sad istinu kunem a zasjenu žudim,
Da zasjenom jadno srdce si zaludim.
U zasjeni biedni viek da izvit smiem
Dok u luku munem — u grob gluh i niem!

1870.

Sumnja ljubavi uništaj.

Ne plači čerko, srdca ne odkidaj
Majčici svojoj, ne truj sebi viek.
Zabudom bolno srdašce si vidaj,
Zabuda rani na srdcu je liek“.

„Plakat ću, majko, dok se ne ugasi
Suzami jadni očiju mi vid,
Život je život, dok ga ljubav krasi,
Bez nje j' u moru razbibana hrid.““

„Jadan ti život uz nevjeru druga!
Bezdni na rubu ustavi te Bog!“

„Majčice majko, ne stigla te tuga,
Poslušah tebe, nesta raja mog.““

„Raj je duboko u srdce zasadit,
Raju je zlobnik sviet nam evo vas;
Raj je visoko od svieta ogradit,
Pohara sviet ga, a u jedan čas.““

„Sumnjom će srdce sviet otrovat znati,
Sumnja je prieki ljubavi nam kraj —
Ljubav je cvietak, što tek jednom cvati —
Uvehlu cvietku itko život daj! —““

Dragi joj ode preko sinja mora,
Ponosna sumnje vriedjao ga šob;*)
Istina misleć nadvladati mora,
Vrati se opet — al na dragin grob!
„Vienac“ 1871.

Pri oluji.

Nebo se smrklo, naduo vihar ljut,
Šumi i žviždi i tuli,
Kinulo more, sreo ga stanac krut,
Penje se, pjeni i kruli.

Pogledaj nebo: oblak ga mrk i gust
Zavio, po njem se mota;
Pogledaj zemlju: njome ti pogled pust
Tutanj i cviel i strahôta.

Jao ti, brode, nanie l' te zviezda zla
Sada na biesno to more;
Tisućom ždriela smrt evo na te zja,
Bog samo spasit te more.

A ja ti biedan zavidim ljutu kob,
Meni je težje u luci:
Ljubavi jadne tamo bi jadni rob
Uteko groznoj si mucu.

„Vienac“ 1871.

*) šob ili šobot = dumpfer Hall.

S u z a

nad grobom Frane Turića Ličanina.

(Umro 1. ožujka 1871.)

Zazvonile žice tamburice,
Zazvonile, naglo zaniemile,
Tko ih saču, smrklo mu se lice
A slutnje mu srdce obavile.
Al što vidjeh! Oj pukoše žice,
S davna glasne, s davna rodu mile;
Oj pukoše, grob jer crni zinu
Zadnji stanak Frani Ličaninu.

Dakle i ti s ovog svieta ode,
A ta usta za viek umukoše,
Prvi sievak željne nam slobode
Što orlinjim kliktom susretoše;
Što uz sretne, što uz hude sgode
Samo naški sborit umjedoše;
Umukoše — a sveg vieka Lika
Samo tebe rodila pjesnika!

Jednog tebe imala je Lika,
Kog je pjesmom vila nadarila;
Al' ne dade sudbina ti prika,
Da dostojno razaviješ krila:
Zvezda sretna preo tvog zrenika
Malo koja put je zaputila,
Al' ti cvieće za to bura ljuta
Toliko je poharala puta.

Sad se smiri — a nad grobom tvojim
Mnoga suza žalostnica sjaje,
Sav nam narod osjeća te svojim,
Sav nam narod žice ti poznaje.

Što nam namrie — ja ti se ne bojim —

U tom vječni spomen ti ostaje.

A bar mrtvu nek sudbina plati,

Što ti živu nemila uzkrati.

„Vienac“ 1871.

Zvonjelice.

I.

Opustjelo srdce bez ljubavi,
Ko bez sunca tužan dan ostaje,
I ko noćca, mjesec kad ne sjaje
I ne trepte zvjezdice u slavi.

Bog te nanie: ručice mi savi
Okolo vrata; okašće ti sjaje,
Pred okom ti jada mi nestaje,
Ko što led se na sunašću kravi.

Al' je debó na srdcu mi led,
Daj pripeci bolje crnim okom,
A pod ledom oj dubok mi ied;

Al' ti žmirnu — pa odskaka skokom,
Tračak sunca kroz tmoru mi sinu,
Samo grdje omraziv mi tminu.

II.

Uzdisaji, suze pjesni moje
Na kamen su ljutac udarale,
Nit' ga makle nit ga omekšale:
Kamen ljutac — tvrdo srdce tvoje.

Ali i ti znadeš muka što je:
Niz lica ti suze poticale,

Uzdisaji grudi podizale,
Bez sna noći i tebi se broje,
Za mladencem srdce ti pogiba;
On bezčutan za tvoju ljepotu
Druge ljubi, tebi se ugiba.

S tog utjehu imam barem otu:
Srdce kruto, da poznaješ i ti,
Što je ljubiti, a neljubljen biti.

III.

Srdce moje, sada praštaj boli,
U kojih si viek prečamilo,
U kojih si i smrt poželilo
Da te otme jadu jadnu toli.

Praštaj boli, pa se osokoli,
Sunce nam se, oj pomolilo,
Proljeće nam sviet pomladilo.
Šar se, zvuk i miris svietom proli.

Sviet oživlje, sviet nam se pomladi
Sa dva oka, sa sunašca dva,
Životvorca ljubeznoj nam nadi.

Dok nam žar taj na zreniku sja
Kano magla prošli izčezava,
Viek sadanji nebeska nam slava!

IV.

Zelen-gore, raju moga oka,
Velebno se k nebu uzpinjuće,
Zelen-hvoje širom prostiruće,
Pune milja i taja duboka.

Bila bi vam pjesma iz visoka,
U njoj žara, što je srdce vruće,
I poleta, kolik' misó pruće;
Al ne zapeh — a evo uzroka:

Mene, gore, na vas srdce boli;
Jer me s mojim zlatom razstavljate,
S mojim zlatom, srdcu milom toli.

Pa i nek vas! — Ali da mi znate:
Razstaviti nas ni vi ne možete,
Tvrđje od vas dok je vjere svete!

Dobro jutro!

Dobro jutro, otvori mile crne te oči!
Dobro jutro, dan svanu, u vis sunašce skoči. —
Ti se prenu. U misli ruku na srdce stavi,
Sladkim minule noći snom se miso ti bavi.
O daj kaži, oj kaži, sladko srdce, mi sada,
Dal' ti na san ja dodjoh prošle noći bar kada?
Ako l' noćas se sbudi, da l' u bielih ti grudí
Skri ti miso se na me usred noćne te tame? —

Dobro jutro, oj dušo! Svak ovako te sretaj
Srdcem ljubavi punim, svaka radost ti cvjetaj!
Dobro jutro, vas danak tako vesel ti bio —
Kano najsladji sanak, noćju što ti se snio.
Dobro jutro, a našu tajnu u srdcu skrivaj,
Zrakom radosti tvoje čami sunce mi bivaj.
Dobro jutro iz dálje sad još pjesnik ti šalje;
O daj, pozdravom mojim duša da ti se prene,
Da moj otvori cjelov tvoje očice snene! —

„Vienac“ 1871.

Ruža i djevojka.

Ružo, rumena ružo,
Cvieća mi carice ti,
Srdce zaigra milo,
Kada mi oko te zri.

Zraka sunčana draži
Ne stvori nikada šar,
Sladki miris ti meni,
Proljeća najsladji dar.

Sladko grudi se šire,
Mio ti srčuci dah,
Oko o te li zapne
Ostavit jedva te zna.

Ružo, rumena ružo,
Sestrica ima l' ti gdje? —
Ima sestra mila,
Mladjahno djevojče, gle:

Kad joj u srdcu sine
Ljubavi najprvi žar,
Stidno plane joj lice,
Nije li jedan nam čar?

Kad joj na srdcu teško,
Uzdasi preotmu mah,
Nij' li uzdisaj dievin
Sladji neg' ružičin dah?

Ima sestra meni,
Sestrica premila, znaj:
Ali koja nas draža,
Srdce odluči se daj!

„Vienac“ 1871.

Gospićkoj „Slozi“.

Milota mi je okom zaokružit,
Po izbor kito gospodja, gospode!
Po licih vaših, te se slasti užit
Na vidu vaše današnje ugone;
Milota, god je srdcu, mili, rode,
Uhodit onu srdeca tajnu silu,
Što u slogu tol' dičnu slavnu milu
Vas cviet mi Gospića je znala sdružit.
Prekiplje grud mi u radostan jek:
Da zdravi bili, čestiti mi viek!
I čas, što ovdje evo sabra nas,
Nazivao se viekom sretan čas!

Za žitak borba vas je žitak naš.
U borbi za nj, zamrzili bi na nj,
Da dokolice ne nadjemo kad,
Gdje pozabimo borbe mrz i jad.
A dokolice milija nam dvaš
Kad umornu je duhu uporanj,
Te dočim sladki blaži nam ga mir
I nov prione živih sila vir.

Nadobismo ti s toga dvore tuj,
Ovjenčasmo ih vienci cvieća množ;
Na miru sjedeć u njih planut mož'
Razigrat srdeca pustih želja struj —
Nadobismo ti plesu sklizak pod,
Nadobismo ti glasbe zvonak sklad,
Krasoticom zavitlat jesi l' rad,
Ponesi, skoči, srdcu čini god —
A da ti ljubiš pjesme čarni raj
I krasnog sbora divan uznošaj

Oj malo samo vremena nam daj
 I sbor i pjesme krilit će se tuj —
 Sagradit ćemo još i vili hram,
 Koj svieh vas tudjer poklonike znam,
 „Umieću, što se svemu svietu mili,*)
 „Što zna uzgojit svakog dobra plod
 „Upućujuć nas, što smo nekad bili,
 „Sokolit krepost, dičit svaki rod.
 „Zasladiti nam koru crnu hljebu,
 „Olakšati nam svakidanji jad,
 „Uzvisiti nas pod oblake nebu,
 „Pobuditi nas na plemenit rad.
 „Odjeknuti će i kroz ove dvore
 „Zanemareni dosle majčin glas,
 „Veselja navriet na nas puno more,
 „Neokušane do sad slasti sâs —
 „I čut ćeš milo reći: milo zlato,
 „Oj sunce žarko, nepokoju moj,
 „I čut ćeš milo, kako rieči na te
 „Narëve s usta sladkih rieči roj!
 „I čut ćeš grozno, gdje grdoba grize,
 „Paluca zmiija, šiće guštarčad,
 „I čut ćeš mravi po tebi gdje gmize,
 „Gdje šuška, škrglja i začvrči gad.
 „I čut ćeš strašno gdje no mumlja, grmi,
 „Gdje prašti, puca, trga, tresne grom,
 „Gdje gora niz klis poruši se strmi
 „I ljudske sgrade obori u slom“.
 Nadobismo ti, rode, eto sve,
 I puni smo ti želje, puni mara,
 Al hoćeš li se užit našeg dara
 I daru našem jošter dodat čara,
 To j', brate mili, samo u tebe,
 U one rieči, one svetinje,

*) Trnskove rieči.

Što društvo naše na barjak ju piše,
 Nek slogom svetom naše društvo diše,
 Pa čvrsto bude ko Velebit taj,
 Pa duhom svojim vas obuzme kraj,
 Što ime svoje nadjela mu Lika
 I rodu bude, sebi bude dika
 I živjet bude ljeta mnoga, mnoga,
 I u to ime živjela nam sloga!

Miruj srdce!

Oj miruj, srdce biedno!
 Pa na što tvoji žari?
 Ta za te sve je ledno,
 Ta za te tko već mari?
 A tvoje hude sreće,
 Gle, gnjev ti uvijek stari
 Po putu trnje meće.

Izminu viek mladosti,
 A što ti sudba doni?
 Da l' suzu od radosti,
 Ma jednu, kad izroni?
 Oj sūzâ gorka jada
 Već teklo dosti, dosti;
 Al' sladkih prenikada.

Kad i kad sladki sanak
 Sve srdce b' izpunjao;
 Al' nemil viek osvanak
 U jed ga pretvarao.

Pa i sad, i sad mio,
Ko rajni prvi danak
O ljubvi san sam snio.

Oj daj dok toga sanku
Još traju bajne slasti,
Pre hudog daj spoznanka
U grob mi, Bože, pasti;
U grobu san nek traje:
Pa grob mi tada tmasti
Nad sve zemaljske raje!

Oj divna li mi sanja
To crno oko tvoje,
Oj sladka spominjanja
To sladko ime tvoje.
Kad trublja zovne gore,
Svak drago nač će svoje;
Ja tebe, moj uzore! —

„Vienac“ 1871.

Ja te ljubim!

Ja te ljubim, moj uzore,
Što se ikad ljubiti more!
Noćnik putnik na bezputju
Kako žudi sievak zore;
Kako jelen na potisci.
Osoje si želi gore;
U tamnici u okovih
Ko slobodu rob nebore;
Kako bršljan zelen vazda

Tankovite ljubi bore;
I uz vječni šapat, žamor
Kako brieg si ljubi more;
Tako ljubim, tako žudim
U moje te uvest dvore!

„Vienac“ 1871.

S Bogom Lici!

Srdce mi puca, licem suza teče,
Liko mi majko, s bogom ostaj, s bogom!
Dielit se s tobom sudbina mi reče;
Al' ti se dielim klecajućom nogom:
Što dalje, — snaga više ponestava,
Srdce što gubi, sve više poznavava.

Tri krat se po tri izviše godine,
Što nogom stupih preko medje tvoje.
Prekužih dosta i jada i kine,
Život mi mladi često dodijô je;
Al u čas ovaj, niti jednog trenu,
Ne strâvi srđca tužna uspomena.

Kao da nije dosti rane bilo
Ostavit svoje drago milovanje,
Spomena sladkih jato nahrupilo,
Obtiću divne slike me i sanje:
Spomena slašću srdce se opaja;
Razstanka bola ljuće ga razdvaja.

Nije mi časit! S Bogom, Liko, s Bogom,
Častna mi siedo Velebitska glavo!

Livade, polja, šume, luzi s Bogom,
Sunce vam sjalo, dažd vas osvježavô!
Grudica svaka postala vam plodnom,
Plodnom mi Lika za napredak sgodnom!

Napried nek trgne narod taj kremenit,
Prodriet će kojom utetivi stazom;
Visinam duh se ponese plamenit,
Stovjeke tmine nesta jednim razom. —
Al jer još čami? — što napredku treba? —
Brate moj mili, hleba, samo hleba.

Lice mu mrko sunce ogarilo,
Al izpod vedja bistro oko sieva. —
Rutave grudi inje mu pokrilo,
Al srdce vruće grudi njegve sgreiva. —
Tište ga često nestašice svake,
Al' on tek življi izpod težke tlake! —

Ne zna se sborom laskavim udvorit,
Nevik je tudjoj predati se volji, —
Zmaj je, na krivdu kad mu se oborit;
Al' znaš li čud mu — od njeg nigdje bolji
S čovjekom ljudski, — pa vjerom ne krene,
Prije ti strunu Velebitske stiene! —

Pa s vami življah devet godinica,
Ljubeć i ljubljen — a sad evo — s Bogom!
S Bogom, mi rode! — Svijetla ti lica!
Rasti slobodom, rasti bratskom slogom;
Al u bogatstvu, u slavi, slobodi
Ličkom se nikad duhu ne odrodi.

„Vienac“ 1871.

Ljubav pjesnikov viek.

Pjesnika ljubiš, pjesme ti mile! —
Misli se krile, nose me vile
Tamo gdje tihan boraviš san.
Pjesme i žica sklad mi već struji,
Sladkim ti sankom srdašce buji.
Uz romon blagi sviće ti dan. —

Budiš se. Divna rujna već zora;
Sunašce zlati vrhove gora,
Veseo, vedar cio ti sviet;
Na me tad sijne crno ti oko,
Žice mi zveknu, kliknem visoko:
S tebe mi živjet, bez tebe mriet! —

Na sunce sviet se ogleda cio,
Ja sam tek crno oko ti zrio,
Pozno ti svaku miso i čut;
Pjesmom ti radost krasio tvoju,
Pjesmom ti sjetu vedrio tvoju,
Pjesme ti cviećem posipo put.

Pa evo, izza timornih gora —
S razdruge srdce trnuti mora; —
Pjesmi je hora, žicam je zvek!
Ta bliz, ta dalek, veseo, plaćan,
Pjevat sam tebi horan i braćan:
Ljubav je tvoja pjesnikov viek!

„Vienac“ 1871.

Priegor.

Ša ljubavi mi nesretne dojadio moj viek,
I tad me vila susretne uz tamburice zvek,
Na vrelo čelo položi mi sitne ruke snieg
I na pjesnički zakle me ovakom rieči stieg:

„Nad svetinje ti svetinjom nek bude ljuven žar,
„Počelo vieku, kratku ti životu cio čar,
„Dobrinji svakoj, uzletu ti svakom poticaj,
„I kolajućim vjekovom vjekovit pomladjaj.

„A tvrde vjere nekoleb, njoj alem štit i krâs,
„Gdje vidiš k njoj da prione, tuj u vas pjevaj glas,
„I makar srđce pucalo, i raj se lamo tvoj,
„Uz ljubav vjeru opjevaj, a — priegor dar ti moj!“ —

I dodade mi tamburu, i pjesma mi je last,
I milje pjevat ljubavi životu mom je slast; —
Al koju ljubim, vjera ju za drugu veže grud, —
A meni vjera svetinjom, — pa kud bi jadan, kud! —

Cilikaju mi turobno te žice, vilin dar;
Al mre im zuj, i srđce mre; to ljubavi je har.
A bit će srđca izdisaj i zadnji žicam jek:
Pjesnikujuć, pregarajuć mlad izvio sam viek!

„Vienac“ 1872.

Zvonjelice.

Oku momu.

Ležeš okom. Da ti se uklonim,
Bježim bolan u taj zelen lug,
Gdje mi tužnû slavulj tuži drug;
Spiev mu slušam, s mila suze ronim,

Zaboravljam vieku suzni dug,
Iz svog srđca lik ti čaran gonim,
I odlane mojim grudim bonim,
I pomladi nada mi se krug.

Ali u to kroz zelene grane
Kano sunce kroz rane oblake
Ukaza se mili obraz tvoj:

Oj pa kud bi, na koje li strane!
Svagdje krasne eto te jednake,
Svagdje glasiš: niesi, niesi moj!

„Vienac“ 1872.

Uzor-pjesniku.

Vila moja nekušanim krilom
Ša zemlje se k nebu ustremila,
Neprebrane žice udarila
A u slavu svom uzoru milom;

Al' ju sreće sunce blještavilom
Želju vruću ruka nasliedila,
Žica zuji, al' ju zagušila
Gramza srđca, buket žara, silom;

Tad mi Tvoja pjesma zaciliknu,
U grudima srđce potrese,
Na krilih me do neba ponese:

I vila mi mlada pjevat ciknu,
I od tada štovno spominje te,
I u tvoju slavu vience plete!

„Vienac“ 1872.

Pjesniku raj.

Borbi vječnoj skamenio sviet
A boja bies mu izvrgao strasti,
I namakao oblak duhu tmasti,
I svaki srđca oprlio cviet,

A zavjetan sam, zavjet mi je svet
Ljepoti, istini, toj cigloj vlasti
I pravdi na žrtvenik život klasti
I zavjetu si pjevajući mriet.

Ljepote, istine kad pojem sjaj,
Oj, da mi je obćinit srđca ćarom;
Kad pravde kras u gromki jekne jas,

Da srđca planu svetog ognja žarom:
Oj, tada krunu, tada užih raj,
Oj odvrže mi bezsmrću taj ćas! —

„Vienac“ 1872

Svomu ptiću.

Paji, buji, sokoliću,
Paji, sinko moj
Nada te se naklonit ću,
Rukama te zaklonit ću,
Mili sinko moj.

Još su brige na daleko,
Na daleko trud,
Uzglavje ti još je mehko,
Sviet tiieli još se steko
U majćinu grud.

Paji, buji, bdije mati,
Ćuva ptića svog,
Dok sokolić okrilati,
Uzkrili se, neba hvati,
Neba visokog.

Dok nadkrili zvezde sjajne
Umom sinak moj,
Nazirući slasti rajne,
Pronićući vieka tajne
I vasmira spoj.

Dok se grudi razprostrane,
Obuhvate sviet,
Za poštenje ugrijane,
Za slobodu razkucane,
Ćelik za boj svet;

Bistro oko munje plamen,
Desnica mu grom,
Tvrda vjera živac kamen,
Vas dušmanu groze znamen,
Kad mu dirne dom.

Paji, buji, sokoliću,
Buji, sinke moj,
Oj Hrvatskoj uzgojit ću,
Oj Hrvatskoj posvetit ću
Krvcu, život tvoj.

Bjelovar 1872.

Hajduk na umoru.

I.

Hvalio se silan hajduk Marko,
Hvalio se divljoj družbi svojoj,
U gorici kraj izvora hladna,
I kraj onog ognja golemoga,
Gdje pod ovnom bukov ražanj škripa,
A plam liže do bukova granja,
Gdje čutura kolom odredjuje,
A mješina u zahladi čeka,
Hvalio se, te je besjedio:
„Braćo moja i družino vierna,
„Božjeg sam se naužio svieta:
„Našetô se po zelenoj gori,
„Kosovica gdjeno zapovieda,
„Napio se rumenike vina,
„Nahranio mesa debeloga,
„Nanosio junačkog odieła
„I odieła i oružja svietla.
„Još mi samo na srdašcu težko,
„Gdje se dievá naljubio niesam.
„Al što kasno, to će biti častno:
„Evo braćo, junačke vam vjere,
„Da će Marko oženit se skoro.

„Sa Biserkom od oka djevojkom!“
Kad je Marko dosborio rieči,
Čuturu je prinio na usta
Pa potegô do dva do tri puta.
Kad to čula Markova družina,
U čas jedan skameni se živa,
Skameni se s čuda golemoga,
Gdje 'vo hajduk o vjenčanju misli,
Gdje će valja i u crkvu poći;
U čas drugi minulo ih čudo,
Otrgoše grohotom se smijat,
Da visoka odjekuje gora,
Da se strese na bukovlju lišće.
Kad to vidje harambaša Marko,
To je Marku i pomučno bilo,
Pa se kune svojom glavom rusom,
Da će ljubit Biserku djevojkju,
A na oči Janku vjereniku,
I na oči bābi njezinomu! —
Još u rieči harambaša Marko,
Ču se prasak iz gore zelene,
Ko da puče grana pod nogama.
Ču se prasak, skočiše hajduci
I oružja mašiše se svietla;
Al kroz grmlje zasvietliše cievi,
Stade prasak i olova švijuk,
Prašti tane o studeni kamen,
Striže tane te jelove grane, —
Al hajduka nikva ne pogodi,
Do jednoga harambaše Marka,
Medju puca, gdje mu srdce kuca.
Pade Marko u zelenu travu. —
Kad vidjela družina hajdučka
Gdje pogibe silan harambaša.
Plahnuše se na sve četir' strane,

A za njima četa od potjere,
 A pred četom četovodja Janko.
 Kad proletje četovodja Janko
 Kad proletje mimo mrtva Marka,
 Ovako je dozivao Marku:
 „Sad se hvali, zor-deliya Marko,
 „Da ćeš ljubit Biserku djevojku,
 „A na oči Janku vjereniku,
 „A na oči babi njezinomu!“ —
 Pa odletje četovodja Janko,
 Pa odletje za hajdučkom četom,
 Pa se s njome goni i pregoni.
 Sad obara oganj na hajduke,
 Sad hajduci njemu odvrćaju. —
 Gonili se do mrkloga mraka,
 Mrak i šuma hajduke oteše. —
 Kad to vidje četovodja Janko,
 Da hajduci pomrsiše trage,
 On savraća hrabru četu svoju,
 Te j' ovako govorio četi:
 „Braćo moja i družino vierna!
 „Danas im je sreća priskočila,
 „Umakoše u timor-planinu.
 „Crnu noćcu uzeše na glavu;
 „Nit ih stiže, nit na oko dobi,
 „Do li jedna u gorici vila.
 „Već mi hajdmo nazad k pecalištu,
 „Pa uzmimo mrtva hajduk Marka,
 „Pa ga nos'mo selu na kolište,
 „Neka narod nada nj se sakuplja,
 „Kô na vuka ili na medjeda“. —
 Kada oni nazad k pecalištu,
 Al se plamen zagasio silni,
 Al ugljenom stvorio se ovan
 I čutura izlila u travu.
 Kraj čuture Markovo oružje;

A od Marka ni traga ni glasa,
 Kano da su odniele ga vile,
 Il' ga crna progutala zemlja. —
 Traži Janko kolom na okolo,
 Traži četa kolom na okolo,
 Premetnuli šikaru i kukrik,
 Al od Marka ni traga ni glasa.
 Pa se četa povratila kući
 Ni pjevajuć ni popievajuć
 Veće mûkom sjetna i zlovoljna. —

II.

Kamo l' dospo mrtav hajduk Marko? —
 Ležo Marko ukraj pecališta,
 A težka mu krvarila rana,
 Dok večernji popubnuo hladak,
 Dok je njemu razhladio čelo. —
 Prenuo se harambaša Marko,
 Prenuo se i osvjestio se
 Pa od groze zaevokota zubi:
 „Jaoh meni sada i do vieka,
 „Evo moga sudjenoga dank!
 „Sad će doći četovodja Janko,
 „Vodit će me selu na kolište,
 „Neka narod nada me se kupi,
 „Kô na vuka ili na medvjeda.
 „Dječurlija neka mi se ruga,
 „Krezube me babetine kunu.
 „A meni će zavezati ruke,
 „Sve da čujem, ništa da ne možem.“ —
 Zamisli se harambaša Marko,
 I već čuje babetine krieštit,
 I već čuje dječurliju vrištit,
 Već ga tište uža na rukama,
 Pa se trže od užasa silnog,
 I prikupi ono malo snage,

I pobaca to oružje svietlo,
I odpuza stenjuć kroz šikaru,
Gdje za duplje znadijaše skrovno,
Šumskoj zvieri gdje je loga bila. —
Tu s' uvuče harambaša Marko,
Kano gorska obranjena zvierka,
Pa je rani zatvorio krvcu
I na kamen pružio se tvrdi,
Od umora zaklopio oči. —
A da ti je sada vidjet Marka,
Da ti mu je pogledat u lice!
Mrki vuče kano janje sniva. —
Prenio ga milostivan sanak,
U 'no doba, što već pošlo davno,
Kad 'no djetić, neskrvnjene duše,
Za bielim je polazio stadom,
U dvojnice prebirući sitno.
Kad ga stara milovala majka,
Ljubili ga bratac i sestrice. —
Krasno li je ono doba bilo,
Kad je mladjan bojao se Boga,
Kadno se je sramio od ljudi:
Za tom srećom uzdahnuo u snu!
Al gle sada: opet mu se smrče!
Drhtavica zadrma mu tielom,
I prestravljen otvorio oči. —
Prva mu se objavila krivda,
Kad prigrabi sirotinjsko dobro,
Kad potjera pognala ga prva. —
Probudi se, i uzdahnu težko,
I posegnu za ranjenom grudi:
„Prodjte me se, varalice sanje!
„To je bilo i minulo davno! —
„Sad se meni počinuti hoće,
„Ne bi l' kako prikupio snage,
„Ne bi l' s' opet sastanuo s braćom,

„Da mi ljutu izvidaju ranu“. —
Opet usnu ranjen hajduk Marko,
Opet usnu, za dugo ne bilo;
Drhtavica zadrhta mu tielom,
U groznu se probudio strahu. —
Druga mu se ukazala krivda,
Kad nesretnom otisnuv se stazom
Srete ono nevino djevojče,
Gdje je pošlo na proštenje crkvi,
Pa joj ote djerdan izpod vrata,
I nožem joj sve izgrdi lice,
Bielo lice i te biele grudi.
Cići, plače sirota djevojka,
Cići plače, do neba se čuje;
Ali hajduk za to i ne haje,
Već on ode gorom pjevajući.
Ali sada, — sad na smrtnu času, —
Probudi ga jauk djevojački,
Djevojačke žigaju ga suze,
Na srce mu prokapale vrele,
Kano vrelo topljeno olovo. —
Probudi se ranjen hajduk Marko,
Probudi se i uzdahnu gorko:
„Ne ćete li pokoja mi dati,
„Vi krvave moje uspomene!“ —
Pa posiže za ranjenom grudi,
Al mu rani bóla pristupila,
Peče, kuca i trza i žari,
A usta se s ognja osušila.
Muči rana, muči žedja ljuta! —
I prikuplja, što još ima snage,
Do pred duplje ne bi l' izpuzao,
Rosnom travom okvasio usta;
Al' ga rana težka prikovala,
Prikovala na zemljicu crnu,
Kao gvoždja od stotine oka! —

Pa doživlje u nevolji ljutoj:
 „Gdje ste, braćo, gdje si, družinice,
 „Da me vode napojite hladne,
 „Da mi ljutu ublažite muku! —
 Ali nema braće ni družine,
 Samo tvrde odjekuju stiene. —
 Muči muku ranjen hajduk Marko,
 Muči muku, ne čuje ga nitko,
 Muči muku, za nj ne haje nitko. —
 Prevrće se u nevolji ljutoj,
 Prevrće se amo i onamo,
 Dok od muke i umora teška
 Opet ga ne savlada sanak,
 Težak sanak, žalostan počinak. — —
 Ranjen hajduk na zemljici leži,
 I sa ljutom nateže se smrti,
 A od svud ga slike obstupile,
 Krvavih mu negdanjih žrtava:
 Udovica odsječene ruke,
 Kom branila sirotinju svoju,
 Kom branila devet siročadi; —
 Siedi starac razvezane glave,
 Koga ubi od obiesti divlje; —
 Tuj uz ženu sedmero nejači,
 Plačuć cvileć nad svojim babajkom,
 Kog njegova povalila šara. — — —
 Sve to plače, cvili, ciči grozno,
 I kazuje strahovitim licem,
 Silnu bezdan i plameno more. —
 U bezdani jauk, lelek, vrisak,
 Škripa zubi, strašna pomaganja.
 I čuju se prodirući glasi:
 „Vode, vode, samo kaplju vode,
 „Da spržena okvasimo grla! —“
 Odgovor im gromoviti tutnji:
 „„Eto vode sirotinjskih suza!““ —

„Oj ne daj nam sirotinjskih suza,
 „Sirotinjske žigaju nas suze,
 „Kano vrelo topljeno olovo!“ — — —
 Od prepasti, od užasa grozna,
 Klisi ranjen silni hajduk Marko,
 I udari o liticu glavom,
 I izpusti nesretnicu dušu. — — — —

* *
 Malo za tim postajalo vrieme,
 Ide Janko lov loviti gorom,
 Pa nastao za lisičjim tragom.
 Ide tragom do lisičjeg duplja;
 Kad pred dupljem kosti oglodane,
 A uz kosti puca i dolama
 Silovitog harambaše Marka.

„Danica“ 1872.

Senjani pod Šibenikom.

Na kamenu, Senju moj,
 Viek se evo mladi tvoj,
 Pa nek mladost slušat mari,
 Što li su joj bili stari,
 S pômjeseća, s ljuta lava
 Kolika im tekla slava.

Krajem ne da Turčin ljut,
 Morem Lacman prieči put;
 Al' mi Senjče gušter nije,
 Pod kamenom da se grije,
 Već sa sile junak dvije
 Bojak bije, krvcu lije.

Pod Šibenik — davno bi —
Došle senjske šajke tri.
Al' u drazi Rogožnici
Njih obteku zatočnici:
Poklopi im Lacman more,
Zakrili im Turčin gore.

Lacmanu se smije brk,
Bradu gladi Turčin mrk;
Raduju se kršnu lovu;
Svaki svoga svetca zovu,
Da im Senjčad da u ruke,
Da im grozne vide muke.

„Predaj nam se, dok je kad,
Da te manji snadje jad!“
„„Za predaju mi ne znamo,
Na nož! da se ogledamo!““
Senjani se tako glase,
Turčin, Lacman — ne uhva se.

S galije tad planu top,
Odgrmi mu s brda top,
Baš med šajke zrno ljustu,
Preko šajkâ more pljusnu,
Talasi se uzigrali,
Senjani si — zapjevali!

Oganj sieva, grmi grom,
Ko da stoji neba lom,
Zrnje droždi, more vari,
Ali Senjčad slabo mari;
Već kad i jug bjesnit poče,
Senjani se soče, skoče:

„Juriš braćo! Sad je čas,
Sveti Gjurgje, vodi nas!“

Senjčee viknu, nogom lupnu,
Družba ciknu, vesla trupnu;
Što bi trenô, šajke male
Sinjim morem odsanjale:

Bulji oči Turčin lud,
Vrpolji se Lacman lud.
Nesta lova izpred nosa,
Čini im se vraži posâ!
Pa prosuše oganj s nova
Ne pogodiv sokolova.

Proveslali topu mêt,
Pomogo im Gjurgaj svet.
Te odnieše tako slavu
Mjesečini, ljutu lavu,
A baš sam se Lacman stârâ,
Tomu da je pametara.

Na kamenu, Senju moj,
Uz viek dičan, slavan stoj!
Eto opet zora ruji,
Viek ti mladi titnja, buji:
Da se s svietom ogledajmo!
Da se živi ne predajmo.

„Vienac“ 1873.

K

Krajina na razkršću.

Hrvatska Krajno, ponosna majko junaka,
Pô drugi viek si lovorom kitila glavu,
Pô drugi viek si, srdašca radostna, lahka
Sokole svoje slala po junačku slavu.

Slala ih tamo, Una gdje razdvaja braću,
Nemani turskoj krila da golema skraću;
O prsi njine nebesnu snagu da slomi;
Harajuć da se širom Evrope ne domi;
Puci Evrope, prosti od njezina straha,
Uma da krilom prostru se, slobodna maha,
Umjeće, znanja svakoga do na vrhunce;
Da na slobodi prosvjete pozdrave sunce.
I eno nemani hropi u krvi već svojoj —
Ali Evropa majci čim zahvali mojoj?

I ne bi dosti boja s Osmanlijom jednim. —
Hrvatska Krajna dosti junaka imade!
Bojište gdje je, koje im krvce ne znade,
Pod jugom toplim ili pod sjeverom lednim?
Italiski Pad je rujila, germansku Renu,
Kvasila Alpam i Apeninom je stienu,
Kolika teknu poljanam Ugarske ravne,
S Batavskog niza, kolika do Moskve slavne!
I gdje zasinu Hrvatskog oružja bliesak
Gdje juriš kinu Hrvatski, iz neba triesak,
Nije li svagdje lovor nam kitio glave? —
Pa kako grije sunce nas tolike slave? — —
Zamaće eno barjak u crkvene mire,
Tamjan se vije oba nj, ne dim iz topova,
Zamuće za viek za nj mi davorija boja,
Pokore samo danas ga običu slova.
Hrabri junaci oružja polažu svoja,
Zaniemi starim pukovom imena dika;
A viek im novi — maglasta, nejasna slika. —

Ali je red nam razpasat oružje bojno,
Red nam je rane podruga vieka zavijjat,
Maslinu mjesto lovora kite savijjat,
Jednom dogradit na svom si ognjište stojno!

Sad je Evropi dugu se davnom odužit,
Sad nam se ploda krvi i znoja naužit:
Umjeći, znanju koji smo zaklonom bili,
Njihov nas sada sievak će ogrijat mili.
Hrvatska Krajno, do sada majko junaka!
Do sada lovor vila, a čemer si pila,
Lovor pokloni srdašca radostna, lahka,
Blagoslov mira majko sad prihvati mila!
Kako te bojna pratila krvava slava,
Tako se slavom mira, o majko, ponesi,
Nek ti se ime listu i na drugom kriesi,
Kojemu poviest kud ljepše nakite dava.

A vi, što momu narodu danas ste prvi,
Znademo, teško je krotiti ljutoga lava;
Al vam je izbor: ili neumrla slava, —
Ili prokletstvo stoljeći prolite krvi! — — —

„Vienac“ 1873.

O novoj godini 1874.

Āestitati je davni običaj,
A ja za običaje slabo marim,
Al nekom slutnjom zadjoh u čas taj
Gdje novo ljeto razmienja se s starim
I bi mi, ko da posestrima vila
S Velebita me klikom pozdravila:
„Nabujala je rieka
Naprednijega vieka,
I past će bedem taj,
Što dieli zavičaj
Od ostaloga svieta
Gdje umlje, slava cvjeta.“

A kad me vila tako pozdravila,
A svieh vas ljubim, braća ste mi mila,
Jer i cigli vas iste majke sin,
Jer i cigli vas vierni Slavjanin,
Ne mogu ino već da cielom sboru
U ovaj čas, a baš u pravu horu,
Donesem pozdrav posestrime mile
S Velebita mi planinkinje vile.
A vila veli: Ljubite mi rod,
Jer u toj samo čuti srđeu god,
Jer onaj samo znade vieka slast
Koj za rod umje živjet, za rod past!
I još vam veli: ljubte jezik svoj,
Jer krasan vam je, kano ikad koj,
Jer miljem znade blaznit svaku grud
I sbiljem, umljem sladit dneva trud,
I snagom znade odjet muža rieč,
I silom ljutit podjet ljutu sieč,
I znade tutnjit, ko što tutnji grom,
Zaorit, tresnut, kano neba lom. —
A kad nam rieč djedova toli vriedi
Čem' u svom dvoru da u kutu sjedi,
Jer ondje barem ne bi stolovala,
Gdje j' ognjište si krvljom osnovala! —
Ne velim, braćo, to su moje rieči,
S Velebita nam tako jěka jěči,
A posestrima s Velebita vila
U Lici uvijek štovana je bila. —
A čujte dalje što nam vila veli,
O čuj me rode, pa se razveseli: —
Kad staneš ljubit jezik, ljubit rod,
Tad hiljadit će svaki ti se plod,
I širom svieta glas će ti poteći
Od krune slavne, kud li ljepši, veći —
I koje ste nam krasne, koje mile,
Obrekoše vam posestrime vile,

Nadobit svakog milja, svakog čara,
Dragote licu, oko divnog žara,
Te ne će majka roditi junaka,
Ljepoti vašoj da odoli jaka. —
A vam je, braćo, obećala vila
Velebitkinja posestrima mila,
Koj u boj podje, demeškinju Marka,
Koj sborit podje, shora silna, žarka,
I tko je knjižnik, knjige vilovnice,
I tko je radnik, ruke zlatjenice,
I sviem skupa svega izobilje
Za novo ljeto posestrima šilje.
A samo veli, ljubite mi rod,
Jer u toj čuti samo srđeu god,
Djedova slavnih sladki ljubte glas,
Jer u tom glasu samo rodu spas,
A što je prošli viek
Obzidao nas zidom,
Da sluhom niti vidom
Ne osjetimo jek
Devetnajstoga vieka:
Nabujala je rieka,
I past će bedem taj! —
Oj ovo nek bude nam ljeto,
Prieporodom započeto
Na vieke vjekova sveto.

Gospić

Očajnik.

Dok plane — svemu je kraj!
Jad mi po srcu rije;
Oba nj svile se zmiije. —
Oj šta je pako!
Ni tamo ne ću mučit ovako,
Pa dalje mućeć da znam dobit raj:
Mučit već ne ću: nek bude kraj.

Dok plane — svemu je kraj!
Nade varavu kriesu,
Sumnje nemilu biesu,
Srdca mi mucii
Lieka mi evo prieka u ruci! —
A gdje mi mucii drugi izbavljaj? —
Mučit već ne ću: nek bude kraj!

Dok plane — svemu je kraj! —
Stradah mnogo i mnogo,
Mrz joj svladat ne mogoh,
Odvvrže roba.
Sretniji mene u ovo doba
U sladki njezin hrli zagrljaj —
Mini me misli! — nek bude kraj!

Dok plane — svemu je kraj! —
Ne će na grob mi šetat;
Al ću sjenom oblietat
Dnom ju i noći.
Ne će se vieka užiti moći — —
Nek mene nije — pa joj sinô raj: —
Planu samokres — bješe mu kraj —

Dok planu — bješe mu kraj!
Sjenom k njojzi se vinu

Srdca krvca joj stinu —
Duša ju boli! —
Žali ga, kog je mučila toli,
Pa vene lice, gasne oka sjaj.
Odevalo ljeto — bje dievi kraj! —

„Vienac“ 1874.

Grob ljubavi.

Preminula mi ljubav
A srdce premrzlo.
Sahraniti ću ljubav
Na hladno srdca dno.
A na grob srdca napis
Moj usjeko je jad.
Oj sjeko gvoždjem krutim,
Pa ognjem žego tad.
A jedna rieč je samo —
Nje ime — napis taj;
Al' u toj jednoj rieči
Vas pako, cieti raj.
Te kada spomen dirne
U ljubve groba mir,
Ko l' slastno, ko li strastno
Tad suzâ povre vir!
Oj kako uz taj kratki
Minuvšeg oživljaj
I srcem pakô bjesni,
I u njem sieva raj.

„Vienac“ 1874.

Senjkinja.

Po narodnoj priči.*)

I.

Zagrmljele šibe sa Nehaja grada
I razloj se groma još o stienje lomi;
Već nebrojen junak na Cilnicu pada,
Podprašuje diljku i ljut gladi nož. —
U prsieh Vladko mi srčbu si tomi
Prem oko mu sieva i usne mu bliede,
Pred kršne junake, pred vojvode siede
Pristupio — pazi ga naroda množ.

„Oj vojvode slavne, oj vitezi smjeli!
„Golema se gradu nam sbila sramcta;
„Ta Zora u pandjah Arslambega cvieli,
„I možda“ — al kinu već razjaren puk:
„Što, Zora? — ljepota svih senjskih ljepota,
„Da nečistu skotu nazove se plienom?
„Hajd udri! hajd na nje!“ — zahujilo trenom,
Ko tutnjava groma i talasa bûk.

Vojvoda Vuče srebrokosa glava
Tad u kolo udje i nestade klike.,
Čuvena mu negda na razbojih slava,
A čuven mu sada na saboru glas.
I vojvodam sbori: „Oj naroda dike,
„Za milost mi s Vladkom vas sila zamoliti.

*) Jezgra je ovoj pjesmi narodna priča, da su negda Turci zarobili Senjkinju djevojku. Četa što je pošla za otmičarom u potjeru, stigla ih u Lici medju Smiljanom i Bužimom u klanec, gdje pade velika krv, i gdje i Senjkinja sama pogibe. Mjesto su mi kazivali, gdje se je to dogodilo, i to mjesto zove se „Senjkin klanac“ za uspomenu ovoga dogodjaja. Žalost je samo, što narod sve više i više zaboravlja ovakove priče.

„Moj sin je, — al jad ću i za njim utoliti,
„U nedobar bude li molba mi čas.

„Vi znate, kad lani na Gjurgjev se danak
„Pod Udbinom s Vladkom Arslambeže sčepa
„I ledinu njime moj razbio ranak,
„Da svetit se zakle Arslambeže ljut,
„Toj osveti žrtva je Zora mi liepa,
„Što Vladku sam svomu za ljubu ja obro, —
„Al nekrste jedan, lje pamtit ćeš dobro,
„Kad hrdja te nanie te dirnu nas nut! —

„Arslambeg se dokra tom zelenom gorom,
„Uvrebav ju sgrabi gdje na vodu rani,
„I u dim bi Vladko mi trgo za Zorom, —
„Al jad nek je težak, i zakon je svet,
„Al zakon junaku nam svakomu brani
„Bez vojvode znanja za oružjem seći.
„Dozvolite mu eto sa Zorom poteći,
„I braće mu krilu dozvolite let.

„A na glavu, Vladko, ti polažem ruke:
„Osveti se, sinko, za nove nam jade,
„Odmazdi im težke nam stoljetne muke,
„Osveti se il' se ne vratio živ! —
„Od deset jedinac mi osta, — a sade —
„Samohran ću starac“ — i smrštio čelo
I briznuše suze, — ta srdce smjelo
I ljubav poznade, uz osvetni kiv.

A vojvode vele: „Da, junaci, podj'te!
„Operite tu nam nanesenu ljagu,
„Il s krasnom nam Zorom, il bez nje ne dodj'te,
„Zamienite glave, kad uzbude mrieti,
„Da podj'te, osve'te, pokažite vragu,
„Da ruža u Senju za nj procvala nije.
„Povratite Zoru; a Turčinu prije
„Da Senja se mane, daj olovo svjet!“

II.

I krenula četa i narod ju prati
 I klikteći smjelost joj, ošvetu budi
 A oni mi idu ko kićeni svati,
 I ne ko na pokolj, već reko bi čast,
 Pripievajuć viernomu pobru si Budi
 Mlad Vladko mi pjeva o davnih junacih,
 Odpievaju braća mu, hrabri vršnjaci:
 U boju im život, u boju im vlast.

I žurno se četa Velebita hvata
 I Stolac i Plješine prevali žurno;
 Kad pod Huk, al silna oluja zavlata,
 I obara na nje i triesak i grom,
 Oblačinom podbi mu čelo se burno,
 Oblačine lome i nebom se gone,
 I bujicom niz brieg se kukovi rone,
 I niz brieg je hrašća zapraštio lom.

A četa mi stupa nje ni briga nije,
 Što gromi se ore, što gora se lomi,
 Tek oružje svietlo kabanicam krije,
 Da skisnuv ne izda u ograšja tren.
 Dobjesnila bura, dotutnjeli gromi,
 Pa mitili Rajinac veliki, mali;
 I pod Kozjak skoro oddušak pali,
 Divokoze mame na lovski gaja plien.

Junaku je lov, što je djevojeći kolo;
 Al danas mi družbi ni do lova nije,
 Njoj gnjevom je srce to kinulo holo,
 Za turskom ju krvi obladala žedj.
 Prem dubrava pjeva i nebo se smije
 I košuta spieši na hladno joj vrelo,
 I koza preskakuje klisure smjelo,
 Njoj srce je hladno i ponikla vedj.

Ponabili puške, ponategli mače,
 Pokriepili hranom otrudnjelo tielo,
 Pa trgoše: Zora dok sužnjicom plače,
 Počivati ne da im osveta, jad.
 Te napried! kroz klance, kroz uvale smjelo.
 Oj žurno, već sunce nam za goru sjeda,
 A za glavu, da se krvopiji ne da,
 Da zamakne s plienom u kameni grad.

III.

Prižeglo je sunce sa vedroga neba,
 Prevalili Turci te Bužimske strane,
 Odmorit se putu na zalaz im treba,
 Na zalaz da Vladko im ne stigne trag.
 Gdje bukvlje gusto izpreplelo grane,
 Počivat, hladovat Turadija stala
 I med njimi, janje med vukove, pala
 Već premrla Zora na kićeni sag.

Razpalili čibuk, pripirili kavi,
 Al svietla je šara još svakom u ruci,
 Da iznenad ljuti se potjernik javi,
 Nek pozdravi namah ga olovo, prah.
 Kraj Zorice aga u nemiloj mucu,
 Nit čibuka pije, nit kavom se sladi,
 Tek bône joj grudi ublažiti radi,
 Izliečiti ranu, što sâm joj ju da.

„Sevdisanje*) moje, razvedri mi lice.
 „U zavičaj ti povratka nema,
 „U zaborav daj ga, — a druge će ptice
 „Milopojkom nov ti oblietati dom! —
 „Da prava ti sreća tek sada se sprema,
 „Jest, dženeta slasti ćeš sada uživati,

*) Sevdisanje — milovanje

„U odajah divnih ko vila prebivat,
„Ko carica vladati u srcu mom.“

Primaknuv joj aga se poseže rukom,
Potegnut ju hćeđe na požudne grudi,
Al djevojka planu nad tolikom brukom
I nevino srdce joj obuže grust.

„Ta bezumlje to je, što srdce ti žudi. —
„Znaj, prije ćeš u njedrih guju odhranit,
„Neg ubojit iz srcea mrz mi odstranit.
„Na zator ti život pregorjet ću pust.

„Da vodi me, vodi u dvorane biele,
„Da smjesti me, smjesti u ložnicu svoju,
„Pa jarnô si zubljom u dvorove biele,
„Pa rinuo u srdce svoje si nož!
„U najtamnju sapni me tamnicu tvoju,
„Plam, gvoždje, il otrov ma i tu ću naći
„Ta osveti sladkoj mi ne ćeš umaći,
„Tek ubij me sad — pa se spasiti mož.“

Kad doreče, aga se grohotom smije:
„U harem ćeš zlato, u tamnicu ne ćeš.
„Šta gvoždje, plam, otrov? — za dieve to nije,
„Za ljubav su one, za osvetu ne. —
„Po haremu Vladko kad čuje da šećeš,
„Preboljet će“ — druga će tješit ga dieva
„A silôm“ — al' zape, jer — u grmlju sieva,
I grmi, i Turke već olovo žnje!

IV.

Poskakala Turad, i napried će biésna,
Al' s lieve im ruke već oganj se prosu,
Okrenula lievo, al' zadade s desna:
Zaskočio Uskok je svaki već kraj.
I turskom se krvi već poprište osu,
A Senjana jošte ni na oko nije.

U nevidu, strahu ih stotinu mnije,
A Turad ih znade, da svaki je zmaj.

Na uzmak već plaho Turadija nagnu:
Ta Omer i Selim već ranjeni jako
A Tair i Jusuf i glavom već sagnu,
Što sami bi često održali boj.

Dok najprvi oganj progrmio tako,
Arslambeg se muči u dvostrukoju mucu:
Bi l' pred četu hrabreć ju sabljom u ruci,
Bi l' iznio biegom plien ubavi svoj.

Pa k junačkoj hrabro mu srdce prevagnu,
I trže s' od bedre krvopija ljuta,
A Turad, što plaha već bježati nagnu,
Oživljela, opet joj kinula krv,
I srnula nožem — al' u polak puta
Već ostrim će nožem ju Senjanin sretat,
I gvoždje se vrtljat, i gvoždje zveketat,
I na zemlju padat za strvinom strv.

Arslambeg i Vladko prekrstili maće
I udarac zveće i varnica sieva,
Nit postupi koji, nit uzmicat začu:
Na premca se premac baš namjeri svog,
Zamahnuo Vladko u prekipu gnjeva,
Al puče mu sablja od siona maha,
A Zorica ciknu od užasna straha:
Ta pogibe dragi, ne izbavi l' Bog!

Dok trenu, već ljubav plahoću joj svlada,
Prileti, i biele si podnese grudi
Da izbavi Vladka — već udarac pada, —
Kud ne misli, ne hti Arslambeg ljut,
Sam pogubi slipeo, toliko što žudi;
Al i njem je balčak već Vladkov sred čela, —
Polećela duša iz kršnoga tiela,
I tražila cvieleć za Zoricom put. — — —

Razpršili s' Turci, kad pogibe aga.
 Pristupili k Vladku si Senjani tužno,
 U naručju mrtva mu djevojka draga,
 U grudih mu boli i srčbe je var. — — —
 „Što j' Ture sve, život nam ovaj dužno! —
 „Bez Zore nam u Senj već povratka nije;
 „Zakun'mo se, braćo! dok srđce nam bije
 „Osvetiti Zoru nam jedini mar!

„To jedini mar, — a da Ture ga čuti,
 „U zelenu sad nam se odmetnut goru.
 „U nepovrat idu ti hajdučki puti,
 „A krvca i požar im kazuje trag!“ — — —
 I u raku hladnu položili Zoru,
 Pa u okrug Turke za vječite straže,
 A glasnika šalju; u Senju da kaže,
 Što učini biesan u sljepilu vrag.

To saćuo Vuće, i srđce mu puće,
 Pa i njega Vladko na Turadi sveti,
 I žari i pali, i sieće i tuće,
 I Turkom daleko je trepet i strah.
 Al brzo mu viećnoj glas izgin'o četi,
 U pepelu, krvi joj nestali trazi.
 Brzopleto vrieme sve na brzo srazi;
 Al Senjkin se grob eno danas još zna.

„Vienac“ 1875.

Ustaj! pomagaj!

Hrvatski mladjan sine, ustani, ustaj!
 Pomagaj! — Braća ginu! — Kletnji čini kraj!
 „Ili slobodu zlatnu; il junačku smrt!“
 Ne dajmo gazit više, ne dajmo ih trt.
 Tdjoj slobodi bili stoljeći smo štit,
 Sad za slobodu braće hajd' se, hajde bit!

Hrvatski mladjan sine, ustani, ustaj!
 Pomagaj! — Braća ginu! — Kletnji čini kraj! —
 Hrvatska krvca stara u kom jošte vri,
 Oruđe, bojna slava najmilji mu sni.
 Čiče već zora eno, bieli puca dan,
 Ustani, hrabri sine, liep si izbi san!

Hrvatski mladjan sine, ustani, ustaj!
 Pomagaj! — Braća ginu! — Kletnji čini kraj! —
 Prigrli pušku, sablju, u boj pohitaj.
 Ne ćeš li — Hrvatska ti brani ogrljaj;
 Bratom te ne nazvao Hrvat nikad brat;
 Mužkiem imenom se odsle ne smieš zvat.

Hrvatski mladjan sine, ustani, ustaj!
 Pomagaj! — Braća ginu! — Kletnji čini kraj! —
 Hrvat se koji zoveš, pa te smrti strah,
 Kune te pradjedova tvojih slavnih prah,
 Kostí će kukavici izmetnut ti grob;
 Slavni gdje s' borei stane, ne počiva rob! —

Hrvatski mladjan sine, ustani, ustaj!
 Pomagaj! — Braća ginu! — Kletnji čini kraj! —
 Hrvatska blagoslovi majko sinka svog,
 U boj ga spremaj sveti, kud ga zove Bog.
 Makar ti srđce puklo, šalj' ga u boj taj,
 Umre li za slobodu, sastat će vas raj.

Hrvatski mladjan sine, ustani, ustaj!
Pomagaj! — Braća ginu! — Kletnji čini kraj! —
Trobojnim pod barjakom, uz topova grom,
Siev sablje, puške prasak, vojuj, mri za dom! —
Viekove krv je tekla, osveti je čas! —
Hrvatski mladjan sine, braći budi spas! —

„Vienac“ 1875.

Crnookoј.

Oj znadem erna oka dva,
I divan znadem stās,
I kad ih motrim, duša sva
U jasan cikne jās:

Na krilih pjesme, dušo, daj
Da liećem na tu grud;
Na raskoš—ustih daj mi daj
Ugasit plamni žud.

Za slasti čas na krilu tvom
Na priegor mlad mi viek:
Daj slasti čas, pa šini grom,
Pa saždi plam me priek!

1876.

Ljubici.

Sšumici ljubica
Divno procvjetala,
Milovidom, mirisom
Svskog obajala.

Cvjetaj, rasti, ljubice,
Nježno, divno mavi,
Nek te miva rosica,
Slavica te slavi.

Komu paneš na grudi,
Budi tvoja dika,
Dika budi, budi raj,
Prilika i slika!

1876.

Izbavljaј.

Divan je harem Husein age,
Srebrom i zlatom se sjaji;
Al odkud mjesta u tome sjaju
Divnoj prem djevojci — raji?

Raskošno sieva agino oko:
Ljubicu pred sobom gleda.
Zamire ona, ponikla nikom,
Pred njim, pred aveti preda.

Aga se kini laskavom rieći,
Oporu da svlada dievu,
Ona se silnu opire agi,
Smjela u preziru, gnjevu.

Sioni aga ote ju majci,
Od jada umire majka,
Sioni aga okovi težkim'
Ljubljena sape joj Rajka.
Aga se kini laskavom rieči,
Oporu da svlada dievu,
Ona se silnu opire agi,
Smjela u preziru, gnjevu.
U to se žamor ču ne daleko —
Za čas — uz pucnjavu graja —
Konakom trka — borba žestoka —
Za čas — u haremu raja! — —
Divan je harem Husein age,
Srebrom i zlatom se sjaji;
Al' još je ljepše oružje svietlo —
U ruci osvetnoj raji. —
Raji na čelu, sabljom u ruci,
Izbavnik Rajko mi banu.
Radosti rajskom Ljubica sinu —
Aga pobliedje — planu.
Sinulo gnjevom agino oko,
Raju gdje haremom gleda, —
Demesku trže — dočeka Rajko —
Na kom je sade da preda?
Varnicu prosu od nada ljuta:
Oba junaka su dobra. —
Pravedan Bože, pravicu brani!
Aga — u dženet se pobra. —
Mrtav na čilim aga mi pada; —
Ljuba na Rajkove grudi. — —
Bog jošte živi, pravdu još kroji:
Braći mi zorica rudi! —

„Vienac“ 1876.

Tri posmrtnne pjesme.

Što je istina.

Zaludu pitaš, što je istina?
Izkazat ti je ne će ljudski glasi,
Dok strast il' strava srdca žar ti gasi,
I duba lietu dok uzpreže mah.

Zaludu pitaš, što je istina?
Dok tebi samu, teku tvoji časi,
Dok želiš samo tvoj da čam se spasi,
A bezbroj drugih krši bure strah.

Sokoli srdce, nadvladaj se sam,
Prioni dušom cio sviet uz cieli,
Pak istine ti zorica zabieli!

Kad čovječtva ti ljubve plane plam,
Dubine srdca tvoga će razsinut,
A sa dna srdca istina se vinut.

„Vienac“ 1879.

Kod Solferina.

Dovojevah! — sudjene mi evo! —
Tudju zemlju mlada krvca kvasi,
Mladu vieku luč se evo gasi;
S Bogom, dome! S Bogom, rode moj!
Rana žari, čekićâ i reže —
Bih li plako, Bože, bih li pjevo?
Čujem evo, evo zadnji čas:
Mučeniku bliži mi se spas! —

Vruć je danak, ljut je bio boj,
Mnogi bratac, mnogi dušman leže,
Brat i dušman, jedan kraj drugog;
Prehujala, pregrmila bura,
Dovriskao „en avant!“ i „hurra!“
Jednim, drugim sad već sudi Bog.
Rana žari, čekića i reže —
Aj! Gle onog, što me oborio!
Pavši sam ga s zemljom sastavio,
Te preživljeh ubojicu svog.
Mili Bože, što bijasmo krivi
Jedan drugom, da ko lavi ljuti
Srnu smo se s glasa ukinuti!?
Na krajini moja zibka stala,
Francezka je njemu život dala,
A Talija obadvama — grob.
Možda tamo na obali Seine
I za njime mlado srdce vene,
Možda strepeć zlu mu sluti kob.
Oj, a moja ostarjela mati
Moli Boga, da joj sinka vrati;
A mi evo mrtve braće sglob. —
Što nas ponie sa milog ognjišta?
Što nas skobi sred krvna bojišta?
Koji rodu s naše smrti prid? —
Bože, Bože, ako jesi, gdje si?
U to zviezda na nebu zakriesi,
Mučenika prenje smrti brid.

1879.

Zadnja pjesma.

Na pustome sjedio sam žalu,
A srdce mi kruti čemer paro
Te se s pustim morem razgovarah.
Vajme, majko, što me na sviet rodi!
Sinje more koli si golemo,
Tako moji golemi su jadi:
Već me primi ti u svoje krilo,
Pa će prestat mučenje nemilo.
Rod hrvatski, ljubav srdca moga,
U tamnilu i gnjilobi bludi;
Moje srdce pomoći mu žudi,
Al mi ne da, ne da udes hudi.
Odlećele moje slavuj-ptice,
Gdje bje slavuj, sad su kukavice.
Kukavice kobno zakukale,
Moje srdce zmije sapinjale;
Rad bi jadu pjesmom da odolim,
Al ne mogu već plačem i molim,
Tužan molim vječnomu se Bogu:
Daj da s svieta premrloga mogu
Dolje saći na dno groba tavnog,
Da ne gledam roda negda slavna,
Lišena sad slave i slobode,
Uz pogrde i uz ruglo svieta
U pogrdu bezćutstvu sapeta,
Ne pazeća duh vremena budni,
Ne loveća Bogom dane sgode.

Rado bih rod svoj probudio pjesmom,
Rado bih ga izbavio mačem,
Rado bih ga poučio umom,

Rado bih ga pomagao trudom,
Al ne mogu pomoć mu, ne mogu!
Za mač nejmam mišice ocielne,
Glas mi slab a neuka sam uma,
Trudu mojem nejma blagoslova;
Pomoći mu biedan vaj ne mogu,
Već se molim jadom sapet bogu:
Daj, da s ovog tromog svieta mogu
Dolje saći na dno groba tavana,
Smrt u crno nek me primi krilo,
Nek prestane mučenje nemilo.

„Vienac“ 1879.

PREVEDENE PJESME.

Putnik.

Putniku se krok spotiče
Na uskome pješćaniku,
Kroz razraslu pavitinu
Uzlazećem vrh sniežniku.
Nad bujicom mostić drhće;
Bujica se tutnjeć ori,
I panjeve i klisure
Ruši dolje u ponore.

Čim uzajde, noć razprša
Ogranula sunca sila;
A uz hridi osniežene
Leži prodol čarno-mila;
Šumska sasa, vladisavka
Liepo j' lišće razavila,
Tuj alpinsku ružu obkoli
Trava svietla kano svila.

Al ta čarna slika ode
Kano sanak u svitanje.
A staza se uzka vere
Kroza stiene i kroz granje.

Tu se groze razvaline
Na bljedilu mjesečnome,
Ostanci su, reć bi, ovo
Nekom svietu propalome.

Gdje se žarka striela radja,
Urvina se odtud ori,
Vijuć krila nad oblake
Vran i oro klikće gori.
Muklim tutnjem kano pakô
Što s' u ždrield Etne vari, *in*
Tako uz gorsko krši vrela
Lednjak dom se mrzli stari.

Tu se ponor magli crni,
Gdje ne zene cvietak sjajni,
Tuj užasni prolom krije
Svedjer kaos, tamni, tajni.
Sve strašnije te strašnije
Provija se staza gore,
Iz ponora, reć bi, svakog
Upirine grdne sbore.

Mrliem dahom grob zijeva,
Gdje strašeci granit visi.
U visoke sdna gomile
Nad ponore gdje se klisi.
Pjeneće se rieke ruše
Izpod mostnih trulih greda,
Čiča zima tuda diše,
Ko sjevernog posred leda.

Krv putniku već se ledi,
Dah se u snieg preobraća,
Tad zvonjenje muklo, tiho
Stuženo mu uho shvaća.

Prolom već se niže skuca
A on vesel izmed hridi
Crni krov od samostana
S bielim na njem krovom vidi.

1859. Po Mathissonu.

Tuge pastirove.

Na briežak gore stanem
Te u dô gledam doli,
Na štaki skrstim ruke,
A srdce boli, boli.

Stado mi samsov čuva,
Za stadom i ja slazim,
Tlapec i u dô sadjem,
Prenuv se u njem pazim:

Livada tuj se širi,
Mirisno po njoj cvieće;
Brô bi ga, ali nejmam
Kom bi ga dao veće.

Oluja i dažd hrupi,
A ja se pod dub sklonim,
Zaprta njena vrata
Pazeći suze ronim.

Izašla eno duga
Vrh one kolibice,
A nije veće tamo
Žudjene djevojčice.

U tudje ode kraje,
Morda i preko mora;
Ovčice hajte, hajte,
A pastir stradat mora.

Goethe.

N a l o g.

Sladki drugovi, kad se ja prestavim,
Za žrtvenikom liru mi hranite,
Ondje na zid, gdje preminule
Djevice mnoge s' vienci viju.

Tronkiem će glasom tada kazivati
Putnikom mežnar liru sa rumenim
Vrpcami, što titrajući
Vise niz zlačene žice dolje.

Reć će u čudu: Često u sutone
Čusmo žice same zazujiše,
Romon čuše djeca na groblju,
Vidješ' od mila gdje vienci drhću.

Po Höltzy-u 1859.

S českoga.

Kukavica ptica
Tužno skukala,
Javi mi se, gdje si,
Javi, premila,
Ti si, samo ti jedina
Srdce moje izranila,
Jav' se, premila!

Slavulj ptica mala
Tužno pjevala;
Da je ljubav naša
Za viek prestala,
Ti da 'š poći za drugoga,
Ja do groba ostat moga
Jadan za tobom.

Uzgojih golubče
Pak mi odleti,
A što za njim plačem,
To ga ne muti;
U zelen se lužak svrati,
K men' se više ne povrati,
Ah, ne povrati.

* * *
Goro, goro previsoka,
A ti ljubo ernooka,
Daleko l' si za gorami,
Čezne ljubav medju nami.

Čezne, vehne, dok ne svehne,
Oj a bez nje jedna mene,
Bez nje ne ću naći lieka
Za to srdce svega vieka.

* * *

Ah! neni tu neni.
Ah nejma, nejma tu
Što želi srdašce,
Ah nejma, nejma tu
Već radosti.
Sve, što sam željela,
Voda m' je odniela,
Ah nejma, nejma tu
Već radosti.

Uviek mi davaju
Što srce ne pita,
Uviek mi davaju
Što za me nij':
Daju mi udovca,
Udovca s pô srca;
Prva mu uze pô,
Men' osta pô.

Nejma ti proljeća
Bez žarkog sunašca,
Nejma ti proljeća
Bez cvijeća:
A nejma radosti,
A nejma ljubavi,
A nejma ljubavi
Bez mladića.

Slavulju!

Slavice tužna, pjesmica tvoja
Milo li zuji tihi kroz gaj;
Slavice tužna, duša se moja
Smuti tvoj srdčni slušajuć vaj.

Kom sreće svake nesta na svietu,
Taj pjesmu, tužnu čuti će rad.
A ja već svome posljednjem cvietu
Vidjeh kô žiće prekinu jad.

Jakobi

Moja radost bila ruža.

Moja radost bila ruža,
Al' joj odeva, jaoh, cviet,
Pa mi nada osta pusta
I opustje cio sviet.

Što bje radost, sad je tuga,
Što bje sreća, sad je jad;
Ruža odeva te mi osta
Samo golo trnje sad.

Svibanj sve će vratit ruže,
Samo ruže moje ne —
Dieve evatu kano ruže,
Al' ko ruža moja ne.

Hofmann v. Fallersleben.

Junak u boj polazeć.

Prva seka konjica vodila,
Druga seka oružje nosila,
A treća je bratca upitala:
Kad ćeš, bratče, iz vojnice doći?
Uzmi šaku pieska bijeloga,
Pa ga pospi po klisuri tvrdoj,
Zalievaj ga suzom iz očica:
Kad zasije zvijezda danica,
Pak, sestrice, kad ti piesak nikne,
Vratit će se bratac iz vojnice.

Rusinka. S njemačkoga.

Noćne misli.

Već za suncem dan otide,
Spokoji se zemlja, more,
Samo od sgare zvijezde gore
Kano svietle iskricice.

Pokoj pade po livadah,
A od sna se gora prenu,
Ona danu nečuvenu
Pjesan noći žuberi.

Ah i ja bi, što mi danom
Tebi nije kazat moći,
Sve kazao u 'voj noći,
Dodji, dievo, dodji, čuj!

Srdce j' moje kao tiha, mrkla noć,
Tu s' u dubju šumeć čuje vihár moć.
Veličanstvom tada mjesec odkrije
Lice svê

Kroz oblake — i sva gora utihne.

Mjesec bieli, to si moja ljubo ti;
Ah pozrij me milostivo, ah pozrij!
Mio pogled oka tvoga možan je:
Sree mê

Iz oluja, kê ga mòrè — spasit će.

Lieri mio mi miris liju,
Gorica se cviećem kiti,
Prosto zrakom sanak hiti
U naresu divnomu.

I kud okom bajnijem trene,
Tu ružice ponikuju.
Tu se glasi već ne čuju
Slavice ni vjetrica.

Ah i meni srdce stiša
Noć ta puna sve miline,
Srdce gnjevna miso mine,
Tiha ljubav vraća se.

Reć bi, ozgo s neba blaga
Tihi glasak k meni prši,
Te govori: Skrši, skrši
Mržnje led i osvete.

Em. Geibel 1859.

Kralj Lear

(od W. Shakespeare-a).

(Ulomčić.)

ČIN III.

Pustara, oluja, grmljavina i bljesak. Kent i jedan vitez sretaju se.

KENT. Hej! tko si tu uz oluju?

VITEZ. Tko s njom sam išta uzrujana srдца.

KENT. Poznamo se, gdje kralj?

VITEZ. U prieporu sa jarom življá; hoće
Da vjetar zemlju strovali u more,
Il bibavica nadbuja nad žalo,
Te bude svietu kraj il' preobražaj.
Sjedine skube, što ih u bezejenu
Slipe, silan, gnjevan, biesan, vihor mota,
I slabi čovjek uze prkositi,
Gdje škropac s burom boreć natežu se:
U 'vaku noć i medvjedica k mladim
I lav i gladan vuk na suho lieže,
A on gologlav leti svemu propast
Zazivajuć.

KENT. A tko je s njime?

VITEZ. Nitko

Neg ludjak, radeć ne bi l' prevario
Preteške njegve na srdcu ujede.

KENT. A pod vjeru ti kažem, zavadnja je
Med Kornval i Albanom, prem joj lice
Još pretvorica krije. Kako svakom,
Kog sretna zviezda na visoko popne,
Na izlik vierni sluge im Francuzu
Njih izdaju, a motre sve i znadu
Što j' kod nas, spaze l' varku il omražnju
Knezova, težko l' breme što ga starcu
Natovariše kralju; il što goreg,

Što tek se sprema. — Neg' istina j' ciela,
Da Francuz s vojskom ide u razsutu
Nam kraljevinu, mudar s nehaja nam
Već tajno j' izkrco se u najboljoj
Toj kojoj luci i tek što nije javno
Barjake razavio. — Sada čuj me:
Imadeš li koliko vjere u me,
Da pohitiš u Dover, nač ćeš tamo
Tko za istinu zahvalan ti bude,
Nenaravske i obezumljujuće
Kad muke kažeš što nam kralj s njih plaće.
Po krvi i po odgoju sam plemić,
A znajuć vas i vjerujuć vam nudim
Vam ovu službu.

VITEZ. O tom drugog puta.

KENT. Ne, već da znadeš, da sam mnogo više
Neg halja kaže, uzmi što j' u kesu.
Kordeliju kad vidiš, (znam da hoćeš)
Pokaži joj taj prsten, kazat će ti,
Tko j' onaj, koga za sad ne poznaš. (*Grmljavina.*)
Oluje klete! Idem tražit kralja.

VITEZ. Porukujmo se. Ima l' jošte što godj?

KENT. Rieć, dvie; u stvari više nego do sad;
Vi pomićte se tuda, ja ovuda;
Tko prvi kralja spazi, drugom okri.

DRUGI PRIZOR.

Drugi keraj pustare — grmljavina neprestana.

Lear i ludjak.

LEAR. Naduhni s', vjetre, da ti lica prasnu.
Pobjesni, duvaj! proljite s' oblaci,
Potonte tornje i pietle na tornjih!
Vi sumporite misli brzih munjâ,
Vi priedhodnice dubolomca trieska,
Opal'te sjedine mi! Sve potresni,
Razplosni, grome silni, okrug svieta,

Razkrhaj tvorila, zatari klice,
Čim stvara priroda neharni narod!

LUDJAK. Oj kume, dvorska blagoslovljena voda u suhoj
kući bolja je neg sva kapnica pred vrati.
Dragi kume, udji, pa moli blagoslov od tvojih
kćeri! Ovo je noć, što se ne smilova ni pametnu
ni ludjaku.

LEAR. Naurtaj do sita se! Prospi oganj!
Dažd prolj! Dažd ni vjetar, grom ni bliesak
Mi nije kći. Ne okrivljujem življe
Ko naopake. Ne dadoh im krune,
Njih ne zvah djecom, ne duže se pismom.
Pa strašna vam se godi! Na vam roba,
Prezrena, bolna, slaba siromāka!
Pa opet robske nazivljem vas sluge
U svezi sa dvie zatornice kćeri,
Što neborodnim silam udariste
Na glavu staru, siedu, ko što moja.
Oj! naopako!

LUDJAK. Tko ima kuću da ukloni glavu, taj ima dobru
glavu.

— — — — —
— — — — —

Pjesmice.

Duh vlada jedan, a miris mu
Kroz more i zrak sad oddiše;
Gdje lica ruje, i on je tu;
Gdje s' usne ljube, tu i on je.

Miris je cvjetni niem' oddisaj,
Trepteć oko mu lotov cviet,
Kad tiha vjetra uzdisaj
Kroza nj okrene lahki liet.

Slava ti, slava, ognju ti
Ljubavi duše, slava ti!
Mjeseca sjaj je za te čas,
Al ljepši nikad neg kod nas.

Moore.

Šta bi mi, šta bi, svietli raju,
Ako u tebi radosti nije?
Što bolje slade, što dulje traju
Od zemne ljubve radosti svijeh!

Šta bi mi hurij' slovuće oči?
Nikad ih, nikad ne želim zrieti,
Ako j' i u njih ovake moći,
S kê srdce vierno morade mrieti.

Ah! nitko ovdje ljubav spoznavši,
Njezine máme i njene vaje,
Lje ne poželje, u raj došavši,
Da krutu opet i tu spoznaje.

Sahare putnik od žedje mreći,
Prizračna vrela koji je gleda,
Radje će smrti u krilo leći
Neg da ga mori to zlobno čedo.

Moore.

— — — — —
Danak minu — omanovo*) more
Tamno je i mirno, a nebom gore
Natisla se strahoplodna lonja
Razmedjujuć zemlju i nebesa,
Poput grive poplašena konja,
Što bojištem pobiedjeno plesa,
Motaju se silne oblačine —
Grom zaori, tries ognjeni sine,
A crne se oblačine sbiju,
Ko da tries ognjeni u seb' kriju,
A dalje se opet razkidaju
Ko da s' jasno nebo razpolilo,
I na zemlju ognjem udarilo.

Moore.

Po Puškinu.

— — — — —
Kamo gdje carstvuje Venecija ta zlata,
Samac u gondoli na valih se noćnik ljulja.
Sgar bliedi mjesec sja; ko mili glas slavulja
Noćnikov poje glas s tihe vječnog Torquata.
Godi mu srdcu spiev, on poje srдца radi;
Za spievom srdce gre, ne nadaje s' nagradi;
Za slavu ne mari, za strah i sladke nade:
Njeg vodi oganj svet morem kroz noćne hlade.
Na žića talasih, gdje biesne bure buće,
Gdje 'e smeća, huka, dim, gdje talas čunak tuće —
Bez odziva ko on, bez bola i ja pojem
I tajne stihove u duhu smišljam mojem.

*) Fata morgana. Perzijski zatok.

* *
* *

Ljuvena osveta

(S njemačkoga.)

— — — — —
Kko s' uvlači? — Klobuk na oči j' namakô,
Trzajućom rukom nož je gô iztakô,
Ni da bi oddisô — na prstih — polako,
Nečujno s' uvlači — sjene hode tako —
Lice mu je bliedo, oko samo gori
Ko zlokobna zviezda na nebeskoj tmori.

Sad ujde, — sutamne bliede zrake lije
Viseća svjetiljka po prostorih tihaj,
Sjene milmirisna cvieća se tresu
Po sobi, a ptica u zlatnu kavezu
Šušuri se, pospana, krioca šireći
Ljuljka se i tiho žubori ko sneći.

Stupi — pa s' ukoči kao ledna stiena
Samo pogled vreba oka upaljena:
Tako čuli gladna pustošna hijena,
Prevrću se oči, strepi griva njena,
Kada noćju vjetar do njenih nosdrva
Iz pustare nosi željen vonj od strva.

Tako stoji, vreba, pa gle — trže rukom:
Oko plamno, vješto presladkom obukom
Najde i pogodi: — gle! na svilnu logu
Razgalivši prsi, da se hladit mogu,
Pokriveniem na pô tielom prebielijem
Eno žena spava slična andjelijem.

Ah! on ju poznaje. — Nikad nij' ljepota
Usta obsievala milija neg ota.

Ponosno hodjaše; crnih žar očiju,
Reć bi, harač iska od mladićev sviju,

Krunicu je zlatnu na pramih nosila,
Jere ah znala je, da j' carica bila.

I njegova bješe. Od svieh klanjateljja
Njega jedinoga njena obra želja.
Samohoćna njemu krunu k nogam metnu,
Pokloni mu tiela svog ljepotu cvjetnu,
Pokloni mu srdce ni što ne želeća
Nego: bit' mu ljuba, bit' mu druga sreća.

A tonuć u slasti, što sama obreće,
Sad joj je kô lanci da na njojzi zveče:
U ljepote krotkoj staua nejma vjeri;
Od ljubavi posta čama i čemeri —
I zametnu njega; a sad da će ini
Počivat na rukuh, na grudih njezinih!?

Ne, ne, ne će ini! Tako se je, netom
Što g' ona oduri, kletvom kleo svetom.
A srdce brećeće od ljubavi prije
Sad je puno ieda ko jedovne zmiije.
Proti njoj je gnjev taj, što m' u oku bljeska,
I taj nož je za nju, što m' u ruci ljeska.

Sve bliže, te bliže — tik do nje primiće
Osbiljno i mûkom otaj nesretniče;
Sladko sniva ona — ptić žuberi u snu —
Ah na sladki glas taj mal' mu gnjev ne usnu.
Sladko sniva ona, ko labor proljetni
Nje oddisaj teče preko ustan cvjetnih . . .

Nut zamahnu nožem — ah! ovo su kose,
Kim si ljubeći ju negda pokrivo se;
Ah! ovo je čelo, ovo prsi slastne,
Na koje s' pritisko ti cjelove strastne;
Vrat je ovo, koji slika tva resaše;
To je srdce, na kô tebe privijaše . . .

Nut zamahnu nožem — o sliko te noći,
Kad ju najpre vidje u cijeloj ljepoći;
Kada najpre sladke ti prepun bojazni
Smjede razkošiti na tieh udih krasnih;
Kad nje ruka mehka najpre te oklopi,
Kad u med nje cjelov najprv se utopi! . . .

I brzo da svši toga cknjenja muku,
Da udari naglo, podigo je ruku. —
A sad — vajmeh sada od sna da se prene!
Da to oko, u kom raj cijeli zene,
Sad u groznoj stravi pred njima s' ukoči,
Sad da krvca njena sladku postelj smoči!

Stoji — misli — ona blago sniva —
A velika težka suza mu zaliva
Oko kreseće se od zlokobna plama;
Nemoćno mu jaka desnica se slama,
Rukam pokri lice, šuljajuć s' otidje
I nikada nitko više ga ne vidje. —

Ustani, ustani! — veće jutro svanu,
Ptica već zapoĵa. — Kneĵinja se stanu.
Plaući se lice u ruke sklonila.
U glavi joj trza, biesni krv po žilah.
Ah, da l' se je u sanji nemiloi prenula?
Da l' se je od sjene kobne prepanula?

Naše gore list 1861.

Leonora. *)

Lenori noću prespati
Ne dadu grozni sancu:
Da l' mrtav, kad se ne vrati,
Il Vilme nevjeran si?
U vojsci pojde kraljevoj
Pod Zlati Prag u ljuti boj;
Pa ne bje glasa više,
Je l' umro il još diše.

A kralj se već i carica
Nagnjevili su gnjeva,
I srdeca se utožila,
Pa dugi rat dospieva.
I puk za pukom, brate moj,
Uz bubnja zveku, pjesme poj,
Sad cviećem ti se kiti
Te u dom mili hiti.

Pa kuda gledneš, svud i svud
Po razpućih, po putih,
I staro, mlado odsvakud
Njih teče susretnuti.
I Boga hvali čedo, mat',
I dragim dragi grli vrat;
Lenoru mori tuga,
Ne dočekala druga.

*) Prievod je pisao pokojnik u Beču 1862. god. Jedva da je tad znao za prievod Preradovićev i Prešernov. Tad je već živo naginjao stopom Kurelčevom.

I što je vojske, svakoga
Za nj pitala je veće,
Al' nitko glas ne donáša,
Da l' doći će il ne će.
Pa kad sve čete prodjoše,
Tu vranu kosu zaskube,
Na tle se plaćuć slama
I biele ruke lađa.

Mah brižna mati priteče;
„Ah, Bože premiljeni!
„Vaj, diete drago, što ti bje?
De prijdi k majci, k meni!“
„O majko, majko, nij' ga nij',
O, propo sad i sviet i svi,
Jer ni sam Bog na nebi
Milostiv meni ne bi.““

„O Bože, Bože smiluj se!
„O, moli Boga, diete!
„Što Bog pošilja, dobro je!
On jedin tješit će te!“
„Oj zahman, majko sve zahman;
Bog meni bje nepravedan.
Ah, zašto moljah prije?
Od pomoći mi je nije.““

„Ah, Bog ti prosti! svak zna to:
Svojim je dobar Bože.
Otajstvo tebi presveto
Izvidat srdce može.“
„O majko! nij' otajstva tog,
Da mene rieši jada mog;
Otajstvo, ah, nijedno
Nij' mrtve sbudit vriedno.““

„Al, kćerko, možda vojno tvoj
Već nevjerom je posto;
U ravnoj tamo Ugarskoj
Uz drugu dievu osto?
Ta prodji se, ne mari za nj!
Povratit će se jad tvoj na nj:
Kad bude izdisao,
Tad bit će mu te žao.“

„O, majko, majko! ni' ga nij';
Sve propade mi s njime,
Sad umrijet, umrijet daj mi ti!
Ah čemu rodi ti me?
Ah, skončaj, skončaj život moj!
U tmimi volim bit groznoj:
Jer ni sâm Bog na nebi
Milostiv meni ne bi!“

„Oprost, Bože! Stvor nemoj
Na sud još teški zvati!
Što veli, ne zna; nemoj njoj
Još za grieh kazni dati!
O diete, zabi zemni vaj,
A sjet' se da je Bog i raj;
Iz tiela duh kad pojde,
Da k zaručniku dojde.“

„O majko, što je spas, što raj?
O majko, što je pakô?
Ah! s njime s njime bit' je raj,
A bez njega je pakô!
Ah skončaj, skončaj život moj!
U tmimi volim bit groznoj:
Bez njeg nit ovdje, niti
Ču gore sretna biti!“

Bô ljuta tako trzaše
Kroz mozak joj, kroz tielo;
Sa sudom pravde božje
Protivljaše se smjelo;
I bije prsi od zore
I plače, dokle za gore
To jasno sunce zadje,
A mjesec blied izadje.

Čuj! vani nešto lupnu sad,
Ko konj da nogom kopa.
Sa konja skoči vitez mlad
Te gore hrlo dopa.
I polagahno malenim
Zabrenca zvoncem cim ci lim
Zabrenca i zazove
Sa dvora rieči ove:

„Hej, draga! hej, otvori mi!
Da l' sniješ, da li bdiješ?
Da l' još si meni vierna ti?
Da l' plačeš, da l' se smiješ?“
„Ah Vilme ti! pa sada tek?
Ah! plakala sam, bdila viek;
Ah! teško podnih jade,
Ma odkud ti mi sade?“

„O ponoći jezdimo mi
Z daleka, s českih strana,
A kasno već se odpravih
Do mog te povest stana,
„Ah brže, Vilme, u sobu!
Čuj! vjetar vije u glogu.
O, dojd u moje krilo!
Ugrij se, momće milo!“

„Nek vije vjetar u glogu!
Kad hoće, neka vije!
Čuj vranca strug, čuj ostrugu!
Gle! meni stanka nije.
Hajd', oprav' se! zaskoči se
Na vranca moga pred mene:
Stô milja nam je preći,
Pa tad u krevet leći.“

„Ah ti bi rada do sto milj
Do dvora sa mnom jati;
A zvono buči sveudilj
Jedanajst odbiv sati.“
„Gle, dušo! evo mjesec sja;
Letimo hitro smrt i ja:
Pre nego cikne zora
Nas eto u sred dvora.“

„Daj, kaži, gdje su dvori ti,
Gdje postelja nam pirna?“
„Daleko. Dvori maleni,
Šest dasak kuća mirna.“
„Imadem mjesta?“ „Ja i ti.
Daj oprav' se, pak usjedi!
Izgedaju nas svati
Na dvora našeg vratih.“

I draga brzo s' opasa,
Na vranca tad se hita
I grli momka dragoga
Ko jablan loza vita.
Čim skoči, vranac zagrabi
Nit' oko stiglo ne bi njih;
I konj i konjik hripa,
A kremen iskre sipa.

Al' s lieva, ali sa desna
Ledina, polja nestaje;
I leti sve pred očima,
A mosta buka staje!
„Je l' strah te mrtvih? Mjesec sja,
Letimo hitro smrt i ja,
„Je l' strah te, ljubo moja?“
„Ah mrtvim daj pokoja.““

Gle gore! gle pod vješali,
Gdje cigani se kese;
Pri mjesečini, gledaj ti,
Gdje izvode si plese!
„Hej cigančadi, sa mnom haj!
U trk se s vrancem mojiem daj:
Kolo ćeš zaigrati
Kad pojdemo mi spati.“

I brže bolje izmet vas
Za njim ko munja sama.
Od vihra takav čut je glas,
Kad suhom lieskom lama.
A vranac biesno zagrabi,
Nit' oko stiglo ne bi njih,
I konjik i konj hripa
A kremen iskre sipa.

I sve što mjesec razsvietli,
Se gubi u daljini,
I zviezde, nebo izpred njih
Sve juri: to se čini.
A vranac biesno zagrabi,
Nit' oko stiglo ne bi njih,
I konjik i konj hripa,
A kremen iskre sipa.

„Hej vranče, pietô poje već
Sad čas će nam izteći;
Hej, vranče, zora cika već,
Hej, grabi korak veći.
Na mjestu sad nas eto na
Sried našeg odra pirnoga.
Je l' ? mrtvi brzo jašu?
Na! vidi kuću našu.“

Što poje to, što to zvoni zvon,
Što kliktaju gavrani?
To sprovod poje, zvoni zvon,
Da mrtvac se sahrani.
I sprovod pred njih dolazi
I lies mrtvački donosi,
A njino j' popievanje
Ko žablje kreketanje.

„Za pô noći pust' posô taj,
Spiev, zvonbu, žalovanje,
Sad vodim ljubu kući; haj
Sa mnom na pirovanje!
Hajd', sakristane, zapjevaj
Pjesmu mi pirnu, zagrljaj,
Ti blagoslovi, pope,
Pre nego li nas sklope.“

I netom reče, prestade
Popievanje, nij' liesa,
Za njim uzastop nastade
Sva pratnja puna biesa,
A konjic biesno zagrabi,
Nit' oko stiglo ne bi njih;
I konjik i konj hripa,
A kremen iskre sipa.

Al' s lieva lete i s desna
I bregovi i liesi!
Al' s lieva lete i s desna
I gradovi i vesi!
A vranac biesno zagrabi,
Nit' oko stiglo ne bi njih;
I konjik i konj hripa,
A kremen iskre sipa.

Na vrata hrlo željezna
Pohiti, uzdu hita,
I mandalo i rezena
Pred njime se razlita.
I vrata širom s' otvore,
Preskače vranac grobove,
A naoko se skriele
U mjesečini biele.

Te gle, ah gle, u tinji čas
Grozote! što se sbiva:
I put i oklop, vitez vas
Se raspade ko gljiva.
U lub bez kože, bez vlasi,
U lub se glava obrati,
U okostnicu tielo
Te bridku kosu uzelo.

A konj se prope, zahrza,
Iz nosa plam mu ljeznu.
Pod njime japnu — nesta ga,
U tinji čas izčeznu.
Zavija zrakom odozgo,
Iz groba cvili odozdo,
A srdce u Lenori
Pregrozna strava mori.

Pri mjesečini utvore
U kolo se hvataju,
Okolo groba plešu, te
Tu pjesan grozno laju:
„Nosi, što Bog ti pošilja,
Ne kori suda njegova.
Pokoja prah ti našo
K Bogu ti duh uzašo!“

Bürger.

Prodj' se.

Prodj' se, prodji mi sudbine ljute,
Dokle mladjan još pjeva ti viek;
Na nje spomen nebesa se mute,
Paklom trese preužasan jek.
Skočih mladjan na branik si domu,
Zalilh izranjen krvlju se vas,
Pa tek iztrgoh dušmanu zlomu
Biednu glavu i pošteni glas.

Zaman tolike nade mi divne,
Zaman srđcu mi mladjanu žar,
Kruta ruka mi sudbine kivne
Sguli vieku vaskoiiki čar.
Iza tolikih krutih bojeva,
Što mi lovorom kićahu vlas,
Slomljen, krvav, oj što izvojevah,
Do lih glavu i pošteni glas?

U Americi bilo mi sjati,
A u Poljskoj mi omrznu sviet,
Ne bud mar ti mog imena znati,
Jer sam junak, što spreman je mrieti.
Sve pregorjeh, tek jad mi još jedan
Što ti, dome, potamnio kras;
To mi jad moj, dok u ruku biedan
Sklonim glavu i pošteni glas.

Höfky 1863.

Pod oknom.

Mjesec sije,
Zvono bije
Trudne kasne čase već,
Pre neznane
Srdca rane
Meni brane mirno leć.

Ti si kriva,
Ljubezniva
Djevojčice nemila!
Pokoj prodje,
Žalost dodje
Meni s' oka tvojega.

Tvoje lice
Vasdanice
Pred očima trepti mi
A čeznuće,
Srdce vruće
Sve uza te bit želi.

Zvezde, dajte
Pogledajte,
Da l' mi spava ljubica;
Da li sluša,
Da l' me kuša,
Da li ljubi drugoga.

Ako snije,
Ne budi je,
Moja tiha pjesmice;
Ak' preljubi,
Kad nju izgubi,
Srđce će mi smirit se.

Prešern.

S a n.

Na pripeci, u dolu Dagestana,
Zrnóm u grudih ležah ranjen ja;
Duboka jošte dimila mi rana,
A kapimice krv se ciedila.

A nigdje nikog: sameat ja u dolu,
A oko mene puste klisure;
Pripeklo sunce po njih vrhu golu —
Pak smrtni sanak i men' obuze.

I prisni mi se dvorana presjajna
U zavičaju puna krasnih žen;
Miriši cvieće, teku slova bajna,
I radošću je svatko zanešen.

No jedna samo razgovarat ne će:
Spustivši glavu sjetna sjedi tu;
Ko na plač lice, oko joj snatreće —
Ah, tužan san joj rani dušicu.

Ukaza joj se drāga Dagestana,
I junak znan u drazi ležeć toj;
Duboka se na grudih crni rana;
Oko njeg krv, a po njem smrtni znoj.

Lermontov.

Odmetnik.

Što se onomad sbi u Iranu,
Svietu ću kazati cielu:
Eno se na svom bāši divanu
Paša u haremu bielu.

Grkinje poju, poju Čerkezke,
Plesaju kćerke Kirgisa;
Jednim su oči modre nebeske,
Osoje drugim Eblisa.

Pašina misó — kamo li brodi? —
Očma pod sarukom buvi,
Driemajuć kima, čibuk mu godi,
U oblak dima se uvi,

Al' se na vratih cik uztalasa;
Sluge postupiše kraju —
S hadumom crnim pristupi krasa,
Hadumu oči se sjaju.

„Svietlosti!“ kliče, „takove moći
Pó medju zviezdám divana,
Kakve u kriesu zvjezdate noći
Sievak je aldeborana.“

„Sini mi, sini, zviezdo divana,
Dobru sam glasu tumačem:
U posluh vjetar iz Lehistana
Novim te pozna haračem.

Padišah nije takoga cvieta
Nigda u dvoru si zrio;
Ona je ćerka ledena svieta,
Koj' ti je srdcu mio.“

Koprenu, što joj ljepotu skriva,
Maće — a dvorani áknu;
Glednu ju paša, što li mu biva? —
Ćibuk mu ruci izmakne.

Smaće se ćalma; posrnu nice; —
Príteku; — ćudom se dive:
Sinjava usta, sbliedjelo lice —
Odmetnik paša ne žive.

Po Mickieviću. 1865.

D u b u.

Požućeo si, dube,
I stresaš lišća kras,
Oj svem', što ljudi ljube
Ma kad će prestat glas.

Vrhunac brežuljka obsinu
Kô sjeta sa zapada sjaj,
Oj to mu je ljeta, što minu,
U cjelovu oproštaj.

Oj, jad mi srdce steže
Da ciknem u plač ljut,
Ta ovo je ono, kad te
Za slednji grlih put.

Oprostit nam se bilo
A znadoh vieka ti kraj;
Ja bih na izmaku ljeto
A ti na umoru gaj.

Heine.

Linda trighena.

Oj dušo, dievo,
Sve milje moje!
Ah život što je,
Gdje niesi ti?

U grobu kad mi
Se tielo stani,
Na grob moj pani,
Pa moli ti.

Na grobu, vječni
Gdje pokoj vlada,
Gdje nesta jada
Muka nam svih,

Tiem sjenam bliedim
I cielu svietu
Ti ljubav svetu
Pripovjedi!

Meksikanska pjesma. 1869.

Zator Pomorana.

Česki spjevao E. Voool.

I.

Brod do broda po burnome moru
Kano jato zmajeva se krili;
Lonja crna zagrnula nebo,
U njoj vjetar naduo se, cvili.
Sto tisuća oštih danskih mača
Nose morski zmaji strahoviti,
Sto tisuća danskih će ih šaka
Na slovjenske prsi povaditi. —
Kopnom amo opet vojska druga
Nebrojena niz planinu slazi,
Poplinula sve pomorje ravno,
U kom Dubin tvrdi grad se pazi.
Henrik saski silnu vojsku svoju
Na bodrički slavni Dubin digô,
Henrik lav taj, s koga srdeca krvna
Mnogo slavsko pleme zator stigô.
Njemački su biskupi i knezi
Čete divlje k njemu u skup sveli,
Vojaci se Krsta Boga glase,
A na razboj oružje su snieli.
Zid željezni štita i oklopa
Sedlenicah na gojnih se ziba,

Sulicami zid se načičkao,
Stieg oholi vjetra dah prigiba. —
Čuj — rogor! — Ko da more šumno
Silom bure penje se uz skalje:
Takvom vikom njemačka vam vojska
Pozdrav danskim bojnim brodom šalje
S danskih broda biesno, zaglušice
Ljudstvo Niemca pozdravu odzdravlja.
O štit bruse mače Vikinkovci,
Svaka ruka k borbi se pripravlja.
Ali gledaj! — S iztoka se suncu
Silno jato sokolova diže:
S Tetislavom to je vojska ranska,
Bodričanom što u pomoć stiže.

* * *

Na sokolu, brodu svome,
Tetislav se osovi,
Soko leti, dmu se jadra,
Pljušteć pjene valovi.
„Leti, slavski moj sokole!“
Tetislav mu dozivlje,
„Leti kljunom mjedenime,
Raztjeraj mi zmajeve!“

„Jadrila mu pritegnite,
„Nek se sokô pokloni,
„Pa nek silom božjeg groma
„O brod danski udari.“
Sunuše mi slavski brodi
Ter o danske tresnuše,
I u zoru junačkome
Trista zmaja probiše.

Acer, vodja danskih ladja,
Nagnu bježat s korabljom,

A oko njegov ljudstvo pada
Pod sulicom slovjenskom.
Krv dušmana piju biesi,
Ocrveni more s nje;
A dobitnik na sokolu
Ranski vodja dičan gre.

I zaori davorenje
Sa Dubina bijelog,
Ko kad sive klisurine
Strielom bije Perun bog.
„Hajde, hajde k slavnoj sjeći,
„Dušmanina sieci, kolji!
„Hajde, mačem o štit zveći,
„Hajde, tko je junak bolji!“

I izpade bojna četa
Iz Dubina bijelog,
A pred četom poigrava
Mlad junače šarca svog —
Svatovide, ranski bože,
Krvnoj sjeći hiti tač
Zlatnim štitom bliskajući,
Razmahajući svietli mač.

Bodričanski veleslavni
Hrabri Niklot kralj je to,
Koj već dugo, ljutac kamen,
Tudjinom se opiro.
A pred četam slovjenskim
Blišti sveta stanica —
Od nje dušman strepi, bjega
Kamo sunce zapada.

* * *

I na kopnu i na moru
Smlavi silu dušmansku:
Tetislav na burnu moru,
Hrabri Niklot na kopnu.

II

Na ognjištu žar se razgorio
I šarene obasjao zide
I prekrasnu obasjao ženu.
Krasna žena ukraj ognja sjedi;
Niz obraze gorke suze roni;
Zlatnom šibkom po pepelu šara,
Pa prezajući ote erte sbraja.
Sbrojila ih, pa je zakukala:
„Opet liho! — Opet zloudesno!
„Nado moja, oj nevjero crna!
„Rugevid se od nas odvratio,
„Crnobog nam sreću pomutio;
„Vojna moga i vladara moga,
„Štit posljednji roda bodričkoga
„Možda već je sila pogubila,
„Zvezda moja već se ugasila.“
Pa mi žena pogledala nebo,
Pogledala, pa se skamenila:
Jere eno po modrome nebu
Rumen plamen na tri mjesta liznu,
Groza pakla ko da mačem plammim
Tri je nebu zaparala rane.

* * *

Stade žamor pod bedemom grada,
Most se spusti na verigah težkih.
Bahat, topot i zveket oružja
U oboru zamka oživio.
Tu i tamo blisne kroz noć tamnu
Odsjev ognja sa šljema il štita; —

Pak mi junak u dvoranu stupi,
Silan junak u oružju sjajnu.
Za junakom glasan sbor ulazi:
Načelnici bodričkog plemena. —
K oknu stupa Niklot i govori
Siev požara gledajući nebom:
„Dubin, Zvjerin i Ilova eno
„Plamenom su ožarili nebo;
„To je pismo krvavo i grozno,
„Što osvetu na nebesa piše.
„Štije pismo, bozi roda moga!
„Pismo groze, jada nebrojena.
„Plamen oti budi glasnik vam:
„Obranit ću zadnji Slave hram!“
Opet gradu otvoriše vrata,
Udje vitez u ociel-odori
Glase noseć od saskoga vodje,
Tere ušav naprasito sbori:
„Čuj Niklote! Henrik, saski kneže,
„I njemački vojvode i grofi,
„Koje križa svetoga znamenje
„U baltički slavski kraj dovelo,
„Hoće vele: neka pleme svoje
„Časa ovog saskom predaš knezu,
„Komu glava kršćanskoga svieta
„Svu tu zemlju pod leno je dala,
„Što ju Balta pirkaju talasi.
„Kraljevanje dospjelo je tvoje:
„Bezbrojne su čete pravovjernih
„U sve tvoje uljezle gradove.
„Veće proli ljudske krvi dosta;
„Sada Niemcu na milost se predaj!“
Niklot njemu gorko: „Na milost li
„Svog naroda da se predam vragu? —
„Ta znadem li, moj oholi brajne,

„Ta himbena što je milost vaša? —
„Gle to ti je milost njemška bila:
„U Lukinu kadno i na Pani
„Sa sto tisuć slovjenški tjelesa
„Luge svete okrvarili ste.
„Pak i to je vaša milost dala,
„Da je naših tri' est vojevoda
„Na sramotnoj izdajničkoj gostbi
„Gero poklo, saska psina biesna!“
Poslanik mu gnjevan preuzeo:
„Slavski narod, kršeć veze mira
„I primirja i zadanu vjeru,
„Osvetu je sâm digao na se.“
„Niklot njemu: „Diže na se jade,
„Jer u rodnoj, nezavisnoj zemlji
„Na slobodi sretan živijaše.
„Pod izlikam pako vjere svete
„Vi digoste na nas biesa zlosti,
„Da sramotnoj vašoj lakomosti
„Liepo naše dobijete blago.
„Da b' i češće mač nam razćerao
„Vojske vaše kano pod Dubinom,
„Uviek novu skupili bi vojsku
„I na nas bi opet udarili:
„Jer Slovjena krotkost golubinja
„I bogatstvo njihovih zemalja
„Davno veće Niemca na se mami,
„Da ih svadja medju se, pa davi —
„Takim Henrik, otaj lav krvavi,
„Junačtvom se i dobićem slavi.“
Sas će opet; „Usta neznabožca
„Ime vodje oskvrnuti ne će,
„Koje jasno sja u svjetlu križa.
„Izdajice, suncem si se kleo
„Prisižući kralju Valdemaru,

„Da na miru sa Danci ćeš živjet:
„Pa si ipak mnogi brod kršćanski
„Oplienio, oplieniv razbio.
„Za nevjeru i vuhvenstvo tvoje
„S tog te oštra, skora kazna čeka!“
Niklot trne — muči — usne grize —
Pa vojaku križa odgovara:
„Jest — priznajem, da plienio jesam;
„Ali ti se bogom groma kunem:
„Tiem u ratno činio sam samo,
„Što u mirno vi činite vrieme,
„Palikuće kada sakupljate,
„Gonite ih, da sa čista mira
„Puk slovjenski do otražka pliene
„I nevinu prolievaju krvcu.
„A i kralja danskog, kršćanina,
„Da ne budeš sada spominjao! —
„Sjeti, brate, svoga gospodara,
„Da za mirnog doba Danac biesni
„Na Slovjene navalio bješe.
„Pa nek Henrik lav se i tog sjeti,
„Da je Egil, Vikinkovac biesni,
„Krv slovjensku, vruću jošte, pio;
„Krv dimeću vinom pomiešanu
„U gnjusno je lievao si grlo,
„Da ukroti žedju svoju njome.
„Oj vragovi, žrtava li dosti
„Ne poklaste biesom okrutnosti?
„Eto kralje i žrece nam kolju
„I plemena ciela već nam meću
„Maći vaši na žrtvenik groze!
„Goromisla i Stojnjeva kralja
„Krvava ste kraljevska tjelesa
„Nataknuh krvnici na koplja,
„A oko njih kolo glava bilo

„Na sulicah — iz njih krv je tekla,
„Ko jezero oko njih se slegla.
„Tieh je glávâ sedamdeset bilo,
„A sve glávâ slavnih nam junaka;
„Njih su za to Niemci pogubili,
„Svomu kralju što su vierni bili. —
„Al vam ni to jošter nije dosti,
„Ja vam ostah — koj jedini jošter
„Neodvislost u prsijuh čuvam. —
„Hajd nek bude! — pripravan sam boju! —
„Kaž' obiestnim vragom volju moju.“

* * *

Poslanik je pljesnuo po maču,
Očma strign'o, umako na vratih,
A kralj svojoj obraća se družbi:
„Vjero moja! hajte dok je kade,
„Posjedajte oko stola družna.
„Dok smo, živ'mo; sutrašnja je božja!
„Amo jela! — amo medovinu!
„Niklot danas družbu časti viernu.“ — —
Niklot sjedi stolu u začelju
I župane ponukuje svoje,
Neka piju, neka popievaju.
Al se harna pjesma ne odzivilje,
Samo čaša potihano kola. —
Mnogo oko na nebo pogleda,
Gdjeno plamti plamen onaj grozni;
Pa i Niklot podbočiv si glavu
Zaboravlja i času i goste
I u tužne utonuo misli,
A suze mu licem potekoše. —
I sve stiša: ni trkanje čaša
Po veseloj ne čuje se družbi.
Svaki junak svoga vodju pazi,

Kojeg suza velo more javlja
Nutrnjega smrtonosna jada.

Zvuk se mili u to prosu zrakom :
Žena bleda pokraj ognja sjedi
I prebire žice miloglasne
I pripieva grlom vilinijem. —
Trže s' Niklot, nasmija se bóno
I miloj čo prosboriti ljubi :
„Tetvo mila, često pjesan tvoja
„Duh je meni obajala milo,
„Blažila mi i hrabrila srdce.
„Daj zapjevaj narodnu popievku
„I žalostnu čast nam razveseli!“
Zlatne žice Tetva opet dira
I glas mili zrakom se prostira. — —

Pjesma.

Sveto cvieće dieva brala
Pod tom sivom klisurom,
Cvieće brala, vience vila
Žrtveniku Ladinom.

Pod Arkonom talas šumi,
Talas šumi žalostno :
Zahman cvieće! dragi ti je
U more utonuo.

Dieva trne, dieva sluša,
Nad more se nadniela,
Ne bi l' dragog, želju živu,
Mrtva barem vidjela.

Od jada joj srdce puče,
U more se svalila ;
Grobnicu joj — more sinje —
Bura cviećem osula.

„Prodj' se cvieća, ljubavi se prodji,“
Veli Niklot, „drugu pjevaj, drugu!
„Borislave, razveseli goste,
„Zapjevaj nam sada pjesmu svoju,
„Duh djedova u kôj blagosiva
„Unučad, što za rod krvcu lieva.“ —
Pa iz glasa pjesmu zaorio :

Davorija.

Braćo, o štit gromko udarajte,
Mač u šake, hrabrost sred njedara,
K slavi put nam Morana otvara,
Vierne duše bogom spasom dajte!

Slava onim, što za narod panu!
Radogost ih u vječnosti prima,
Zviedzâ krunu plete Živa njima,
U spomenu slavnu viek ostanu.

A Morana ruhom tamnim krije,
Kog neslavna primu ruke njene.
Krvava mi lipa neuvehne,
Rod na koju vierne suze lije.

I naš će nam spomen zalievati
Harna suza vjekova budućih,
Pomoranskih junaka slovućih
Svietom će se ime raznašati.

Hman će dušman zatirat nam pleme,
Omladinu zahman će nam klati,
Iz groba će krvnog pronicati
Tarovidom opet naše sjeme;

Pronicat će, svietu da svjedoči
Slavske jade i hrabrost slavjansku,
A na krutu bezstidnost dušmansku
Sa nebesa da osvetu roči.

S toga o štit gromko udarajte,
Mač u šake, hrabrost sred njedara,
K slavi put nam Morana otvara,
Vierne duše Bogom spasom dajte.

Doče pjesmu, a sav sbor junački
Planu silno te ustade bučno.
Sa Dubina pjesma zaorila
Ko da bura klisurine bije:
„Hajde, hajde, hrabrost sred njedara!
„K slavi put nam Morana otvara,
Vierne duše bogom spasom dajte!“

I zazveči o srebreni štit
Ljutim mačem kralj i glas podiže:
„Silu u grud Svatovit će lit,
„Slava sprema gostbu u vječnosti!
„Što je život? — kratak san! —
„Tamo — vječni slavni dan! —
„Doba već je: trgnite, vojnici,
„Mač osвете k najposljednjoj bitci!“ — —

Izidjoše. — Veće svjetlost blieda
Navješćuje skori osvjet dana,
I za vojskom kraljevom se sada
A za najzad zatvorila vrata. — — —

III.

Plamenom se grad stvorio cieli;
Sve se ruši; — dim se k nebu mota; —
Prasak svuda; — lomot grozni svuda:
Bjesovi se svuda pomamili. — — —

A do grada na zelenu humu
Gle! lomača upaljena stoji.
Plamen žrtve i dim pogorišta

Vjetar goni k moru baltičkomu;
More šumi, kano da bi vali
Za plemenom jadnim naricali. —
O lomaču lelek odjekuje. — — —

Tetva žice žalostno prebire
I bugari blieda, iznemogla,
Ko da duši obumiru sile.
Duh ljubavi gorko eto plače
Nada grobom nade usmrćene:
„Buro ljuta, ti pomuti more
„I zašumi osvetnim si glasom,
„Pripoviedaj o bjesnoći saskoj!
„Zavi svietu neprebolne rane
„Jezikom nam i mačem zadane.“

„Po planinah biesno kad zahujiš,
„Nek od groze srдца im utrnu,
„Nek žrtava čuju hropac svojih.“

„Jasnom zorom, kada Jutrobože
„Nebo, zemlju i more obsine,
„Strašno im se prikazalo more
„Kano more krvi prolivene.
„A kad tamnih vjetrovi u šumah
„O ponoći grožno tulit stanu,
„Smijeh im se pričuo bjesova,
„Koji duše otaca im muče!“ . . .

„Dajte, braćo, Morani darove,
„Dušam mrtvih vječnu hranu dajte,
„A u požar svega dobra svoga
„Gorke svoje suze prolievajte!
„Suze ronte nad vašim porodom,
„Štono spiep će vojevati s rodom,
„Što će majci srđce izčupati.“

* * *

Pa k lomači ljudi pristupili
I bez glave tielo donosili
Vezenijem pokrovom zastrto;
Na lomaču tielo položili . . .
U oganj se Tetva zagledala . . .
Prašti oganj — plamen bukti silno . . .

Pa u žice opet udarila,
Nad junakom mrtvim bugarila:
„Glavu su ti s tielom razstavili,
„Da ne tužiš bogu osvetniku,
„Kako su ti srđce krvoloci
„Mukom svakom ljuto izmučili.
„Al evo me, ja ću tužit bogu
„Krv, nepravdu, nevjeru sramotnu!
„Govorit će pravica mi sveta! . . .
„Ne plane li božja tad osveta,
„Nek u jedno sveto i prokletu
„Na uvijek se smete u propasti!“ . . .

Tako Tetva . . . i u oganj ljuti
Ide živa za mrtvim si drugom,
A Svaroha plamen nad objema
Prašteći se, harajući sklapa.

„Vienac“ 1870.

Vojvoda.

(Poljski epjevaro Mickiewicz.)

Sumnja srđce mu truđe, pa da vidi, da čuje,
Starac vojvoda banu u dvore,
Zastor ložnice dignu, okom okolo strignu:
Kamo ljuba? — Oj, nevierni stvore!

Starac ljuto se smrće — s gnjeva pesti se grće,
Suče brke a gnjevom se bori;
Pa od ložnice skoči, pa mu sievnuše oči;
Zove slugu, pa služi si sbori:

„Čuj! ne kazah li svima, netom suton se prima,
Pse odvezat, pozātvarat vrata? —
Daj mi dvocievku amo, tebi šara ta tamo,
Skoči, kletog da tražimo tata!“

Uzmu puške te podju, pa u perivoj dodju,
Gdje su drvlja tik dvora dva reda;
Tu na mehkoj busienci, a u zaklonoj sienci
Eno ljuba mu sjetna i blieda.

Crni prami se viju, crne oči joj kriju,
Bielo ruho joj pokriva grudi;
Junak pred njom je mladi, ruku dobit joj radi,
Ne dat blizu mu ona se trudi.

On se preda nju slomi, biesno srđce si tomi,
Kliče: „Sve mi, oj sve sada propa!
Cjelov ustana tvojih, grljaj ručica tvojih,
Sve to bogata vojvode dopa.“

Prem nas toliko ljeta ljubav vezala sveta,
Ljubit, plakat mi odsad na sami;
On nit ljubi nit znade, samo novca imade,
Pa ti novcem i srđce primami.

On će večer ti svaki na pavuljicah lakih
Siedu glavu u krilu sakrivat,
I na ustieh ti sladkih i na licih ti gladkih
Meni nesudjen raj će uživat.

Na konjicu ću viernom a pri sierku večernom
Tud ja bludjet po sloti i sniegu;
Suzna oka ću doći, suzna oka ću poći,
Željet milje i sladku ti njegu.“

Ona srcem se bori a on sladko joj sbori,
Pa joj izbaja srдца si jade,
Dok joj ljubav ne kinu, dok se k njemu ne vinu
Te mu drhtom u naručaj pade.

Stari vojvoda s slugom u to domaće lugom,
Pa se mašaju naboja ljuta;
Pa ga zubima trgnu, pa ga u cievi vrgnu,
Pa još svrh njega dva zrna kruta.

Sad se Kozak uplete: „Eto, bies li me smete?
Bogme danas ja ne shvatih mlade!
Kada oganj natezah, nek'va predje me jeza,
I na valjicu suza mi pade.“

„Šuti, sine hajdući, vrag te plakat sad uči!
Na ti prah, pazi, kremen uredi!
Sada dobro podpraši! gospe, čuj, ne promaši,
Il' ti probijem glavu po sriedi.

Više! — Desno! — Polako! — Dok se moja ovako
Onom gosi golobradu javi! — —
Kozak cilja — odape; — istom vojvoda nape,
Već ga pružio Kozak po travi! —

Bjelovar 1871.

Poljskoj majei.

Spjevac A. Mickiewicz god. 1830.

Majko mi poljska! veseliš se sinu:
Velika duša u oko mu sjaje;
Vitežtvom, sbiljom u misli i činu
Junačka u njem krvca se poznaje;

Minu ga rano mlado nestašenje,
Starčevu željan bugarkinju sluša,
Minula vieka slavu i poštenje
Slušajuć mlada uživa mu duša.

Majko mi poljska, zlo će sin ti eno! —
Pred majku klekni od sedam žalosti,
Noževi srdce gle joj probodeno:
Vrag će i tvoje nožem izprebosti.

Makar se smiri sav sviet zemlje ove,
Makar se sljubi sprotak koli ljuti,
Neslavan sudba u boj sina zove;
Na muke poč će, ne će uzkrsnuti!

Spasitelj svieta, za djetinstva svoga,
Djelao krste, težku sudbu svoju,
Majko mi poljska, uči sina tvoga
Igrajuć viknut sudjenomu boju.

Za mlada ruke okovi mu steži,
Tačke namakni, nek ih stenjuć vuče,
Lecnut se ne će, krvnik li zarezati,
Čuje li, da mu konopac se suče.

Nije mu poći ko junakom davnim
U zemlju svetu ubrat slave hvoju,
Nit mu je novim ko vojakom slavnim
Služeć slobodi krvcu lievat svoju;

Njega će na boj izdajica zvati,
S njim će se biti sudac krivorotni,
Za boj tek tajno sudište će znati,
Junačtvo sudit krvnik neukrotni.

Koj mu spomenik? Kleta ruka tamo
Eno nad grobom vješala mu sadi!
Koja mu slava? Šapat braće samo,
Jecanje djece, umiruće s gladi!

„Vienac“ 1872.

Kozačka ljuljanka.

Spjev. Lermontov.

Snivaj sladko, diete krasno,
Sladki sinko moj!
Mjesec tihi svietli jasno
Na uzglavak tvoj.
Bajat ću ti bajalice,
Zapjevati, oj, —
Sklopi samo trepavice,
Sladki sinko moj!

Terek pljušti o kamenje,
Šumom ječi kraj,
Čečen kliše uza stienje,
Nožu ljut mu sjaj; —
Al' je babo vojak stari,
Viko na ljut boj —
Spavaj sinko, ništ' ne mari,
Spavaj, sinko moj!

Dok dorasteš, sam ćeš znati,
Što je ljuti rat;
Oružje ćeš opasati,
Pa se na put dat;
Sag ću izvezt svilom tanko
Na konjica tvog —
Nani sinko, nani ranko —
Čuvao te Bog!

Okom bit ćeš soko sivi,
Srdcem Kozak, zmaj;
Pratit ću te, Bog nas živi,
Do na sela kraj.
Šta l' će suza krišem teći
Za tobom mi, oj!
Titnjaj, rasti sladko sneći,
Hrano, sinko moj!

Za tobom će srdce sjeći
Težak uzdisaj;
Molitva mi k Bogu teći:
„Vrati sinka, daj!“
Sunce, zviezde pitati ću:
„Gdje mi sinak, oj?“
Tamo brige! — spavaj ptiću,
Spavaj sinko moj!

Na put će ti moći svete
Stara majka dat,
Kad te skrbi, tuge slete,
Kriepit ćeš se znat.
U boj jureć preopasni
Sjeti me se, oj —
Spavaj, snivaj, sinko krasni,
Sladki sinko moj!

„Vienac“ 1874.

Heine-ove pjesme.

Pihan, miljan, sladjan uj
Mojom dušom struji.
Vesne pjesmo, čuj se, čuj,
Sitna u dalj zuji!

Zuji do pred onaj dom,
Gdjeno cvieće mavi,
Desiš li mi ružicu,
Pozdravlje joj javi.

„Vienne“ 1874.

Pi si mi poput cvieta
Nevina, krasna, mila:
Gledajuć tebe sjeta
Srdce mi predobila.

Došla mi, da ti ruke
Na glavu metnem časnu,
Moleć, da Bog te čuva
Nevinu, milu, krasnu.

PREVEDENA DRAMA.

FRANKA RIMINKA.

Spjevao

SILVIO PELLICO.

FRANCESCA DA RIMINI.

Noi legevamo un giorno per diletto,
Di Lancillotto come amor lo strinse;
Soli eravamo e senza alcun sospetto.
Per più fiate gli occhi ci sospinse
Quella lettura e scolorocci il viso,
Ma solo un punto fu quel che ci vinse,
Quando leggemmo il desiato viso,
Esser baciato da cotanto amanta,
Questi che mai da me non fia diviso,
La bocca mi baciò tutto tremante.
Dante, Inferno, Canto V.

OSOBLJE :

Lančot, gospodar Riminu.	Franka, kći mu, za Lančotom.
Pavao, brat mu.	Flemčo.
Gvido, Raveni gospodar.	Stráža.

Činu je mjesto u Riminih, u kneževskom dvoru.

ČIN PRVI.

PRIZOR PRVI.

LANČOT. (*sreća Gvida, koj uprav banu; grle se svesrdice*).

GVIDO. Zaželjela me vidjet? S ovih stopa
Zaputih amo; ne pregorjeh kćeri,
Da sva mi carstva svega svieta dadeš!

LANČOT. A gle, u kakve sada udje dvore,
A kakve vidje vjenčanog mi dana!
Po riminskih je ulicah sad mŭk,
A onda bila igra, pjesma, ples.
Oj, onda reklo sve u jedan glas:
Ta igdje l' kneza, kom' se sreća smije
Ko Lančotu? A sve italske krune
Nenavidješe sreću moju tad —
Okrenula se sreća, sad me žale
Sva srдца zanie Franka dragošću,
Po nježnoj sjeti slična angjelu.
Odbio sjetu svak, što duša joj
Za otčinskim si krovom uzdiše;
Što djevojčica, s božje ruke sva,
Od braka, krune, slavlja zazire. —
I malo bilo, sjeta provedrila,
I Franka preda mnom ne pomicala,
Samoća više joj ne godila.
I tad ju ponie srдца milokry,
Da tješilica bude nesretnikom,
Da u mene im bude zagovorom.
Oj, često bi mi tada rekla . . . ljubim,
Oj, ljubim te; ta, blag si, pravedan si.
GVIDO. Gle, gdje mi nagna suze! — A kad mislim
Djetinstva viek joj, pustu nestaš, smieh,
Ko samo cvieće da joj posu put.
A u kog' upri živieim očicami,
Tom sini lice vienom radosti.
Pa tko bi rekô? Pusti jedan čas
Ugasio je radosti joj sjaj,
Ugasio ga prvi zaduh jada.
U boju predrag pogibe joj brat! . . .
Oj spomene mi crne! . . . A kako je
Ne prestajući molila se Bogu
Za ljubljenoga vojujućeg brata . . .

LANČOT. I nikad ga pregorjet ne može,
A ubilac joj krvav pred očima;
I kol' je blaga, mrzi živ mu glas!
Zaludu kažem: zavojštiše otci,
Pa brat moj Pavô ubi brata tvoga,
Al u sječi, i teško mu je žô.
Ta u njega je dobra, mila ćud;
Ta on vitez srdcem plemenit.
Dok ime Pavlu čuje, sgraža se;
A meni muka: meni mio brat.
Kad dodje glas, da k zavičaju kreće,
Od radosti mi srdce uzigra,
Pa kazah ljubi viest i zaklinjah ju,
Da brata liepo primi, kada dodje;
A ona ciknu: eto ga! i zamrie.
Ne znadem, bi l' ti kazo? Mislio sam,
Da izdahnu, i zakleh ja se biesan
Osvetiti ju, a . . . na bratu svom!
GVIDO. A kako, jadan, može! . . .
LANČOT. Neka Bog mi
Bezzakone te kletve ne čuje!
Kad ona ću, što rekoh, protrnu
Te sklopi ruke, pa me zaklinjaše:
„O daj mi vjeru, da ga ljubiš! — Kada
Već ne bude ti mene, on jedinac
Na svietu bit će prijatelj ti mio . . .“
Ja nek ga ljubim, a ona ga mrzi
Okrutnica! I u Ravenu hoće,
U otčev dvor, ne podnoseć joj oko
Bratòvljeva da gleda ubojicu.
GVIDO. Dok tvoja knjiga stiže, prepadoh se
Da boluje; a kako mi je draga,
To i sam znaš! I sve me uvijek strah
Preživjet ju . . . razumieš . . .
LANČOT. Ne govori!

Ta i ja, kad ju gledam spavajuću . . .
Na bledu licu, oku sklopljenu
Životu nigdje znaka, sav u stravi
Nadnesem ustne svoje nad njezine,
Da čujem, diše li. Nam isti strah. —
Namakoh igre, časti — domori joj;
Namakoh zlato, biser, vlast — zaludu:
Zahvaljuje mi, k srcu ne prima.
Bogomoljna je; posagradih crkve.
Po vasdanice mole tuj djevojke,
A za nju, svoju milu zaštitnicu.
Poznade sama, da joj sve ugadjam,
I kaže sama, pa joj suze briznu. —
Gdje i gdje mi se sumnja namiće . . .
Ne nagnu l' srcem drugamo? al kako?
Ta, odkud mraka čistom srcu tom!?
Nut' evo je!

PRIZOR DRUGI.

Franka i prvanji.

- GVIDO. Daj zagrlj me, kćeri!
Gle dodjoh . . .
- FRANKA. Otče! . . . ruke da t' izljubim!
- GVIDO. Ne! . . . amo, srdce na srcu nek kuca . . .
I kneže . . . djeca ste mi obodvoje:
Pa oboj' amo . . . Bog vas blagoslovi!
Počivaste ovako onog dana,
Kad zaručnici biste.
- FRANKA. Oj, tog' dana! . . .
Bijaše sretan, otče!
- LANČOT. Što ti nose
Te rieči. On li sretan, ti nesretna?
- FRANKA. Da, pravo mi je kazo srдца slut:
Zla hvala drugu mom' moj vječni plač.
Ne kazah li ti otče, braku da se

Ne rodih, ne htjedoh li zaduwnit se?
A ti mi reče, osim braka mog
Da ne znaš sreće . . . pa te poslušah.

- GVIDO. Nezahtvalnice, zaduwnit se htjede
Jedinica budući otcu svomu?
Pa može l' srdce tvoje otcu siedom
Uzkratit radost, da na koljenu
Od kćeri svoje sinka pošika?
- FRANKA. Ja sebe ne kajem. Ta Bog mi je
Pretežak jad navezo na srdce;
Pod priegor, evo, ja ga podnosim.
Oj! jednako bih dane suzami
Napajala u pustoj stanici
Ko medj svijetom. Al ne bi nikoga
Pokraj sebe raztužila! . . . pa proste
Bi k Bogu tekle suze, uzdasi,
Da smiluje se jadnom stvoru svom',
Da izbavi ga suzne doline! . . .
A sada ne smiem željet ni smrti:
Plemenit družje! živuć te žalostim;
A neka umrem, žalost još ljuća.
- LANČOT. Oj milokrvna ti okrutnice!
Žalosti me, ojadi tren mi svaki,
Al' živi!
- FRANKA. Eto, previše me ljubiš,
Pa strah me, da se ljubav mržnjom stvori . . .
Da kazan primam . . . griehu, ne mojemu . . .
Samohoćnu bar ne . . .
- LANČOT. Ta kakvu griehu!
- FRANKA. Prionuh slabo k tebi . . .
- LANČOT. Pa to čutiš?
Ne rekoh nikad ovog, da se sada
Ne ote srcu! Ljubit bi me rada
Al' jao! ne da srdce.
- FRANKA. Šta to misliš?

LANČOT. Ne mislim, da si kriv^a . . . čuti su nam
Kad i kad nametnice . . .

FRANKA Pa što?

LANČOT. Prosti!
I opet velim, ne okrivljujem te . . .
Al bóla tvoja . . . nije l' možda borba . . .
Sa jakom dušom . . . ljubve prevarene?

FRANKA. (*Padajući u naručaj otcu.*)

Oj otče, čast mi spasi! Povjedi mu —
A vjera ti, da u tvom krilu življah
Bez poroka, a njemu ljubom buduće
Ni mrške sumnji još mu ne dadoh.

LANČOT. Oprosti: Ljubav i sumnji je majka. —
Premišljah često: nježnu možda dievu
Zanielo srdce čisto za drugim
Te mukom sad mu uspomenu čuva,
A starija joj dužnost od njega:
Pa zašto bi joj ljuto vriedjo ranu
Iztražujuć joj tajnu? Svega vieka
Nek u čistom ju srdcu svome skriva!
Al reć ti moram, pomaće mi sumnju,
Kad jednom svoga uzeh hvalit brata,
A ne bih li te utješio time,
A tebi kinu srdce pa uzkliknu:
Oj prijatelju tajni srca moga,
Kud ode, kud, o daj povrati se,
Da ugledam te prije nego umrem!

FRANKA. Da rekoh ja?

LANČOT. Lje ne misleći brata.

FRANKA. Pa i u bunilu ste dakle radi
Uhodit misli biedniem. Biedni su,
Al vam to nije dost; i bezčastni
Moradu bit. Prot njihovom bolnom srdcu
Svak urotnik . . . svak mrzeć . . . sućut hini —
Ta ne saćuti vaše, grob si žele . . .

Pa kad mi snosit već ne budeš moći,
Otvori grob! oj, u nj ću rado saći,
Oj rado, tek da . . . svieta ne gledam!

GVIDO. Ti trabuniš? oj kéeri . . .

LANČOT. Mrzko li me
Sad okom strieljaš. Što t' učinih ja?

FRANKA. Što mi učini: povodnik li niesi
Svem' jadu mom? . . . Ta ti l' me ne odkide
Od zemlje, što mi majci kosti krije?
Zatomilo bi vrieme bol mi ondje;
A ovdje sve ju budi, sve ponavlja . . .
Na svak' se korak sjetim . . . Evo šenuh!
Izvan sebe sam. Ne vjerujte . . .

LANČOT. . . . Dobro!
Ti hajde u Ravènu s roditeljem (*polazi*).

GVIDO. Ne — stani, kneže!

LANČOT. Puštam svoje pravo.
Od doma tvog te odvest ne ću doći:
A kad sam tako grozan, prem ti drug
I prem te ljubim, vidjet već me ne ćeš,
Van ako kajna smiluješ se negda
I povратиš se k tvomu jadnom drugu . . .
A možda već ga čemer preobrazi,
Pa ni prepoznat već ga ne ćeš moći!
A men' će kazat srdce, da si došla,
I praštajuć poteć ću ti u krilo.

FRANKA. Baš plačeš, Lančote!

GVIDO. Oj kćerce!

FRANKA. Otče!

Je l' ikad vidje kćeri grešnije,
Je l' ikad ljube nezahvalnije?
Uteku mi u tuzi griješne rieći,
Al' jezik samo sbori.

GVIDO. Oj ne skraćuj
Svom' otcu vieka; ne zaluduj vojnu

Svieh kreposti, što s njih je vriedan ljube
Obožavane, kakvu Bog mu dade!
Na grobu laglja će mi zemlja biti,
Kad jednom na nju klekneš i prisegneš,
Da vojna svoga obradova čedom
I ljubavi.

FRANKA. Pa ja da viek ti skratim?

Ne! Kćer i ljuba želim bit; nek Bog mi
Dâ snage za to! Mol'te mu se sa mnom!

GVIDO. Povrati pokoj kćeri!

LANČOT. Ljubi mojoj!

PRIZOR TREĆI.

(Plemće i prvašnji.)

PLEMĆE. Inòstran vitez neki želi k tebi.

FRANKA. *(Gvidu.)* Počitka trebaš, u sobu hajdemo!

PRIZOR ČETVRTI.

(Lančot i plemće.)

LANČOT. A kogović je?

PLEMĆE. Nije mi se kazô.

Al ja bih mu se skoro dosjetio!
U dvoranu kad udje, uzruja se;
Na zidu gledeć starinsko oružje
Od radosti mu zažari se oko,
A štit i koplje otea ti poznade.

LANČOT. Oj Pavle, brate!

PLEMĆE. Evo ga, gdje ide.

PRIZOR PETI.

(Lančot i Pavao poteku si u susret, ogrle se i tako ostanu dugo.)

LANČOT. Pa jesi l' ti?

PAVAO. Lančote, brate, pusti

U sladkih suzah da olakšam srdcu!

LANČOT. Jedinče prijatelju mladih ljeta!

Vaj! dugo l' bismo jedan bez drugoga.

PAVAO. Baš ovdje ogrlih te zadnji . . . put . . .

A još sam jednog ogrlio tad;

On osta plačuć . . . Ne vidjeh ga više.

LANČOT. Oj otče!

PAVAO. Ti mu sklopi mrtvu oči.

Spomenu l' išto mene?

LANČOT. Umirući

Dozivao je sina na daleku.

PAVAO. A blagoslovi l' mene? — Raduje se

Na skupu s neba sad nas gledajući,

A od sad doviek ostat ćemo skupa.

Dosadila mi tašte slave sjena.

Prolievah krvcu za tudjina priostô,

Jurišah grade meni ništa krive

I velikim me zvalo, svakom časti

Preobasu me care milostivni.

Al sve mi slavlje veće dodijalo;

Napajah krvlju mač, a de, za koga?

Za tudjicu! Al da li nejmam doma,

Kom sveta mora biti krv sinova?

Oj za te, za te, ti junaka majko,

Povuć ću mač, kad u te zloba dirne.

Ta niesi l' plemenita, ko ma koja?

Ta nije l' prah tvoj prah junaka slavnih?

Praotcem mojim dom i slavu dade,

U tebi sve je, što mi srdcu drago!

LANČOT. Oj vidjet, čut te, pa ne ljubit tebe

Ne smože čoviek. — Neka, Bogu hvala;

Ni ona lje te mrzit ne će moći.

PAVAO. A tko?

LANČOT. Ne znadeš da u podpun sreći

Još jedan nježan uvjet amo treba.

PAVAO. Zar ljubiš?

LANČOT. Da li ljubim! Ženu ljubim
 Andjelske čudi . . . sreće prežalostne.

PAVAO. Gle, i ja ljubim; daj, te zamjenice
 Sad povjerimo jedan drugom jade!

LANČOT. Zakaza otac u oči si smrti
 Rad stalna mira da se vjenčat imam:
 Pokorih mu se.

PAVAO. Ti si vjenčô dragu?
 Pa milo ti? a koja j'? Da l' te ljubi?

LANČOT. Sagriešio bih rekav, da ne ljubi.
 A da bi tebe tako! Ti joj brata
 U boju pogubi, pa j' na te kivna
 I živu na oči ti ne da doći.

PAVAO. Ta kaži, koja j'?

LANČOT. Vidjô si ju veće,
 Na Gvidov dvor . . .

PAVAO. Što ona . . . *(ne dajući srdcu maha.)*

LANČOT. Gvidu kćer.

PAVAO. Pa ljubi? Pa je tvoja? — Eh, ta da što,
 Ta brata . . . ubih joj . . .

LANČOT. Nepriebolna joj
 Ta rana. Čula, da si na povratku,
 Pa odtad su joj crni ovi dvori,
 Te ni vidjet se u njih.

PAVAO. *(jednako lomeći srdce.)* Ni vidjeti,
 Ma ni vidjeti mene? — Sretno htjedoh
 Poživjet s bratom . . . Eto odoh opet . . .
 I dovik vieka ne vidiš me, dome.

LANČOT. Nek ista bude sreća obadvama
 Pod ovim krovom. Već razstanka nejma.

PAVAO. Na miru živi; čovjeku je ljuba
 Nadâ sve . . . Ljubi ju . . . Mač ovaj primi,
 A tvoj mi daj, za vječnu uspomenu!
(Žurno i ljubezno mienja mače.)

LANČOT O brate . . .

PAVAO. Kad se opet ugledamo,
 Doživem li . . . Ohladjet će nam krvca . . .
 A vrieme, što sve gasi . . . sgasiti će . . .
 I Franki mržnju . . . bratom će me zvati.

LANČOT. Baš plačeš?

PAVAO. Ljubio sam! Na tom svietu
 Jedinica je srdcu mome bila . . .
 A nije, vjera, nije mrzila me.

LANČOT. Pa te uminu?

PAVAO. Ote mi ju nebo.

LANČOT. Nek bratska ljubav okrepa ti bude!
 Dok vidi tebe, način tvoj plemenit,
 Ublažit će se srdce Franki. Hajde . . .

PAVAO. Pa kamo? . . . Franki . . . Nikada me tamo!

(Konac prvomu činu.)

ČIN DRUGI.

PRIZOR PRVI.

(Gvido i Franka.)

FRANKA. Ovuda j' . . . svježji zrak.

GVIDO. Što prezaš?

FRANKA. Otče!
 Bi l' i tebi, ko glas da čuješ . . . Pavlov?

GVIDO. Ne sukobiš ga, nemaj strah! ne dodje
 Ti na oči, dok ti ne rečeš sama.

FRANKA. Je l' kazaste mu, kako mi je . . . grozan?
 Pa njemu žao?

GVIDO. Ljuto mu je žao.
 Otići htjede, ustavi ga Lančot.

FRANKA. Otići htjede?

GVIDO. Mirnija si sada,
Te Lančot misli, da ti danas oči
Podnieti mogu Pavla.

FRANKA. Mili otče!
Oj poslušaj . . . taj dolazak . . . gle kako
Uzbibo mi je grudi! — Rimini mi
Bijahu pusti; grobom ovi dvori;
A sad . . . Oj otče, već me ne ostavljaj!
Jer s tobom samo pjevat, smiem plakat;
Ti niesi zlobnik moj . . . Ti jedan
Bi žalio me, kad bi . . .

GVIDO. Šta?

FRANKA. Da znadeš . . .
Oj, kako j' gorko živjeti mi samoj!
Ti sva mi utjeha! . . . A drugi su mi
Svi za strah, pred svim mi je srđce tomit.
Pritajit ne znam srđca; razigra se
I razplače se lahko, al pokazat
Nit smiedem radost, niti smiedem jad,
Jer odat bi se mogla. Teško meni,
Da pred drugim mi izmakne se rieč:
Ti sam . . . bi gledao milostiv jade
Jedinice . . . da dodje u pogibelj,
Milostivom bi spasio ju rukom.

GVIDO. Ne, preda mnom ne taji srđca svoga!
Najtajnije ti misli neka niesu
Već tajne, kad si s otcem ljubezniem.

FRANKA. Sve . . . sve bih rad izkazat . . . Al' što rekoh?
Oj da se skrijem! Oj da zine bezdan
I pokrije mi rugu!

GVIDO. Daj govori;
Nadahnuo te Bog, u otea s' uzdaj!
Grehota ti je hinit.

FRANKA. Dužnost hinit
I dužnost mi je mučat; grieh mi tražit

Gdje utjehe i grieh opakost taku
Kazivat otcu, koj je kćeri vojna
Prevriedna dô . . . al' uza nj sreću pustu.

GVIDO. Ta jedna mene! Krvnik sam ti dakle?

FRANKA. Ne, otče dobri, niesi . . . Koleba se
Gle! moja krepost slaba. — Strašan napor,
Al potreban je to. Oj ti me spasi,
Priteci ti! U predugoj sam borbi
Nadvladala sve do sad; ali sada
Na izmak vieka porazi me strah.
Pomozi, otče, viek da vršim častno!
Jest, pravo Lančot sumnja, al mu niesam
Ja kriva; vierna sam mu ljuba, vierna
Bih rad mu ostat . . . — Otče, znoj ti čelo
Gle probi . . . zazireš . . . kameniš se . . .

GVIDO. Ne mari, kćeri . . . samo propoviedaj.

FRANKA. O Bože moj! I u prsiah te davi.

GVIDO. Ta nije ništa! — Zaboli me ovdje . . .
U glavi . . . — Sladko li je otcu starcu
Obočit bolna uda na svoj porod,
Kad neharan mu nije!

FRANKA. Istina je.
Zasluzih ukor; neharna sam kći.
Pedepsaj me . . .

GVIDO. A koji bezbožnik
Upalio ti srđce griešnim plamom?

FRANKA. Ne, nije bezbožnik; ta on ni ne zna,
Da njega ljubim; a i ne ljubi me.

GVIDO. Pa gdje je? Ne htjede li u Ravenu
Da njega vidiš?

FRANKA. Da s' uklonim njemu.

GVIDO. Pa gdje je, kaži, gdje, gdje je?

FRANKA. Ta milostiv
Mi reče bit; ne gnjevi mi se dakle!
U Riminiah je . . .

GVIDO. Tko to ide?

PRIZOR DRUGI.

(*Lančot i prvanji.*)

LANČOT. Što ste
Uzrujali se? . . . Sad si bila mirna.
GVIDO. Zaputit ćemo sutra, Franko.
LANČOT. Kako?
Što veliš?
GVIDO. Franka želi.
FRANKA. Otče!
GVIDO. Da se
Ne usudiš! . . . (*priječim pogledom odlazi.*)

PRIZOR TREĆI.

(*Lančot i Franka.*)

FRANKA. Nemiliji od svih si,
Moj otče ti!
LANČOT. Ostavljat ne htjede me,
Pa mišljah, da te ganu moja tuga,
A ić ne mariš, da se kloniš Pavla,
Jer ide sam.
FRANKA. On ide?
LANČOT. Jadan žitak
Pod otčevim mu krovom, gdje se pred njim
Sgražavaju.
FRANKA. Toliko žali?
LANČOT. Zahman
Ustavljah ga; priseže, da odlazi.
FRANKA. Pa tako li te ljubi?
LANČOT. Blago mu je,
Plemenito mu srdce. Slabo ljubiti
Nit znade on nit ja, a jednako smo
Obojica postradali uz ljubav.
FRANKA. Postradao uz ljubav?

LANČOT. Jest i ne bi

Odoljelo ti srdce, da ga čuješ . . .

FRANKA. Pa na što dodje amo? Misli možda
Da još mi koji brat je za pogubit? . . .
Oj nesreća ga moja samo dove!

LANČOT. Nepravednice! Pred polazkom moli,
Da samo časom čuješ ga i vidiš,
Ta misli samo, djever ti je! misli,
Na dalek put se iznovice sprema,
A vidjet ga il' igda il' već nigda!
Spomen' se duše! Da mi zlotvor ljuti
Na polazku je preko sinjeg mora,
Te pre rukovat da se sa mnom dodje,
Od draga srдца stisn'o bih mu rukn,
Jer gôd je srdcu praštati.

FRANKA. Stani veće! . . .
Sramote moje!

LANČOT. Rekô bih, tko znade,
Da l' ne će ovo more svega vieka
Od ovoga me lućit umrloga?
Po ovom vieku samo, na nebesih,
A sviem nam tamo . . . razstajanja nema.
Tuj ni ti brata nêš mi mrziti moći!

FRANKA. Oj družo, čuj . . . oprost! . . .

LANČOT. Amo brate!

FRANKA. O bože! (*pada Lančotu u naručaj.*)

PRIZOR ČETVRTI.

(*Pavao i prvanji.*)

PAVAO. — Franka! . . . evo . . . ista ona!
LANČOT. Pristupi, Pavle.
PAVAO. Sada reci, što ćeš? —
Pa ti si to? — Al kad me vidjet ne će,
Bi l' htjela čuti me? Bolje mi otići,

Da njojzi manje krvav budem. — Brate,
Da praštam, kaži, mržnji njenoj, da sam
Nezaslužan je. Smakô sam joj brata,
Al nehote. Pobješnje, gdje mu čete
Uzmakoše, te na moj mač se zagna;
Uložio bih svoju bio glavu. —

FRANKA. *(Uviek drugu u naručaju, boječ se podignuti glavu.)*

Da l' ode, družo? Ode l' Pavao . . . Netko
Tuj plače, tko je?

PAVAO. Franko, ja gle plačem.

Je l' igdje sreće crnije od moje?
Počitka nejmam ni pod svojim krovom!
Zar ne bi do sad srcu dosti rana?
Zar ne bi dost' izgubit . . . ljubovnicu
Obožavanu? te još brata i dom
Izgubit moram!

FRANKA. Ne ću da odbjegne,

A s mene, brata brat; ti ostani,
Ja odoh. Prijatelja Lančot treba.

PAVAO. Gle, ti ga ljubiš! . . . Pravo ga je ljubiti.

I ja ga ljubim . . . U daleku svietu
Junakujuć . . . od biesnih dobitnika
Izbavljajuć biedne poraznike
I ljube njine i djevojke njine
Na glasu hrabar, al' i milokrvan
Spomen'o bi se rado brata dragog
I povratka i s mene mu ponosa
I kako će mi Italija ciela
I krasne njene sladko izgovarat
Ne okaljano ime — nesretna mi
I slavstvovanja i junačtva moga!

FRANKA. U svietu dakle tamo vojujuć
Milostiv kazo bi se poraznikom?
Izbavljo ljube i djevojke njine?
A ugledo si valjda i tu tamo

Što srcem tvojim vlada? — Oj što rekoh?
Mahnitam! — Bježi, bježi: mrzak si mi!

PAVAO. *(Odrješito.)* Pa sbogom, brate! — Franko . . .

LANČOT. *(Čujuć, gdje pođe, pogleda ga nehotice. — Pavao rad
progovorit silno se usbuni, te bježi u strahu, da se ne oda.)*

LANČOT. Pavle, stani!

PRIZOR PETI.

(Lančot i Franka.)

FRANKA. Ta Pavle! . . . jadna li sam!

LANČOT. Žao ti ga,

Ti srdce kruto, il' se gradiš tako?
Što briznu plakat sad, ka svieh nas usta
Unesrećiti? Razlog daj mi čudnih
Tih tvojih misli; već ih ne podnesoh.

FRANKA. A ni ja ne podnesoh ukora ti
Nepravedna. I pokoj nadjem samo
Kad gledat ne budem već — ovog svieta.

(Konac činu drugomu.)

ČIN TREĆI.

PRIZOR PRVI.

PAVAO. Još sad ju vidi, pa već nikad više!
Oglušio sam s ljubavi na dužnost,
Jer sveta dužnost bila bi otići
I nikad više na oči joj ne doć! . . .
Al' kako bih? — Oj pogleda mi onog!
Povisila je tuga joj krasotu.
Jest, ljepša mi se čini, više rajska!
I minu mene! Lančot mi ju ote!
Prekiplje srdce! . . . Ne ljubim li brata?

Ta on je sretnik . . . pa i vjekuj sretnik!
Al nije l' mogo sretnikom se nazvat
Van bratu svomu odkinuvši srdce?

PRIZOR DRUGI.

(Franka napreduje, ne videći Pavla.)

FRANKA. Kud dospi otac? znao bi mi kazat,
Je l' ovdje još . . . moj djever! Dvori ovi
Mom' srdcu omilješe za sve vieke —
Oj ovdje, ovdje dušu će izdahnut;
Posvetila mu suza mjesto ovo! . . .
Bezzakonice, goni takve misli;
Ta ljuba si!

PAVAO. Gle sbori sobom sama
I uzdiše.

FRANKA. Ukloniti se moram
Iz ovog dvora, jer je prepun njega.
A kućnom moram svetom žrtveniku
Pristupiti . . . i klećec bez ustanka
Pred mojim Bogom molit mu se vruće,
Da oprostnik mi griehu momu bude;
Da ne uztegne ruke svoje posve
On, jedini mi, biednoj utočište! *(Polazi.)*

PAVAO. *(Pristupiv.)*

O Franko . . .

FRANKA. Ti li to! — Gospodine . . .
Što želiš?

PAVAO. Razgovora časak jošte.

FRANKA. Još razgovora? — Ajme, sama sam!
Što ostavi me samu, otče? Gdje si!
Priteci kćeri! — Još uteći mogu.

PAVAO. Uteći, kamo?

FRANKA. Ne, gospodine . . .
Ti nemoj za mnom! volju moju poštuj!

Pred domaći žrtvenik klečat idem
Jer u Boga je nesretnikom pomoć.
PAVAO. Pred domaći žrtvenik ja ću s tobom:
Ta čija sreća crnja je od moje?
Nek uzpored nam molitva se vine.
Ti, gospo, smrt ćeš zazivati na me,
Na omraznika svoga . . . ja ću molit,
Nek usliša te Bog i mrz ti prosti,
Nek srdcu dade radost, vječnu mladost
I vječnu liepost licu, sve na svietu,
Što god si želiš . . . pa i ljubav vojna . . .
I djetcu s njime sretnu!

FRANKA. Pavle, nemoj! —
Što rekoh? — Nemoj plakat! Smrti tvoje
Ne želim.

PAVAO. Al me mrziš . . .

FRANKA. I to ti stalo,
Da moram mrzit? . . . Ne gorčim ti vieka;
Već mene sutra ovdje biti ne će,
A ti bit bratu milim razgovorom
Pa ti ga tješi za moj izgubitak;
Kad proplače . . . On jedan proplakat će
U Riminih, kad sazna! . . . Čuj me! Za sad
Ne kazuj njemu. Samo ti nek znadeš . . .
U Rimine se ne ću već povratit:
Umorit će me pečal. Kad mi vojno
To sazna, ti ga tješi; i ti — rad njegov . . .
Bar jednu prolij suzu.

PAVAO. Franko, pitaš,
Što marim, gdje me mrziš? — mržnja tvoja
Da ne gorči mi vieka? — Pa te rieči
Što zlokobne ih reče? . . . — Krasna, angjel
Što božjeg milja najživlji ga zanos
Prikaza svietu . . . svakom srdcu draga . . .
U braku sretna . . . pa o smrti sboriš?

To meni pristoji, za pustom slavom
Koj odoh od svog doma na daleko,
Pa izgubih . . . vaj, jadan! roditelja —
A sve se nadah, ogrlit ga opet.
Razcvielio me ne bi, da mu budem
Izkazo srdce . . . dao bi mi onu . . .
Što sad je nesta za me za sve vieke.

FRANKA. Što kaniš reći? O ljubovci sboriš . . .
A bez nje viek tvoj čemeran ti tako?
Pa preteže l' ti tako srcem ljubav?
Ta hrabra srдца vitezu zapremit
Ne smiede ljubav; mil mu mač i slava.
Otako j' pregnut pravo. Tom' se podaj;
A ljubav nek ti ne ponizi srdca.

PAVAO. Što reče? Bi l' se smilovala meni?
Bi l' ikoliko minula te mržnja,
Da mačem svoju slavu još povisim?
Lih jedna rieč mi dosti: Kaži mjesto,
Zakaži rok, pa odoh na kraj svieta;
Što teži podhvat, što pogibelj veća,
To meni draža, dok joj Franka povod.
Kad čast i smjelost ruci snage daše,
Gdje ne bi tvoje predrago mi ime?
Za vlašću gramza ne skvrne mi slave,
Van lovara spletena tvojom rukom.
Sve krune su mi pod ništa, tvoj mig,
Osmješak, pogled oka, rieč . . .

FRANKA. O Bože!

Što ć' ovo reći?

PAVAO. Franko, da te ljubim,
Te s ljubavi sam očajnik.

FRANKA. Što reče?

Ne trabunim li? reče l' . . .

PAVAO. Da te ljubim!

FRANKA. Usudjuješ se? Muči! Čut bi mogli . . .

Ti ljubiš? pa ti tako iznevarce
Dogorje srdcu? Znaš li, snaha sam ti?
Pregorje l' tako u čas prvu ljubü? . . .
Oj jadne mene! . . . pusti moju ruku . . .
Bezzakonje su ti poljubci ti.

PAVAO. Nije

Iznevarce dogorjelo mi srdcu.
Izgubih ljubü — tebe! — O tebi sam
Govorio, i tebe oplakivo,
I ljubio te, i sada te ljubim,
I ljubit ću te do smrtnoga časa.
Pa vječne muke mučio u paklu
Š bezzakone mi ljubavi, bez konca
Uzljubit ću te sve više i više!

FRANKA. Moguće li je, da si me ljubio?

PAVAO. Kad ono dodjoh u Ravenu kano
Poslanik otčev, ugledah te proći
I s tobom tužnu pratnju nekim triemom
I pokleknut na jednom novom grobu
Te sklapat ruke, jecajući težko.
Upitah ondje, tko si? — Gvidu kćerka,
Bi odgovor. — A čija raka ono?
Nje odgoje. — Oj kako mi se smili
Ta razcviljena kćerka! . . . Kako srdce
Smeteno mi uzbukti! . . . Pod koprenom
Bijaše, Franko; ne vidjeh ti oka,
Al od tog dana ljubio sam tebe.

FRANKA. Oj muči! . . . ljubio me?

PAVAO. Pritajivah

Za neko doba žar moj, kad u jednom
Mi bi, ko da si vidjela mi srdce.
Iz ložnice pošeta djevojačke
U tajni vrt. Pokraj jezera ležeć
U prozore ti uzdišući piljah,
A ti kad banu, zadrhtah i klisih;

Uprievši oči u nekakvu knjigu
Ne može vidjeti me; na knjigu ti
Tad suza kanu . . . Ganut k tebi pridjoh
Obojici nam mutile se rieči.
Tad dodade mi knjigu te uzesmo
Obojica ju čitat. Čitali smo
„O Lančilotu, koga ljubav svlada“
A na osami bez opreza bismo . . .
To čitajući sretoše se oči . . .
Poblidje lice . . . tebe drhtat stade . . .
Umàče žurno.

FRANKA. Dana toga! Tebi
U ruku osta knjiga.

PAVAO. Te počiva
Sad u njedrih mi. Sretan bijah njome
U svietu dalekom. Gle, evo knjige;
Gle, evo lista, što smo čitali ga;
Gle, evo, gdje ti suza kanu tadaj.

FRANKA. Oj zaklinjem te, bježi, na drugo ce
Već ne smiem sjećat, do na mrtva brata.

PAVAO. Te krvce tada još prolio niesam.
Prokletstvo naše, ratovi domaći!
Zaprosit ne smjedoh te. U Oziju
Vojevat odoh. Živjela mi nada
Povratiti se skoro; ublaženu
Zateći tebe, te zadobit tebe.

FRANKA. Oj zaklinjem te, bježi! Tugu moju
I krepost moju poštuj! — Odkle snage,
Da odolim?

PAVAO. Gle, ti mi stisnu ruku.
Oj radosti mi! Što mi stisnu ruku?
Govori!

FRANKA. Pavle!

PAVAO. Pa ti niesam mrzak?
Da l' niesam mrzak?

FRANKA. Morala bi mrzit.

PAVAO. Pa ne možeš?

FRANKA. Ne mogu.

PAVAO. Sladke rieči!

Ponovi mi ju! Gospe, ne mrziš me?

FRANKA. I preveć kazah! Okrutniće, nije l'
Već dosti! Bježi, pusti me!

PAVAO. Dovrši!

Ne pustih, dok mi ne izkažeš svega.

FRANKA. Ne rekoh li ti . . . da te ljubim? — Jaoh
Izmače mi se rieč bezzakonica . . .

Jest, ljubim, i ta ljubav smrt mi daje.

Al umriet želim čista: smiluj mi se!

PAVAO. Pa ti me ljubiš, ti! . . . I nesreću mi
Svu groznu vidiš. Evo očajnik sam;
Al radost što mi sada žilam planu
Uz očajnički bies, oj to je radost
Što ljudski govor ne zna ju izkazat.
Moguće li je: ljubila si mene: . . .
Izgubih te!

FRANKA. Ta sam si odbjego me.

Ne mogoh mislit, da me ljubiš. — Bježi!

Nek ovo bude zadnji krat . . .

PAVAO. Ne, nigda

Ne ostavih te. Svagdanice barem

Nek oči glede! . . .

FRANKA. Pa nas nek izdadu?

Nepravednu nek sumnju uzrokuju

Mom drugu? Meni okaljaju ime?

Ukloni mi se, ljubavi ti naše!

PAVAO. Neukrotna mi sudbo! Ime tvoje
Okaljaj ja? Ne! — Drugomu si ljuba.
Umrieti valja meni. Spomen na me
Ugasi u srcu; na miru živi.
Što mir ti smetoh — prosti. — Plakat nemoj!

Ne ljubi! — Jadan! što reče? oj ljubi;
Oplakuj ljuti udes moj . . . Gle, Lančot
Gdje ide; Bože, daj mi sada snage! —
(*Zovuć:*) Hod' amo, brate!

PRIZOR TREĆI.

Lančot, Gvido i prvanji.

PAVAO. Za najzad je ovo,
Poljubi me!

LANČOT. Badava . . .

PAVAO. Ma ni rieči,
Ne suprotni! Crn udes ide sa mnom;
U zô čaš, kad bi! . . .

LANČOT. Kakov je to govor?
Zakriesilo ti oko gnjevom!

PAVAO. — Niesmo,
Oj niesmo mi, van sudbina je kriva. —
Sad ostaj s Bogom, Franko!

FRANKA. (*čikne kano izvan sebe*).
Pavle . . . stani!

LANČOT. Šta to!

GVIDO. (*priskoči joj*). Gle! odisaj joj stade.

PAVAO. (*polazeći*). Franko . . .

FRANKA. On ode . . . a ja mrem!

(*Onesviesti se na ruku Gvidu*).

PAVAO. O Franko . . . Oči!
Već ne gledale . . . Dajte, pomagajte.

GVIDO. O kćeri! . . . (*Franku nose u ložnicu joj*).

PRIZOR ČETVRTI.

Lančot i Pavao.

LANČOT. Pavle! . . . Što to bi? Strahovit
Mi razgna bliesak izpred oka maglu.

PAVAO. Ti okrutniče! Sad ti eno goda;
Izdahnula je . . . daj, da i ja umrem;
Ukloni mi se. (*Odlazi*).

PRIZOR PETI.

Lančot.

LANČOT. Može l' igda biti,
Da njega ljubi, pa se utvaraše?
Oj ne, tu miso udahnu mi djavo . . .
Al vjendar . . . Pavlu izlazak iz dvora
Zabraniti ću; silom mu zabranit. —
Oj krvna kopreno, daj razpadaj se!

(*Konac čine trećemu*).

ČIN ČETVRTI.

PRIZOR PRVI.

Lančot i plemče.

LANČOT. Pa tako Gvido odlazkom se žuri?
Al svakojako želim vidjet Franku.
Nek preda me i onaj dodje . . . Pavô.

PLEMČE. Da l' brat ti? . . .

LANČOT. Jest, moj . . . brat.

PRIZOR DRUGI.

Lančot.

— Moj brat! Jest, brat mi;
Užasnije mu bezzakonje time. —
A mrz joj! — Laž! A vjerovah joj mrzu.
Daleko on: to bila njojzi rana.
Na povratak u Rimine ga sama

Može bit pozva tajno. — Miruj srdce;
Prekipljet ćeš, i sjetit ćeš me mača! . . .
Sav strepim!

PRIZOR TREĆI.

Gvido i Lančot.

- LANČOT. Nakana ti kći je valjda
Uteći meni, a bez znanja moga!
Povladjuješ joj . . .
- GVIDO. Druge nije!
- LANČOT. Kriva
Ti dakle kći!
- GVIDO. Oj nije! Grozna sudba
Dosudila nam sviema vječne suze.
- LANČOT. Pod krivicu joj ne daš, a bezzakon
Uvrižio je u srđeu joj plamen?
- GVIDO. I s tog joj srđce puca. Zaklinje nas
Da j' uklonimo njemu. — Dok se dozva,
Onako gnjevan i obružen ljuto
Izpred tebe ju trgoh; svrgoh s uma,
Da j' diete moje, pred priliku svetu
Potegoh ju, pa nad njom mač razmahnuh,
Zagroziv joj se, klat ju il' prokleti,
Ne izkaže li istine mi ciele.
Procvilje ljuto, pa mi kaza jadna.
- LANČOT. A što ti kaza?
- GVIDO. Plač me evo guši.
Ta, diete mi je . . . — Podmetnu se maču,
A suzno oko njeno susrete se
Sa krvavijem mojim. — Jesi l' kriva?
Odgovaraj mi, ciknuh, jesi l' kriva? . . .
Od groze rieči ne može izustit . . .
I ote mi se srđce; da j' ne gledam,
Odvrnuh lice, i očutih gdje mi

Obuze noge i poniknuv nikom
Na umor glasom izjecala jedva:
Oj otče, nevina sam. — Kuni mi se. —
I kunem ti se! . . . Mukom otrh oči —
A ona triput „nevina sam“ reče . . .
Pobacih mač i digoh ju i k srđcu
Privinuh ju — prem nesretnik sam otac
I uvriedjen, al' otac sam.

- LANČOT. Ne svisni! —
Preljubnica, a nevinom se gradi?
Gdje dosizat mi oko ne bude ih,
Tu ljepšoj sreći od Pavla se nada;
Al tašta nada! Za njom u Ravenu
Obećô j' možda . . . Gledaj izdajica! —
Al' još ste u šakah mi.
- GVIDO. Sjedine ti
Poštivat moje valja. Men' je sada
Nju izbaviti . . . tebi ne vidjet ju
Za ovog vieka. (*Odlazi.*)

PRIZOR ČETVRTI.

Lančot i Pavao.

- LANČOT. Nesretniče, napried!
- PAVAO. Ne obikoh još otom glasu oštrom,
A drugom težko, da me tako srete.
Al' u tebi gospodstvo otca svoga
Uztrpljiv — štujem. Govoriš li s bratom,
Il' s podanikom?
- LANČOT. . . . S bratom. — Kaži de mi!
Da j' ona tvoja, te ti tko premami
Nje srđce, pa da j' prvi pobratim ti . . .
Da j' čovjek, kog' si sladje brata k srđcu
Privijo, dok je nevjeru ti snovo . . .
Dc misli, — što bi od njeg'? —

PAVAO. Čutim, da ti
Golèma muka ne dat srceu maha.

LANČOT. Pa čutiš, brate? Čutiš kakva j' muka? —
Spoménu otca. Blag je s nama bio
I onda, kad nas krivce znadijaše.

PAVAO. A ti mu jedan nasljednik si vriedan.
Eh, što ću? Svu si srazio smjelost;
Pomišljah kadkad na srceu, da i ja
Sam velik: ali tebi ravan niesam.

LANČOT. Govori: da je tvoja vjerenica?

PAVAO Što, Franka? I sjenu bi preljubnika
Progonio.

LANČOT. A da se drzne brat tvoj
Uzljubit ju?

PAVAO. Brat mi ne bi više!
Da, teško svakom, koj mi nju uzljubi!
Jest, vjera, teško svakom! sudio bi
Moj nož mu, pa ma bio tko mu drago.

LANČOT. S tom krvnom i ja nagonim se misli,
I jedva ruku sustežem od mača;
Jest, vjera, jedva sustežem. Pa smiješ
I priznat grieh svoj? Smiješ tudju ljubu
Premamit, ljubu bratu.

PAVAO. Prosta krv ti,
Probodi me tim mačem — tog mi nemoj
Govorit! Nitkov niesam. Božji stvor
Najčišći da zamamim? Ne daj bože!
Tko Franku ljubi, otaj nitkov nije,
A nek je bio prije, prestati će
To biti nju uzljubiv; srdce svako
Uzvisuje se, u kom ona žive.
I za to, gdje nju ljubim, pregnuo sam
Bit čovječan i pobožan i hrabar;
I nadvrgô sam skoro u tom mnoge
I viteze i kneze.

LANČOT. Nadvrgo si
Nesramom svakog. Postupaš se jošte
Tom ljubavi se hvatat i preda mnom.

PAVAO. Da j' griješna ljubav moja, znô bilh mučat;
Al' čista j' evo, koli neizmjerna.
Po sto bi puta volio umrieti
Neg nju oskvrnut. — Nego ipak vidim . . .
Za nevolju je otić. — Radi ljube
Odreći svog se brata . . . da, za na viek.

LANČOT. Da nije griješna ljubav ti? I s tebe
Da niesam za viek postô nesretnikom? . . .
Zaboravit ću, da sam imô brata,
Al hoću l' Franki iz srdea ga moći
Izčupati? A pošo, kamo bilo,
Ne odnosiš li srdea njena sobom? . . .
Uz njeno krilo živjet ću joj mrzak;
S milosrdja mi toga reći ne će;
Al evo čutim, čutim da me mrzi,
A ti, ti huljo, ti si uzrok tomu.

PAVAO. Izpoviedam ti, ja ju ljubim . . . ali
O Franki, tako t' Boga, ne posumnjaj!

LANČOT. I prevarit me kušáš? Pronikoh te!
Pobojavaš se, da se trgnem svetit
Na njojzi, Franki, ljubovnici tvojoj;
Pa uprav sad me ponie za tim želja.
Imadem za što smaknuti vas. Ja sam
Gospodar vam, iznevjeren sam drug
I knez uvriedjen. Sviet o meni neka
Pripovieda, što hoće; od vas reć će,
Da na vjeri me prevariste sramno.

PAVAO. Pripovjedit će: Šta li sgrieši Pavô
Gdje u Ravènu poslali ga mlada,
Pa mladac planu za najljepšim stvorom,
Što raj bi na zemlji? Odkle tebi na nju
Ma kakvo pravo? Ne vidje te nikad,

Izprosila ju državna ti mudrost.
A ne daje li narav ljudsko srdce
I kneževskijem sinovom? Bijaše
Porazgledat joj ponajprije srdce,
Pa onda ju osvojiti.

LANČOT. Postupaš se
Sve rug mi na rug bacati u obraz?
Ne svladah više. (*Trgne mač.*)

PRIZOR PETI.

Gvido, Franka i preanji.

FRANKA. (*pred čim će izaći.*) Otče, pognaše se
Na mačeve!

GVIDO. (*radi najprije suzdržat Franku, onda zaustavlja Pavla
i Lančota.*) O stante, de, mirujte,
Vi razjarena, vi nebratska srдца!

PAVAO. Što držah glave draže, uzô si mi;
Pa evo glave, mala za nju briga!

FRANKA. Na evo moje glave, uzmite ju . . .
Sakrivih samo ja.

GVIDO. O kćeri!

LANČOT. Obraz
Tvog otca mi je svet, o nesretnice,
Zahvali Bogu, on te sada čuva.
Ne odmiči se od njeg; ostavi l' te,
Tad jaoh po te! Svrgnuti ću s uma
Kneževski rod i držat ću te gore
Neg robinju. Sramota ti je ljubav,
Sramotnija je žena preljubnica
Neg robinja! . . . Pobješnjeh s ote rieči!
Oj, ja te tako ljubiti, obožavati,
A ti me prezirati! Ponosita
Sam srdca, znaš li, strašno ponosita;
A uvreda je, koje viek ne praštam.

Ne podnosi mi čast . . . Oj čast? Što rekoh?
Ču l' ikad ovu rieč?

GVIDO. Daj prestani!

LANČOT. Razumiem ja svesilni časti glas;
Nit dok on sbori drugog čujem glasa,
A mačem siečem, kud on sjeći reče.

FRANKA. Gle otče, on me ne će da ubije,
Daj ti me ubij, otče!

LANČOT. Trabunim li? . . .

Ne sgrozite l' se? . . . Gvido, kad posiedim
Ko i ti, kad mi prošlost bude život,
Hladnokrv kad razmišljo budem stare
I kreposti i zloće . . . i tad opet
Uzbukćet će mi bies moj očajani,
Dok pomislim na ljubū milu toli,
A nevjernicu. Smrt ću zakljinjati,
Nek me kosi, nek mi jade nosi.
Al nejma toga. Sad me evo u grob
Bezzakonica ruši; srdcu god joj
Moj skori grob; a po njem potabati
Njoj slast . . . i jošte nekom! . . .

FRANKA. Bože sveti,

Pokriepi me, da odgovor mu dadem! —
Oglušila se niesam na poštenje . . .
Uzljubih Pavla, al ljubavi čistom:
Italski knez i hrabar vitez, drugo
Mi ne bi nigda; krune i narodi
Slavljahu ga. Još niesam tvojom bila . . .
Ma čemu rieči? Pravedan je gnjev tvoj;
Ne mogoh nigda iz srdca izčupat
Te prve ljubavi! A radila sam
Izčupat ju . . . S tom tajnom, prisizem ti,
I u grob legoh da ne dodje Pavô.

PAVAO. Oj jadna li si!

FRANKA. Njemu samo prosti,
Ne ljubovniku mom', već bratu svomu.

LANČOT. Za Pavla moliš? Naopaka li si!
Iz ovog dvora mislite izići?
Pa sdružiti se, to ste dogovorni.
A ne obreće li ti i od oca
Oteti te? . . .

PAVAO. O, tako nitkov misli!

LANČOT. Ja nitkov? — Jest, otić će bezbožnica;
Al nikad više tebe vidjet ne će. —
Stražari! Uхват' te ga! Van iz dvora
Ma ni koraka da mi ne učini.

PAVAO. Nepravdi takvoj živ ja ne dam na se
Pod otčevijem krovom. (*Stane se braniti.*)

LANČOT. Buntovniče!
Poglavar sam ti, oružje položi!

PAVAO. (*Skladaše ga struže.*) O brate! . . . mač mi otet? . . .
kakov dodje! . . .

FRANKA. O smiluj mu se! . . . Pavle! . . .

PAVAO. Franko!

LANČOT. Ženo!

GVIDO. Hajdemo! Bježi od njegova biesa!
(*Konac činu četvrtomu.*)

ČIN PETI.

(*U dvorani svietli svjetiljka.*)

PRIZOR PRVI.

Franka i Gvido.

FRANKA. Oj jesi li ublažio ga gnjevna?

GVIDO. (*Dolazeć iz Lančotove ložnice.*)

Dok vidje mene u prepasti skoči
Sa loga svog — te zajada: o Bože
Milosrdni, da l' svanu crni danak

A razstanak mi s njom? . . . Predomišljam se,
Ne živjeh bez nje. — U to suze gorke
U prestig briznu licem; čas pobjesni
Spomenuv ime tvoje, čas te opet
U napun milja žali. Izplaka se
Na mojeh grudih. Ublažih ga najzad,
Dokazah mu, da razstanak nam laglji
Bez oprostaja bude. Hajdmo dakle.

FRANKA. Moj otče, nemoj tako! Ne vidmo se
Još sad, pa već se ne vidjesmo više.
Zlosrdnuo se na me, pa bih rada
Za cielo znati, da mi prašta biednoj.

GVIDO. Umiri srdce, prostio je veće;
A obreko je prostiti i Pavlu.

FRANKA. Oj blago meni! Neg, u čas taj sveti,
Ne spominji ga, otče, zaklinjem te!
Zaboravit ga moram — ustah na to,
I slabije ga već u srdcu čujem;
A u njem krepost opet progovara
I pokajanje i uspomen sama
Na vierna druga, kog mi, otče, dade,
A ljubiti ga ne umjeh. — Željna sam ti
Još jednom s njim govorit. Ljut mi ne bud'!
Izprosi mi tu milost! Okajat ću
Neharnost prošlu pred njim: poklečke ću
Umoliti ga, nek me ne prezire.
Oj hodi, reci! ne kaže l' se meni,
Tad čini mi se, ne prosti mi ni Bog.
GVIDO. Navalila si; dovest ću ga amo.

PRIZOR DRUGI.

Franka.

Za posve odoh iz vas, premili mi
Oj Rimini, al' po me kobni grade!
Vi dvori, s Bogom, zlosretni al' mili!

Vi zibko mila . . . ovieh knezova . . .
Što rekoh? — Bože vječni, molim ti se
Za ovu kuću, a za najzad sada.
Prem griješna usta mole, usliši me!
Ta ništa za se, za tu braću molim:
Svemogućom ih desnicom okrili . . .
Tko je ovo?

PRIZOR TREĆI.

Franka i Pavao.

PAVAO. *(srne unutra ko van sebe, mač mu u ruci).*

Radosti nebeska! Evo
Još jednom da ju oči moje vide. —
O stoj; jer ako 'š bježat, za tobom ću.

FRANKA. Drzovit li si! jedna ja! A odkud
Ti mač?

PAVAO. Podvalih stražu moju zlatom.

FRANKA. O Bože, zločin novi! . . .

PAVAO. Dodjoh amo
Preteći zločin. Sa mnom ne utiša
Bies sumnje svoje brat moj; i tebe će
Pogubit. Grozan užas goni m' amo. —
Polusan sklopi pred čas oči moje,
Pa u snu vidjeh krvavu prikazu!
U krvi greznut, izdisat te gledah;
Pritekoh da te spasim . . . ime moje
Još dahnu, pa izdahnu! — Sna mi sdvojna!
I prenem se, al' zahman: san mi grozan
Pred očima i sada. Gledaj znoja
Gdje leden probi čelo, dok spomenuh
Taj san.

FRANKA. Umiri se . . .

PAVAO. Pobješnjeh, klisih,
Podmitih podle sluge; mač potegoh . . .
A strah me bilo, ni ne nač te žive!

Pa nadjoh, blago meni! . . . Zapoviedaj!
I srcu si i maču carica mi:
Umrieti želim za te.

FRANKA. Pameti se
Dozovi! Čovjek, koga ružiš, taj je
Oprostio nam. Bježi, što se uhvaš?

PAVAO. Dok s otcem zdrava prag ne priedješ ovaj,
Ne ostavih te! Strašna, zlokobna me,
A s tebe, slutnja muči. — Ne ljubiš me!
Pregorjela si . . .

FRANKA. Jere nije druge.

PAVAO. A kaži, hoćemo l' se ugledati
Ma ikad opet?

FRANKA. Prestane l' na zemlji . . .
Bezzakona nam ljubav . . .

PAVAO. Nikad, nikad! . . .
To dakle nam se ne vidjeti nikad! —
Oj, Franko, metni ruku na srce mi!
A kad na svoje opet metneš srce
Tu ruku, sjet' se na udarce moga:
Žestoki su, dugovjeki lje nisu!

FRANKA. O ljubavi!

PAVAO. Da, obožavao bi te
I svednevice tražio bi samo
U prilog što bi činio ti sreći . . .
A ti bi bila — o, čarobne misli! —
Učinila me otcem porodice
Na majku nalike; naučio bi
Ja sinove, da za Bogom te prvu
Poštivaju, a ljube mojim žarom!

FRANKA. I čuti rieči tvoje, grieh je veće . . .

PAVAO. Al' moj lje nije! . . .

FRANKA. Ne govori više!

Ža vieka svog ću znati, što sam drugu
I žrtvam njegovim plemenitim dužna.

Pred licem božjim čuj mi kletve sada :
Preživem li ga udesa nepravdom,
Do groba crno nositi ću ruho ;
A tebe ljubiti ne ću, van da mūče,
Da ne vriedjam mu svete uspomene.
PAVAO. Razumieš krivo ; ja ne slutim na zlo :
Nek žive brat moj, a nek smakne mene ;
Nek samo gnjev mu tebe ne dohvaća.
Pa živi, pa me mūče samo ljubi ! . . .
Na tužnu snu ćeš vidjeti me često,
A sretna sjena kraj tebe ću viekom
Lebdeći obožavat tebe.

FRANKA. Pavle !

PAVAO. I Bog i ljudi za nas kamen tvrdi !

FRANKA. O miruj ! Jaoh meni, upropasti
Nas obodvoje . . . Otče ! *(zove.)*

PAVAO. Nejma otac
Na diete prava, kada ga tiranskoj
Prodade hlepnji. Tko je u jad vječni
Utopio ti mladih ljeta evietak ?
A tko je vrućicu ti groznu otu,
U kojoj sgaraš, nametnô ? A tko je
Na rub te groba potisnô ? . . . Tvoj otac !

FRANKA. Bezzakonje ti rieči ! . . . Čujem bahat.

PAVAO. Iz mojih, tko će, nek te trgnu ruku !

PRIZOR POSLJEDNJI.

Lančot, Gvido i prvanji.

LANČOT. Šta to ? — Ti, Pavle ? . . . Izdaše me straže . . .
Od gnjeva strepim ! Na to li me, Gvido,
Prizovnu, da sam svjedok tomu ruglu ?
Baš navalice poslala te k meni.
Il' pobjeć htješe, il' mi dignut bunu.
Ta obadvoje neka gine sada !

(Trgne mač i navalu na Pavla.)

FRANKA. Oj zlobne sumnje !

GVIDO. Kćeri naopaka,
Sad nije druge, sada — proklinjem te !

PAVAO. Nek sviem si zazor, Franko, ja te branim.

FRANKA. Umirite se, braćo ! Medju vaše
Usrnuh mače. Ja sam samo kriva.

LANČOT. Pa mrij ! *(probode ju.)*

GVIDO. Oj jedna mene !

LANČOT. Nitkoviću !
Na branik !

PAVAO. Udri ! *(baci mač i namakne se, te ga Lančot probode.)*

GVIDO. Što učini jadan !

LANČOT. O Bože, šta li krvi !

PAVAO. Franko . . .

FRANKA. Otče !

Prokletstvo tvoje . . . na meni je . . . otče . . .

GVIDO. Nek prosto ti je !

PAVAO. Prosti . . . Franko . . . kriv sam,
Što poginu.

FRANKA. *(Umiruć.)* U paklu . . . vječna muka . . .
Nas čeka.

PAVAO. *(Umiruć.)* Pa nam vječna budi ljubav ! . . .
Izdahnula je . . . mrem . . .

LANČOT. Izdahnula je ! —

Oj Pavle, tvoj darovni mač je ovo ;

Pa nek me smakne !

GVIDO. Nemoj ! — Ta i ovo

Sve tvoja krv, a dost je da od groze
Pomrča sunce, dokle na nju sine.

Konac.

„Vienac“ 1872.

IZVORNE PRIPOVIEDKE I CRTE

IZ KRAJIŠKOGA ŽIVOTA.

HAJDUK RABE.

I.

Jesi li kad slušala, krasna štilice, o čudnih sгодah Rinalda Rinaldina i ostalih takovih delija u šumah papalinskih i napuljskih?

Pa kako ti bi, to slušajući? — Sad bi te srsi prolazili i groza te hvatala na njihova nečovječja, sad bi se opet zabrinula, kad bi ti taj junak u škripac došô, a napokon bi ti žao bilo, kad bi ga stigla njegova djela.

Pa nije li se kad namakla želja: da ti je gdje iz prikrajka ugledat takva krvava junaka?

Da mi budeš blizu ovieh dana, krasoto moja, čudne mi sreće: bio bih ti draga srdca želju izpunio.

Dva reda imao sam ti takva deliju u mojih šakah.

Čula si valjda, kako ovdje u kršnoj Lici i Krbavi nikad ne nestaje tih šumskih junaka, što im, veli, koso-vica zapovieda. Jedan se smakne, drugi se namakne!

Proletos naš pukovnik čudnu im mrežu spleo, pa izginuli svi do ciglog jednoga, a bilo ih je, koji su već podobro u drugi desetak hajdukovali; ali ne lezi, vraže!

Ne bi za dugo, opet ti se sastala četa, da kamo li veća neg prva.

Jedan počini kakav zločin, pa da ne gnjije u tamnici ili još lošije sreće ne dopane, odmahni u šumu; drugi se ni za što, već što mu je milo nosit skrletne dolame i svietlo oružje, odvrli u stranu.

A i čudna ti je ta hajdučka odora. Ječerma na prsiah ništa van srebrena ilika do ilike, a po ilikah klepeću srebrene toke, što bi se iz njih lahko rujna vinca napio. Na ječermu oblače koporan, a na njem opet toke. Na glavi mu crven-kapa, a na kapi evancika do evancike, kano da je sva od srebra salivena, a svilena mu kita po plećih leprše. Na njem su ti turske dimlije, a na nogu lahki opanci, kud god može, srebrenim novcem izkičeni.

O pojasu po dvie male i handžar, bikan i srednji pò vola vriedan.

Puške su mu srebrom izšarane, gdje god prstom uprieti možeš, pa i na kajišu od puške srebren novac do novca.

Da ga pogledati smiješ, pa da ga pravo razgledaš, onda ti Rinaldo i drugovi ostadoše za viek vieka — fukara, prnjavei.

II.

Sad da ti pripoviedam. Ne nadaj se ni noveli ni romanu, — samo sgolaj pripoviedci: kako je bilo i kako se je svršilo. Čuknuo major na kordunu, da je hajdučki harambaša Rade Kantar, što je već četiri godine Turčinu strah zadavao, ovamo prešao.

Namače ti major brže bolje šerežkoga harambašu sa šerežani; oni obteku kuću, gdje se bijaše hajduk svratio, da večera i da osuši obuću; ti drž' na vrata, ti drž' na prozor, ti na badžu, pa kad svaki svoje mjesto uhvatio, zovi hajduka, da se preda.

Nitko se ne nado, da će hajduk poslušati; ali ne će ni hajduk na nikoga iz nenada, iz potaje, šašinski opaliti puške.

Kud poziv, tud i odgovor, a odgovor prahom i olovom. Vrže se Rade, i da sreće ne bi, šerežki harambaša leže.

Na to će Rade kući na pod izaći, pa dozivati: je li tu g. kapetan B.? g. nadporučnik V.?

Jest, vele mu, i da je na tebi stotina glava, danas ne umače. Evo se je slegao čovjek do čovjeka.

Bilo to dobrahno prije dana.

U to će Rade zapjevati:

„Noći moja, u čemu mi prodje!“

„Jadna majko, nenadnih svatova!“

pa će uzet plosku s rakijom i poviknuti: „zdrav harambašo M.“, te se napiti. Kad se napi, a on hodaj amo, hodaj tamo po podu, pa ti se zamislio, a malo bi, sadje dolje med kućnu čeljad, uze štuc i male i bikana, pa sa sviem skupa kroz prozor, i onda čeljadi: „evo me sad, vežite me!“

Koje mu se misli mozgom prevrgle, što ga je pri-nukalo, da se preda, nitko toga ne zna, nikomu toga kazao nije.

Puška ga nikad ne izdala — da je došlo do juriša, lje trojica izuše opanke.

Vidio je, da mu smrti odmaka ne ima.

Je li mislio, da bi pri puškaranju i koje pravo kućno čeljade, žena ili diete, zaglaviti moglo? —

Ta hajduk, pa takve misli!

Svezaše ga i predaše straži.

III.

O podne dovedu ga ovamo, u Lapac.

Kapetan mi otišao u tjeračinu za hajduci, a sretno baš dvojicu ulovio; druga braća i tako po službi, te za-

palo mene i poručnika Č. da budemo pred stražom kod Rade.

U jednu mi i ne bijaše drago; četiri je puta Rade turskoj straži utjecao, pa svaki put izza njega pustih kapa ostajalo. U drugu bio je čuven hajduk, pa rekoh: da vidimo, je li takov, kakva ga glase. Moraš i to znati, da kod nas na kordunu još ne ima takovih zatvora kao kod drugih kultiviranih naroda, jer nam ih — nè treba. Sjednemo ti dakle Radu u jednu sobu u pisarni, nama knemo oko njega 14 momaka navrnutom bôdom i nabijenom otragušom, skinemo s njega konope, izvučemo gvoždja, što su, hvala Bogu, kod nas već tri godine hrdjala, te na nj.

Ako je hajduk, i čovjek je. Djelom zna mu se plaća: prah i olovo; al dok budu sudjena, ne valja ga zlostaviti bez priekre nužde.

To čini kukavica, a kukavica uvijek gori od hajduka.

Kad smo ga smjestili, kako nam je dužnost bila, rećemo mu doniet večeru.

Povečerav zahvali nam liepo, pa će onda:

„Ej lahka su ti ova vaša gvoždja, gospodo!“

„A jer to, Rade?“

U to će on odgaliti vrat:

„Evo vidte!“

Pogledali mi, ali njemu oko vrata na četiri prsta kao da si mu nožem izrezao, pa opet kožu priljubio.

„A od šta ti to?“

„Ovo su vam turska gvoždja. To ti mi je halka izgloodala, a na njoj bio sindžir od 70 oka, i njim su me bili za zid prikovali.“

„E pa kako si ovamo dospio, kad su te tako bili pritvrdili?“

IV.

Zamuknu Rade.

Otkrile se misli u prošle godine, godine uspomena i krvavih i milih, i zlopakih i ljudskih.

Mlad vam je momak, dvadeset mu i šest godina, visok, snage da se traži, smedje kose, brk jedva ponio, po licu nikad hajduka u njem ne poznade. Na njem modar koporan i modre čakšire, po ječermi ilike kao orasi, a toke kolik jabuke, pa još veli: eh, žao mi je, da sam ovako fukarli odjeven. Da sam znao, da će mi doći svatovi, bio bih se drugčije odio.

„A ne 'š li nam kazivati, Rade?“

„Ej hoću, valaj!“

I podiže glavu. Opet bistro gleda, opet mu lice mirno i, velju vam, prijazno.

„Ej hoću, valaj! Zašto sam se odmetnuo u hajduke, nije me sram. Što sam ovdje, božja je volja. Bog svakomu sudi; ti umriet ovako, ti onako. Ja znam, kako ću ja, pa — hvalim Bogu. Poginut ću od svoje braće, a ne će mi se Ture svetiti, pa me evo vesela, gospodo! Vjeru vam zadajem, a vjera je istina, a istina je Bog. Umrlog mi dana, gospodo, niesam se za sramotu odmetnuo. Nit sam ukrao vola, nit sam upalio. Niesam mogao gledati, da mi drugi stara otca i staru majku mrevari: pa za to — evo me ovdje!

„Odagnala nas nužda i nevolja i iz ove zemlje.

„Davno je bilo, meni jedva četiri godine. Ništa od ovud ne tuvim, nikoga ne poznam, tek to vam tuvim, da sam se preko vode prevezao. Nastanili smo se tamo preko medje. Liepo smo se pomogli, Bogu hvala! Dobili nešto zemljice na zirat, pa se bavili svojom sirotnjom. Sve bilo mirno i liepo, i ja navršio 22 godinu.

„Da mi tad bude došao pošten čovjek, pa rekao: ajde, ti si carev, pa se hvataj carske puške — u dobar čas po me!“

„Pa bi li bio rad soldat?“

„Eh, da je Bog reko! A valjao bih. Hodao sam četiri godine; bio sam u sgodah: znam se.“

Na to će nastaviti:

„Bio u nas naopak komšija. Bili nam kukuruzi pod kućom, a on, što je u Boga dana, svaki dan nazorice ureni goveda u kukuruze.“

„Mi moli, mi zaklinji — ne pomaže.“

„Ne ima, gospodo, tamo suda, ne ima pravične gospode kao ovdje. Tuži Bogu!“

„Jednom će opet ugnati, a nam dodijalo.“

„Izadje otac da će izagnati, a njih devet, to mužka, to ženska svrh njega, pa ušicama od sjekira udri de! Otac leže. Stara mati, bolestna, diže se od vatre, stade je pomaganja, a ja bio više kuće, sjekao nešto šume. U mene sjekira, a mala mi za pasom.“

„U koj mah ja sletit dolje, a jedan ti jadnu mi majku sjekirovom po ruci, a ruka se objesi. Prilećeh branit stara otca i staru mater. A tko to ne hi, gospodo, koga nije vučica zadojila?“

„Eh, bi svaki pošten čovjek.“

„Prilećeh; i onaj dočeka, pak zamaha, i mene sjekirovom po ruci. Evo se zna.“

Odvrti rukav, zna se.

„E, što bih, gospodo? Otac, ne znam, živ li je, mrtav li; stoji piska stare mi majke; mene zalila krv; smrče mi se: trgoh malu te onoga uzeh po pasu; on se sleže, drugi pobjegoše.“

„Unesoh otca i majku jedva žive.“

„Niesam se bojao suda; ta branio sam stara otca i staru majku. Niesam pošao u tudje, bio sam na svom.“

„Oдох k sudu, da se izpovjedim, što i kako, da tražim pravicu. Kad li je tamo, al' ono sa mnom u haps; bili oni drugi pretekli.“

„Dugo sam tu čamio. Metnuli mi halku oko vrata, na njoj sindžir od 70 oka. Svaki smrad sve kaplje i

gmiže, ne moš se braniti; zajelo se gvoždje u meso, pocrnio od nevolje kao crna zemlja.“

„U to bi mi sud. Da kakov sud, Bog ih nek pita!“

„Podvalili dušmani.“

„Sud bio kao u subotu, a u ponedjeljak da će me posjeći. Posjeći, što sam branio svoje.“

„Branio stara otca i staru majku. Ja jedan; a njih devet! —“

„Pozvali mi dušmane; ej u ponedjeljak dodjte, da vidite! Posjeći ga, ništa van posjeći!“ —

V.

„Sudili oni mojoj glavi, al' u dobri čas po me sudio i ja njihovoj halki.“

„Dobri prijatelji dobacili mi nekako turpiju.“

„Bilo im me žao, gdje prav zdrav muke podnašam.“

„Kad mi sudiše, bio i ja već baš na mjeru propilio halku.“

„Poslie suda pustit će me k vodi, da se operem: smrad me bio već sasvim preuzeo.“

„Uza me cigli jedan stražanin.“

„Sagnuo se ja k vodi, dok se stražanin malo osigurio, a sve ga motrim izpod oka. Kad vidjeh, da se Ture nešto zamislilo, a ja pretrgnem halku, Turčina u vodu, pa bjež!“

„Jedva ja nešto odmakao, al' ti stade graja na sve strane: drž, pobježe kaurin! drž, pobježe kaurin, drž!“

„Da je majka, zelena gora, blizu, lahko meni; al' ja moram bježati preko polja, a za mnom zadalo iz pušaka. Nego, srećom, pucaju da ne mož' gore.“

„Što sam ja, da je dan oranja, jedva bi koj shvatio.“

„U to udjem u sitnogoricu i nekako im zametem trag, pa se uvučem u kukrik, dok oni okrenuli na drugu stranu.“

„Kad to bi, meni odlanulo. Dobro sam odmaklo. Ovuda me nitko ne poznaje, te ću polagano kao miran čovjek dalje, dok se uhvatim lista.

„Ali od dugoga tamnovanja i od smrada niesam bio ni prilika čovjeku. Valjalo mi se je najprije oprati, jer onakva svak me živ poznade.

„Bila blizu voda. Kad ja stupit iz grma da ću k vodi, ali ti njih pet šest čuče i čekaju uprav na me. Tu voda duboka, a poviše je prielaz.

„Dok ja banuh, a oni skočiše. Polećeš, al u onom zoru udarim glavom o liticu, što se nad vodom ponadvila, i padnem u vodu. Prvi Turčin, što poleće za mnom udari, te pade i on.

Tu je okuč, te dok nas malo voda poniela — a oba smo kao mrtvi — ne vidi već drugi, što će od nas biti. Tu je voda brinu podlizala, te srećom mojom poniet će mene uprav pod onu strehu, a Turčina nosi maticom. Razabrao sam se u toliko, te sam čuo, gdje oni ostali preko mene prebahtiše, gdje viču: što bi od psa?

„Ja se uhvatio za korijenje, pa ni živ se ne činim.

„Odoše oni tražeć me niz vodu, a ja se izvukoh, te poteci te ponesi, ne bih li se dočepao majke, zelene gore.

„Ja već taman da ću zamaknuti u goru, al' ti se opet diže hājka za mnom.

„Odronio se, ubio se, mokat, bos, eh, duša već hoće da izadje: a ja se uvučem u prvu kukriku, licem na uznač, pa što bi, bi.

„Za mali čas, eto i Turaka.

„Čujem ih, gdje šušćaju po grmu, gdje me traže.

„Njih dvojica dodjoše, te mi stadoše uprav povrh glave. Gledam u nje kao sad u vas, a oni mene ne vide.

„Jedan će ih reći: Valaj uteće pas!

„A drugi: Pa, bolan, neka je! Ta naopako su mu i sudili. Da ti se tko maši bābe, ta bolan i ti bi ga strieljao ko psa.

„Ej, gospodo, da mi se je bilo dignuti, ljubio bih ga ko da me je rodio.

„Kad me ne mogli naći, vrate se.

„Dok oni otišli, a ja se dignem, pa ću k jednoj vlaškoj kući, što je blizu bila.

„Ja pred kuću, a njih dva pred kućom.

„Sgledasmo se u isti čas. Ja nagnuh bježat, a jedan opali i shvati uprav u pleće. Nego nije dohvatila balota, već samo čep — a košulja planu.

„Otrgnem vatru, pa bježi. U to Bog i sreća, sjaji bajuneta u mjesecini; vaša je pošta.

„Kad me opazio soldat, zove drugove: amo, braćo, što je ovo? čovjek li je, medjed li je, vrag li je, što li je?

„A ja im se odzovnem: čovjek sam, braćo, gone Turci, pomagaj!

„Ja rekoh, a sinuše desetak bajuneta: Nazad Turci, medja je!

„Odoše Turci, a ja odahnuh.“

v.

„Pa jer ne priedje k nam?“

„Tko radji nego ja? Ali mi rekoše, da bi me opet Turčinu predali, pa niesam smio.

„K vam ne smijem, kući ne smijem. Kod vas me predadoše Turkom, pa me posjekoše, kod kuće me uhvatiše, pa posjekoše.

„Zadjoh u šumu, a puti nazad zarastoše.“

„Pa koliko si hodao?“

„Četiri godine.“

I opet se zamislio, pa će onda:

„Da čovjek znade, što je život hajdučki, nikad hajduka ne bi. Ne ima zla pod suncem, što ga hajduk ne podnese. Koliko bih puta erkavao po više dana, da ne bih zalogaja u usta metnuo, koliko bih puta gnječio prlad, da se iz prladi vode napijem!

„Sto puta me obteci Turci s mojim društvom gdje u kući, a mi udri iz pušaka, samo da zamienimo glave — dok bi fišek teko.

„Zadnjim fišekom u malieh, nožem u zubih zaleti se onda medju nje: ostao, propao.

„Mnogoga li sam druga tako izgubio, često i sâm bosonog utekao!

„Jedan Turčin mi osobito ušao u tragove.

„Ja misli te misli, kako bi se ja i on na samu ogledali.

„Jednom mi dokažu, da je baš kod kosaca, a uza nj nitko od njegova društva.

„Nastanem ja s mojim društvom, pa uprav k njemu izmed sve mōbe. Pokažem moje društvo, pa rekнем: mir svak u nas, te i mi u svakoga! Pa uprav k onomu. Moje društvo stane u kraj.

„Ustao si tražit Radu. Evo ti ga!

„U njega štuc, skinem i ja svoj.

„Eto ti, rekoh, puštam, pali prvi, a ja ti stojim.

„Opali — ne shvati.

„Prinesem ja k oku.

„Planu — a on pade — a ja s mojim društvom pjevajući dalje.

„Od svega naroda nitko ne reče ni: Bog mu prostio! Svakoga je već bio ujeo.

„Daleko sam odlazio. Dolazio do Kostajnice i do Mostara. I na Grahovu sam bio.

„Svagdje su me znali, svagdje me se bojali.

„„A u to godina bilo je i drugih djela?““

„Dok je čovjek živ, mora jesti i piti. Dobro volje nitko ništa ne da. Pa kad stegne glad, otmi; počera li — ubij ti mene ili ja tebe.

„Kad čovjek s pravoga puta zadje, tko bi mu stigao staze?

„Kako bilo, bilo. Otišao sam radi otca svoga, pa što sam činio, Bog će suditi, a svi ćemo preda nj. Jedan prije, jedan kašnje, a ja evo najprije.

„Bogu hvala, da niesam u turske ruke dopao, samo da mi se gad ne sveti.

„Mojoj se glavi znade račun; al' Boga vam, gospodo, ne dajte mi otca u turske ruke. Služio je vašega cara 12 godina. Odćerala ga je nevolja. Sada je k vam prebjegao; uzdržite ga pod carskim krilom! Ne dajte, da mu se Turci svete!“

VII.

Svanuo dan, kada će Rade na Udbinu, da mu prieki sud sudi.

Javiše mi: došao mu je otac, da ga vidi za posljednji put.

Dadoh ga po prepisu pretražiti, pa ga uvedoh k sinu.

Kad ga vidje okovana, obkoljena stražom, pade starac, pa zaplaka gorko.

Rade se ne miče, ali mu se je smrklo lice.

Gleda otca mučec, pa onda će:

„Ej otče, ako si tako mislio, da mi ne budeš ni dolazio! Ta znao si, kuda sam pošao, da mi je ovamo doći.

„„Sinko moj, koga se je bojala sva turska krajina, — pa gdje si mi sad!““

„Ej junak je bio i Kraljević Marko, pa gdje je sad? Gdje ću i ja sutra.“

Izvadio starac nešto novaca, da bude sinu za poputinu.

„Eh, meni ne treba novaca. Ja sam pojeo svoj kruh. Dok sam, doteći će mi svega za me. Za te novce uzmi tri dupliera, pa ih metni u našu crkvu; jedan budi pred tvoju, jedan pred majkinu, a jedan pred moju dušu.“

Udario starac opet plakati.

„Ej što plačeš! Gospodo, i ja sam imao jedino diete; jedinca sina. Pa ga samo tri put vidjeh, a svaki sam put glavu u torbi nosio.

Bog ga opet uze; hvala mu i slava.“

U to dodje straža, da Radu na Udbinu vodi.

Prije polazka zamoli, da vidi dupliere.

Donesoše ih. Kad ih vidio, poljubi otca u ruku pa u čelo, pa pozdravi sav narod, što se tuj bio sjatio.

U pozdravi toj nešto čudna, neopisiva.

Bi reći pozdrav iz liesa, na rubu groba.

Sud mu je sudio.

Dokazaše mu tri robije na našoj strani i — strijeljaše ga. —

„Vienac“ 1871.

KRVAVA BIEDA.

Prodje li kad, pobratime, kršnom nam Likom „gdje se bieda sije, a junaci niču?“

Vidje li polje Ličko vrištinom crno, ogradkom izpresiecano; vidje li kolibice naše, drvenice, nizka osjeka, visoka krova, prozorčića — da jedva kroza nje provučješ glavu?

U tom polju podaleko od svakoga sela, a tik ove- lika hrastova gaja nanizalo se nekoliko graničarskih kućica.

Pred najprednjom sjedi na klupi starac Marko. Prem da je već kakovih 50 godina preživio, još ga godine po- gnule niesu.

Lica je punih i rumenih, oka bistra, sokolova, vi- soka krepka stasa i širokih rutavih prsiju; a razgalio ih, prem proljetni večernji vjetric dobrahno hladno duva. Al su ga večeras misli zaokupile, pa hladna vjetra i ne osjeća. Čelo mu se smrklo, oči pomutile.

A ima se Marko o što i starati.

Dva su mu sina, Juraj i Ivan. U Jurja već troje sokolića i dvie kćerke, a Ivana je pred dvie godine oženio, pa se i u njega već našao sinčić.

Koliko je starcu veselje, što imade od srдца poroda, tolika mu i skrb, da svakomu svoj red dade, jer je starac svoj kući glava, pa se njemu sve o glavu i razbija.

Zemljice je malo, kakovih 12 rali, a i ono, što je, otilmje voda i odnosi vjetar. Ta narod sliiep poharao šume nemilice, pa kad rine voda u proljeće, što ne zaspe valutkom i pržinom, ono sobom odplahne, a kad božja žega ono rodnice, što vodi ostalo, u prašinu stvori, nadme bura, pa i ono prašine uzvitla i odnese.

A dok se je šumica po vrhovih zelenila, nit je bujica zemlje prodirala, niti je bura ovako pustopašila. Zelena je gora i jednoj i drugoj stupicu sapinjala, a blagu kišicu navlačila.

Sad nam se je narod već podobro svomu jadu do-sjetio i pameti dozvao, a Bog će dati te ne bude prekasno.

Kud je zemljice malo, tud blažca i pomanje.

Krvavo se starac znojio, dok je uzmogao svoje volice u plug uhvatiti, dok je jedno desetak ovčica prigospodario, da barem dječica kad god varenike srknu.

Al kad je u kući sloga i posluh, onda je i božji blagoslov, pa svakomu srdce na mjestu. Ta nije se Ličanin ni onako na veliko dobro naučio. Al je kod starca Marka počelo sloge ponestajati, pa se zato starac zamislio, zato mu se oko pomutilo.

„Vraga si kupio, dok si bogatiju ženu uzeo; to ti odmah popane gospodarstvo, a zlo i naopako, gdje ženska u kući gaće nosi. Šta bi, svjetovao sam ga, toga moga sina, tu hrdju, da traži djevojku prema sebi, da se kani viena i prčije; al da, danas ti je svagdje pametnije jaje od kokoši. Eno mu sad, što je udrobio, neka izkusa.

„Samo da mi mačji skot ne metnu nesloge medju čeljad, nek bi bilo kako mu drago; al ovako — ne izdobri, Boga mi!

„Eno, što sam imao, kad se od braće oddielih! Ništa do dio Boga i ovo prljužice. Pa evo radeć i Bogu se moleć dognah da mogu živjeti, a ne prosit ni od koga ništa. E pa sad — kad podje nizbrdo — ode; ne ustavi van Bog — a pošlo je, čim nestalo sloge.“

Sad strese glavom, bud će otrest nemile misli.

„Bjež', prodji se! Ne budi zloguk, kao baba iz za-pečka! Što bude, bude, sudjenoj ne uteče nitko živ.“

„Djedo, ajde! čekaju te na večeru,“ zovnu sad mala Anica, unuka mu, a Jurjeva kći.

Djevojčica navršila 6 godina. Čvršćukna, zlatokosa, modrih živih očiju, zdrava, rumena lica. To vam je starčeva razbludnica.

Ljutne li se starac, a u ljutavi je goropadan, ne smije nitko ni uhom; pa onda ti namaknu malu mazu, da ona starca pomiri i udobrovolji.

Uze ju za ručicu, pa mrk i mučaljiv uljeze u kuću.

II.

Izvoli, da ti ličku kuću i udoblje joj iznutra pokažem!

Dok si prag prestupio, stupio si u kuhinju, a ta zauzimalje svu širinu, a od duljine kuće kad trećinu, a kad polovicu. Sred kuhinje prašti oganj ponajviše ob dan i ob noć. Gdje je gora blizu, na ognju su glavnje po hvat dugačke; gdje nije, natrpa se sušnja i trnja, da plamen do krova liže. A ognjište nije povišeno, već ko i sva kuhinja, a drugda i sobe, samo zemljom nabijeno.

S lieva i s desna, u manjih kolibicah samo s jedne strane, jest soba. Da u njoj svjetlo ne dodijava, a da baš ni propuhe bojat se ne treba, kažu ti prozorčići, sto ih prije napomenuh.

U sobi je velika zidana peć, pak po tri četiri kreveta, kako je gdje oženjenih, a pred svakim krevetom škrinja, gdje ženskad robu sprema.

Samo nad sobami imade pod gdje otvoren, a gdje zagradjen i zaključan, pa se iz kuhinje ljestvami nanj dolazi! nad kuhinjom nigdje poda ne ima, pa dim bije ravno u krov te izlazi na badžu ili vidjelicu, kao zaklopac na krovu, što ga možeš uzicom ili dugačkim kô-

cem (badženjačom) otvoriti i zatvoriti. — Na podu je ostava za žito, a nad kuhinjom o panti visi ono, što je pòsjeka.

U sobi se narod najmanje bavi. Pa kako i bi, gdje imade u najmanjoj zadruzi po desetak glava, a soba onako posteljama i škrinjama zakrčena.

Kod ne jede na polju kod posla, onda iznese nizku okruglu stolicu u kuhinju, posjeda oko nje na niskih tro-nogih stocih, pa uživa, što je Bog dao; a onda zasjedne oko vatre, pa potrafi, što mu ostane vremena, tko kakvim poslom, tko pripoviedajuć i gonetajuć, tko u lugu prljajuć, kako je već tko voljan. Znaš li sad, čemu onolika kuhinja, čemu li onolika vatra?

A bi li pogodilo, što je te ne mogu narodu omiljeti ognjišta visoka sa svodom ozgor i zidaniem dimnjakom?

Ušao starac Marko u kuću i sio za stolicu, oko njega kućna čeljad, pa tko ljut, tko žalostan, tko ne-dužan pa bezbrižan večerao.

Po večeri doći će mala Anica k starcu, pa uhvatit mu ruku medju svoje ručice, a pogledav ga milimi očicama reći će mu: „Ne ljuti se, djedo dragi! Vidiš, kako smo svi žalostni, kada se ti ljutiš. Gle nitko ne će ni da pjeva, ni da pripovieda, a meni je kao da moram plakati.“

„I meni je tako, diete moje, samo što nam jedan uzrok nije.“

Uze diete na koljena i poljubi ga, a malo da mu se suza ne ote.

Prepukla mu ljutav, a blaže ćuti zavladaše mu srdcem.

I svoj u kući čeljadi bilo laglje oko srдца. Al znadijahu: sada će starac odtočiti, što mu je na srđcu, i od-krojiti svakomu svoje, pa tko ne bio čiste duše, liepo se i uzmućio.

Za dugo i ne bilo, sjeknu starac:

„Ta što je na jednom u vas ušlo, čeljadi? Kad no jutros pred kuću banuh, ta to se bilo uzževanilo u kući,

mislio sam, pokla vas vrag; koljete se svi medju se. Što vam bi, kazuj Jurjo, da vidim, jesam li pravo slutio?“

„Kad nije druge, ja kazah, a da me ne upita, volio bih mućati; ta i onako nije bilo ništa van domjenak, pa se malo razžestismo, a ne imadosmo za što.“

„Kazuj, ne zvrndaj!“ zakide starac; dogorjelo mu.

„Jeterve se porječkale, pa navalio Ivan dieliti se!“

„Šta, dielit se! — Trista ti!“ — planu starac i skoći ko da ga zmija ujela. Vrisnuše djeca od straha, a i starijim se koža naježi.

Starac je goropadan, kad ga ljutav preuzme. Najbolj ti onda: bjež mu s puta.

„Šta, dielit se! — Za moje žive glave dielit se! Ti izrode, ti nepodobi ljudska. Ta za to li sam odkidao od mojih usta, dok si zanat izućio; za to li sam krivo ćinio drugoj svojoj čeljadi, dok sam ti viganj sagradio i orudje pokupovao. Pa da sad s tobom lanac vućem po zemlji, što sam ju za te svojom krvi natapao; da ti izplaćujem ovo blažca, ovo krvave muke moje? Pa kako bi se to dielilo, Turćine? — A da! po novom zakonu; po mužkih glavah. Meni motka, a tvom pelenćetu motka. Da kako, mužka glava on! Bog te ne ubio, nesine! —“

Gnjev starca preuzeo. Dok je ovo govorio, sad bi se zažario kao žerava, sad opet pobludio kao zid. Žile mu nabrekle, oći se izbuljile, sve tielo uzdrhtalo, a šake je stisnuo, rek bi: sad sve oko sebe u prah satare.

Kad se izvika, bi mu lakše.

Sleže se ponekud gnjev, pa će onda mirnije, al mu drhat oteo ustne; jedva govori:

„Nitko, nitko živ da mi više o diobi ne probieli. Ta meni već i onako noge nad grobom. Sad me ne ima. Sa-hrante me, pa se dielite s božjim blagoslovom; al dotle, tko je momu i svomu dobru rad, ni besjede.“ Sve se prepalo. Ivanu se i vatra u luli ugasila; ćutio se kriv, a bilo mu žao, što je starca na toliki gnjev nagnao. Žene prionule uz preslice, ne bi li mu svoj strah sakrile i sa-

vladale, a dječica se uhvatila majkam za skuti; ta majčino krilo djetetu zaklonica u svakom strahu, u svakoj nevolji.

Mare Ivanove najmanje se starčev gnjev dohvatio. Pogledala starca prezirno i ljutito, pa zavrtila vreteno, da ga sve zvrka stoji.

Nego i starčevo je oko, dok je govorio, najviše po njoj kosilo. Opažao starac poodavno, gdje se ona hoće bolja neg jetrva joj, pa gdje baš ni svekrvu na svakoj ne poslušā; al ne htio joj ništa. Znao, da nije besjedi gospodar, kad se razljuti, pa se uztezao do veće nužde, a nadao se, dok se mlada bolje s čeljadi spozna, prionut će i jedno uz drugo bolje.

Vidje sad, da se je prevario, pa pustio mah. Poposjedi, pa usta i ode u sobu, a malo zatim nadje svak svoj krevet. Nikomu ne pao večeras razgovor na um. Sam Juraj skrenuo rameni, pa rekao:

„Bojim se zla!“

Kakav komu počinak bio, tko će znati; al ova večer bila zadnja zadružnoj im slogi.

III.

Rano liega narod po Krajini; narod je ratar. Rano liega, pa ustaje rano, a u tom sledi narav: dan za rad, noć za počinak.

Dok pietli zovu pozdrave, već je svak na nogu. Blago se izpušta, krmi i doji; ručak se sprema.

Spremio se ručak. Posjedala čeljad oko stolice; ali dva stolca prazna: ne ima Ivana i Mare.

„Dakle tako!“ uzdahnu starac. Zadrhta mu ruka, pusti i žlicu i ode gledat, što bi od sina i snahe mu.

Kazo nam je Marko, da je sina kovačiju izučio. Kad se vratio iz grada, načinio mu je viganj, nabavio halat i oženio ga. Ženu mu našo u poboljoj kući. Primila škrinju

veću, neg je u Kate Jurjeve i nego je u babe Markove Janje bila. Imala i nekoliko ovčica, a držala ih kod svoga otea na hrani.

Starac im pregradio u vignju sobicu, pa tamo ono svoje prčije držali i tamo noćivali. Poslije prvoga sina bio starac puno godina bez djeteta, pa onda njega dobio.

S toga nad njim lebdio, kao da mu je jedinak i svaku mu volju punio.

Došo starac u viganj: ne ima Ivana, Mara sama a diete joj u krilu.

„Gdje je Ivan?“

„Otišo k tastu.“

„A po što?“

„Po poslu,“ odgovori Mara otresito.

U stareu vari, al se susteže. Sjede na stolac, a snaha u nj ni pogledati. Djetešće pruža starcu ručicu i smije se na nj.

Stareu i milo i tužno.

U neke će: „A što je vam, čeljadi? na što vi ustadoste.“

„A što bi nam bilo? ništa!“

„Ej zlo ste ubrazdili. Ako to na skoro ne izdibri, zlo po vas i po me.“

„A jer bi zlo bilo? Ta danas je sav sviet podieljen, pa jer ne bi i mi?“

„Ma na što bi se dielili? Gdje je u nas zemlja, gdje je drugo, što zakon traži?“

„Pa jesam li zato držao moga Ivana kao oko u glavi, da mi sad čini tu sramotu? Ta šta će reći sviet? Da se sin dieli od otea! Reći će: ili je otac kukavica, ili je sin kukavica, il kukavica jedan i drugi. A i tebe će se trećiti, diete moje. Ne čini toga rugla, mlieka ti materina! Svjetuj Ivana, zaklinji ga. Vidiš to djetešće: što sin svomu oteu, to ga stigne od njegova djeteta. Evo pogledaj mi siedu kosu moju, evo te molim, ne kao diete

svoje, već kao jedinu majku svoju. Ne meći zla glasa na pleme moje! Učini opet mir, učini opet slogu u kući!“

„Stalo meni, što će sviet reći. Ne možemo skupa, a mi svaki za se.““

„A ta jer ne bi mogli skupa? Tko ti je šta učinio na žao? Ta je li te samo tko krivo i pogledao?“

„A tako: ja niesam vikla, da mi drugi dieli.““

„Dakle su tvoji posli! — Ej, dobro je dakle! Ja ću zapovjedit svomu sinu, a sin će zapovjedit ženi. Čuti ćemo, hoće li u Markovoj kući žene gaće nosit.“

„Tko nosio gaće, tko pregaću, ovo se proljeće ne ore skupa.““

„Ta stani, ženska glavo! Još se netko tu pita. Al vjeru ti zadajem, puno će Like proteći, dok se na tvoju izvije. Ne ću više, nije mi prilika sa ženom se pogadjati. Al Boga mi moga, ženska glavo! čuvaj me se, čuvaj!“

„Lahko za taj strah!““ — vikne Mara posprdno za starcem, a starac se čini da i ne čuje.

Uzvarilo mu, pa pobježe, da ne učini zla.

IV.

Bilo toga istoga dana oko podne, kad se vratio Ivan u svoj viganj.

Uza nj došao i tast mu Surina.

Bio to čovjek već pri godinah. Mužka djeteta ne imao nikada, za to mu bila jedina briga, da svoje dvie kćeri dobro udomi. Ona bogata, a on bio srednji čovjek. S toga bacio oko na Ivana misleć: učiniti ću, da se podieli, pa samo svoj zanat gleda, a ja ću što bude njegove zemlje s mojim mu blagom težiti, pa uztreba li gdje i u drugom mu pomoć, pa bude dobro, ako Bog da.

Bolje i slabije živjeti, a biti gospodar od onoga, što je, nego imati jesti i piti dosta, a ne biti gospodar ničemu. A kad bi Ivan rekao, da ne imaju, što po zakonu za diobu treba, on ništa van namigni pa se nasmij:

„Samo vi počmite, a dalje moja starost.“ On ti vam bio: kud uperim, pak pravo, pak krivo.

Ivanu se ne dalo na to: znao je, što će otac, ako se počme o diobi misliti, a i srdce mu kazivalo, da bi se ogriješio, kad bi oca vriedjao, gdje je toliko pregorio, dokle ga je zanat izučio, a ni potle niti od njega poslenika tražio, niti da korist od svoga zanata u kuću ulaže.

Ali žena! — ta Evina kći! — Natukni danas, nabaci sutra, prigrij prekosutra, dok ga oko prsta ne omotala.

Pa još ne imao srdca, da otcu diobom u obraz udari. Zato danas doveo tasta, da mu on bude odvjatnik.

Za to će Surina sam k starcu Marku. Pozdravili, izljubili se, pa sjeli kraj vatre, da se porazgovore.

Pookoliša nešto Surina, pa će ubrazditi:

„Evo čujem, Marko, kako se ne možete da složite oko te nesretne diobe. Dodjoh ne bi li Bog dao, pa vas ja umirim.“

Dok on govorio, starac strigao po njem očima.

„Da li baš za to dodje, prijatelju?““

„Jest, brate, uprav za to.“

„Ej vidiš, brate, da se ne budeš za to trudio!“

„Da sam se ja nakan dieliti s mojom djecom, nitko nam ne bi pravije podielio bio, nego ja sâm. Nit bi nam trebalo starešina, ni sjednice. Al o diobi ne ima govora za mene živa. Ta ja bih valja propao u zemlju od sramote, kad bi moj sin otišao osim mene. Vjera ti je, kad te vidjeh, ko da mi sunce sinu. Evo mi, rekoh, prijatelja, pa će on djeci izbit tu misao iz glave, da svog oca u oči smrti ostavljaju, da osim njega krov traže. Prijatelj je blaže besjede nego ja, pa im se laglje dojmi srdca.

„Al' kad tamo, žalostna majko! Došao prijatelj, da učini od jednoga zla dva.““

„Ta šta se ti tako žacaš diobe? Ta nije to, kako je negda bilo u naše mlade dane, kad niti je dao narod,

nití gospoda dieliti se. Sad je drugi^a, sad je svatko svoj gospodar. Ako radi, za se radi, ako stiće, sebi stiće, ako je ljenčina i razsipnik, past će samomu njemu po vratu, a uza nj ne će nitko stradati; a dok je narod u zadruzi, ne ima ni ustaoca ni pregaoca, sve pop djaku, a djak erkovnjaku; a opet što je moje i tvoje, to niti je moje ni tvoje, a pusto mlieko psi loču!“

„A odkle tebi taj nauk? Ta nije se tako za naše mladosti govorilo. Tada bi se reklo: gdje je u kući posluh starijega i sloga, tu je i božji blagoslov, pa svega dosta, a gdje je sloge nestalo, tu je kućište prazno ostalo. Al se ne ćemo u tom gonetat, svak nek provodi svoju, a ja ću svoju. Za mene živa ne bude diobe u mojoj kući, a tko mi se broji prijatelj, nikad, nikad mi o tom ne spomeni!“

Starac Marko dogovorio drhtavim, ostrim glasom. Ne znaš, gnjev li, tuga li njime potresuje. Ne boli ga, što bi imao odstupiti jedan dio svoga imetka — ta svom bi ga djetetu odstupio — ali ga boli, što se to diete oglušilo sinovskoj ljubavi, pa mu tiesno pod jednim krovom; boli ga, što to diete znade, koli će ga tiem uvriediti, pa ga ipak time vriedja.

Još su u rieči bili, ali ću se graja pred kućom.

Čudna mu slutnja srdce steže. Skoči sa stôca, a ne može od nepojmiva straha s mjesta. Odrvenio se na mjestu, samo očima u vrata pilji, ko da će sad grozna kakova prikaza prag prestupiti.

V.

Sjena pade na vrata, a u kuću stupi Juraj. U lievoj mu bič, desnom se uhvatio po čelu, a niz lice mu krv šiba.

Protrnu starac, smrće mu se, al mu zaječi u ušiju glas snahe Mare, gdje mimo kuću prolazeć grdi djevera bezobraznimi psokami, a čovjek ju hoće da ušutka, al mu u glasu ne ima ljudske snage. Medju nje se pomiešali

glasovi susieda, koreći i jedno i drugo i goneći ih s praga otčeva, da i njega ne razjare i da veće zlo ne bude, nego je bilo.

„Što je to, sinko, za Boga dragoga? Slutio sam ja, koji će vrag biti. Al kazuj, zdravlja ti, ne bi li Bog dao, te sam se prevario!“

„Kamo sreća da jesi, al bogme niesi, otče!“

„Izišo ja jutros orat podkućnicu. Kad malo prije, eto ti Ivana i one njegove otrovnice, pa stadoše pred volove, te ne š orat, dok se ne podieli! ne će mi više ona tvoja coprnjica stupat preda me! —

„Mara zakrieštala, kao da ju nešto snašlo, a Ivan drži volove sve kao preko srдца.“

„Ta nije coprnjica, van jetrva ti, ženo, dozovi se pameti! — Sad ti ona planu pa će ti na onoga kuka-velja. — A pa kakav si ti čovjek, kad podnosiš slušat, gdje mene onaj pas psuje. Ti ovakov, ti onakov — a Ivanu dogorjelo: skoči na me, pootimasmo se oko otika, te nekako nesretni čas, tres otik u glavu, a krv briznu. Bog je dao, te dolećeše susjedi i razstaviše nas; ne zna se kako bi bilo svršilo. Bio Ivan posve zasliepio, a ona nesretnica ništa van jarni, jarni. A te psovke, te pogrde, što ona prosiplje, toga još čovjek ne čuo iz ženskih usta.“

„A prijatelju, jutros je Ivan kod tebe bio. S tobom je kući došao, pa ti sa mnom o diobi govor zametnuo, a u to doba brať na brata ruku podigao, a snaha djevera kaljaviem jezikom uvriedila, žena čovjeka na rodjenog mu brata napikala. Je li to tvoj svjet, sieda glavo? Jesi li tako diete tvoje naučio?“

Protuži starac Marko, a suze mu zatrepte na trepavicah i riz navorano se lice otisnu.

„Niesam ja tomu kriv, da se tako sbilo; al sada vidiš sâm, brate, da se morate razstajati. Kad se kruh prelomi, nitko ga više ne sastavi.“

„Prelomio se kruh, prelomio. Prelomio i zatró!“
odgovori starac Marko sdvojno klimajuć glavom.

„Al, prijatelju, molim te!“ dodade odrješito.

„Kako bilo, bilo, ne unosi prsta u moje posle. Ja sam do danas gospodar pod svojim krovom, a imade carev zakon za sve nas. Učinit ću ja sâm u mojoj kući red, a tko mi u mom pravu na put stane, teško njemu; bolje za nj i za me, da ga majka rodila ne bude!“

Vidje prijatelj, da sa starcem ne ima daljega razgovora. Žalost i gnjev uzbibali se u njem, a jedna besjeda, pa udari tries, koji ne gleda, gdje će.

Usta i ode.

„Tko se bije i davi, ne može za jednom stolicom sjedjeti. Dar bi mu se božji u otrov obratio“, preuze starac Marko.

„Što je još hrane dočekalo, to da mi podieliš, i to odmah, Jurju, pa da odneseš onamo! A za dalje: sutra ćemo pred sjednicu, pa što reku!“

VI.

Srieda je, sjednica satnijskoga mirovnoga suda.

Mirovni sud vam je vojnički saslušaj i sud za sve; za kažnjive, gradjanske i politične stvari.

Sjedi jednom u tjednu, navadno u sriedu, a ne smije uzstati, dok sve priedmete ne svrši, koji se prijave. Tko se god do utorka prijavi, mora se primiti. Sastane se kadkad po stotina i više priedmeta, a valja ih svršiti za 4 do 6 sati. U njem je satnik i ostali vojni častnici, častnik uprave kao izvjestitelj, narednik, dva podčastnika uprave i 2—5 pučka starješine.

Odlučuje se većinom glasova.

Ko navadno, tako i danas sleglo se oko pisarne preko stotine ljudi, to mužka, to ženska, jer u svih poslovih, što se zadruga tiču, imade žensko glas kao i mužko.

I starac Marko došo i sina mu obadva. Stari sjedi sâm, s nikim ne govori. Smrko se, pa pilji preda se.

Podčastnik uprave zove stranke, kako na koju red dodje polag prijavnoga zapisnika. Zovnu i njih.

Starac pripovieda turobnjem glasom žalost svoju. Kad je prepuno srdce, ne da se u malo riečih zadovoljet mu, a gospoda hite; ta još nije ni četvrti dio tužaba riešen, a podne već primaklo.

„U kraće, starče, u kraće! Ta vidiš li, koliko ih još vani čeka; treba svakoga čuti.“

„Ej u kratko, gospodo! Izlego sam kukavicu u gnjezdu svome, pa mi hoće piliće da protjera po bielu svijetu; dajte mi mir, dajte mi pravicu!“

Upitaše Ivana.

Podučio ga tast.

Obuzročio otca i brata, da mu ženu progone, ne može se s njimi pod jednim krovom dalje; moli razpis.

Došo tast, pa zasuo, ne može bit crnje; nije šala, već kéeri glava visi o dlaci.

Planu starac Marko na tu potvoru, obori strah božji na nezahvalnika, na krivorotnika.

Ukor satnikov ustavi ga, a suze ga obliše, suze žalosti i gnjeva na nesina.

Odstupiše, da upravitelj kaže svoj priedlog, a sjednica da vieća i da zaključi.

Zovnuše ih opet i kažu odluku:

Pošto zadruga Marka O. samo jednu kuću imade; pošto bi od njezinih 12 rali zemlje Ivana O. pri diobi mužkih glava samo 4 rali zapale, a bez posebne kuće i najmanje 6 rali zemlje nikomu se dioba dozvoliti ne smije, imade se zahtjev zadruge O. odbiti, a Marko, Juraj i Ivan O. radi kućne nesloge sa 24 sata satnijskoga zatorora kazniti.

Tko znade, kako je teško krajiškim oblastim za dužnost privezano, da na cielost zadruga paze, a kakove su teške kazne od prije na kućni nemir bile, naći će, da je ova osuda i preblaga.

Ali starca Marka ošinu kao grom. Služio je 20 godina u miru i na vojsci, a nikad ga stariji ni ukorio nije, a sad pod siedu glavu mora u zatvor. Da bi rad šta, ne bi ni žalostan bio; al za to, gdje ga krv njegova krivo obtužila, a bezdušnik kukavici posvjedočio. Za čas se okamenio, a za čas opet kinu mu srce.

„To li je dakle pravica, gospodo? A gdje je božji zakon, koj kaže: poštuj starijega? Za to, što je moj sin nezahvalnik, da se zovemo: nesložni. Ta od kad smo ja i sin na mojoj, mojoj mucu jednaki?

„Za to, što se je krivorotnik na krivorotnike namjerio, za to ja u zatvor! — Ne ima tu pravice do Boga! ne ima već ni u Boga!“

Provalio gnjev, o dogovoriv starac sgrazio se sâm od svojih besieda.

Skočiše gospoda. Uvriedio je u sljepoći boli i gnjeva sjednicu, pa će ga dat pod vojni sud.

Odvedoše ih sva tri u zatvor.

Golema žalost zavlada starcem.

Svu prošlost, svu budućnost, sve liepe uspomene poštena rada i života, sve liepe nade sretnih dana uz porodicu svoju, sve, sve pohara okrutna sudbina, a u toli kratko vrieme.

Sjedi starac u zatvoru, a oko njega ljudi svakoga soja i kroja. Komu se je daleko s puta uklanjao misleći, da bi se okaljao, kad bi mimo nj prošo, taj sad sio do njega i surovom ga šalom i zadjevicom vriedja. 24 sata prodjoše. Niti starac ijo niti pio ni besjede s kim progovorio.

Utonuo u pakleni mrak oćajanja.

VII.

Pustiše ih kući, dok starca pukovnijski sud preda se ne zovne.

Sinovi se pozabavili u satnijskom mjestu, a starac sâm mrk i mućec preo polja kući koraca.

Došao kući na pogled, ustavi se i zamisli se.

Eno, ono mu trlo i radosti i žalosti, s onog mu starost i strah, ondje mu nada i zavoljica.

A sad s tudje ruke od onud ga ošinu mraz. S tudje umi zadje medj porod mu omraza i krv. Zatrila se liepa nada povoljne starosti medju složnom i milokrvnom djecom i unučadi.

Pa kud i gore: s tudje nevjere nestade najvećeg mu blaga, do sad neporočna glasa. Za ono doba, kad je služba od krajišnika zahtievala, da joj ni angeo odgovarao ne bi, kad je puka samovolja kazne i nagrade die-lila, služio je toliko godina, dva put je na vojsku polazio — pa nikad ni ukora ni prigovora. A sad pod siedu glavu da ide u zatvor, da mu se oni smiju, kojih se je žapao kao okuženih.

Pa to ćeljade uveo je on sâm pod svoj krov, to ćeljade ljubio je on kao rodjeno diete svoje — da radi njega sto si je puta rođenim svojim na žao učinio.

I kinu mu srce.

To ćeljade, što mu tako bezdušno pohara i prošlost i budućnost, što mu zatrie poštenu glas i od glave mu draži, nek oćuti gnjev mu — — — al' ne, opet ne; ta imade Bog, koji vidi njegove boli, koji pozna njegovu oćinsku brigu, njegov krvavi trud za zadrugu svoju, ta Bog će svakoga po zasluzi sudit, pa Bog neka i sudi! I zatreptiše mu suze na trepavicah, suze boli, al i suze mira i ublaženim srdćem upravi korake k domu svomu.

Put će ga navesti mimo vignja, gdje mu sin i snaha stanuju.

Dok ga uoćila snaha, ona s unukom mu u naranku preda nj poizšetala.

Pogleda ju i u srdcu uzkipiše svakojake ćuti. Želja pomirenja nateže se sa željom osvete — jedna snahina rieć u ovaj sgodni čas i odlučeno je — za raj ili pako! — Al ljutito snaha uzbacila glavu, te će se osjeći na nj:

„Dolaziš li, stari troglave! Eto vidi, kud te tvoja pamet vrže, i djecu tvoju s tobom. Pa ćeš i tamo k štopu, ako Bog da, neka, neka, i ne vratio se da Bog da, zaslužio si!“

Odlučeno je: — Duh osvete dobi mah.

Starac zasliepio i poteče k bezsramnici, da joj nečista usta začepi, a ona diže pomaganju.

„Beria igdje li itko? evo ubi, evo ubi!“

Ta himbena vika još mu više razplamti gnjev, a za nesreću našla se i puška pred kućom. Pograbi ju, prisloni — puška planu i sastavi snahu i unuka sa crnom zemljom. Briznu krv a starcu se povrati pamet: slomi se uza nje i zajada:

„Ajme jadan, što učinih! Nesretnice, na što me nagna!“

U to priletiše susjedi. Čujuć ih klisi starac kao biesan vuk, baci ubojnicu, te preo polja.

Natisnuše se za njim, a čudo im, gdje uperio k vodi, gdje je najdublje, gdje je brina visoka klisura, gdje van ptice nitko ne prebrodi.

Dodje k vodi i nestade ga — kad oni za njim, al ga voda krvava, smoždene glave maticom nosi.

Svoj grieh svojom krvi okajao.

Malo za tim stigoše Juraj i Ivan iz satnije.

Kad pred kuću, al pred njom tri krvava trupla, oko njih čeljad bugareć i nariećuć.

Sad su podieljeni, al podielila ih — krv u ludo prolivena.

„Vienac“ 1871.

R I B Ć

na povratku presv. gospodina IVANA viteza TRNSKOGA, upravitelja županije bjelovarske, iz Budima u sjedište županije.*

Da Te i ne zna narod naš već od onda, kada nam počela svitati ustavna zora; da mi ne budeš kosnuo se srдца s Tvojega mara, s Tvojega žara za hrvatsku slavu, za hrvatski napredak: evo Ti vidje u ovo vrijeme, što si na čelu ovoj županiji, živu želju, srdce razkucano za narodni boljak, za narodni sjaj, pa Te evo ljubi jednakiem žarom i onaj, tko Te spoznade tek sad, i onaj, što Ti se je i od prije klanjao imenu slavnu.

A kako te ljubio ne bi?!

U jednoj Ti je cigloj i srdce i duša, a ta Ti je jedna sa božje ruke; ta Ti jedna umah ote svako srdce, u kom još ma iskra ljudska tinja; ta Ti jedna odolje svemu, što se ikad drznulo proti njoj — ta Ti jedna: „poštenje“.

I tu si jednu napisao na barjak svoj, poda nj si nas prikupio, na nj si nas zavjerio, zakleo.

A poštenje nam hoće, da smo vierni kralju, vierni mu onom vjerom, što su nam ja namrli djedovi naši, našom hrvatskom vjerom; da smo vierni zakonu, tomu

* Trnski je ipak ožujka 1872, kako je poznato, sa županstva dignut; nu nekoliko se je dana mislilo, da će se i viši kruzi prikloniti jednodušnu vapaju naroda za prvim mu županom.

uvjetu svakoga napredka, za kojim uzdiše narod naš, narod, komu vriedi prolivena krvca, da ga već ogrije sunce ustavne slobode.

I kako si nam prionuo duši, i kako se sgražasmo pri pomisli, kamo bi bez Tebe djelo ovako liepo zasnovano, kamo bi bez Tebe zlatna sjetva posijana sretnicom Ti rukom, ošinu nas ovo dana grom, kada se prosu zlokobnik glas „izgubismo Te!“

Ne bilo nam žao nas, jer da podje Ti, lje ni nas cigli ne osta; već nam bilo žao naroda, jedva nastupivšega stazu k ustavnoj slobodi, stazu i sklizku i vrletnu, gdje mu treba i otca i brata, i vodje i obrane.

A velimo Ti svi u glas: teško narodu, ne upute li ga ustavnoj slobodi usta toli mila, toli vierna, toli slavna, kao što su Tvoja.

Prodje nekoliko dana mrkih i žalostnih za ovu županiju, i bilo straha od mraza i srieži za premilu nam sjetvu; al' evo nam opet sunca, evo nam opet Gjurgjeva danka slobodici našoj, gledajuć opet Tebe naša u kolu našem, Tebe slavna u slavnom ovom gradu.

Pa ovoga sretna i svetčana časa primi, presvietli gospodine, i opet junačku nam vjeru: evo nas Tvojih, dok nas teklo bude, a poznaja nam „poštenje“ do posljednjega kucaja srдца!

Primi junačku vam vjeru, da mu je u nas crn obraz, da mu je mrtav glas, tko ne žive i ne mre za Tvoju, za poštenje.

A primi u jedan klik našoj duši izražaj:

Živio kralj naš Franjo Josip I.

Živio narod hrvatski, ogrijan ustavnom slobodom!

Živio jamac slavi našoj, napredku našem, živio nam na čelu županiji Ivan Trnski!

NA MEĆAVI.

Bilo vam to neke zime. Putovah s jedniem drugom i jedniem trgovcem. Odtisnusmo se ranim jutrom, a kako ne bilo sniega na putu, što no riek, ni za opanak, a ni prilike, da bi moglo izvrnut kakovo vrieme, pa i onako u onieh vrletnih stranah sada te sreti snieg, sada opet poduga kopnica, uzesmo mjesto saonica kola.

Bijasmo dobre volje: pričasmo, gonetasmo, a u oblake i ne gledasmo, kad će ti na jednom naš kočijaš okrenuti se k nam.

„Vam je do smieha, gospodo, a eno se vrieme sprema!“

Pogledali mi, al' ono se za sbilja smrklo kolom na okolo, a već i po gdjejoja biela mušica treperi u zraku.

Bili smo blizu na pô puta, samo što do sad bila ravnica, a sad nam se je hvatat planine. Vremenu ne možeš uvijek vjerovati, jer gdjekad se smrkne i skrkne, pa, što bi dlanom o dlan, natisne se protivni vjetar i opet sve razždene.

Bijasmo u neprilici: ako se vratimo, odkud smo pošli, a ono se razvedri, bude smieba i bockanja i prišivanja; reći će nam: Smiljaniću ne smije po kiši na vojsku; ako li se odtisnemo napried: sresti planina, naduti bura, zagrdjeti mećava, zasuti uvale, namesti namete, a mi gdje u nametu zaprieti, pa pogubiti glave.

Ne birasmo dugo.

„Napried! pa što Bog da i sreća junačka!“ klikosmo ja i drug mi pravo u jedan glas.

„Što vam, to i meni!“ reče trgovac i sleže rameni.

A da malo i kočijaša osokolimo, preuzeh ja:

„Tako valja, gospodaru! Kad bi se čovjek od svake trice bojao glavi, ne bi glava ni vriedna bila, da ju junak nosi. Napried! pa što Bog da i sreća junačka!“

Dosjetio se kočijaš, da ja njega slobodim, pa će:

„Eh dobro, gospodo! vaša volja! hista hot! trista ti! — Nije meni, gospodo, za me, putovao sam ja i po te kakovu zlu! — Hiiii! (pa ožeži bičem) al ja samo mislim, ako je nam nužda ginuti, nije gospodi. A ne bi vas vuk ujo ni u gradu!“

To nabaci, jer mi drug imao u gradu zaručnicu. Ugodi nam ova doskočica, te uzesmo opet pričati, al ne bi za dugo.

Nepogoda uprav nam došla na prietoč. Bilo prilike, da bi mogla i mimo nas, a ona čekala, dok se mašimo strane, pa uprav preda nas.

Nadula bura, brije i švijuče, a snieg zasuo te u čas sve pošarine obieljele.

Ne bi li što brže odmicali, sadjosmo nas dva s kola, a trgovca, poštena starca, smjestismo te umotasmo u šube i kabanice, pa gazi napried.

Naš kočijaš sašao i sam s kola, navuko šubaru na uši, uprô u stupac te goni.

Sad konje podragaj, sad im opet povragaj i pripali bičem, te hajde, pomiče se, pa ako ne bude gorega, bit će dobro.

Prevalismo tako jednu trećinu puta, a bura sve to silnija, pa gdje god kakov grm ili kamen ukraj puta, ondje već nameti do koljena.

Srećom niesu još dosegli sasvim preko ceste, te kola upadaju samo s jedne strane: može se još prolaziti, ali valja i nam uprieti u stupac.

Da je tako potrajalo, opet ne bi zla bilo, al jedva mi tako odmakli nekoliko minuta i u poveću vrlet i šikaru ušli, gdje se cesta amo tamo krivuda, a strane i doline svaki čas mienjaju; da mi te je sad, pa da gledaš!

Ništa već namet do nameta kolom do trupina, a obkalat nikud nikamo.

Upremo u kola, ošinemo konje te hajd u prvi namet. Dok konji upali u snieg, ne mogu već jednako da povuku. Stadoše se trgat i propinjat te jedva jedvice izvukosmo ili bolje reći prenesosmo kola.

Ali za našu sreću eto uprav čovjeka s volovskimi koli. I njega jutrenja provedrica izmamila jutros u šumu po drva, pa sad od bure i mećave bježi praznih kola kući.

„Kako je? pobratime, tamo naprednije?“ upitam ga.

„Kô i vrag, gospodo! Da je sto glava na vas, ne prodrieste s konji. Dok okrenete mimo prve okuču, tu vam je bura, da ne možeš oka otvoriti, i siplje snieg, da ne vidiš na deset koraka!“

„Pa šta bi mi sad?“

Zamisi se moj čovjek malo, pa će onda:

„Dobro, ako Bog da. Volovi sigurnije idu kroz snieg, konji se iztrgaju i preplaše, dok ne mogu povući zajedno. Dajte da bacimo ova moja kola u grm, a da privremo volove pred konje!“

„Pošteno!“ klikosmo svi u jedan glas te se latismo posla. Izprežu i priprežu se volovi, uklanjaju se drvarska kola s puta, te kad bilo sve u redu, hajd' opet uz buru.

Sila vjetra ustavlja ti sapu, snieg ti ne da prosto koračiti, od napora curi ti znoj niz lice i na bradi ti se od studena vjetra mrzne; sad upreš u kola, da ih lakše marha iz nameta izvuče, sad opet prihvatiš se kola, da te vjetar ne povali i tako ti putovasmo još blizu sat do prve sgrade, a ta sgrada bila stražbenica.

Malo utjehe u tom, pomislit ćeš; al nam bijaše svejedno, kao kad poslije mnogo i mnogo godina opet ugledaš oćčinski dom.

Ta da nam bude još po sata putovati, obnemo-
gosmo, i Bog zna, što bi od nas bilo.

Uklonismo se u stražarnicu, osušismo se, odkravismo
se, te sjedosmo viecati, što bi dalje.

Bura namjesto da jenjava, sve to više goropadi,
nameta imade već i preko hvata visokih, a uz cestu već
ne imamo na dva sata daljine nigdje ni kolibe, gdje bi
pribjegli, da zlo stegne.

Onaj čovjek, što nas sreo i ponudio nam volove,
sad će opet:

„Eh gospodo, bili smio ja jednu reći?“

„Ta jer ne bi čo'če? Poslušasmo te jednom, pa
ćemo i drugi put, ako bude valjala?“

„Znate, gospodo, šta je? Ja sam se rodio u ovom
kraju. Ja znam ovoj buri, kako joj džigerica stoji . . .

*(Olovkom postrance napisano: Nastavak putovanja u Ožujku
1869. — U straži na Stazi, u Podlapači, na Udbini)*

U ITALIJI.

Neke zimske večeri sjedjah sam samcat u svom
stanu prebiruć nekakovu knjigu i nakanjujuć
se što godj čitati. Al kako sam se vas bogov-
viti dan mučio slažući i zaključujući godišnje račune,
nikako mi se ne dalo na čitanje.

Pust li je život neoženjena častnika u Krajini, a
zimi osobito. U kakovoj sgradetini od 4—5 soba sjediš
sam kao pustinjač; ne možeš na šetnju, ne da snieg i
bura; knjiga dodija, kad je bar od kad do kad ičim
drugiem zamienit nemaš; a u krčmi sam sjedjeti ili se
sa samim birtašem razgovarati, i to je jalova zabava.

Uprav ja ovako o našem životarenju razmišljao,
kad — čuše se kola pred kućom, a tren mi za tim
upade pobratim poručnik M. u sobu.

Tko radostniji od mene? Pobratim bio mi je uprav
ono, što ta rieč nosi. Takovih je malo danas, a blago
onomu, tko je za svog vieka i jednog samo pobratima
steko!

Izgrlismo se, izljubismo se. Pogledah bratu u ju-
načko oko, i kud veća mi radost videći, da danas ra-
dostnije sieva neg što je već poodavno sievalo.

„Sâm mi te Bog donese danas! Uprav me bio ne-
kakov nemir snašao, te si nikako ne mogoh mjesta naći.
Već evo dva sata prevrćem ove knjižurine, a niesam ni
redka pročitao!“

„A ja sam ti, brate, danas tako sretan, tako veseo, kakova me već davna niesi vidio!“ reče mi pobratim. „Ne htjedoh nikomu kazivati veselja svoga prije nego tebi, jer znam, da u ničijem srdeu ne će tako odjeknuti radost moja kao u tvom. I za to ti me evo kod tebe!“

Začudjen ga pogledah. Uprav je sinuo od radosti. Odkad se znamo, uvijek mi je bio sentimentaln, al' odkad se je 1866. iz talijanskoga rata povratio, zatekoh ga često uprav snuždena. Iz prva bih ja uvijek navalio na nj, da mi kaže, što ga na srdeu boli; al' uvijek u zalud. Tad bi se silio da bude veseo, razrakolio bi se, razpripoviedao, razpjevao, ali ga oko moje ipak proziralo: vidio sam, da srdece plače, prem se usta smiju.

Žalio sam na nj a i korio sam ga; nego vidivši, da ga i sama boli, što svoju tajnu od mene krije, al da jest nešto, s čega mi ju kriti mora, prodjoh ga se.

Ogrli me i suza mu zablista u oku, kad mu rekoh: „pa neka ti tvoje tajne, samo da mi budeš, što si mi i do sada bio!“

„Tvoj, brate, tvoj do motike, a dadne li Bog, te mi igdje zatinja iskrica nade, vjeruj mi, eto me k tebi, da se oslonim na pobratimstvo tvoje.“

Od tada već minule dvie godine, a sve jednako mi prijatelja mučila sjeta.

Kad u jesen dospjele vojničke vježbe, nagnah ga, da uzme dopust za Senj, Rieku, Karlovac i Zagreb, ne bi li mu gradske zabave i gradska vrema oblak s čela raztjerala.

Uprav se evo vratio s dopusta, pa i ne svrativ se kući: upopriečio k meni.

„Ne bi li Bog dao, te se moja davna želja izpunila!“ vrnuh mu ja. „Zaraste li na srdašću rana?“

„Zaraste, brate, za posve zaraste! a sad mi evo raj u srdeu!“

„U dobri čas, da Bog da!“

I uzemos se opet grliti i ljubiti, i bijasmo ti obadva sretna, radostna, kako još nigda.

„A sad, brate, sjedi, te mi pripoviedaj! Ne smogoh ti već želje, da čujem, što te je boljelo, što li te je izliečilo.“

I pobratim sjede i uze pripoviedati.

II.

„Početkom Svibnja 1859. podjosmo u Italiju, tko po drugi, tko po treći, a ja za prvi put.

Pratio si me. Sječaš se divnoga onoga prizora. Ta ono se ne zaboravlja! nigdje se ne ukazuje mila krv i ljudski duh naroda našega, kao u ovakovoj sgodi.

Oko nas slegao se narod sa svih strana. Uz nekoga došla ljuba, uz nekoga vjerenica, uz nekoga otac i stara majka, uz nekoga bratac i sestricea.

Ondje vojno preporuča ljubiu i nejač svoju roditelju ili prijatelju; ondje se razstaje vjerenik i vjerenica. U svakom oku suza blista kao rosa u jutrnjoj travi, a opet nitko ne daje boli svojoj maha, da jedno drugo većma ne raztuži.

Zabubaše bubnji, udari banda i mi krenusmo, a iz sto usta popratije nas glasi:

„S Bogom pošli, braćo i drugovi!

„Bog vam dao sretno vojevati

„I sretno se opet povratiti!“

Dodjosmo u Italiju te nas odmah pomiešaše s linijaši u brigade. Vojska naša obiestna, naduta te misli, da joj se ni tući ne treba: dok ju neprijatelj ugleda, odmah će preda nju kleknuti i od straha oružje položiti.

* U Lici g. 1866. čuo sam krasnu pjesmu pjevati, gdje je krajiški polazak na vojsku uzorito opjevan, al' se kašnje nikako ne mogoh te pjesme dostati. Dopada mi se, da ju je 1848. gosp. preč. kanonik Marić Banovcem spjevao, te da je iste godine u „Danici“ preštampana.

Pokaza nam Magenta, kako se prevariše naša premudra gospoda; al tad već bilo kasno dozivati se pameti.

Gonilo nas bez oduška do Solferina, a uz vojsku pristalo mnogo častničkih i činovničkih obitelji.

Zametnu se boj kod Solferina, a nam opet loša sreća. Naša četa imala udariti na juriš na Franceza, koji se bio na jednom brdašcu ogradio i silan oganj od tud na nas prosipao. Dobro se zaklonio, a triput ga više nego nas. Dočeka nas, prosu oganj na nas, i silno ljudstvo pade što mrtvo, što ranjeno, al naši jurišaju dalje; sad tekar planuše da braću osvete. Opet prosuše oganj, a za nesreću našu, poginu nam četnik uprav pred nami jašuć i četu sokoleć. Nered, metež, pa strah zavlada četom, neprijatelj zapazi sgodu te sad tekar udari kartači i silnim ognjem. Napredovasmo još nekoliko kano sliepi, al videći, da nas nijedan živ do vrha briegu doći ne može, krenemo natrag. Videć to neprijatelj natisnu se za nami, i vidjeh, kako nam navališe uprav na zastavu. Ustavim svoju satniju te ponovim juriš uprav na najveći i zastavi najbliži čopor neprijatelja. Zametnu se silno kreševo bodom i kundakom; nasrnuh na nekoga francezkoga častnika, a dok ja s njim krešem, prileti zuav sa strane te mi progna bajunetu skroz, a onaj me dohvati sabljom po glavi.

Slegoh se i onesviestih se!

Što dalje bi od mene, ne znam.

Kad se osviestih i progledah, nadjoh se u lazaretu, u nekakvoj dvorani, a okolo sve ranjenik do ranjenika, sve mučenici kao i ja.

Bacih okom oko sebe i — ugledah, brate, ukraj sebe divno čudo.

Onako bunovan a i onako sentimentaln ne mišljah u prvi čas, već da mi je smrtna udarila, te da je anđjelak s neba po dušu mi sašao. Zlatnu kosu razpustila, lice joj sama milota, oko divno golubinje u dušu ti pro-

dire, a prosta modra joj odjeća činila mi se anđeoska krila.

Dok vidje, da sam oči otvorio, sagnu se k meni, pa probiljisa sladkim, od žalosti treptećim glasom:

„Bogu hvala, gospodine, pogledaste! oj čuti će mene Bog, ne će vam ništa biti!“

Htjedoh govorit. Navrzlo mi se misli, navrzlo mi se pitanja, da im se broja ne zna; al mi ona sićahnu bielu ručicu na usta metnula:

„Ne govorite, gospodine! Ne smijete govoriti. Vi ste još slabi, pa bi vam govor audio!“

I uprieh svoje u one njezine mile modre oči, i učiniše mi se one oči kao modro nebo, a moja duša kao da leti, leti, kao da se krili gore na nebesa!

Bijah sretan, bijah blažen; al ne znam, koliko je trajalo, što ja tako u nju gledah, što ona kraj kreveta mi stajaše.

Onesviestih se opet.

Kad opet k sebi dodjoh, prva mi bi: gdje je anđeo moj? al kraj kreveta ne ima je više.

Oko mene samo ranjenici ječe i uzdišu; izmed njih prolaze liečnici previjajuć rane te odredjujuć koga za ostanak, koga za bolovište.

Dok oni otišli, al će jedan zavezane glave i ruke na rubcu ustati te uprav k meni. — Zagledah se u nj, al to ti naš lovac, kupnik Gavre.

„Kako ste gospodine? Žiga li vas?“ upita me, a vidim mu na licu, kako me žali.

„Hvala ti, brate! Nije zla. Nego mi kaži, kako sam ovamo dospio?“

„Ej kako! Dok vi nagnuste, a onaj Francez prinio, pa će vam uprav u glavu, al u to se ja razmahnuh, pa po glavi tres! a moj ti Francez krake u vis. Onda ću što može grlo podnieti: „braćo! pogibe nam lajtman, udri da ga osvetimo!“ a ono ti, gospodine moj, sve planu kano žeravica, sve zasliepi. Zagnasmo se na Franceza kao

vihor. Bogo moj, da vam je stati pa gledati, što se tu radi! Za malo, bogme, al to se Francez pokolebao te dao ledja, a mi za njim ponesi, porení, dok ga dognali u obkope. U to naša četa prihvatila zaklonicu, a mi polagahno sve puškarajuć natrag. Došli do vas, ja se pognuo, da ću vas podignuti, a ono dvie kres! Jedna odhrda komadić uha, a druga prošiša kroz ruku. Malo se zaljuljam, ništa van kao da sam popio oku vina, pa onda vas donesemo ovamo. Kum Jovo Kuprešanin, na ruke, te vas donesemo ovamo. Kum Jovo vratio se odmah k četí a meni povezalo ruku i glavu te mi reklo, da ostajem ovdje. Baš im čast, barem da imate ikoga svoga uza se. Eto tako vam je bilo!“

„Pa je li težka rana?“

„Adà, gospodine! Pala muha na m djeda!“ odgovori Gavre, al u isti mah posegnu ljevicom za desnom: žignula ga iznenada rana, pa se ne znao pritajiti. Učinio ja, kao da toga niesam ni opazio, jer sam vidio, da bi rad samo mene sloboditi svoju bolu tajeci.

„Sad mi kaži, junače moj, tko je dolazio od jutros k momu krevetu?“ upitali ga ne znajuć, je li ona krasota živo djevojčee bila ili samo pričina bolestne mi glave, pa se ne uhvajuć upitati ga upravno.

„Alah gospodine! žalostan li sam do vieka, gdje mi se je ne mogoste nagledati! Moj Bože! Te divote živ čovjek još nije vidio. Hoćeš li vilu, eno ti je!“

„Ta koga?“ upitali nestrpljiv, ali veseo, jer vidjeh, da ne snivah, jer se nadah onu krasotu opet ugledati.

12 „A što ti vam ja znam, gospodine! Bilo vam tu mnoštvo gospodja, gospodjica, i dječice bogme. Jadne dječice! Baš bi se razžafilo gledajuć ih. Koliko sam mogao saznati, bile to obitelji naših častnika, pa kad mi onako iznenada počeli uzmicati, bilo bogme i njim bježati tamo u naše strane. Ali jutros zakrčila vojska sve pute i staze te se ne moglo nikud nikamo. Bogo moj, toga plaća, te muke. Ne znaš, boje li se više svojih ili

Franceza. A kad ugledaše nas graničare, moj Bogo! toga vriska. Kad to vidje ona naša vila, a ona poizšeta preda nas, prem ju neka starija gospodja ustavlja. Kad vas vidje onako krvava, progovorit će liepo, hrvatski, da je milinje slušati: „po Bogu, braćo, ta umrie vam gospodin! Dajte, ako Boga znate, da mu odmah povijemo ranu!“ Mi jedva dočekali. Bili smo vam još na bojištu nekako povili ranu, ali ne bilo kad pravo ustaviti krvi. Odnesosmo vas u hlad, a ona prikleće uza vas te pere i povija ranu, kao da vam je rodjena sestrica. Gledam ja, kako vas žali, kako vas brižno povija, pa ne mogoh premućati: Vaj gospodjice, da Bog dade momu gospodinu ozdraviti, pa da mu vas nakloni! Mila majko, igdje li drug prama drugu!“

Protrnuh, ne znam ti kazati, kako mi bi u taj čas. Kao da mi se dokopao tajne želje, za koju još ni sâm znao niesam, koja mi tek na dnu srca zatinjala. Porumenjeh, a junak produlji:

„Eto, gospodine, baš i ona tako porumenjela, kao što vi sad, kad joj ja ono nabacio! Kad vam povila ranu, mi vas podignemo, pa ponesemo ovamo, a ona sve uza vas i sve lebdi nad nami, te će nam po sto puta reći: „polahko junaci! čuvajte gospodina!“ i ne makla se od vas, dok vas ne namjestismo ovdje.“

„Ali kazuj mi, tko je, gdje je, kada će opet doći? To bi ja rada znati!“ prosuh, jer mi dogorjelo, da joj ime saznam.

„Da sam ja jadan znao, da će je onako na jednom nestati, sve bih ja to bio upitao. Vi ste se bili jedan časak osviestili, pa onda vas opet slabost savladala. U to doba upade nekakov sluga ovamo te ju zove: „Gospodično Zorice! Evo uprav naša četa ovudaj uzmiče. Žurite se, sad nam je put prost“. Na to se ona nada vas sagnu i gleda vas i prisluškuje, da li dišete, a onaj će opet: „žurite se, gospodično!“ te bogme ode, al na

vratih se još ustavi te pogleda na vas, al onako milo, Bogo moj, kao da ste joj rodjeni brat.“

Znaš, koliko sam sentimentaln, da do 1859. još nikad ne bijah zaljubljen; ne moglo mi nigdje oko zapeti, prem mi je srdce čezlo za rajem ljubavi. Kad vidjeh onoga andjela, kad mi kraj ranjeničke ložnice dodje, činilo mi se je, da mi neko blaženstvo srdce osvaja, a dok je kupnik Gavre pripoviedao, sve sam to bolje moje srdce spoznao, dok mi za posve ne sinulo. Vidjeh: udario srdcu momu žudjeni čas, kad mu bi planut žarom ljubavi svete. Kad li starac završi, da ne zna ništa od djevojčeta onoga, osim jedino ime „Zorica“, a ja vidjeh, da mora biti kćerka koga častnika ili činovnika naše vojske, da je otišla na Bog zna koju stranu, da ju valjda nikad nikad više vidjeti ne ću, zabolje me u srdcu, zabolje me ljuto, kao da mi srdce zasijanimi kliešti uštinu. Protrnuh sav i obeznanih se.

„Za Boga, gospodine, što vam je? Ta eto ste sav pobjedio!“

Smogoh jedva toliko snage, da mu mahnem rukom, neka me se prodje. Sjede turoban kraj kreveta k nogama mi, i od tuda se vije misao, dok smo god u bolovištu ostali. Nastojao je svakako utješiti me, razgovoriti me, ali mene savladala tuga, te prem se kadgod siljah, da budem bar na oko veseo, da starcu želju izvršim, ne mogoh ni toga.

Pitah liečnike, pitah ranjenike, jeda li itko znade, tko bi ona krasna milosrdnica; kad ustadoh, propitkivah za nju po selu, gdje se sastadoh s drugovi, pripoviedah svagdje ovaj slučaj, ako i ne baš točno kao kupnik Gavre, ne bi li mi tko ikakav trag kazati mogao; ali sve u zalud.

Tielo mi ozdravi, al na srdcu ostade mi rana, i to ti je brate ona tajna, koju sam do sad i od tebe krio.

Za moju sreću svjetova mi ti jesenas, da uzmem dopust. Bijah na Rieci.

PRIČANJA STARIJE VUKA.

Koji bi nas bio pomislio, te će još za nas živih doći vrijeme, te će prestati naša „vojnička“ krajina, a kako joj bilo privezalo sudbinu za zamršeno, uzlano i zavrzljano iztočno pitanje, da će prestati prije nego odgovore ruski topovi na to pitanje?

Pa ipak se sbi; „vojničke“ krajine nestade, a iztočno se pitanje evo skoro sa svim na čisto izvede, a da naša puška ni ne planu, osim ono nekoliko u Drenovcu, gdje dragi Bog odredi, da makar i razvojačenoj svojoj braći zapovieda mili moj drug Tone, sin našega pjesnika, moga negdašnjega kapetana Frane Turića Ličanina.

Što nas je častnika zateklo „ukinuće“, mili Bogo! kamo li ga dospjesmo, kud li se razidjismo!

Nejma valjda pukovnije u carstvu, gdje ne bi bilo ma kojega našega.

Upravnici ostadoše u zavičaju; ali vam velju, braćo, dok nas priedje ona prva radost nekakove zadobivene slobode, bilo nam sjetno i neveselo.

Ne bi za dugo, krenu i mene sudbina iz zavičaja.

U Hrvatskoj sam zemlji, ali ne gledam starca Velebita, što po godine ne skida biele šubare; ne gledam naših crvenkapa, što o njih onako krasno reče naš pukovnik Čikoš: Kad Ličanin pozdravlja, on ne skida svoje crven-kape do zemlje; samo ju malko nad glavu po-

digne; a nije vam to, gospodo, surovost, to vam je junački ponos, jer on znade: zemlja, na kojoj stojim, moja je, po hiljadu puta orošena krvlju mojih djedova; ovdje se ne klanjam nikomu, ne ponizujem se pred nikim.

Bio je junak naš pukovnik, kakova riedko rodi majka, a svjedoče eno prsa, nakičena redovi, kao ratni brod u svečani dan zastavami, a svaki onaj krstić na sablji je stečen; bio nam je otac i majka, kamo sreće da imadosmo uvijek onakovih, a bio je naš pa naš, ko da ga je Ličkinja rodila.

Bog mu dao, gdje god bio; visila mu sablja, visila mu slava, sio uz carevo koljeno!

Pa vam ne vidim odiela našega, svjetlih toka, sjajanog oružja, ne cupka vam ovdje kičeno kolo, ne ori se Kraljević Marko iz junačkoga grla.

S toga me sapela tuga oko srдца, a da mu odlahne, ne ima mi lieka, nego da se sam, braćo, razgovorim.

Bili ste mi braća, rado ste me slušali, kad bih o mom Radi pripoviedao: skupite se dakle oko „Vienca“, a ja ću vam pripoviedati, što sam u ovoj naše doba od staraca naših slušao, a po gdjejoju, što sam i sam doživio.

Sjetit će vas možda ove pripoviedke na mnogi krasni čas u vašem životu, a sjetit će vas i na me, pa eto mi radosti srđeu, eto mi nagrade trudu, da mi je ljepše ne treba.

I.

Nedjelja je, po podne. Sunce nagiblje na počinak. Dan jo bio vruć i omaran, a sad lahorí vjetric i razhladjuje zrak, te bila od Boga grehota ne proći se, čamiti u sparnoj satnijkoj pisarni.

Stražmeštar je primio torbu, pa otvorio desetak trokutića* sa U. V. X. Y. Z., pročitao, a kako ne bilo ništa silna, upalio smotku te hajde na svježi božji zrak.

* Službena pisma razasíljala se od štopa po ordonancih u telećaku, a bila su smotana poput trokuta. Slova U. V. X. Y. Z. znače: vojničstvo, uprava, računarski, gradjevni odsjek i sud.

Odaberem za danas najdalju šetnju, te upopriečim nogostupom pram selu, koje se pružilo uzduž podnožja vrletna brda, obrasla šikarom i gdjekojom kvrgavom bukvom.

Narod iz obližnjih sela čuo jutros službu božju, naigrao se kičena kola, guenuo kaplju rujna dalmatinca, čalabrknuo po komad pečene janjetine, pa se sada na sve strane kući vraća. Crvenê se kape i ječermne, bielê se povezače na crnih zubunih, a sjaju se srebrenne toke na ječermah, srebrni kov na prsiju ženskih.

Tu i tamo zagrlila se po dva pobratima, pa zaorila Kraljevića Marka, da gora ječi. Starija se čeljad ranije kući popaštila, sjede hrpimice pred kućami ili u lipovu hladu, pa naklapaju, kako li će ponieti ljetina, hoće li biti rata s Turčinom ili s Talijanom, ili se sjećaju prepaćenih nevolja ili svoga prijašnjega ratovanja s Turčinom i s Talijanom.

Utetivih namjerice kući usred sela, kući moga staroga znanca, starine feljbabe Vuka.

Već iz daleka poznala se njegova, poznalo se, da je to kuća nekoga odličnijega čovjeka; jer ma da i nije druge svojom visinom nadvisila, ali ih je potamnila svojom bjeloćom, iztakla se izmedju njih liepo uredjenim šljivikom s oba boka, a osobito oku godila granata lipa, što je ugodnu zahladicu pred kućom širila, gdje je mnogo trze kosti ostavilo, a mnoga rujna kap dalmatinca junačka grla nakvasila.

Starina Vuk nije zalazio u krčmu, po njem bi svi krčmari bili propali. On nedjelom i praznikom otidji k crkvi, čuj službu božju, nagledaj se kičena kola, sjeti se uza nj svoga mladovanja, porazgovori se s gospodom i sa svojimi ratnimi drugovi, pa upriliči kući. Ali zato starina Vuk ne bijaše ni škrtac ni lakomica. A ne bilo mu nužde, da bude ni jedno ni drugo. Kad ga pritisnuše godine, izprekidala služba i ratovanje, a i stare rane počele provaljivati se, pa ne mogao, kako je obikao,

službi zadovoljavati, izvadiše mu patentu, pa ga pustiše kraju, a on se prihvati gospodarstva, koje je već i za njegovu oca prilično cvalo, uveo u svemu vojnički red i točnost, sjetio se ove i one poboljšice, što je po svietu marširajući naučio, te za koju godinu pokazao se obilan božji blagoslov. Bilo je svega puno kao u košnjici, a u njegovu podrumu nije nikada pofalilo ni cvieta šljivovice ni dalmatina vina, pa ako ćeš baš pravoga onoga od Sedam Kaštela.

Pa kad bi tek slavio krstno ime ili koji drugi god, mogao bi i gjenearal sjesti za njegovu stolicu; tako je bilo sve po gospodski, uredno i udesno.

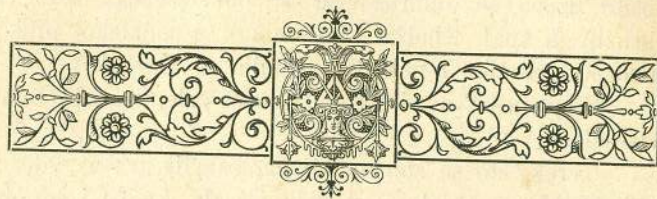
A kad bi ga gospoda od satnije počastila te sjela za njegovu stolicu, tko sretniji, tko blaženiji od njega?*

* Ovaj nacrt oveće pripoviedke, tek odpočete, bit će pokojnik po svoj prilici napisao godine 1878. u Križ-Začreću.

PREVEDENA PRIPOVIEDKA.

SIN STEPĀ.

Novella od St. Grabovskoga.

Nekoliko milja od Jekatarinograda, a to glavnoga terečkih Kozaka, ima selo Uruk. To vam jedna onih što jačih što slabijih tvrđava, što ih je Rus pred nizom velikih tvrđava na sjever Kavkazu posadio.

Naselilo ovamo donske Kozake; Kozak bo jedini dorasao Čerkezu, koli smjelu, toli razbojnu.

Jedanaestoga Svibnja 1846. godine, baš u podne, jezde dva Čerkeza, što mogu konji poniet, vojnom cestom, što ju godinu dana prije grof Varoncov, tadanji vodja kavkazke vojske, prosjekao kroz čečenske i karabulaške planine.

Odielo im kazuje, da su Čerkezi Oseti u svem oružju, a biela pjena po konjih i kako uprieše, ne bi li što više puta prigrabili, da je silna pogibelj za njimi u počepu.

Sunce visoko odskočilo i žeže travu po stepi, za lakat visoku. Naokrug se stepa sljubila s izmagom i s ve-

drim nebom, tek se s juga uzvila gorostasna gora. Ponosito uzpeo se Jelbrus pod kapom vječnoga sniega; okružili ga Anal, Kindžal i Bermamuk, a podaleko, preko timornih hrastika i bukrika, pomilja se Kazbek.

Stepa još sva odjevena svježom zeleni, a opet oku nevesela.

Terek, što se stepom vijuga, zakrila trava, gdje i gdje iztaklo se stablo, a u dalji izčezle kolibe i sgrade osetske. Jedini Uruk primakao se vidu, a Uruk je mjestance malenih sgrada s nekakovom utvrdom: nasip, obrov, pa prošće. Nekoliko topova viri preko nasipa, a u tvrdji sve bezbrižno.

Već s daleka jezdioci Uruk ugledali. Prem im konji sve to većma sustajali, ne mare oni, već gone sve to ljuće, a i njih, valja, goni ljuta sila.

Na jednom će upriet jedan njih na nešto iza njih, na izmaku gore.

Oko, u stepi nerodjeno, tuj ti ništa ne vidje do zelene stepe i tamnih gora; al onaj drugi Čerkez razumio druga, jer ciknu kao biesan, pa življe obode konja. Konj klisi, vrisnu i pade; jezdilac ga trže, konj vrisnu i pade opet: prebila se brza mu noga. Onaj drugi konjik opaziv to ustavi časkom svoga konja; al opet se predomisliv pokaza drugu tvrdju, progovori dvie li tri li, pa obode konja i odjuri sam dolje.

Onaj stariji, što sad ostao sâm, ne smišlja dugo, prem je smrklo mu se lice od žalosti: iztrže malu, pomilova viernoga konja po vratu, pa mu progna tane više oka kroz mozag. Konj otegnu sve četiri, a konjik ode bezobzirce k ruskoj tvrdji.

Godinu dana prije primio Voroncov, ugodnik carev, zapovjedništvo kavkazke vojske kojih 120.000, a hćio ove godine u velike zavojštit. Smierao uhvatiti čečenskoga imama Šamil beja, dušu odpora brdjanskoga. Rusi se dakle primicali stolu imamovu, selu Dargo u južnoj Jerikiji, jednom dielu Čečenije. Čečenjani uzimali, dok

Voroncova u bukvlje ne domamili. Tu se zavrkao ljut pokolj, ali Rus opet zadobio Dargo, prem samo gomilom pepela i ruševina.

Ne imajući Rus brane morao nazad; nego mu je bio krvav put: Čečenjani, zakleti mu dušmani, ni dan ni noć ne dali mu mira. I da ne stiže gjenral Freitag u pomoć, izgibe silno tuj ljudstvo.

Za tim se Voroncov u glavu s carem dogovarao, te je ove godine imalo biti još ljućega vojevanja.

Ovo je doba našoj pripoviedci.

Koncem Svibnja imalo se udariti na Veden, Šamilovu novu stolicu.

Uruk dobio ovom prilikom posla.

U cik proljeća došao ovamo stotnik Livačev, da tuj i u okolici kozačku omladinu u vojsku upisuje. Nastanilo ga kod nekoga kozačkoga atamana, Mihaila Adalova, a čitatelj nam dozvoli, da mu taj stan pokažemo.

To vam je nizka sgrada na jedan sprat, čvrsta, a osobito čista. I vanjšina kazuje, da tuj brižna ruka upravlja i udoblje vlada. Staromu atamanu 66 godina. Izvio viek vojjuć za care i carice, osiedio, al vojačtva još ne odnemario. Konja igrao ko pred 30 godina, a kopljem metao i snažno i hitro ko i najmladji Kozak. Jednom rieči: bio ljudina. Što god dobra pri Kozaku, bilo pri njem, a mahne ni da bi jedne.

Jurti, kćeri Adalovoj bile 22 godine. Tetošila oko njega i njime vladala, a odkad mu druga umrla, sve mu srdce ona zauzela. Ne znala učiona, odgojili ju jedina ženska narav i stari Kozak; ali ženska narav bila u njoj savršena, a na starca Kozaka uvrkla se bistrim umom, istinitom čuti i milokrvjem. Koliko je ljepotom zanosila, toliko ju ženski stid od svakoga napastnika zaklanjao.

Kozaci ju ne ozivali drugim imenom van uručkom golubicom, a veli se: glas naroda, glas sina božjega.

U isto doba, kad ona dva Čerkeza prama Uruku jurila, sjedio stari ataman na svom ostarjelom naslonjaču

i razpirio lulu Taj starina okrugla i opaljena, ali mu-
ževna i razumna lica, ogrnuo se vojničkom kabanicom,
a izpod kabanice promiljao se modar haljinac i na njem
vrpce za kolajne.

Hoćeš li poštenjaka, evo ti ga; hoćeš li od oka ju-
naka, evo ti ga!

Kraj prozora, bielimi zavjesami zastrta, na onizku
stócu sjedi mlad pristao čovjek od kojih 30 godina.

Na njem je odielo ruskoga lovačkoga stotnika. Sta-
som je visok, tanak i krepak, lice mu crno, oko crno
i žarko, nos ponosit, usta liepa, brkovi pomno usukani.
Stotnik okreće u ruci ugaslu smotku, a pogleda skoro
turobno sad na pod, bielim pieskom posut, sad na starca
Adalova, s kojim se je na brzo sprijateljio, a sad, al tad
ponajdulje, na treću u sobi osobu.

To vam bila Jurta Adalova. Sjedjela kod drugoga
prozora, i sjela tako, da joj bude cijelo lice prama kape-
tanu, a samo polovica prama otcu. Bila visoka a nježna,
odielo joj divno pristajalo. Bio na njoj crn zobunac s ociel-
nimi putci, crvena kratka suknja, a na nožicah visoke
kožne čizme. Rukavi na zobuncu bili kratki, a bijeli ru-
kavi košulje do zapešća dosizali. Na glavi ne imala ništa
do obilnih crnih pletenica, a prama njim bijelo joj se lice
još bjelje činilo. Bilo to lice i onako krasno, ali kud
krasnije radi živih modrih očiju.

Bavila se nekim kućnim poslom.

Kamo ovim troma polietale misli, tko bi znao?

Na cesti, gdje se je tek od kad do kad po koji
Kozak čuo, zatutnješe iznebuha konjska kopita, a žurni
jezdilac ustavi konja uprav pred kućom i sjaha. Bio to
isti onaj mladi Čerkez, što ga vidjesmo na putu u Uruk.
Ostavio konju uzde o vratu, pa srnuo ne hajući dalje
za nj u kuću. Kad to vidio stotnik, mako brkom u vis,
a djevojka probliedjela, sam stari Adalov ni okom ne
trenuo; prem bo je čuo prihodnika, nije ga vidio.

Vrata zinuše, a jezdilac upade u sobu.

Prvi pogled čudna žara zape mu za djevojku, al
u isti mah opet se ukaza na licu ozbiljnost i briga, te
jedva nešto naklonio glavu, začu:

„Na oružje, otče! Uvalja se oluja s brda na stepu,
i ne postoji sat, pa će gaziti deset tisuća konjskih kopita
uručku travu.“ Lahko je pomisliti, kako silno ganu iz-
nenadni taj glas duše svega troga, što se podpuno bezsta-
rostni ne domišljahu, odkle tolika pogibelj na rusku tvrđu,
od bojišta na milje daleku.

Ali znali i Adalov i Jurta Čerkeze; znali, da ti
ljudi nikad u tutanj ne govore; da nikad opasnosti veće
ne grade, nego je. Jedini stotnik o riečih Oseta dvojio,
a dvojbu mu porugljivim posmjehom pokazao: nije ga
rado gledu u kući Adalovoj.

„Bog s nami, ako je istina, što kažeš, Abdu Rha-
mane!“ reče stari Adalov. „Zar se Oseti, tvoja braća,
pobuniše?“

„Oseti su velikomu otcu u Peterburgu vierni kao
i ja tebi u tvom domu, atamane!“ odrazi mladi vojak
pogledav žarkim okom Jurtu, a ona porumenjev poniče:
„rado bi krv prolili, da tu oluju s Uruka odvrata, al
oni još i ne slute, što oluja s brda nosi u krilu. Sam
Abdu Rhaman zna, jer je u njega oko sokolovo, a konj vila.

Bog vas čuvao, eto imama glavom!“

„Ta do vraga, kakva imama?“ zakinu mu stotnik
nestrpljiv.

Na to će se Čerkez ponosito k njemu obratiti i
kao prezirice odgovoriti:

„Imam brda Šamil Bej; sjećaj se, Franče!“

Na licu stotnikovu ukaza se veća propast nego mu
i milo, vjendar se obodri te povika grozeći se:

„Baš se rugaš, Osete!“

Abdu Rhaman okrenu se ponosito od njega.

„Eto imama s deset tisuća konjika i pješaka, otče!“
reče na to mirno Adalovu.

„Uzjaho sam, da ti to kažem, i ako će Bog, da tebe i Jurtu spasim. Čini, što ti se sviđi, Abdu Rhaman s vami će i vojevat i poginut.“

Jedincat pogled na pouzdano lice Čerkezovo, a uplašeno staroga Kozaka osvjedoči Livačeva, da su glasi istiniti. Prihvati sablju i kapu te zovnu Čerkeza sa sobom k zapovjedniku tvrdje.

Prije nego odoše, stisnu stotnik staromu atamanu desnicu, koji opet, bi rek, oživio i kunuč svoje oružje kupio; pa se primače k Jurti.

„Još ovomu Čerkezu ne vjerujem!“ prišaptnu joj i pruži desnicu, „nego svakako ne boj se ništa, draga Jurto: uz moju dužnost i na te ću misliti.“

Djevojka ne odgovori ništa, al u oku joj zatitra suza. Livačev ode s Čerkeзом, a Jurta pomagala otcu oružati se vruće ga moleći, da bez potrebe u pogibelj ne ide.

Ne izteče ni deset časova, a već bubnji po Uruku udariše na sakup. Stari Adalov ode k drugoj braći na ročište.

Abdu Rhaman bio je „vork“ ili po osetsku „uzden“ t. j. plemić. Pleme mu stanovalo kod Arдона, nekoliko milja od Uruka do brda. Plemena Kabarde i osetske ravnice bile već nekoliko godina pod Rusom. Bili većim dielom zadovoljni s novim gospodarom; samo im ne bilo po čudi, što im ne dopuštalo medju se robiti, jer to po njihovu sudu nije stvar sramotna. Kad se već govorniku Šamilu nije udalo sdružiti Čerkeze sa svojimi Čečenjani na Ruse, gdje bi sdružio Osete, u koje već posve Rus uplivao? Prem još stari junački duh i ljubav slobode u mnogoj kabardskoj i osetskoj duši odisao, priljegao je narod ipak k Rusu, a desnica Šamilova nije sizala van brda.

Abdu Rhaman bio bogat i neodvisan i s Rusom se dobro pogadjaо, a osobito odkad je Jurtu poznaо.

Prem mu djevojka ne bila priklona, ljubio ju živo i iskreno, koligod može iztočanin ljubiti. Svoje ljubavi nikada ne izpovjedio, al ga oči Jurti odale, a ona se bo-

jala toliko zanieti ga taštım uhvanjem, koliko uvredno ga odbiti. Starina Adalov od svega toga ništa ne opazio.

Bila se već godina izvila, da je Abdu Rhaman Jurtu i oca joj poznaо, kad je Livačev u Uruk prispio. Još nije Abdu Rhaman znaо, hoće li djevojka privoljet Livačevu ili njemu, a već ga zamrzio; nego baš se ni stotnik njemu ne kazivao prijazan.

U to se sби, čega živ čovjek ne slutio, i što svu Evropu iznevari. Jedanajstoga Svibnja 1846. kinu Šamil Bej sa svojimi Čečenjani kano bujica s brda u ravnicu. Nitko ne znade, što mu smjer, ali četovanje nastа, kakvu ne bilo pametara. Uz najsilnije oružanje najmoćnijega carstva počеше Čečenjani, dosad na obrani, sada napadati; minuše prve ruske tvrdje i sadjoše u krajeve, gdje se je davno ruska vlast priznavala i tvrdjama se bila utvrdila.

Na taj glas uzavrie početkom stara Čerkezka krv u Abdu Rhamana, al sjetio se Jurte, zamrie mu bojni klik na usnicah. Okrenu konja, te se odtisnu sa svojim oknakom (pobratimom) pram Uruku.

Još ne prestali bubnji biti na sakup, već posada uručka sva bila na ročištu; ali šta bi 200 Kozaka proti 10.000 Čečenjana, kojim je vodja Šamil? Ne minulo ni po sata, što je Abdu Rhaman bio u tvrdji i drug mu za njim stigo, već se vidje, da je istina, što bjehu dokazali. Konjik bez broja pade pod Uruk i navali na nasipe urnebesom, kakva do tad sviet ne čuo. Do neba tutnjio juriš, a od njega se jedva čuli topovi i puške, kojimi se tvrdja branila.

Cielo selo bojnım vikom odjekuje, a Jurta u njem u golemu strahu. Imala se bojati za oca, al i za još jednoга junaka. Od tuda joj uza strah i sladka sreća, kad bi pomislila, da je taj junak po srcu njen.

Blieda, zaplakana ne mogla si u kući mjesta naći.

Još boj ne trajao pó sata, kad se vrata sobna naglo otvoriše. Abdu Rhaman udje blied, uzbunjen, al se vi-

djelo na njem, da se je borio junački. Jurta kriknu na po usta videći ga.

„Za po sata bude Uruk nadvladan!“ reče Čerkez.

„Imamova desnica je silna, a veliki car u Peterburgu danas ne pomože. Što tad od Jurte bude?“

Djevojčicu prodjoše srsi na to pitanje, ipak odgovori mirno:

„„Od Jurte bude, što i od njezina otca. Nek se božja vrši!““

Čerkez ju pogleda mrko. Čudno mu je oko sievalo, a djevojka želeć, da ga se pošto po to rieši, upita:

„„Rad šta Abdu Rhaman ne vojuje sa svojom braćom, s Rusi? Ne mora li čerkezki vork ostati na bojištu, dok se živ čovjek na njem bori?““

Čerkezu planu lice i sievajućim okom odsječe:

„Abdu Rhaman gledao je smrtnu košnju oko sebe, kad još 14 godina ne prebaci. Vidjeo je majku i otca pred sobom krvariti, a nije drhtao, jer je čovjek i vork. Kad olovo žviždi, onda mu uho uživa, a kad mu vrag kindžal u prsi rine, onda se Abdu Rhaman smije. Abdu Rhaman je vojak i ne boji se boja.

Pravo veliš, uručka golubice!“ na to će blažim glasom. „Vork ne smije s bojišta, van da umirući. Nego, čuj me! Posljednji sam mog plemena — ostale, kojih krv u mojih žilah bije, davno već usmratiše koplja i bajunete naroda tvoga — pa kad stajah na grobovih dje-dova mojih, te me čaškom (sabljom) opasalo i čovjekom me i poglavicom nazvalo, kad mi nadahnute rieči imama brda zanieše dušu, svetčana mi se zakletva u srcu rodi, al ne smjede na jezik, jer izdajica bdijaše. Ipak se zakleh, da budem zatočnik vragu roda moga. Krih osvetu u srcu i mučah; rekoh, dodje dan, kad budeš mogo radit i govorit; al toga dana ne bi do danas, današnji mogaše biti, al ni današnji ne bude taj. Nego za to dodje drugi dan, koji Abdu Rhamanu zablješti oči i srce mu odvratil od osвете na drugo ćućenje sladko.

To bijaše dan, uručka golubice, kad tebe vidjeh prvi put. Kad taj dan minu, kleče Abdu Rhaman na koljena i moljaše Boga i sve svetce, da oduzmu od njega noć bolesti i mržnje. Tad pristupiše k njemu sjene izginulih i ljuto ga karahu, al on se odvrati od njih i vidje sliku andjela govorećega: „prosti, ljubi!“ Jurto, taj angjeo bijaše tvoga stasa i tvoga obličja. Jurto! mrke sjene izčežnuše, i Abdu Rhamanovo srce se razprostrani i osreći kao nikad. Zasuziše oči nikad neorošene, i Abdu Rhaman mogaše spustiti glavu na uzglavje svoje i snivat o raju. A o kom raju snivaše, to pogodiš, Jurto! Pa ne će li Abdu Rhaman nigda sretan biti, prem za te pregori svoj ponos i osvetu! Nije li s tvojim narodom proti svojoj braći vojevao, i nije li šad amo pobrzao, da te spasi i zakloni, dok je kad?“

Divno je bilo gledati mladoga Čerkeza, dok je ovo govorio. Ponosno kao uvijek stajao je pred djevojkom, ali glava klasičnoga lika nešto mu kao postidno ponikla. Ruke je na prsi položio, a prsi mu krila košulja od sto malih ocielnih vitica.

Bijaše tako prlika boga rata, gdje krasoti oružje svoje pred noga polaže.

Znadijaše Jurta, da mu svaka rieč iz dna srdeca dolazi, da sin Stepe u času ganuća nit može niti bi lagao; pa to joj silno potreslo dušom. Al ujedno kazalo joj srce, da joj je on još uvijek tuj. Njegove ju rieči ne uvriediše, al ju prenapuniše strahom. Mišljaše na Livačeva i bojaše se, da Čerkeza, kazavši mu istinu, ljuto i za uvijek ne uvriedi. Šad bi bliedjela, šad rumenjela, dok on govorio, a kad dospio, trebala dugo vremena, da k sebi dodje.

„„Kako možeš tražiti, da idem s tobom, Abdu Rhamane, u čas kao ovaj““, reče napokon, „„i da ostavim mjesto, gdje je život otca moga u opasnosti.““

„„Ako ljudska ruka od siede mu glave može odvratiti smrt, biti će odvracena!““ odgođri Čerkez, „„jer Azbek Ninhman, davni moj oknak, bori se uza nj, a ja ga ondje

postavili. Ali kaži mi, Jurto, hoćeš li sa mnom, ako ti ga zdrava nazad dovedem i od straha i smrti oslobodim?"

„Ja ostanem, gdje moj otac bude!“ odgovori djevojka odrješito.

„A kad ova nevolja mine, kad se povaljena trava stepe opet podigne, i barjak s dvoglavim orlom cara vašega opet se na nasipu Uruka vijao bude, ho'š li onda reći rieč, Jurto, koja će Abdu Rhamanu povratiti veselu čud i snagu njegova duha; hoćeš li s njime k ognjištu otaca njegovih? Kaž', Jurto, da mrki duhovi osvete, koje današnji ovaj krvavi dan iz tmina zove, pred Abdu Rhamana ne stupe i na zakletvu ga ne opomenu, koju bi cieć tebe zaboravio toli rado!“ Čerkez molio je blagim glasom, ali sjetni žar njegova oka kazivao je, da bi jedna samo rieč, koja bi nade njegove prevarila svu plamnu njegovu osvetu opet uzpirila i da bi sve ono porazio, što mu je sada još bez mjere drago i sveto. To uvidje Jurta, pa odgovori odrješito, premda joj ovaj dogovor toliku muku zadavao, da se je jedva držala:

„Nije sad do razgovora, Abdu Rhamane, već da se radi. Učini za nas što možeš, pa vjera, da ti ja budem toliko zahvalna, kolik i moj otac.“

Srećom po djevojku njene se rieči uprav obistiniše tiem, što u isti čas nekoliko Kozaka sa ženami i s djecom jaučuć i lelečuć ulicom izpred kuće projuriše, a po njihovoj hitnji i po njihovih uzkliech vidjelo se, da je Uruk svladan.

„Prekasno je!“ zavapi djevojka u prepasti. „Bože, molim ti se, spasi mi bar oca!“

Mladi vork u tren opet nije bio ništa no odvažan vojak. Plamteće oko potraži mu najprije konja, koji je kao vieran pas još uvijek pred kućom atamanovom stajao. Tad se okrenu i ode hitro kao vjetar.

I ne znajući, što radi, otvori djevojka prozor i gledaše kao okamenjena, hoće li se otac i Livačev vratiti.

Jedan dio sela pokrivao gust crn dim, znamenje, da su Čeči već prodrli.

Nekoliko bjegunaca dovikivalo Jurti, da se spasi, al ona toga ne pazila. Nedaleko se čuo bojni klik pobjeditelja, uz lelek pobjedjenika, a mnoštvo bježećih vojaka kazivalo je, da se u Uruku već na odpor i ne misli.

Nekoliko časa prodje i djevojka ugleda one, koje je u neizrecivoj stisci čekala. Otac je lećeo, na oko zdrav, al stotnik je nosio desnu ruku na rubcu, bio bljedji neg navadno, al od kad do kad trzao usnama od bola. Jurta probliedje još više, kad ga vidje, al kad joj na prvu odgovori, da rana težka nije, ne dade joj djevojački stid, da ga dalje pita. S njimi bio i Abdu Rhaman, i dok su oni iz staje dva konja izveli, jedino imanje Mihaila Adalova, ostade on na konju pred kućom. Ne bilo kad sedlati, pa na male čile konje bacili samo pokrivače, a pošto se samo o glavi radilo, nitko i ne mislio, da što od imanja spasi.

Ipak pogibelj već blizu bila. Divljom vikom lećelo već nekoliko drzovitih čečenskih konjanika niz ulicu, paleći puške od sduhe na prozore i goneći bjegunce. U to doba stajao Abdu Rhaman pred kućom kao kamen stup. Ni da bi okom trenuo i tim strah ili starost pokazao, a Čečenjani tim manje nanj pazili, jer su po odori držali, da je njihov.

Napokon izadje Kozak i stotnik iz dvorišta, a Jurta se ukaza na vratih; Abdu Rhaman preteče joj otca, koji ju hćede metnuti na konja, jer Livačev toga ne mogaše od rane. Brz kao munja sjaha i metnu Jurtu i proti njenoj volji na konja, u čas usjede i on iza nje, obode konja, konj klisi, pa odleti kano vjetar. Čečenjanin upravljao poslušna konjica samo koljeni, lievom držao Jurtu, što se strašivo k njemu privijala, a u desnoj, o kojoj mu sablja visjela, držao samokres. Ataman i Livačev lećeli za njim, što su konji mogli ponieti.

Kuda će, to je bilo Čečenjaninovo, a i njega slučaj vodio. Na ulicah ne bilo već bjegunaca, samo ranjenika i mrtvaca. Čečenski konjanici, gdje bi ih sreli, gledali u čudu na svoga zemljaka, a tek kad bi sljedbu zapazili u ruskoj odori, spoznali bi, da nije njihov; ali dotle bi već bjegunci daleko odmašili. Na ravnici pred selom već bila tušta pobjediteljeva konjanika. Kad bi Jurta u strahu na stranu pogledala, vidila bi na stotine konjanika, gdje u propanj za njimi lete, a iza njih gdje silan dim i plamen crven kao krv pokriva mjesto, u kom joj toliko sladkih uspomena ostade. Bilo joj, kao da joj je srce puklo.

Uza sav golemi trud, što ga je taj dan podnio, opet pokazao Abdu Rhamanov konj, da je vriedan hvale, koju mu je davalo u zavičaju. Uza nj se i kozački konji ponieše kao nikad. Jedan jedincati put primače im se jedan Čečenjanin, al Čerkez opali nanj tako mirno i tako sgodno, da konj Čečenjanov vrisnu — pa ni uhom. U to se kaniše i Čečenjani hajke i vratiše se k Uruku.

Jedan je put na sjever od Uruka preko slabo utvrđena sela Prišiba u Jekatarinograd, drugi na sjeverozapad preko Karadaga medjom osetskom i kabardskom u Nalčik, uglednu tvrđu, a tada i dobre posade.

Abdu Rhaman okrenuo ovuda, prem je put dalji i vrletniji.

Sunce već bilo zašlo za divjačnu Iomnu planinu, kad oni u nju ujezdili. Konji već bili tako posustali, da nije bilo ni pomislit na dalji put, već valjalo noćit, pa uranit. Abdu Rhaman poznavao Karadag dobro, jer je prije po njem hajdukovao. Znao tuj dobar skrovitak, za to skrenuo lievo s velike ceste, pa jahali lagahnije kroz grič i grm.

Vork još uvijek nosio svoje krasno breme.

Jurta ga se bojala razsrdit, ako ga zamoli, da ju pusti, a s druge joj mučno bilo, što Livačev uvijek mrko na nju i na Čerkeza pogleda, pa ga hćela barem tim umiriti, da se je sa svim prosto držala. Kroz one strane,

kud ih Abdu Rhaman vodio, bi reć još nigda ljudska noga ne prodje. Sad bi jahali briegom pomamne bujice, sad bi im put dračom zarastao, sad se opet otisnuo niz vratoloman strmac. Stari se kozak ustarostio, što mu je od drugova, što li od ono siromaštva bilo. Livačeva žigala rana i sljubovnost, a Čerkez, rek bi, ne mislio na ništa doliš svoje dužnosti kao vodja. Ni njemu ne bilo s voljom, da ga ruski častnik prati. Ako ga baš i nije držao za nuzljuba, opet je bio na oprezu, kakov je prama Jurti. A opet je i viernoga oknaka izgubio, koji je tvrd na zadanoj vjeri, braneć staroga Mihajla, na uručkom nasipu poginuo. Mladi Čerkez krio je, kako ga boli taj nenaknadni gubitak; ali se u duši krivio, da je uzrok Azbe-kojoj smrti.

Već je mjesec bio visoko odskočio, kad konj Čerkeзов na poluglasnu zapovjed stade. A uprav pred njima propela se bi već nepristupna litica. Al Abdu Rhaman provede i njih i konje kroz gustu šikaru do sa svim sakrivene razpukline, te se raztvori pred njimi prostrana špilja. Jedan dio bio pokriven na stopu visoko suhom travom i šušnjem; znamenje, da su se Oseti, kad bi na plien išli, ovamo svračali. Abdu Rhaman smjesti ovdje konje. Za tim provede svoje pratice tiesnim i kratkim naravnim hodnikom u drugu omanju špilju. Ova bila divjačna i neprijatna ko i prva: u njoj ništa nego prostrta suha trava i sušanj i nekoliko lojenica, kakove Oseti sami lievajū u puklinah. Abdu Rhaman užeže jednu.

Najprije se društvo okriepi s nešto jestiva, što im Čerkez ponudio. Ovaj konjanik-narod, kud god podje, uvijek hrane uza se nosi. Za tim se iza tolikog napora tiela i duha oglasi kod svih driem, te se Abdu Rhaman i stotnik vrate u prvu špilju ka konjem.

Ni, kad sami bijahu, nijedan njih ne progovori. Le-goše jedan kraj drugoga, i do časa zavlada mrtva tišina u špiljah.

Moglo biti oko pô noći, kad se Čerkez od lahka sna prenu, skoči i pomno prisluškivaše.

U to i drugi put konj vani zahrza. Abdu Rhaman maši se najprije oružja, za tim dodirnu polahko stotnika u rame i metnu mu ruku na usta.

„Pogibelj nam je blizu,“ šaptnu, da se je jedva čulo. „Muči i slušaj“.

Livačev bio okušan vojak, pa se nije smeo, al je ipak pobliedio.

Sad se čuo konjski topot sa svim blizu pećine, a malo za tim i ljudski razgovor. Malo po malo odaljio se, a onda bilo sve mirno.

„To su Čečenjani“, šaptnu Rhaman.

„Razumjeh im razgovor, al ne čuh, da nas traže.“

„Da nam konji zahrzaše, bili bi nas izdali.“

„To su nas odsjekli i od Nalčika“, reče Livačev i uzdahnu.

„Vidjet ćemo“, dovrže Abdu Rhaman. „Ostani ovdje! U Abdu Rhamana je oštro oko i dobro uho. On će im ući u tragove.“

Za tim mučke pribra oružje te izadje kroz razpuklinu na polje.

Livačev se uznemirio: da im po nesreći nestane vodje, nestalo ih je svih, a rana ga baš sada tako pekla, da ne bi ni sam sebi pomoći mogao.

Silno se prepade, kad se na ulazu u drugu špilju ukaza ljudska podoba i prama njemu podje. U taj čas nije drugo mislio, nego da su Čečenjani već k njima provalili.

„Tiho, Nikolo! Gdje je Abdu Rhaman?“

Predanj stala Jurta i šaptala drhćući od straha te rieči.

Djevojka ne mogla spavati, pa čula i ona sumnjive glase pred špiljom. Ne hćela buditi oca, pa došla da mlade ljude probudi. I njoj ko i Livačevu bilo za strah, gdje je vork otišao.

„Ti se u ovoj nevolji samo u Oseta uzdaš, Jurto, jer te je on na svojih ruku dovre donio,“ reče stotnik razzaljen. „A ne bi smjela dvojiti, da bih i ja, prem sam ranjen, i posljednju kap krvi za te prolio.“

„Ta Boga ti, pa to i ne mislim, Nikolo!“ odgovori mu pouzdano; „al tvoja rana je teža neg hoćeš da kažeš. Boli l' te opet?“

„Jače neg prije,“ reče stotnik i stisnu zube.

Jurtu ustravi njegov glas. Molila ga, da mu ranu bolje privije, te da za to u drugu špilju udje, gdje je svieća gorjela. A to je i on želio. Stari Mihail spavao još tvrdo. Stotnik, koga nemilo boljelo, spusti se na šušanj. Jurtu kleče kraj njega i sveza mu ranu. Sva njena srdačna nježnost pokazala se na krasnom joj licu, te Livačev videć, da krivo sumnja, nije mogo već da ju zdravom rukom ogrli. Jurtu ga razumjela, pa se osmjehnu govoreć mu:

„Žao mi je na tvoje rieči od malo prije, al valja da niesz od srca.“

Livačev priznade, da je krivo sumnjao, pa moljaše, da mu oprosti.

„Mi imamo Abdu Rhamanu puno zahvaliti“, reče nešto smetena — „pa želim, da mi svetei dadu priliku, da mu se odužim; al moje srce nije van za jednog čovjeka, a taj si ti, Nikolo, za viek vieka.“

U odanoj ljubavi skloni glavu na njegove prsi, pa u tren zaboraviše oboje, da su u opasnosti.

U to je doba Čerkez oprezno sliedio one, što ih uzbuniše, i obsvjedočio se, da ih sila na blizu tabori. Vratu se i nakani namah dalje tegnut, dok je put a Nalčik još prost bio. Kad u prvu špilju udje, ne nadje Rusa. Mučen nemirnom ljubomornosti provuče se kroz uzak hodnik. Abdu Rhaman čuo svaku Jurtinu i Livačevu, i vidio, da im se srca razumiju.

Najprije prepast, a za njom bjesnilo obuze vorka. Grčevito stiskao šake, pa popao kindžal. Žile mu na čelu

nabrekle, oči mu sinule strahovitim žarom, sav drhtao, kao nigda u najljućem boju. Strašne se čuti u njem pre-ganjale, a oka s onog dvoga ne micao. Vidje, da strast njegova srдца ruglom postade, a rad nje se odrekao naj-svetije zakletve, zakona roda svoga i vjere svoje — rad nje nedavno povrgao izlam i pokrstio se — pa ta strast postade ljutom neumolnom mržnjom, kakovu samo divlje srđce sina stepe oćutjeti može. Po njegovoj umi bila ga Jurta zauhvala, njoj danas najboljega prijatelja pregorio, a sad ju gleda u ruku onoga ćovjeka, koga je na svietu najvećma mrzio. I odmah reće sam u sebi, da njezina nevjera i njezina neharnost težu kazan zasluđuje, nego umriet od onoga ćovjeka, koji ju je vrhu svega ljubio. I okrutnom odlukom sievnuše mu oći. Srđce mu kinulo, pa nije mnogo premišljati, a ne bilo ni kad, ako hoće raditi, kako bješe namjerio.

Polahko se okrenu i vrati se u prvu špilju. Ruke mu drhtale, kad si je konja sedlao, a odsedlav pustio ga na polje. Izvadi kindžal, priniknu k jednomu kozaćkomu konju, koj još ležao, pa mu jednim mahom prezeza putišta. Konj samo muklo zastenja. Tako učini i drugomu, izadje na polje, uzjaha i nestade u šumskoj tmuni. Okrenu onamo, gdje je malo prije tabor ćećenski zapazio. Okolo velikih, na jednom proplanku naloženih oganja vidjelo se nekoliko stotina ljudskih podoba i konja, a sve ležalo bez svakoga reda. Najprije se namjeri na nekoje vidoke na konjih, a pošto se s njimi pogodio, odprate ga nekoliko njih k ognjem. Oko jednoga sjedjeli vodje. Ovo bilo samo mala ćeta, koja je imala Šamilu krilo pokrivat, a zapovjednik joj bio Kibit Mohama-Mirid (ućenik svećenićki). Bio to liep, visok ćovjek, oka puna žara i stroge osbiljnosti. Nje-gova odora bila biela, sprotno šarenim literkam i oćielnim oklopom njegovih drugova, a takav mu bio i turban. Tako se nošahu Miridi po primjeru svoga vodje i učitelja.

Mrka, odrješita lica stupi Ćerkez medju ove mu-ževe, koji ga sumnjivim okom gledahu. Jedan njih valjda

upoznade Ćerkeza, bjeGUNCA iz Uruka, jer prišaptnu nešto Miridu, a taj uze još oštrije gledati mladencia. Ovaj se ne kaza ni najmanje smeten, već jednako ponosit. Reće mu Kibit Mohama:

„Tko si ti, sinu Stepe, i kako si se drznuo doći medju Lamure (brđjane), kad si od njih pred nekoliko sati s Moskovi, smrtnimi im neprijatelji, iz Uruka bježio?”

Abdu Rhaman se izpravi i pogleda ponosno Mirida.

„Ja sam vork ko i ti, Kibit Mohama, a moje je pleme najstarije i najodličnije medju osetskimi Ćerkezi. Radi vas ja nikad ne bih bio konja obó, da ne imadah žene na krilu. Ja vam niesam prijatelj, brđjani, već neprijatelj, pa ipak dodjoh, da vam učinim veliku uslugu. Ne pitaj me, Miride, što mi srđcem kreće, nego slušaj pogodbe, pod koje se nagodismo!“

Ćećenjani bili tiem zadovoljni i Mirid mu dopusti da govori. Abdu Rhamanu se obraz zažari, kad Ćećenjanom u kratko kaza, da će im izdati važna neprijatelja, ruskoga stotnika i staroga atamana, a za to je samo tražio, da atamanova kei ostane njemu i da mu bude prosto oćići, kad i kud mu volja. Ćećenjani se tomu još više začudili, al po njihovu obićaju ne bilo muževno ni pristojno pitati dalje. Mirid se ćasak porazgovorio s drugimi vodjama, a za tim izjavio, da će Abdu Rhamanu prihvatiti pogodbu.

„Zakuni se glavom prorokovom!“ I Mirid se zakle.

Odmah za tim krenu ćeta od jedno trideset konjanika iz tabora, a pred njom Mirid glavom. Na ćelu im jašio Abdu Rhaman, mućec i teđu zamišljen. Sad, gdje mu je želja uzavrela srđca izpunjena bila, nije se mogo obraniti nekomu nemiru i nezadovoljstvu samiem sobom. Sam je sebi govorio, da ga je srđce zavelo na izdajnićko djelo, kakovo ne dolikuje plemiću njegova roda, al sad se je nesmotreno u djelo upleo, pa ga je trebalo kraju dognati ili glavu izgubiti.

Kad je s konjanici pred špilju došao, još nije bio sat izteko, od kad je prije iz nje izišo. Mrkla noć pokrivala šumu, a mjesec bi tek kad i kad provirio kroz goneće se oblake. Po njegovoj naredbi postaviše se konjanici podaleko okolo špilje, a on uze samo jednoga sa sobom, da mu konja pridrži.

Za tim udje sam u prvu špilju.

Jurta i njezin ljubovnik bijahu još zajedno. Kad zadugo ne bilo Čerkeza, obuze ih nemir. Dogovarahu se uprav, ne bi li bolje bilo, da atamana probude i sada, dok još noć goru krije, bez Abdu Rhamana na put krenu, kad je opet, za sad još nevidjen, na istom mjestu stajao, odkle je prije njihov ljubezni dogovor motrio.

„Dok je ikako moguće, moramo čekati Abdu Rhamana“, reče uprav Jurta. „Zasluzio je, da naša sudbina bude i njegova, a bilo bi kano izdajstvo, da bez njega krenemo. Toga on nam učinio ne bi“.

Čudno se morahu ove rieči kosnuti Čerkeza i posramiti ga, al on uguši tu ćut i stupi tako napried, da Jurta kriknuv od prepasti klisi od Livačeva, a na to se i stari Mihail probudi. Na prvi se pogled vidjelo, kako se je Abdu Rhamanu zažareno lice promienilo. U držanju mu ponos i prietnja, oči mu sievaju strašno, a ruka mu se grći kindžalu o dršku.

„Abdu Rhamana evo!“ zagrmi glasom podobnim tutnjavi groma. „Smiete li mi pogledat u oči?“

Sama ga Jurta razumjela, a za svoj veliki užas ostali ni slutili niesu, o čem je predi u Uruku razgovor bio.

„Koji ti je bies, Osete, da nas mjeriš očima ko da ćeš nas sve sažeci?“ reče stotnik, koga ovaj iznenađan protivnik tim više smete, jer nikakova oružja uza se ne imade, bijaše bo ga u prednjoj špilji ostavio.

„Sad bi već mogli bit u negvah glavnih neprijatelja vaših,“ odgovori Čerkez trsec se, što je vrstan, da ostane hladan i miran, — „al Abdu Rhaman će vam

najprije kazat, za što vam je nepomirljiv neprijatelj posto. Čujte, pa me kunite, ja vas se ne bojim!“

Studenom porugom, prem ga je kad i kad strast i nadvladala, pripovjedi sada, što vidje, što obćuce, pa što učini. Groznica spopade slušatelje. A kad zaključí: „Abdu Rhaman se osveti!“ ne mogaše po dugo izustiti rieči.

„Djavle, je li te pako rodio?“ reče Livačev i trže se zagonačke na Čerkeza.

Al ovaj ni maknut na prieteći pogled, tek malo poizvući kindžal.

Sad stupi Jurta medju muževe. Bila je divna pogledati; strast, što već medje znala nije, ćudno ju krasila.

„Poćinio si djelo, Abdu Rhamane“, reče sievajućim okom, „koje je tvoje i tvoga plemena ime za uvijek oskvrnulo; ti si iznevjerio sveto gostoljublje, koje si nam na ovom tužnom mjestu ponudio, a to do tebe još Čerkez učinio nije; izćupo si srđece slaboj ženi, jer ju je na drugu stranu povuklo, a ne na tvoju. Rekoh li, ti ikad, da te ljubim i da tvoja budem? Ili misliš zadobit ljubav moju tim neplemenitim djelom? Hajd', Osete, uništi nas! pvedi me sa sobom, ako možeš; al kunem ti se Bogom trojedniem, da me takav izmetnik plemenita naroda ne će imati, i prije neg me na to prisili, volim sebi il' njemu udariti kindžal u prsi. Osveti se na meni, vitežki sine Stepe! — Ja, slaba žena, prezirem te.“

Rieči Jurtine shvatiše Abdu Rhamana ko sažižuća striela: što ga se bojala nije i što ga je prezirala, to ga savladalo dvostruko, jer je i sam ćutio, da je kriv; što mu spomenu povriedjeno gostoljubje, koje je narodu njegovu sveto, potreslo ga je silno; a videći, da Jurta nikad njegova ne bude, umalio se, prem uz veliku bó, žar njegove strasti.

Malo po malo poniknu mu glava, ugasnu oku plam, a bljedilo prikri lice i grudi se uzbibaše teško.

Kad Jurta svršila, podigne glavu, pridje k Livačevu, obuze jednom rukom njega, a drugom prihvati ruku

svoga smetenoga otea te glednu Abdu Rhamana ponosno i odvažno. Plemeniti ovaj odpor slabe djevojke slomi mu sasvim snagu. On, toli jak čovjek, činilo mu se, da je pred njom kao ništa, i jedina mu misao bila, da se je opet vriedan pokaže.

„Zašto ne ideš zvati svoje prijatelje, kojim si nas izdao, Abdu Rhamene?“ zapita ga Jurta znajući, da sad ona preteže.

Na mjesto odgovora pade preda nju; visoko ponosni stas prignu se kao trs, a svakom se crtom lica prosu sdvojenje.

„Oprosti, uručka golubice!“ reče strastno. „Kaži, da Abdu Rhaman ne bi tvoje ljubavi nevriedan bio, da ti srdce ne bude za drugoga jače udaralo! Spomeni se mene na miru, kad jednom srećna budeš, i moli se za dušu moju! Ja ću vas spasiti.“

„Ako se pokaješ, hoću, al biti će kasno“, odgovori djevojka.

Vatrenimi cjelovi pritište Čerkez ljubiti joj ruku, ona mu ju pusti. Za tim skoči i divljim plamenom zasja mu oko.

„Nije šta oklievati, reče, hajte za mnom i uzdajte se u Abdu Rhamana!“

Tad sunu iz pećine, Jurta povuče svoga s ovoga prizora još sa svim zatomljena otea i Livačeva za sobom. Izišav iz pećine navali Abdu Rhaman kao biesan na Čečenjanina, koji je uz oba konja stajao, i još ovaj ni pisnuo, već ga sleže mrtva svojim kindžalom. Ne rekav rieči mahnu atamanu, da uzjaše na jednoga konja; dignu mu kćer k njemu i pomože stotniku uzjahat.

„Onuda!“ reče, pokazujuć stranu, gdje su Čečenjani najmanje zasjeli.

„A gdje ti ostaješ?“ upita Jurta od silne naglosti skoro onesvieščena.

„Doći ću za vami. Bog te blagoslovio, Jurto! Ne zaboravi Abdu Rhamana u tvojoj molitvi!“

Konji odjuriše, kao da znadu, koli je opasno oklievati.

Mali čas za tiem jeknu gora od divlje vike Čečenjana, jednih u počeri za bjegunci, a drugih u potrazi za izdajicom. Nadjoše ga smoždene glave na onom mjestu, gdje se je sa svojom ljubavi praštao: učinio samokrv ili videć, da ne može uteći, ili znajući, da bez Jurte ne može živjeti. Sreća i tamna noć bila bjeguncem u prilog. Izvrstni im konji prejuriše lomni put bez nesgode, a gonioći im što popadaše što zaostaše.

Malo poslije neg se razdaniło, stigoše u Nalčik.

Dva dana za tim jurišao Šamil bej Nalčik, ali mu ništa ne mogao; onda se okrenuo proti Jekatarinogradu, te se za 10 dana vratio sa nebrojenim plienom u svoje bregove.

Što je smiero to je i postigo: smeo je vojnicu, što se na nj spremala.

Još prije rata dođuće godine vratilo Livačeva, koji je medju to sa svim ozdravio, u prvu mu posadku, a Jurta otišla s njim kao vjenčana mu druga. Stari ataman vratio se u svoj zavičaj na Don.

Livačev i supruga mu spominju se još danas tužniem srdcem jadnoga sina Stepe.

„Vienac“ 1871.

IZPRAVCI.

Na str.	3. u 6. redku odozdo	mjesto: se	čitaj: je
" "	5. " 18.	" "	" 1878
" "	12. " 10.	" odozgo	" 1862
" "	23. " 8.	" odozdo	" ugledati
" "	26. " 3.	" "	" predje
" "	41. " 6.	" odozgo	" njegovu
" "	50. " 1.	" odozdo	" vjerna
" "	54. " 10.	" odozgo	" vjeran
" "	70. " 4.	" "	" mn
" "	79. " 9.	" odozdo	" djevo
" "	84. " 3.	" "	" n
" "	86. " 8.	" "	" dvjema
" "	95. " 1.	" "	" vjernom
" "	154. " 10.	" odozgo	" ždriela
" "	166. " 8.	" odozdo	" nadaje se s'
" "	169. " 7.	" odozgo	" svši
" "	172. " 15.	" odozdo	" teški
" "	173. " 3.	" "	" Čuj j
" "	186. " 9.	" "	" Razmahajué
" "	191. " 6.	" "	" času
" "	194. " 2.	" odozgo	" ujedara
" "	196. " 1.	" "	" lomaći
" "	196. " 2.	" odozdo	" nad objema
" "	197. " 12.	" odozgo	" pozatvarat
" "	210. " 1.	" "	" kriv
" "	223. " 13.	" "	" Granka
" "	250. " 4.	" odozdo	" je
" "	266. " 1.	" odozgo	" drugu
" "	270. " 6.	" "	" srceu
" "	284. " 6.	" odozdo	" razžarilo
" "	299. " 2.	" odozgo	" Adnlov
" "	299. " 5.	" odozdo	" jednoka
" "	301. " 2.	" "	" odgoori